DEN FRANSKA MODELLEN

MITTERRANDS FÖRSTA ÅR

Olof Petersson/Chris Forsne

Tiden

DEN FRANSKA MODELLEN

DEN FRANSKA MODELLEN

Mitterrands första år

Olof Petersson/Chris Forsne

TIDENS FÖRLAG
STOCKHOLM

OMSLAG:
LEIF ZETTERLING PRODUKTION
GUMMESSONS TRYCKERI AB, FALKÖPING 1982
ISBN 91-550-2740-7

INNEHÅLL

Den 10 maj 1981 – och sedan

Äntligen! Så fort vallokalerna stängts klockan åtta på kvällen den 10 maj 1981 kunde den franska televisionen meddela sin första, och som det skulle visa sig, träffsäkra prognos. François Mitterrand hade fått nästan 52 procent av rösterna och Valéry Giscard d'Estaing förlorat presidentposten. Den franska vänstern hade efter ett kvartssekel av hopp, motgångar och besvikelser till slut vunnit.

Nyheten spreds blixtsnabbt. Segerrusiga bilister lät ljudet från sina signalhorn eka mellan de parisiska husväggarna. Socialistpartiets ledare Lionel Jospin gav startsignalen för den stora segerfesten och Paul Quilès, som ansvarat för socialistpartiets valkampanj, beordrade de tio lastbilar som stått i beredskap att sätta kurs mot Bastiljplatsen. Där arrangerades snabbt en stor scen, kring vilken samlades tusentals jublande anhängare som snart blev 100 000, senare mot kvällen kanske upp mot 200 000. En iskall regnskur kunde inte svalka entusiasmen. Vänstern hade äntligen nått makten.

För den utomstående betraktaren leder Bastiljplatsens sjudande segerjubel till flera frågor. För det första naturligtvis varför den franska vänstern segrat just nu, i en tid som säges kännetecknas av högervindar och reaktion. Och, för det andra, vad skulle nu komma att hända? Mitterrand hade gått till val på ett detaljerat program som syftade till relativt långtgående ingrepp och förändringar i det franska samhället. Viktiga delar av industri och bankväsende skulle förstatligas. Reformer utlovades inom statsförvaltning, rättsväsende, socialvård, medbestämmande, kultur och forskning. Den franska ekonomin skulle fås att expandera genom statliga stimulanser inom nyckelsektorer som elektronik, energi, transporter, kemi, bioteknik, stål och livsmedel. Arbetslösheten skulle också minskas genom arbetsdelning, sänkning av pensionsåldern och en reducering av arbetstiden från 40 till 35 timmar per vecka.

Det skulle heller inte bli fråga om någon vanlig sävlig reformistisk politik. De franska socialisterna hade i opposition många gånger förklarat att de inte såg socialdemokratin, av t ex skandinaviskt snitt, som något föredöme. *Le socialisme français* skulle bli något nytt, en tredje väg mellan socialdemokrati och kommunism. Den franska modellen skulle inte nöja sig med att enbart förvalta det bestående samhället. Den ville åstadkomma ”en brytning med kapitalismen”.

När denna bok skrivs efter drygt ett år av vänsterstyrelse i Frankrike är det på många områden alltför tidigt att uttala sig om de faktiska resultaten av de idéer och förslag som Mitterrand gick till val på. Regeringen har själv förklarat att t ex insatserna mot arbetslösheten kommer att nå full effekt först på flera års sikt. Vår bok är därför inget facit, inget domslut över huruvida den franska socialismen lyckats eller misslyckats. Om slutsatserna om politikens *resultat* därför måste anstå är det ändå av stort, i vissa avseenden kanske ännu större, intresse att följa politikens *process*. Mellan de glamorösa valsegrarna och förändringarna ute i samhället ligger politikens vardag. Denna bok skulle lika gärna kunna hetat ”Efter valet”. Om man talar om den franska socialismen som ett experiment så är vi först och främst intresserade av vad som händer i laboratoriet, i verkstaden, i den politiska hantverkskonsten. Bakom sig har Mitterrand en valseger, i sin hand ett valprogram med ett antal politiska riktlinjer. Mellan sig och målet hade han ett franskt samhälle med dess historiska traditioner, vanor, tänkesätt, institutioner, palats, betongförorter, vingårdar och tidningsredaktioner. Hur skulle han gå till väga?

I vissa avseenden kunde den franska vänstern gripa sig an reformarbetet med goda förutsättningar. I maj 1981 hade man alltså erövrat presidentposten och regeringsmakten; en dryg månad senare fick man också egen majoritet i nationalförsamlingen. Man hade också gått till val på ett detaljerat handlingsprogram och inte nog härmed, man var också besjälad av en vilja att genomföra de reformer man utlovat. Under de senaste tio åren, när den ekonomiska stagnationen tvingat politiken segla motströms, har i många länder den politiska pessimismen brett ut sig. Det är inte längre de djärva projek-

tens och de stora satsningarnas tid. I den rådande tidsandan är det håglösheten som härskar: vad politikerna än gör så blir det inga resultat, statsingripanden får oförutsedda konsekvenser som motverkar själva syftet med ingripandet, marknaden är överlägsen det politiska systemet som beslutsmekanism, kort sagt, det är inte politikernas tid. Mot denna depparanda bildar det franska makttillträdet en bjärt kontrast. Med frejdig beslutsamhet och entusiasm kastade sig den nya vänsterregeringen, till omvärldens storögda förundran, in i en intensiv reformverksamhet som kombinerade gamla och nya politiska idéer.

Nybyggarandan förklaras till dels av en länge uppdämd hunger efter makten. Vänstern hade befunnit sig i landets ledning vid några tillfällen under 1900-talet: vänsterkartellen 1924, folkfrontsregeringen 1936, trepartikoalitionen kommunister–socialister–kristdemokrater 1944–1947, Mendès France 1954 och Guy Mollets regering 1956–1957. Men under det senaste kvartsseklet hade fransk politik dominerats av de borgerliga.

Maj 1981 kan därför med fog sägas utgöra ett epokskifte i fransk politik. Hur kom då vänstern till makten? Hur har de hittills använt den?

Vänsterns väg till makten

Lika översvallande som vänsterns glädje var den 10 maj 1981, lika bitter hade besvikelsen varit drygt tre år tidigare. De förhoppningar som byggts upp under flera år grusades när det stod klart att den borgerliga majoriteten lyckats behålla sin majoritet i valen till nationalförsamlingen i mars 1978.

Det hade länge sett lovande ut. Vänstern tycktes äntligen kunna överbrygga sin gamla splittring. Redan vid presidentvalet 1965 hade François Mitterrand framträtt som den enade vänsterns kandidat. Han understöddes av det gamla socialistpartiet SFIO, Mitterrands egen partigruppering CIR, merparten av det vänsterliberala partiet och av kommunistpartiet. General de Gaulle fick svårare än väntat att behålla sin presidentpost; Mitterrand erhöll i den andra och avgörande valomgången 44,8 procent av rösterna. Vänsterns framgång förstärktes ytterligare vid valen till nationalförsamlingen 1967, inte minst tack vare att socialistpartiet och kommunisterna kommit överens om att gå fram med gemensamma kandidater i den andra valomgången. Den kommunistiska partiledningen ansåg sig ha lärt av historien. Under de år då vänstern kunnat enas, 1936 och 1944–1947, var det kommunistpartiet som gjort de största vinsterna i röster räknat. Genom att ånyo samarbeta med den icke-kommunistiska vänstern hoppades man kunna göra inbrytningar på sin partners bekostnad. Framtiden skulle emellertid utvisa att historiens lärdomar inte alltid är så pålitliga.

Vänsterns väg mot regeringsmakten led också ett avbräck till följd av händelserna 1968. Strejkerna och studentdemonstrationerna resulterade inte i någon väljarmässig vänstervind. Tvärtom stärkte de borgerliga partierna sin ställning i både parlamentsvalet 1968 och presidentvalet 1969. Dessutom led Mitterrand personligen en prestigeförlust och lyckades med knapp nöd behålla sitt ledarskap inom den socialistiska parlamentsgruppen.

Det var alltså denne Mitterrand som blev den samlande gestalten i det ombildade och pånyttfödda socialistpartiet 1971. Just under dessa år, när föraktet för den gamla typen av partipolitik var som mest utbrett, när affischerna på husväggarna i Paris förkunnat "Nej till de Gaulle, nej till Mitterrand, ja till folkmakt" och "Utopin till makten", just då samlades socialisterna bakom en politiker som varit en central person i 1950-talets parlamentariska kriser, korridorpolitik, opportunism och koloniala ambitioner.

Det blev också denne Mitterrand, som på ett relativt sent stadium i sin politiska karriär börjat beskriva sig själv som socialist, som inledde ett organiserat valsamarbete med kommunistpartiet, manifesterat i ett gemensamt program 1972. Det var nu ingen allmän vänlighet mot kommunisterna som vägledde Mitterrands handlande, utan den redan från början klart utsagda strategin (bl a deklarerad i ett tal vid socialistinternationalens möte i Wien 1972) gick ut på att via en valallians på sikt föra fram socialistpartiet som det ledande partiet såväl inom arbetarklassen som i fransk politik och att reducera kommunistpartiets inflytande.

På den borgerliga sidan insåg man omedelbart faran att få en enad vänster som motståndare. President Pompidou trodde att han kommit på ett taktiskt genidrag när han 1972 utlyste en folkomröstning om Englands medlemskap i den europeiska gemensamma marknaden, eftersom han visste att PCF skulle vara mot och PS för. Men i stället för att se vänstersamarbetet splittrat i sin linda fick han uppleva hur socialister (som uppmanade väljarna att avstå från att rösta) och kommunister (som gick på nej-linjen) i alla fall enades om att inte rösta ja. Med ett mycket lågt valdeltagande och nästan en tredjedel nej-röster fick Pompidous taktik snarast motsatt effekt.

I parlamentsvalet 1973 bekräftades vänsterns frammarsch, men eftersom jämförelsepunkten var katastrofvalet 1968 behöll de borgerliga partierna sin majoritet. Det viktigaste med valet 1973 var kanske ändå att det indikerade att styrkeförhållandena inom vänstern höll på att ändras. Med sina 21,4 procent av rösterna visade PCF att dess styrka var i stort sett

oförändrad sedan 1958. Men socialistpartiet (inklusive det lilla stödpartiet MRG) hade nu nästan hunnit i kapp kommunisterna; PS och MRG fick tillsammans 20,8 procent.

Kommunisterna avstod från att ställa upp någon egen kandidat i presidentvalet 1974, något som man själv senare – sannolikt helt korrekt – erkänt var ett taktiskt missgrepp. Mitterrand kunde ensam framträda som vänsterns kandidat och var ytterst nära segern. I den avgörande valomgången fick Mitterrand 49,2 procent av rösterna och Giscard d'Estaing 50,8 procent.

I landstingsvalen 1976 och kommunalvalen 1977 förstärktes vänstern ytterligare och stöddes nu uppenbarligen av en majoritet av de franska väljarna. Segern i det förestående parlamentsvalet 1978 syntes nära. Men de nya väljarvinsterna hade nästan helt och hållet kommit socialistpartiet till godo. Den kommunistiska partiledningen hade hunnit bli ordentligt oroad över utvecklingen och fann för gott att ändra taktik. Valsamverkan över det gemensamma programmet bröts 1977 och ersattes av hätska angrepp på den förutvarande koalitionspartnern. Vänstern hade råkat ut för sin första regeringskris innan den ens hunnit få makten.

Vänstern kom inför det viktiga valet 1978 i otakt och i debattmässig motvind. Den borgerliga majoriteten gjorde en eventuell kommunistisk regeringsmedverkan till ett huvudtema i sin valkampanj och lyckades mobilisera tillräckligt många väljare för att det skulle räcka att behålla sin majoritet i nationalförsamlingen. Socialistpartiets 24,9 procent (inklusive MRG) var i och för sig en ökning jämfört med valet fem år tidigare, men långt från de 28–31 procent som opinionsundersökningarna utlovat. PCF behöll i stort sett sin ställning intakt och samlade 20,6 procent av rösterna i den första valomgången.

Efter valförlusten 1978 gick luften ur vänstern. I nederlagets stund blottades åter söndringen. Michel Rocard gjorde dagen efter valet ett uttalande där han ifrågasatte Mitterrands ledarställning inom partiet. Det vänsterliberala partiet MRG:s ledare Robert Fabre avsade sig ordförandeskapet och accepterade snabbt ett erbjudande från Giscard om en ministerpost.

Kommunistledaren Marchais skyllde valnederlaget på socialistpartiets "högervridning" och trappade upp den ideologiska polemiken. Om tre år väntade presidentvalet. Lika nära som vänstern varit att bryta den tjugoåriga borgerliga dominansen, lika avlägsen syntes åter den hägrande makten.

Vänstern sysselsatte sig under 1978 och 1979 med att göra upp inbördes. De sprickor som nödtorftigt lappats över under det gemensamma programmets era 1972–1977 kom nu till tydligare uttryck än någonsin. Inom PCF vällde kritiken fram mot partiledningens linje och mot partiets odemokratiska interna organisation. Till de mest namnkunniga opponenterna hörde filosofen Louis Althusser och historikern Jean Ellenstein. Partiledningens vrede över kritiken blev inte mindre av att den ofta framfördes i "borgerlig" press, som t ex Althussers fyra långa artiklar i Le Monde 24–27 april 1978 (vilka emellertid först refuserats av det kommunistiska huvudorganet l'Humanité). Utan att behöva ta till massuteslutningarnas vapen lyckades partiledningen efter hand neutralisera och marginalisera oppositionens inflytande. Kommunistpartiets tidigare relativt starka ställning bland Frankrikes intellektuella hade emellertid lidit ett allvarligt avbräck.

Även om motsättningarna inte tog sig samma uttryck blossade gamla fejder upp också inom socialistpartiet. Rocards uttalande efter valet 1978 blev startskottet för en upphettad diskussion mellan de olika grupper och fraktioner som tillsammans bildar PS. Mitterrands personliga ställning hade naturligtvis försvagats av valförlusten och grundpelaren i hans strategi, valsamverkan med kommunisterna, föreföll ligga i spillror. Rocard framträdde mer och mer som Mitterrands rival om vem som skulle bli socialisternas presidentkandidat. Varken Mitterrands eller vänsterflygeln CERES' motstånd mot utmaningen kunde hindra att Rocards popularitet steg i opinionsmätningarna och snart passerade Mitterrands siffror. Motsättningarna kom till tydligt uttryck på partikongressen i Metz i april 1979. Mitterrand kunde behålla sin ledarställning endast tack vare stöd från partivänstern CERES.

Enligt de många författningar och bestämmelser som reglerar valprocedur och valrörelse i Frankrike stadgas bl a att den officiella valkampanjen börjar först 14 dagar före den första valomgången. Presidentvalet 1981 hade dock långt dessförinnan kastat sin slagskugga över fransk politik. Redan under 1979 stod det klart att såväl kommunisterna som gaullistpartiet RPR avsåg att gå fram med egna kandidater. Mot slutet av 1980 hade läget klarnat ytterligare. I september förklarade Georges Marchais att han ställde upp; en månad senare utsågs han till PCFs officielle kandidat. För socialistpartiets del var läget desto mer ovisst. Michel Rocard sammankallade en presskonferens den 19 oktober 1980 där han i ett högtidligt "budskap till nationen" förklarade att han ställde sig till partiets förfogande med avsikt att bli vald till Frankrikes näste president. Hans motståndare inom partiet reagerade omedelbart och två dagar senare annonserade CERES-ledaren Jean-Pierre Chevènement att han i så fall också kandiderade. Hur skulle då Mitterrand agera? Svaret kom den 8 november då Mitterrand förklarade sig aspirera, varvid såväl Rocard som Chevènement utan dröjsmål drog tillbaka sina kandidaturer. Socialistpartiet kunde därför på sin extrakongress den 24 januari 1981 med stor majoritet (83,6 procent av rösterna) utse Mitterrand till sin officielle kandidat. Samtidigt antogs ett valmanifest och ett handlingsprogram om 110 punkter (se Appendix) innehållande de åtgärder som socialisterna avsåg att förverkliga i händelse att deras kandidat blev president.

Den gaullistiska riktningen i fransk politik är inget enhetligt parti. Bland de politiker som hänför sig själva till det gaullistiska idéarvet ställde tre upp som kandidater i presidentvalet: Jacques Chirac, Michel Debré och Marie-France Garaud. Den sittande presidenten väntade i det längsta med att inför offentligheten proklamera sin kandidatur. Först den 2 mars 1981 meddelade Valéry Giscard d'Estaing att han sökte väljarnas mandat för ytterligare en sjuårsperiod.

Den franska vallagen sätter vissa villkor för att den som vill bli president skall få ställa upp i valet. Efter en lagändring 1976 krävs det att totalt 500 personer från minst 30 av landets 96 departement skriver under ett intyg på att de stöder presi-

dentkandidaten i fråga. Dessa 500 får nu inte vara vilka franska medborgare som helst; de måste hämtas från den ungefär 40 000 personer stora skaran av parlamentsledamöter, landstingsfullmäktige och borgmästare. Förutom de sex redan nämnda lyckades ytterligare fyra kvalificera sig; Michel Crépeau (ledare för det vänsterliberala MRG), Huguette Bouchardeau (kandidat för det vänstersocialistiska PSU), trotskisten Arlette Laguiller samt miljörörelsens Brice Lalonde. Det kan tilläggas att ytterligare 54 personer som anmälde sitt intresse av att bli president föll på kvalifikationsvillkoren. Listan över de hågade men ratade kandidaterna ger en bild av den del av fransk politik som är rikare på idéer än väljare. Spektrat sträcker sig från clownen Coluche (och anti-Coluche-kandidaten Gaudin) över företrädare för det autonoma Occitanien, konsumenter, opolitiska kristna, handikappade barn, sunt förnuft, pensionärer, fria radiostationer, arbetslösa, rojalister, utopister, regionalister, maoister och taoister till Chariton Salkazanov, "fri astronom och stjärnornas ambassadör". Dessa fick således varken tillträde till Elyséepalatset eller den noggrant utmätta radio- och TV-tid som tillkommer alla godkända kandidater.

Den officiella valrörelsen lär knappast gå till historien som den mest nydanande eller överraskande. Kandidaternas ståndpunkter och argument var sedan länge kända och hade repeterats under flera år. Föga nytt tillkom under själva valkampanjen, som mest kom att kretsa kring den sittande regeringens ansvar för den stigande arbetslösheten och krisen i fransk ekonomi. Giscards ställning stärktes knappast heller av de föregående årens s k affärer, där det fortfarande vilar en mystisk oklarhet över mordet på ex-ministern Jean de Broglie i december 1976 och den diamantgåva som Giscard mottagit av den centralafrikanske diktatorn Bokassa. Diamantaffären avslöjades av den satiriska veckotidningen Le Canard Enchainé i oktober 1979 och följdes av en serie förtiganden, förnekanden och undanglidanden från Elyséepalatset. Giscard hade inlett sin presidentperiod i en, för den aristokratiskt uppfostrade ganska främmande, folklig stil. Förvånade renhållningsarbetare bjöds plötsligt in på frukost i presidentpalatset,

Giscard gjorde hembesök hos ”vanliga” franska familjer och presidenten talade förtroligt till folket i TV, iklädd kofta och placerad i myshörnet närmast den öppna brasan. Mot slutet av sin ämbetsperiod hade stilen emellertid hunnit ändras åtskilligt. Protokollet kring officiella middagar och statsbesök hade med tiden blivit alltmera svulstigt och när veckotidningen Le Nouvel Observateur prydde sitt omslag med ett porträtt av en högfärdig Giscard iklädd kejsarkrona formulerade och förstärkte man den olust över den sittande regimen som nu spridit sig till även andra delar av det franska samhället än den ständigt oppositionella vänstern.

Opinionsundersökningarna hade länge givit Giscard ett klart försprång framför sina konkurrenter, men i och med att Mitterrand offentligt framträdde som huvudkandidat minskade avståndet. De största förändringarna ägde rum under perioden november 1980–februari 1981. Fram till den första valomgången den 26 april ändrades opinionsläget endast i mindre grad.

Valresultatet kom därför inte som någon större överraskning. Läget mellan blocken blev ganska jämnt. Vänsterns kandidater samlade 46,7 procent av de avgivna rösterna, de borgerliga 49,3. Valdeltagandet blev 81,1 procent (vilket var något lägre än 1974) och rösterna fördelade sig sålunda:

Valéry Giscard d'Estaing (UDF)	28,3
François Mitterrand (PS)	25,8
Jacques Chirac (RPR)	18,0
Georges Marchais (PCF)	15,3
Brice Lalonde (miljörörelsen)	3,9
Arlette Laguiller (trotskist)	2,3
Michel Crépeau (MRG)	2,2
Michel Debré (gaullist)	1,7
Marie-France Garaud (gaullist)	1,3
Huguette Bouchardeau (PSU)	1,1
	100 %

Den sittande presidenten hade alltså nått så långt att han fått flest röster i den första valomgången, även om marginalen till

Mitterrand inte var större än 2,5 procent. Det utan tvekan mest anmärkningsvärda med valet den 26 april var kommunistpartiets tillbakagång. Efter att under två årtionden regelbundet samlat ungefär 20 procent av rösterna fick partiet nu vidkännas en klar förlust; Georges Marchais fick bara strax över 15 procent av rösterna. Det rådde ingen osäkerhet om vart de flesta förlusterna gått; socialistpartiet ökade starkt i exempelvis arbetarområdena kring Paris där PCF fick se sin traditionellt starka ställning kraftigt försvagad.

Rent formellt hade kommunisternas tillbakagång ingen betydelse – innebörden av den första valomgången är endast att sålla fram de två kandidater som får högst röstetal och därmed går vidare till den andra och avgörande valomgången (om nu ingen kandidat till äventyrs skulle samla en absolut majoritet, varvid denne naturligtvis omedelbart blir vald). Valsystemet leder till en polarisering mellan två motsatta läger. Alla de åtta kandidater som slagits ut i den första valomgången avkrävdes ställningstaganden och tillfrågades om hur de rekommenderade sina väljare att rösta i den avgörande valomgången.

På vänstersidan fungerade samarbetet utan gnissel. Såväl Marchais som Crépeau, Laguiller och Bouchardeau uppmanade dagarna efter valet sina anhängare att rösta på Mitterrand den 10 maj. Miljörörelsens Lalonde undvek att ta ställning, utan föreslog sina väljare att själva bestämma vilken av de två kandidaterna som bäst motsvarade rörelsens krav på kärnkraftsstopp, miljövård etc. Tillgängliga undersökningar visar att miljöpartisterna i den andra valomgången oftare föredrog Mitterrand än Giscard.

På den borgerliga sidan gick samarbetet inte lika problemfritt. De gaullistiska kandidaterna bibehöll sitt tvivel över Giscard. Efter någon tvekan uppmanade Michel Debré till sist att rösta på den sittande presidenten, medan Marie-France Garaud meddelade att hon tänkte rösta blankt. Ännu viktigare var frånvaron av aktivt stöd från Jacques Chirac. Dagen efter den första valomgången gjorde Chirac ett mångtydigt uttalande där han visserligen angav att han personligen inte kunde göra annat än rösta på Giscard, men att varje väljare

borde rösta efter sitt eget samvete. Efter det att definitiva valresultatet sedermera blivit känt gjorde Giscard en bitter deklaration där han karaktäriserade Chiracs hållning som "ett avsiktligt förräderi".

Systemet med dubbla valomgångar leder till alldeles speciella effekter. Mest iögonenfallande är naturligtvis den uppdelning i två block som koncentrationen till den andra valomgångens duell leder till. Man kunde i förstone tro att detta skulle leda till en homogenisering och sammansmältning av intressena inom respektive block. Men vad man då också måste hålla i minnet är att en kandidats chanser att bli vald i stor utsträckning beror på vem som är motståndare. Giscards drömmotståndare skulle naturligtvis varit Marchais, som inte haft en chans att samla så många försiktiga mittenväljare som Mitterrand. På motsvarande sätt skulle Mitterrand sannolikt haft en lättare match mot Chirac, som kommit att stå för en mer och mer renodlat konservativ politik i t ex ekonomiska frågor än den mer "liberale" Giscard. Chirac själv skulle givetvis ha större utsikter mot Mitterrand än mot Giscard, stödd i det förra fallet av hela, i det andra fallet bara av halva det borgerliga blocket. På så sätt leder valsystemets logik till en serie oheliga allianser – PS och RPR å den ena sidan, UDF och PCF å den andra – som inte alls följer vänster-högerskalan och schablonföreställningarna om närhet och avstånd i det franska partisystemet. Ingen av kandidaterna i finalomgången fick således möta någon önskemotståndare. Det blev i stället en repris på matchen sju år tidigare: Giscard mot Mitterrand.

De två veckorna mellan valomgångarna ägnades åt att upprepa de välkända ståndpunkterna, dock ej i former som kunde tänkas skrämma bort marginalväljarna. Giscard angrep Mitterrands beroende av kommunisternas röster och sade sig företräda ett "fritt, ansvarsfullt, rättvist, enat, starkt och fredligt" samhälle till skillnad från motståndarens "byråkratiska och marxistiska". Mitterrand å sin sida ville ha en "förändring", angrep arbetslöshet, sociala orättvisor och ojämlikhet samt sade sig vilja samla "ungdomens, förnyelsens och framstegets krafter".

Den 5 maj möttes de två kombattanterna i en två timmar lång TV-debatt. Giscards huvudbudskap var att Mitterrand inte skulle kunna regera utan kommunistiskt stöd och att de långtgående förstatliganden som socialisterna föreslagit skulle drabba företagsamheten och leda till ytterligare arbetslöshet. Mitterrand genmälde att Giscard heller inte hade någon egen parlamentsmajoritet utan var tvungen att stödja sig på RPR:s röster, att Giscard hade blivit en "passivitetens man" och att han själv stod för en förnyelsens politik.

Det är känt att Mitterrand hade oroat sig för denna debatt. Giscard var en farlig motståndare, som med sin kyliga intelligens visste att utnyttja TV-mediet. Duellen vid presidentvalet 1974 hade också ansetts vara en seger för Giscard. Men denna gång bjöd Mitterrand ett jämnare motstånd och i presskommentarerna dagen efter dömdes matchen som oavgjord.

Enligt en lag som stiftades 1977 är det förbjudet att sprida eller kommentera opinionsundersökningar en vecka före valet. Lagstiftningen förbjuder emellertid bara att opinionsundersökningar offentliggörs, inte att de utförs. Opinionsmätningarna fortsatte därför frenetiskt in i det sista. Giscard anlitade institutet SOFRES, Mitterrand IFOP; genom läckor hade Giscard tillgång även till sin motståndares siffror. De hemliga mätningarna visade att Mitterrand hade en knapp men klar ledning. För de närmast inblandade kom resultatet på kvällen söndagen den 10 maj 1981 därför inte som någon större överraskning. François Mitterrand hade valts till Frankrikes nye president med 51,8 procent av rösterna mot Valéry Giscard d'Estaings 48,2. Valdeltagandet i slutomgången blev högre än det varit två veckor tidigare, 85,9 procent utnyttjade sin rösträtt.

Att förklara varför valet gick som det gick behöver inte vara svårt. Det räcker med att sätta in Frankrike i det allmänna mönstret det senaste decenniet: det är regeringarna som förlorar. I en tid av ekonomisk kris och tillbakagång är det inte längre en valtaktisk fördel att inneha regeringsmakten. De väljare som röstar efter plånboken vänder sig mot de politiskt ansvariga. Det är sedan en annan sak att den nyvunna majoriteten inte heller så ofta lyckas behålla sin makt. Väljarnas röst

på valdagen har mer och mer blivit ett nej, ett nej till regeringen oavsett vad den heter. Dagens representativa demokrati fungerar sällan som ett instrument för att få fram ett regeringsalternativ som väljarna gillar, men desto oftare som ett medel att bli av med den politik som de ogillar. Tillgängliga undersökningar motsäger inte denna tolkning i fallet Frankrike. En stor majoritet av de franska väljarna framhävde arbetslösheten och inflationen som överhängande problem och premiärminister Barres politik ansågs vara otillräcklig. Kom därtill en allmän trötthet över Giscards maktutövning för att tillräckligt många fransmän inte vill ge honom förnyat mandat för ytterligare en sjuårsperiod.

Det säger sig dock självt att valet inte skulle gått som det gått om det funnits en utbredd misstro mot alternativet Mitterrand. Opinionsmätningar, som här dock måste tas med en extra dos källkritisk reservation, tyder tvärtom på att den socialistiske presidentkandidatens budskap om "den lugna kraften", om förändring, förnyelse och sociala reformer rönt en inte obetydlig genklang hos breda grupper av den franska väljarkåren. Att närmare än så precisera innebörden av det mandat som fransmännen givit sin nye president är inte vetenskapligt möjligt och är för övrigt fortfarande ett tvisteämne i fransk inrikespolitik – de ivrigaste vänsteranhängarna vill se valutslaget som ett godkännande av en långtgående socialistisk politik, medan den borgerliga oppositionen vill reducera valutslaget till en önskan om ändring av den tidigare politiken utan att för den skull acceptera socialisternas hela program.

I eftervalsdebatten har det hävdats, särskilt från giscardianskt håll, att det var Chiracs "förräderi" som gav Mitterrand segern. På grund av det halvhjärtade ställningstagandet efter den första valomgången skulle Chiracs väljare underlåtit att stödja Giscard genom att antingen avstå från att rösta i den andra valomgången eller, ännu värre, genom att rösta på den socialistiske motståndaren. Tillgängliga eftervalsundersökningar gör det möjligt att pröva denna hypotes. Runt tre fjärdedelar av Chiracs väljare röstade på Giscard. Den resterande fjärdedelen har givetvis bidragit till att försvaga Giscards slutliga röstetal, men räcker inte som enda förklaring

till nederlaget. Med en hypotetisk kalkyl under förutsättning av en ännu starkare uppslutning av Chirac-väljarna skulle valutgången ändå blivit densamma. Mitterrands segermarginal är för stor för att enbart kunna förklaras av "Chirac-effekten".

I själva verket har det hävdats att den franska vänstern borde vunnit den politiska majoriteten redan långt tidigare. Tesen i den valsociologiska undersökning som publicerades efter valet 1978 är nämligen att vänstern efter hand vunnit den sociologiska majoriteten i Frankrike, men dittills misslyckats med att nå den politiska. Den franska borgerligheten har traditionellt hämtat sin styrka i landsbygdens och jordbrukets väljargrupper, och har genom religionens ställning haft ett relativt starkt stöd bland kvinnorna. De samhällsförändringar som ägt rum i alla industriländer under efterkrigstiden har varit särskilt kännbara i Frankrike. Jordbrukarnas andel av den förvärvsarbetande befolkningen har halverats på tjugo år. Löntagarnas andel har ökat och företagarnas minskat. Traditionella moralvärden har ersatts av mer anti-auktoritära attityder. Visserligen innebär en stagnerande industrisektor att vänsterns gamla kärngrupp inom arbetarklassen inte längre växer, men det är ändå klart att den totala effekten av samhällsförändringarna under det gångna kvartsseklet missgynnat högern och varit till vänsterns fördel.

De gamla sociala bestämningsfaktorerna satte förvisso sin prägel på väljarbeteendet även 1981. I den första valomgången fick högerns kandidater 81 procent av rösterna bland de religiöst aktiva katolikerna och 72 procent bland jordbrukarna, men detta är alltså grupper som numerärt sett är på tillbakagång. Bland kvinnorna hade den borgerliga majoriteten emellertid nu reducerats till 53 procent.

Åldersfaktorn har ett mycket påtagligt samband med de partipolitiska sympatierna i Frankrike. Vid presidentvalet den 26 mars 1981 fick högern nästan två tredjedelar av rösterna bland väljare över 65 år, men bara runt en tredjedel bland väljare yngre än 35 år. Andelen Mitterrandsympatisörer var ungefär lika stor inom alla generationer; det var framför allt kommunisternas, yttersta vänsterns och miljörörelsens låga

genomsnittsålder som gjorde att vänstern totalt sett dominerade inom de yngsta väljargrupperna. Sänkningen av rösträttsåldern till 18 år (beslutad 1974) har sålunda verkat till Giscards nackdel, men nettoeffekten av denna utvidgning av valmanskåren är inte tillräckligt stor för att ensam förklara valutgången.

En jämförelse mellan presidentvalen 1974 och 1981 visar att Mitterrand, enligt tillgängliga intervjuundersökningar, varken ökade eller minskade inom sin kärngrupp – något över 70 procent av arbetarna röstade på den socialistiske presidentkandidaten i den avgörande valomgången såväl 1981 som sju år tidigare. Med ledning av siffrorna från den första valomgången kan man för övrigt sluta sig till att PS och PCF numera är i stort sett jämnstarka inom arbetarklassen – vardera en tredjedel röstade på Mitterrand respektive Marchais. Man kan då fråga sig varifrån Mitterrands valseger 1981 egentligen härrörde. Den allra största röstökningen noterades bland lägre tjänstemän och tjänstemän i mellanställning, men även bland tidigare så föga socialistvänliga grupper som jordbrukare, småföretagare och hantverkare växte sympatierna för Mitterrand med några procentenheter. Det förefaller emellertid som det just varit tjänstemännen som blev den valstrategiska nyckelgrupp som bidrog till Mitterrands seger. Även om över hälften av de franska tjänstemännen 1981 röstade på den socialistiske presidentkandidaten bör slutsatserna härav inte dras för långt. Väljarbeteendet i den speciella situationen 1981 var lika mycket uttryck för ett missnöje med Giscards och Barres ekonomiska politik och hotet om arbetslöshet som ett stöd åt socialistpartiets kulturliberala värderingar och löften om maktomfördelningsreformer inom företag och förvaltningar.

Att vänstern inte kunde skörda de politiska vinsterna av sin sociologiska väljarmajoritet i valen 1974 och 1978 förklaras av de franska valforskarna med en speciell faktor: förmögenhetseffekten. De stora förmögenhetsskillnaderna i det franska samhället märks också på det individuella planet. Innehav av fastighet, bankkonto eller andra tillgångar kan i vissa lägen fälla det avgörande utslaget. Det var framför allt dessa me-

delklassväljare med vissa ekonomiska tillgångar som i de föregående valen fått vågskålen att till slut tippa över åt höger. Det hot som de såg framför sig var att kommunisterna skulle komma in i regeringen och konfiskera deras tillgångar. För de borgerliga politikerna har det, alltsedan vänstersamarbetets begynnelse, varit ett huvudtema i kampanjen mot vänstern att en socialistisk president skulle bli beroende av kommunisterna och de franska medborgarna gå en ytterst oviss framtid till mötes. Valrörelsen 1981 skilde sig i detta avseende inte från de tidigare; Mitterrand fick gång på gång försöka avvärja attackerna om att stå i beroende till kommunisterna. Skillnaden med valet 1981 var att väljarna denna gång reagerade annorlunda. Visserligen var kommunistskräcken sannolikt lika levande bland de borgerlighetens kärntrupper som aldrig skulle kunna tänka sig att rösta på en vänsterkandidat, men för de strategiska marginalväljarna kändes hotet denna gång inte lika överhängande. Orsaken var naturligtvis att den första valomgången bekräftat vad opinionsundersökningar redan tytt på: kommunisterna var på tillbakagång och framstod mer och mer som den underordnade parten i vänsterkoalitionen. Så bäddade det kommunistiska valnederlaget för en vänsterseger (och så småningom kommunistisk regeringsmedverkan . . .).

Parallellt med eftervalsdebatterna och tolkningarna av det historiska valresultatet förbereddes Mitterrands installation i sitt nya ämbete. Torsdagen den 21 maj 1981 skedde den formella maktväxlingen i Elyséepalatset. Giscard tog emot på stora trappan och den avgående och den tillträdande presidenten drog sig tillbaka för en tre kvarts timmas överläggning. Det viktigaste som här avhandlades på tu man hand var att Giscard invigde Mitterrand i de hemliga koder som behövs för att presidenten skall kunna avfyra de franska kärnvapnen. Men helt kunde man inte avhålla sig från att kommentera den scenförändring i fransk politik där de själva var huvudaktörerna. Enligt tidningsmannen och den tidigare Giscard-rådgivaren Stéphane Denis skulle bl a följande repliker ha utväxlats:

Mitterrand: "Jag kommer att få ett förfärligt år 1982, men om jag klarar den pärsen så har jag vunnit."

Giscard: "Jag skulle haft samma svårigheter; det finns saker och ting som är starkare än vi; jag tror inte att ni kommer att lyckas, eftersom era åtgärder inte kommer att vara de rätta, men lycka till . . ." Giscard lämnade till fots presidentpalatset, mött av några åskådares visslingar.

Mitterrand åhörde under tiden författningsrådets ordförande Roger Frey, som meddelade det officiella valresultatet och förklarade Mitterrand installerad i sitt ämbete. Under salutskottens knallar höll Mitterrand sitt första tal som president, förklarade sitt mål vara ett rättvist och solidariskt Frankrike i fred med alla, och avslutade med att utbringa ett leve för republiken och Frankrike. Efter att ha hälsat på de församlade hedersgästerna, och därvid stannat för ett extra ord med en rörd Pierre Mendès France, vidtog besök vid Triumfbågen, parad inför trupperna och en hyllning till avlidna förgrundsgestalter inom fransk arbetarrörelse vid deras gravplatser i Pantheon. Under sin första ämbetsdag hann Mitterrand emellertid även med att fatta ett beslut av politisk betydelse, nämligen att utnämna Pierre Mauroy till premiärminister. Med detta beslut markerade Mitterrand att han inte enbart tänkte bygga upp sin regering på anhängare till den egna fraktionen inom socialistpartiet. Under de gångna åren hade det funnits flera tillfällen där Mauroy- och Mitterrand-riktningarna haft olika uppfattningar, även om Mauroy ofta varit en trogen supporter till Mitterrand. På det personliga planet valde presidenten inte någon kopia utan snarast ett komplement. Mot Mitterrands ibland påtagliga intellektuella kyla kontrasterar den folklige Mauroy som under sin tid som borgmästare i Lille skaffat sig ett omdöme som den idogt arbetande lokalpolitikern.

Formellt sett är det presidenten som på premiärministerns förslag utser regeringens övriga ledamöter. På kvällen den 22 maj blev listan över ministrarna i den första Mauroy-regeringen klar. De olika riktningarna inom socialistpartiet kunde finna sig representerade – nästan med millimeterrättvisa: Chevènement forskningsminister, Defferre inrikesminister,

Rocard planminister. Vänsterliberalen Crépeau blev miljöminister och gaullisten Jobert, som före valet slutit upp bakom Mitterrands kandidatur, fick ansvar för utrikeshandeln.

Bland de första av Mitterrands vallöften som infriades var att samtliga fångar som dömts till döden benådades från detta straff. Regeringen meddelade också att den särskilda domstolen för brott mot statens säkerhet skulle avskaffas. Dessutom utfärdades ett, som det skulle visa sig högst provisoriskt, stopp för fortsatt kärnkraftsutbyggnad. På det sociala området genomfördes med omedelbar verkan en tioprocentig höjning av minimilönen (från 15,20 till 16,72 franc i timman; ungefär lika mycket i svenska kronor). Samtidigt höjdes stödet till familjer, bostäder, pensionärer och handikappade.

Vänstern hade emellertid endast nått halvvägs till den politiska makten. Ännu så länge hade de borgerliga partierna en betryggande majoritet i parlamentets båda kamrar, nationalförsamlingen och senaten. Den senare var nu inget att göra åt; senaten väljs indirekt och förnyas långsamt med en tredjedel i taget vart tredje år. Däremot erbjuder författningen presidenten möjligheten att upplösa nationalförsamlingen och utlysa nyval. Redan långt tidigare hade Mitterrand gjort klart att han, i den händelse han blev vald, omedelbart skulle utnyttja upplösningsrätten. Så skedde också och nyval utlystes till den 14 och 21 juni.

Veckorna fram till valet fylldes av en konstitutionell debatt. Det hade aldrig i den femte republikens historia (alltså från 1958) hänt att den politiska majoriteten i nationalförsamlingen stått i opposition till presidenten. Vad skulle nu hända om väljarna på nytt valde ett borgerligt parlament? Visserligen skulle presidenten efter ett år ånyo kunna utlysa nyval, men principproblemet kvarstod. Debatten var inte ny. Många gånger tidigare hade de borgerliga partierna varnat för det politiska dödläge som skulle uppstå om väljarna valde en nationalförsamling med annan politisk inriktning än den då borgerlige presidenten. Inför junivalet 1981 hade det konstitutionella debattvapnet hamnat i vänsterns händer; rollerna hade blivit ombytta.

Vad avser politikens sakfrågor tillfördes inte mycket nytt

under valrörelsen. Det framstod redan från början som klart att valet gällde att bekräfta eller förkasta presidentvalets resultat; ibland kom det stundande parlamentsvalet att benämnas "presidentvalets tredje omgång". För eller mot president Mitterrand – med denna huvudfråga är det inte förvånande att valrörelsen kom att polariseras på ett tydligare sätt än kanske någon gång tidigare. Inom båda läger tonades de interna motsättningarna ner.

Redan på morgonen efter det blivit klart att Giscard förlorat tog Chirac telefonkontakt med UDF-ledaren Jean Lecanuet och föreslog ett samarbete mellan de två borgerliga partierna. Två dagar senare hade de båda partiledarna enats om den hastigt hopsnickrade valkartellen UNM (Union pour la Nouvelle Majorité). RPR och UDF förband sig därmed att inte ingå i polemik med varandra, att så långt möjligt gå fram med gemensamma kandidater och, där så inte blev fallet, i den andra valomgången solidariskt stödja den kandidat som i valkretsen fått flest röster. Det några dagar senare offentliggjorda valprogrammet var mycket allmänt hållet, upprepade gamla gemensamma borgerliga ståndpunkter samt uppmanade fransmännen att välja en nationalförsamling som kunde "bevara ett fritt samhälle" och att vägra ge någon "blanco-fullmakt till en koalition mellan socialister och kommunister".

På vänstersidan dröjde det till den 4 juni innan PS och PCF kunde nå fram till en överenskommelse. Det var aldrig tal om att gå fram med gemensamma kandidater, men däremot innebar uppgörelsen att den kandidat som fått minst antal röster i den första valomgången skulle dra sig tillbaka till förmån för den andre. Kommunisterna ville ha ett gemensamt regeringsprogram inför valet, vilket socialisterna vägrade gå med på. Det gemensamma uttalandet innehöll däremot ett antal konkreta punkter om vilka de båda partierna kunde enas. Det gällde bl a sociallagstiftning, medbestämmande, kvinnornas rättigheter, proportionellt valsätt och decentralisering. Även tystnaden talade: till de frågor man inte lyckats enas kring hörde främst utrikespolitiken – Mellanöstern, Polen, Afghanistan, de sovjetiska SS20-robotarna – men också nationaliseringarna, där Georges Marchais' krav på mer omfattande

förstatliganden inte accepterades av socialistledaren Lionel Jospin.

Visserligen hade presidentvalet en dryg månad tidigare tytt på att vänstern seglade i medvind, men valsegern den 14 juni blev ändå överraskande stor. Totalt fick vänsterkandidaterna 55,7 procent av rösterna:

PS + MRG	37,4
PCF	16,1
Yttersta vänstern	1,3
Diverse vänster	0,8
Miljörörelsen	1,1
UDF	19,2
RPR	20,8
Yttersta högern	0,4
Diverse höger	2,8
	100 %

Den andra valomgången den 21 juni bekräftade tendensen, som på grund av majoritetsvalsystemets logik fick ett enastående kraftigt genomslag när det gäller mandatfördelningen. Partifördelningen i den nyvalda nationalförsamlingen blev:

PS + MRG	285	(+168 jämfört med 1978)
PCF	44	(−42)
Diverse vänster	5	(+3)
UDF	62	(−57)
RPR	88	(−67)
Diverse höger	7	(−5)
	491	

Socialistpartiet hade alltså, med bred marginal, fått egen majoritet i nationalförsamlingen. De borgerliga partierna hade lidit ett svidande nederlag och kommunistpartiets representation var så gott som halverad.

Hur skall nu socialisternas stora seger tolkas? Det kunde ligga nära till hands att sätta valresultatet i samband med det

mycket låga valdeltagandet (70,3 procent den 14 juni, den näst lägsta siffran under hela 1900-talet). Det har i eftervalsdebatten hävdats, t ex av statsvetaren François Goguel, att många borgerliga väljare helt enkelt stannat hemma eftersom vänstern redan tagit över presidentposten. Hypotesen stöds emellertid inte av tillgängliga data, vare sig av intervjuundersökningar eller av valgeografiska observationer. Valdeltagandet i juni sjönk såväl bland Mitterrands som Giscards väljare. Det avgörande har tvärtom varit att många borgerliga väljare denna gång röstat socialistiskt, särskilt i de valkretsar där den kommunistiske kandidaten låg nära till att väljas. Socialistpartiets situation underlättades också av att de många småpartierna på vänsterkanten just i detta val avstod från att ställa upp kandidater i många valkretsar. Jämför man sedan parlamentsvalen 1978 och 1981 är det också tydligt att många tidigare kommunistväljare gått över till socialistpartiet. Den styrkeförskjutning inom vänstern som manifesterats i presidentvalet den 26 april bekräftades till fullo i valet till nationalförsamlingen.

Rent parlamentariskt fanns det nu ingen anledning för den socialistiska partiledningen att bredda regeringens politiska bas. Socialisterna hade dessutom hela tiden undvikit att ta ställning till frågan om en eventuell kommunistisk regeringsmedverkan. Men mycket snart blev det klart att Mitterrand avsåg att fullfölja sin strategiska huvudprincip om vänstersamverkan. Två dagar efter valet, den 23 juni, offentliggjordes ett gemensamt uttalande av PS och PCF. Kommunisterna fick fyra ministerposter (ministerierna för kommunikationer, hälso- och sjukvård, yrkesutbildning samt den statliga förvaltningspersonalen). Därutöver gjordes ett antal smärre omändringar bland de övriga regeringsledamöterna. Den andra Mauroy-regeringen kom att bestå av 44 ledamöter, varav 37 tillhörande PS, 2 MRG, en gaullist (Jobert) och nu alltså 4 kommunister.

En viktig orsak till att socialisterna valde att ta med kommunisterna i regeringen framgår redan om man detaljstuderar texten till de båda partiernas gemensamma deklaration. Däri förklarade de sig vilja samverka solidariskt, inte bara i rege-

ring och parlament, utan också, och detta är något som PCF aldrig tidigare gått med på, också på det regionala och lokala planet och ute på arbetsplatserna. I stället för att ha en revanschsugen vänsteropposition, som via sitt inflytande inom fackföreningsrörelsen lätt skulle kunna utnyttja strejkvapnet, valde socialisterna att söka främja den sociala freden med att låta kommunistpartiet få medansvar för regeringspolitiken. Regeringsdeklarationen innehöll inga eftergifter från socialistisk sida, men kommunisterna fick nu skriva under på att de bl a gav sitt stöd åt Mitterrands valprogram, åt Frankrikes medlemskap i västalliansen och EG samt åt kravet på de sovjetiska truppernas tillbakadragande från Afghanistan.

I början av juli samlades den nyvalda nationalförsamlingen. Den 8 juli upplästes ett budskap från presidenten varefter premiärminister Mauroy presenterade sin regerings program. Det bestod av en detaljerad uppräkning av planerade åtgärder inom ekonomi, sysselsättning, social omsorg, rättsväsen, massmedia, decentralisering, kvinnors rättigheter, bostäder, fritid, utbildning, medbestämmande, industripolitik, förstatliganden, energi, jordbruk, utrikeshandel och u-hjälp.

Det politiska vardagsarbetet hade börjat.

Makten åt landsorten?

Så hade då vänstern äntligen nått den efterlängtade makten. Presidentposten, egen majoritet i nationalförsamlingen, kontrollen över ministerierna. Och det rörde sig inte om vilken statsmakt som helst. I varje grundläggande lärobok om olika länders statsskick framhålls Frankrike som typexemplet på en centraliserad enhetsstat med ytterst få hinder för statsmakten att ingripa på samhällslivets olika områden.

Och vad är det då bland det första som vänstern gör med sin nyvunna makt? Jo, man lägger raskt fram ett lagförslag som innebär att staten avhänder sig mycket av sin forna kontroll över de lokala besluten och som syftar till att stärka den lokala självstyrelsen just på statens bekostnad.

Det har aldrig funnits något entydigt samband mellan position på vänster-högerskalan och inställning till frågan om maktfördelningen mellan centrala och lokala myndigheter. Visserligen torde det vara svårt att tänka sig en auktoritär diktatur som tillåter en vittgående lokal självstyrelse och idéhistoriskt har det funnits ett tydligt samband mellan å ena sidan tanken på demokrati, fri- och rättigheter och parlamentarism och å andra sidan självstyrelseidén, men efter den allmänna rösträttens seger och det att den centrala statsmakten därigenom vunnit demokratisk legitimitet har detta samband blivit mindre självklart. Inom den franska vänstern råder det ingen enighet. För dem som förespråkar en planerad statssocialism av klassiskt snitt kan det inte vara någon fördel att ha ett virrvarr av kommuner och regioner som drar åt annat håll än den centrala planens intentioner. Men inom vänstern ryms också arvtagare till 1800-talsidéerna om federalism, kooperation och lokal självstyrelse. Man brukar ofta benämna centraliseringsanhängarna "jakobiner" och den senare uppfattningen "girondinsk", men dessa beteckningar från den franska revolutionen är historiskt sett inte helt exakta.

Den girondinska riktningens ståndpunkt var visserligen att landsbygden skulle stärkas på städernas bekostnad, men den vägleddes inte i första hand av några långtgående självstyrelseidéer – syftet var i stället att upplösa och försvaga de revolutionära stadsdistrikten.

Frankrikes centralstyrda administration härstammar från den starka kungamaktens tid under 1600- och 1700-talen. Den franska revolutionen innebar att systemet modifierades utan att för den skull rubba den centraliserade maktstrukturen. Från den franska revolutionens tid kommer den nuvarande indelningen i departement, vilka ungefärligen kan beskrivas som en kombination av svenska län och landsting. Departementets chef, prefekten, har hittills utsetts av staten. Antalet departement är idag 96. (Siffran gäller det franska fastlandet inklusive Korsika; därtill kommer ett antal utomeuropeiska besittningar.) Gränserna fastställdes bl a utifrån principen att det överallt skulle vara möjligt att nå departementets huvudort inom en dags färd med häst. Antalet invånare i departementen varierar från runt 75 000 till drygt 2 miljoner (den senare siffran gäller staden Paris). På ett sätt kan man säga att departementen är både för stora och för små. De kan inte fungera som den svenska typen av kommuner, därtill är de för stora och alltför blandade. Men de är samtidigt för små och för många för att kunna utgöra rejäla planeringsenheter för modern ekonomisk politik och regionalpolitik.

Det är mot denna bakgrund inte förvånande att det finns ytterligare två nivåer i landets administrativa indelning. Den minsta förvaltningsenheten är kommunen, vilken styrs av kommunfullmäktige och en borgmästare (le maire). Den som tycker att de svenska kommunerna blivit alltför stora skulle troligen trivas i Frankrike. Antalet kommuner är omkring 36 000 och av dessa har 32 000 en befolkning på mindre än 2 000 personer; ibland består en kommun av en liten by med några dussin invånare. Det säger sig självt att det ekonomiska underlaget i många av dessa kommuner gör att debatten i kommunalhuset snarare gäller inköp av nya cykelställ än planering av skolor och ålderdomshem. De senare årens försök

att få till stånd en kommunindelningsreform har endast lett till marginella förändringar, därtill har lokalpatriotismen varit för stor. I vissa delar, särskilt i storstadsområdena, förekommer det dock ett visst interkommunalt samarbete.

För att skapa bättre underlag för fysisk riksplanering och ekonomisk utveckling inrättades i mitten av 1950-talet 22 regioner. Den exakta gränsdragningen gjordes av en grupp högre tjänstemän som framför allt tog ekonomiska hänsyn. Det betyder att de regionala gränserna inte alltid följer historiska, kulturella eller språkliga linjer. Regionindelningen har genom åren varit ett livligt debattämne för olika regionala rörelser som t ex den i Bretagne. Hittills har regionernas styrelser inte varit direktvalda av invånarna, utan har bestått av regionens riksdagsmän samt representanter för de i regionen ingående departementen och större kommunerna. Regionens högste chef, regionprefekten, har till dags dato varit samma person som prefekten i det största departementet.

Bildandet av regioner innebar inte någon större maktförskjutning från Paris till de olika landsändarna. Man skiljer i den franska debatten också mellan begreppen "décentralisation" och "déconcentration". Med decentralisering menas att man överför beslutsrätt från den centrala statsmyndigheten till folkvalda lokala organ; det är alltså här fråga om en förstärkning av den lokala självstyrelsen. Dekoncentrering innebär att beslutanderätten förblir i statens händer, men att man för att underlätta administrationen t ex inrättar lokalavdelningar inom en myndighet. Härtill kommer begreppet utlokalisering, "délocalisation", som helt enkelt innebär att man flyttar ut ett centralt ämbetsverk från huvudstaden till landsorten.

Det finns ett fåtal exempel på utlokalisering (en juridisk högskola har t ex flyttats från Paris till Bordeaux). Någon mer betydande decentralisering har inte förekommit, däremot en del fall av dekoncentrering av statlig verksamhet. Den gamla strukturen har alltså i stort sett bestått – regeln är att besluten fattas i Paris. Härtill kommer att den franska statsförvaltningen inte har den svenska modellens uppdelning mellan politik och förvaltning, mellan statsdepartement och ämbets-

verk. I ministerstyrelsens Frankrike fyller ministerierna den dubbla rollen av regeringskansli och ämbetsverk, vilket ger oanade möjligheter för den ansvarige ministern att ingripa i de minsta lokala detaljärenden. Detta är en viktig aspekt av huvudstadens dominans i franskt samhällsliv. En karta över Frankrikes stora järnvägslinjer ser ut som ekrarna i ett hjul med Paris som nav.

Varje översiktsbeskrivning av ett politiskt system tenderar att bli karikerad. Även om Frankrike i jämförelse med andra länder präglas av stark centralisering rymmer bilden ändå vissa nyanser. De lokala instanserna är inte helt prisgivna åt parisiska ministrars nycker, utan systemet tillåter förvisso lokala initiativ. Problemet är emellertid att kompetensfördelningen ofta varit oklar. Eftersom det varit osäkert vem som haft rätt att fatta besluten har den parisiska centraladministrationen ändå kastat sin skugga över den lilla byn. Systemet har på det lokala planet lett till en maktkoncentration hos *le notable,* den lokale pampen med goda personkontakter såväl i hemtrakten som i ministeriernas korridorer. Detta styrelsesätt har inte uppmuntrat till något bredare folkligt deltagande i lokalpolitiken. Många undersökningar ger belägg för att den franska allmänheten i jämförelse med andra länder är politiskt passiv. Beskrivningen är korrekt om man med politiskt engagemang avser intresse för partipolitik i den representativa demokratins mening. I de många små kommunerna är styrelsen inte partipolitiserad. Medborgarna är för den skull inte ointresserade av lokala frågor, tvärtom. Men om man vill påverka eller ändra något i kommunen är det inte i första hand till någon partiorganisation man vänder sig, utan till den lokalt inflytelserika personen, oavsett om denne tillhör det egna partiet eller inte. Valen av representanter till kommunfullmäktige och departement har också ofta skett mer på person än på parti.

Att socialisterna skulle inleda sitt maktinnehav med en decentraliseringsreform kom inte som någon total överraskning. Redan under 1950-talet hade Pierre Mendès France och Gaston Defferre lagt fram förslag om vidgad politisk och ekonomisk

demokrati inom en regional ram. Under 1960- och 1970-talen var vänstern utestängd från president- och regeringsmakten. På de orter där man hade den lokala majoriteten kändes beroendet av den borgerligt styrda centraladministrationen alltmer påfrestande. Tanken på ökad lokal självstyrelse fick också näring av de uppflammande regionala rörelserna, t ex i Bretagne och på Korsika. I det gemensamma programmet 1972 blev socialistpartiet och kommunisterna överens om kravet på folkvalda regionala församlingar. För kommunisterna passade decentraliseringstanken ideologiskt ihop med motståndet mot ”staten och monopolen”.

Inom PS stärktes decentraliseringslinjen ytterligare när Michel Rocard och delar av PSU 1974 anslöt sig till partiet med ett rikt mått av självstyrelsetankar i det idémässiga bagaget; redan i mitten av 1960-talet hade Rocard formulerat slagordet ”avkolonisera landsorten”. I det handlingsprogram som Mitterrand gick till val på 1981 nämndes också statsmaktens decentralisering som ett särskilt viktigt krav.

Visserligen kunde den nyvalda regeringen hämta en del material från de partimotioner om decentralisering som PS lagt fram under 1970-talet, men förverkligandet av detta vallöfte skedde ändå med en rivstart. Redan i mitten av juli 1981 överlämnades en proposition till nationalförsamlingen. Luttrad av många år som borgmästare i Marseille gav den nye ”inrikes- och decentraliseringsministern” Defferre en förklaring till brådskan i lagstiftningsarbetet: även om många av hans nya regeringskollegor på det teoretiska planet var besjälade av decentraliseringsidéer skulle de snabbt börja glida in i de gamla maktstrukturerna och vänja sig vid sina företrädares vida befogenheter. Det gällde därför att raskt klippa till.

Huvudtanken i den nya lagen är att minska statens förmynderskap över kommuner, departement och regioner samt att stärka de folkvalda församlingarnas inflytande. Statsmaktens representant ute i departementen får en väsentligt förändrad ställning. Det gamla namnet prefekt försvinner och ersätts av benämningen ”republikens kommissarie” (le commissaire de la République). Titeln har fastställts genom ett regeringsdekret; själva lagtexten talar om ”statens representant i departe-

mentet". (Det kan också tilläggas att "prefekt" formellt bibehålls som titel för den ämbetsmannakår som har att fylla uppgiften som "republikens kommissarie".) Tidigare var prefekten i praktiken direkt underställd inrikesministern, men i fortsättningen blir kommissarien ombud för alla ministerier. Prefektens viktiga uppgift som verkställande organ i departementet övertas av ordföranden i det folkvalda landstinget. En del tjänster som tidigare legat under prefekten överflyttas därmed till landstingsordförandens kansli. Landstingen kommer i fortsättningen att sammanträda oftare (minst en gång per kvartal i stället för som tidigare halvårsvis) och republikens kommissarie får närvara endast om landstinget (eller premiärministern!) så önskar. Uppgiften för statens representant har reducerats till att vaka över att lagar och förordningar efterlevs. Skulle republikens kommissarie anse att ett landstingsbeslut står i strid med gällande regler har han emellertid inte rätt att omedelbart upphäva beslutet: han skall i stället anmäla frågan till en administrativ domstol för avgörande.

För kommunen innehåller lagen inga större institutionella förändringar; kommungränser och styrelsesätt är t ex oförändrade. Prefektens förändrade ställning får dock viktiga konsekvenser också på kommunnivå. Tidigare måste kommunfullmäktiges beslut anmälas till prefekten innan de vann laga kraft. Prefekten hade också rätt att upphäva åtgärder som han ansåg stå i strid mot lagen. Numera gäller samma regler som för departementen. Republikens kommissarie kan visserligen överklaga ett kommunbeslut till administrativ domstol, men det krävs inte längre någon statlig förhandsgranskning av de kommunala besluten. På motsvarande sätt ökar kommunernas ekonomiska självständighet. Överinseendet över kommunens budget flyttas från prefekten till nyinrättade regionala revisionsmyndigheter.

Allra störst konsekvenser får den nya lagen för regionerna. Deras formella ställning ändras så att de i fortsättningen blir lokala självstyrelseorgan av samma typ som kommuner och departement. Från att ha varit styrda av indirekt utsedda representanter får de ett direktvalt regionråd som högsta beslutande instans. Regionprefektens ställning förändras på

samma sätt som i departementen och den verkställande makten läggs på ordföranden i regionrådet. Liksom för kommuner och departement minskas det statliga överinseendet över regionala beslut. Regionens uppgifter avses främst ligga inom fysisk riksplanering, kommunikationer, sjukvård, yrkesutbildning, kultur, forskning och regional sysselsättningspolitik.

Regeringen gjorde från början klart att den nya lagen endast utgjorde början. Efter hand skulle det komma lagförslag om bl a den närmare kompetensfördelningen mellan kommuner, departement och regioner, om de finansiella resurserna för de olika självstyrelseorganen, valsystem för att utse de nya regionråden, mångsyssleriet, interkommunal samverkan samt speciallagar om Paris, Korsika och de utomeuropeiska territorierna.

Propositionen hade alltså lagts fram redan i juli 1981. Men det skulle dröja ända till i början av mars 1982 innan president Mitterrand kunde sätta sin signatur under den definitiva lagtexten. Fördröjningen berodde på att den borgerliga oppositionen på flera punkter avvisade regeringens decentraliseringsförslag och den visste att utnyttja lagstiftningsmaskineriet för att modifiera och förhala ärendet.

Båda oppositionspartierna RPR och UDF motsatte sig regeringsförslaget. Vissa punkter i den nya lagen accepterades visserligen i huvudsak, t ex kommunernas vidgade självbestämmanderätt, men förändringarna på departements- och regionnivå möttes av desto större kritik. Förre premiärministern Michel Debré, en av upphovsmännen bakom 1958 års författning, gick till särskilt hårda angrepp: vänsterns lagförslag hotade den franska enhetsstatens existens, det uppmuntrade regionala separatiströrelser och kunde leda till en federal uppbrytning av landets territorium. En annan debattör varnade för en "balkanisering" av Frankrike. Oppositionen vände sig också mot att förslaget hastats fram och att parlamentet inte fick ta ställning till alla decentraliseringslagar i ett enda sammanhang. Man ifrågasatte också om regeringens lagtext verkligen stod i överensstämmelse med grundlagen. Särskilt pekade man på paragraf 72 i författningen som bl a stadgar att det är den statlige representanten i departementet som har

ansvaret för "de nationella intressena, den administrativa kontrollen och respekten för lagarna". Kunde regeringen verkligen ändra på prefektens ställning utan att bryta mot denna paragraf?

Behandlingen av decentraliseringsförslaget visar att vänstern, trots att man kommit i besittning av såväl presidentämbetet, regeringen som majoriteten i nationalförsamlingen, inte obehindrat kunde få igenom sina lagprojekt. Den borgerliga oppositionen hade fortfarande en klar majoritet i parlamentets första kammare, senaten. Senaten väljs indirekt, mandatperioden är nio år och en tredjedel förnyas vart tredje år. Till skillnad från nationalförsamlingen kan senaten inte upplösas. Valsystemet har medvetet utformats så att landsbygdsvalkretsarna är överrepresenterade i förhållande till sitt befolkningstal. Det faktum att majoritetsläget i senaten återspeglar en eftersläpande opinion, jämte skevheten i valsystemet, förklarar att vänstern fortfarande befann sig i minoritet, trots de framgångsrika valen 1981. Om nationalförsamlingen och senaten fattar olika beslut händer egentligen ingenting; ett lagförslag kan i princip skickas fram och tillbaka mellan kamrarna hur många gånger som helst. Regeringen kan dock genom premiärministern ingripa och kräva att ärendet hänvisas till ett sammanjämkningsutskott med lika många ledamöter från de båda kamrarna. Skulle nationalförsamlingen och senaten därefter ändå inte vara överens kan regeringen till slut bryta dödläget genom att låta nationalförsamlingen fälla avgörandet. Tvåkammarsystemet är alltså inte helt symmetriskt; det är ytterst den direktvalda församlingen, och därmed den nya vänstermajoriteten, som har sista ordet.

Även om regeringen således aldrig behövde frukta för sin slutliga seger blev vägen fram till målet ändå lång och knagglig. Huvudetapperna var, i största korthet, följande. Juli 1981: utskottsbehandling i nationalförsamlingen, juli—september: debatt och första beslut i nationalförsamlingen, september—november: utskottsbehandling, debatt och första beslut (negativt) i senaten, december: andra beslutet i nationalförsamlingen, januari 1982: andra (fortfarande negativt) beslut i senaten, sammanjämkningsutskott, dödläge, tredje omröstning i de bå-

da kamrarna, fortfarande olika ståndpunkter, fjärde och avgörande beslut i nationalförsamlingen. Många timmar i talarstolen hade då passerat. Bara debatten i nationalförsamlingen beräknas i trycksidor motsvara tio ordinära romaner. Under senatsbehandlingen i november blev polemiken mellan regering och opposition särskilt förbittrad. Sakfrågan hade då delvis kommit i bakgrunden; striden gällde huruvida oppositionens alternativ var att betrakta som ett nytt lagförslag eller som ett tillägg till regeringens text. Temperaturen i debatten var enligt bedömare den hetaste sedan det kalla krigets utbrott 1947.

Oppositionens arbete hade inte varit helt förgäves. Den av nationalförsamlingen slutligen antagna texten avvek i flera avseenden från regeringens ursprungliga förslag, även om huvudprinciperna kvarstod. Eftersom propositionen forcerats fram gick den socialistiska parlamentsgruppen med på åtskilliga modifieringar av teknisk men i många fall också saklig natur. Dessutom återstod det för oppositionen ytterligare ett, ingalunda ofarligt, vapen. Före det att en lag träder i kraft kan ett visst antal parlamentsledamöter kräva att lagens grundlagsenlighet prövas av en särskild instans, författningsrådet. Den 28 januari 1982 hade nationalförsamlingen fattat sitt definitiva beslut. Dagen efter låg oppositionens protest på författningsrådets bord. Bara två veckor tidigare hade författningsrådet tagit ställning till en motsvarande skrivelse när det gällde nationaliseringarna och befann sig sedan dess i den politiska hetluften. Vänstern anklagade författningsrådet för att ta mer politiska än juridiska hänsyn och för att gå oppositionens ärenden. Anklagelserna var inte helt gripna ur luften. Författningsrådet är inte en författningsdomstol av t ex amerikansk eller västtysk art. Det finns inga krav på juridisk meritering. Av de nio ledamöterna utses tre av presidenten, tre av talmannen i nationalförsamlingen och tre av senatens talman. Eftersom mandattiden är nio år satt samtliga ledamöter på mandat från den förutvarande borgerliga majoritetens tid.

Efter en månads betänketid offentliggjorde författningsrådet sitt utslag över decentraliseringslagen. Regeringen kunde andas ut. Huvudprinciperna ansågs inte strida mot grundla-

gen. Författningsrådet gjorde anmärkningar mot vissa detaljer, det gällde framför allt formen för den statliga efterhandskontrollen över lokala beslut. Regeringen valde då att utesluta de meningar som förklarats vara författningsstridiga och lagen kunde därmed träda i kraft några dagar senare.

Regeringens brådska att få igenom lagen berodde framför allt på de stundande landstingsvalen, som skulle hållas den 14 mars med en andra valomgång en vecka senare. Valsystemet påverkades nu inte av den nya lagen. Liksom tidigare skulle hälften av platserna i landstingen, dvs departementens beslutande församlingar, förnyas vart sjätte år. Representanterna väljs i små enmansvalkretsar, s k kantoner. Men den nya lagen gav landstingen vidgade befogenheter och det var speciellt viktigt vilken sida som fick majoriteten. Denna skulle bestämma den politiska tillhörigheten hos landstingets ordförande, vilken hädanefter skulle få ta över prefektens verkställande uppgifter. Landstingsvalen hade tidigare inte väckt särskilt stort politiskt intresse, valdeltagandet brukade vara lågt och många kandidater, särskilt på den icke-socialistiska sidan, ställde upp utan att tillhöra något av de stora partierna. Denna gång var situationen annorlunda. Både regering och opposition såg landstingsvalen som den första stora kraftmätningen efter maktskiftet 1981. Visserligen hade det hållits fyllnadsval till fyra platser i nationalförsamlingen i januari (vilka samtliga vunnits av den borgerliga oppositionen, som därigenom fått stärkt självförtroende), men deras representativitet hade varit osäker. Valdebatten i början av mars blev intensiv. De egentligen lokala valen fick en mer rikspolitisk karaktär än någonsin tidigare.

Det var inte självklart hur resultaten från den första valomgången skulle tolkas. Det borgerliga blocket fick 49,9 procent av rösterna, vänstern sammanlagt 49,6 procent. Socialistpartiet samlade 29,7 procent, kommunisterna stannade på 15,9 procent. Egentligen var det inte så stora förskjutningar jämfört med de allmänna valen ett år tidigare, men i relation till landstingsvalen 1976 hade vänstern gått tillbaka (framför allt på grund av kommunistpartiets minskning). Valdeltagandet

på 68,2 procent var det högsta för landstingsval under hela efterkrigstiden. Oppositionen tillskrev sig hur som helst segern: vänstern hade inte längre väljarmajoriteten bakom sig. Vid den andra valomgången den 21 mars stod sig tendensen. Även om socialistpartiet höll ställningarna så innebar den krympande andelen kommunister att vänstern stagnerade. Före valen hade fördelningen av ordförandeposter i landstingen varit 51–44 i borgerlig favör. Från socialistpartiet hade det vid mer än ett tillfälle sipprat ut att målsättningen för valet var att vänstern skulle få majoriteten i flertalet departement. Härav blev inget. Tvärtom stärkte de borgerliga sin position och dominerar efter valet 59 departement medan vänstern har 36 ordförandeposter. Det bör tilläggas att valsystemet överrepresenterar de oftast borgerligt dominerade landsbygdsområdena. Regeringen hade före valet 1982, mot oppositionens protester, modifierat valkretsindelningen för att stärka tätorternas representation. Skevheten i valsystemet reducerades härigenom något, men kvarstod likafullt.

Den andra valomgången bekräftade att landstingsvalen innebar en tillbakagång för vänstern. De senaste årens rad av segerrika val hade brutits. I stället för att skörda decentraliseringslagens frukter i form av nya mäktiga ordförandeposter ute i landets departement fick vänstern ägna sig åt självrannsakan. Vad var det som hade gått snett? Enligt en tolkning var resultatet inte alls förvånande. Det rikspolitiska inslaget i lokala mellanval hade ofta tagit sig uttryck som en protest mot den sittande regeringen. Vänsterns framgångar vid landstingsvalen 1976 och 1979 hade mycket berott på ett missnöje med Giscards politik. Nu fick vänstern erfara hur det kändes att stå som politiskt ansvarig för landets problem. Arbetslösheten var fortfarande stor (även om regeringen gjorde gällande att ökningen började mattas av) och effekterna av många av de nya politiska åtgärderna var ännu så länge knappt synliga. Vänsterflygelns otålighet över dröjsmålen, tillsammans med många kommunistanhängares undran över partiledningens fogliga inpassning i en regering styrd av de gamla socialistiska rivalerna, antogs förklara den dåliga mobiliseringen på vänstersidan. Å andra sidan förmådde oppositionen fånga upp och under-

blåsa de egna sympatisörernas missnöje och oro över den socialistiskt-kommunistiska regeringens politik.

Om det berodde på det dystra valresultatet eller inte må vara osagt, men efter landstingsvalet gjorde Defferre ett antal uttalanden som kunde tolkas som om takten i decentraliseringsreformen skulle dämpas något. Det hade dittills förutsatts att valen till de nya regionråden skulle hållas samtidigt som kommunalvalen i mars 1983. Nu blev detta datum mer osäkert – det kunde hända att regionvalen skulle komma att skjutas fram till 1984 eller 1985. I början av april förklarade regeringen att den närmare lagstiftningen om de lokala organens inkomster och budgetreglering skulle komma att dröja längre än vad som tidigare antagits.

I mitten av juni presenterade inrikesministern trots allt två nya lagförslag som syftade till att precisera decentraliseringens innebörd. Det viktigaste var att de drog upp principerna för kompetensfördelningen mellan de olika självstyrelseorganen. Kommunerna får huvudansvaret för stadsplanering och lokala serviceinrättningar. På departementen läggs bl a social omsorg och skatteutjämning mellan landsbygdskommuner. Regionerna får hand om yrkesutbildning, riksplanering och näringspolitiken inom de egna gränserna. Överflyttningen av dessa ansvarsområden skall genomföras under perioden 1983–1985 och åtföljas av att staten ställer tillräckliga ekonomiska resurser till förfogande.

Dessa preciseringar av den redan genomförda allmänna decentraliseringslagen föranledde nu ingen större debatt. Desto större uppmärksamhet väckte det då när regeringen två veckor senare lade fram ett förslag om att ändra styrelsesättet för staden Paris. Från att tidigare ha varit ställd under statlig överhöghet gavs Paris 1975 en sorts självstyrelse. Det var vid kommunalvalen 1977 som Jacques Chirac blev borgmästare i Paris. Vad den socialistiska regeringen nu föreslog, uppenbarligen på direkt initiativ från Mitterrand själv, var att dela upp stadens styrelse. Varje av de tjugo arrondissementen, dvs stadsdelarna i Paris, avsågs få var sin borgmästare och styras som vilken kommun som helst. Visserligen innebar förslaget

att det också skulle inrättas ett gemensamt råd med representanter för de tjugo arrondissementen för att handlägga gemensamma frågor. Men även om detta gemensamma råd skulle utse en ”borgmästare” för hela Paris skulle denne inte få på långt när samma maktbefogenheter som Chirac har idag.

För socialisterna var saken enkel: det gällde att tillämpa decentraliseringslagen också på Paris och att låta parisarna njuta av självstyrelsens välsignelser. Men det låg säkerligen en hel del i den borgerliga oppositionens anklagelser att förslaget också hade rent partitaktiska baktankar. Chirac hade under det senaste året seglat upp som oppositionens främste kritiker av regeringens politik. Mitterrand kunde nu med en reform, som såg demokratisk och vacker ut på papperet, delvis rycka undan basen för sin motståndares attacker. Särskild ilska väckte regeringens sätt att presentera sitt förslag. Utan förvarning, utan att konsultera de berörda kom den nya lagen som en blixt från klar himmel. Med ”slaget om Paris” hade relationerna mellan regering och opposition blivit ännu bittrare. Den häftiga kritiken ledde till att regeringen valde att modifiera sitt förslag. Även om arrondissementen skulle få vidgad självstyrelse skulle systemet med en direktvald borgmästare för hela Paris fortfarande få finnas kvar. Den nya lagen skall också gälla för staden Marseille.

I juli offentliggjorde regeringen att man avsåg att infria ytterligare ett vallöfte. Styrelsesättet i de utomeuropeiska departementen (DOM) och territorierna (TOM) skulle ändras så att en enda folkvald församling, utsedd genom proportionella val, inrättas. Oppositionen, särskilt Michel Debré (som själv är parlamentsledamot för den lilla ön Réunion i Indiska oceanen), protesterade livligt. Det hittillsvarande valsystemet gynnar kraftigt de borgerliga som i de utomeuropeiska besittningarna är i majoritet.

Den 8 augusti 1982 kunde Korsika för första gången välja ett eget regionalt parlament. Drygt 1 000 kandidater på 17 olika listor kämpade om de 61 mandaten. Som ett led i decentraliseringssträvandena hade vänsterregeringen redan sommaren 1981 utlovat en specialstatus för ön. Lagförslaget godkän-

des av parlamentet i juli 1982. Det medförde ett utvidgat självstyre och avsåg att ge öborna stort inflytande över ekonomi, utvecklingsplaner, miljöfrågor och utbildning.

För första gången sedan Napoleon-tiden var nu en fransk regering villig att ge efter för de mångåriga korsikanska kraven. För att få ett slut på de blodiga attentaten och minska på den spänning som rått mellan Paris och Korsika gavs också omedelbart amnesti åt ett antal nationalister som dömts till frihetsberövanden av den numera upplösta säkerhetsdomstolen. Dessa åtgärder resulterade i att ön upplevde en av sina lugnaste vintrar på mycket länge. Men i slutet av februari utbröt en våg av bombattentat och ett par av de främlingslegionärer som är stationerade på ön sköts kallblodigt ner. Bastien Leccia, inrikesminister Defferres man på ön, stötte på allt större svårigheter, inte bara med de två klaner som sedan länge styr ön och med de båda nationaliströrelserna, den underjordiska FLNC och den mer moderata UPC. Problemen tornade också upp sig inom den socialistiska gruppen på ön.

Under det senaste kvartsseklet har befolkningen på Korsika, en av Frankrikes mest eftersatta landsändar, minskat från 300 000 till 230 000. Ungdomen har tvingats lämna ön för att finna arbete medan de gamla och utslagna blivit kvar. Industrisatsningarna har uteblivit och jordbruket är föråldrat. Transporterna till och från ön är lika undermåliga som utbildningsmöjligheterna i Ajaccio, Corte och Bastia. Nu om någonsin var det dags att bryta klanernas monopol och ge nya och okorrumperade krafter en chans, menade många socialister. Men Leccia hade valt att samarbeta med MRG-klanen, som på Korsika stöds av runt 20 procent (vilket skall jämföras med riksgenomsnittet på ungefär 2 procent). Trots medlingsförsök från en ditrest Paul Quilès från partiledningen i Paris förblev splittringen total. Grälet slutade i att de upproriska, närmare hälften, uteslöts eller ställde upp på alternativa listor. De goda intentionerna till trots skulle internbråket inom PS och en våg av våldsdåd under juli månad kosta vänstern många röster. Men även de borgerliga partierna fick vidkännas en minskning. Valet blev däremot en klar framgång för det regionala partiet UPC.

En tredjedel av industrin blir statlig

”Om vi idag lever med en stor offentlig sektor, så beror det på att general de Gaulles regering byggde upp en sådan. Såvitt jag vet var de Gaulle knappast någon anhängare av kollektivismen. Jag tänker fullborda vad de Gaulle påbörjade.”

När Mitterrand under presidentvalkampanjen utfrågades om sitt program var det åtskilliga som förvånades över att den socialistiske kandidaten gång på gång hänvisade till femte republikens grundare, en man som varit François Mitterrands motståndare under flera decennier. Men den nationaliseringsreform som Mitterrand och hans parti förespråkade hade i själva verket mycket mer gemensamt med den store generalens politik än med t ex de förstatliganden som genomförts av regimerna i öst. När de Gaulle i den andra stora franska nationaliseringsvågen 1945 lät staten ta över bl a Renault, Air France och 60 procent av bankväsendet var det för att skaffa franska staten ett verktyg för en effektiv ekonomisk politik och för att kunna bygga upp ”en nationell styrka”. Att staten borde ha kontrollen över nyckelsektorerna inom industrin, det var också den motivering som folkfrontsregeringen under Léon Blum lämnade när den 1936 tog över vapenindustrin.

Med de Gaulle och Blum som föregångsexempel var det lika mycket Frankrikes storhet och oberoende som en socialistisk ideologi som låg bakom François Mitterrands vilja att utvidga den statliga kontrollen över näringslivet. Till skillnad från den svenska vanan att förstatliga krisföretag har fransmännen från början främst intresserat sig för framgångsrika företag inom viktiga sektorer av ekonomin. Med de multinationella företagens kraftiga expansion under sextiotalet formades ett av de viktigaste argumenten för den franska vänstern: ”Om inte vi nationaliserar dessa företag kommer de snart att internationaliseras och därmed hamna utanför franska folkets kontroll.”

I juni 1972 skrev socialister, kommunister och vänsterliberaler under ett gemensamt regeringsprogram där nationaliseringar av nyckelindustrier och banksektorn var en central punkt. Målet för vänsterunionen var att "bryta storkapitalets makt" och att motverka tendenserna till monopolisering. Även från fackligt håll hade nationaliseringsplanerna ett starkt stöd eftersom man här såg möjligheterna att utvidga demokratin på arbetsplatserna. Vänstersamarbetet över det gemensamma programmet bröts 1977, inte minst på grund av att kommunisterna förde fram krav på att utvidga listan på nationaliseringsobjekt. Men drygt tre år senare, i maj 1981, förklarade sig den nyvalde presidenten François Mitterrand alltjämt bunden till det program vänstern utarbetat i sjuttiotalets början. Han höll också i stort sett fast vid den ursprungliga listan: fem stora industrigrupper och fyrtiotalet banker skulle helt övergå i statlig ägo, medan man nöjde sig med aktiemajoriteten i ett antal andra företag.

Under det decennium som förflutit sedan kraven på nationaliseringar preciserades hade världsekonomin förändrats på ett avgörande sätt. Oljekrisen, arbetslösheten, inflationen och den stagnerande industriproduktionen hade fått många länder att pröva en politik med åtstramning och stor sparsamhet med de offentliga utgifterna. Omsvängningen i världsekonomin förändrade på ingen punkt socialisternas nationaliseringsplaner. Tvärtom verkade det som om misslyckanden i andra länders politik ledde till ytterligare beslutsamhet hos de franska socialisterna. Med nationaliseringarna som ett viktigt politiskt instrument skulle man visa omvärlden att det ekonomiska dödläget kunde brytas genom en offensiv satsning med staten som huvudaktör.

Alla som trott att kandidaten Mitterrands tal om nationaliseringar varit valpropaganda och röstfiskande, och att han vid makten skulle gå försiktigare fram, misstog sig grundligt. För den nye presidenten var nationaliseringarna en förutsättning för den ekonomiska tillväxt och fulla sysselsättning han lovat franska folket. Högerflygeln inom socialistpartiet pläderade förgäves för att man skulle nöja sig med aktiemajoriteten, 51 procent.

Bara ett par veckor efter parlamentsvalen i juni presenterade premiärminister Pierre Mauroy regeringens förslag till utvidgning av den offentliga sektorn: fem stora industrigrupper, Saint-Gobain, CGE, PUK, Rhône-Poulenc, Thomson-Brandt (dominerande inom sektorer som elektronik, generatorer, databehandling, läkemedel och kemi), 39 banker och två stora finansgrupper, Paribas och Suez. De senare har betydande förgreningar inom industri, bank- och försäkringsväsende och fastigheter. Dessutom ville staten överta ägandeskapet till 95 procent i de två större stålföretag, Usinor och Sacilor, som ännu befann sig i privat ägo. Det skulle göras genom att stora statliga utestående lån konverterades till aktier i företagen. Vidare ville man överta aktiemajoriteten i flygplanstillverkaren Dassault och vapentillverkaren Matra. Det senare företagets aktiviteter inom massmedia och förlagsverksamhet skulle emellertid få förbli i privat ägo. Slutligen ämnade regeringen inleda förhandlingar med flera utlandsägda företag som CII-Honeywell Bull, ITT France och Roussel-Uclaf om ett övertagande av aktiemajoriteten.

Alla dessa stora grupper hade, enligt de nya politiska makthavarna, blivit ekonomiska jättar vilkas enda mål var profit och deras intressen rimmade ofta dåligt med nationens. Som bevis kunde man peka på hur investeringarna inom den privata sektorn minskat dramatiskt mellan 1974 och 1980. Bankerna hade stor skuld i att landets resurser försvunnit till "säkra" placeringar och snabba vinster. För att få landet ur den ekonomiska krisens grepp, för att nationen skulle kunna mobiliseras och resurserna inriktas på mer kreativa investeringar krävdes det att dess politiska ledning hade de viktiga verktygen i sin hand. Bankerna skulle hädanefter bättre tjäna både individer, företag och den region i vilken de verkade. Den nationaliserade sektorn skulle, menade vänsterregeringen, tjäna som lokomotiv och skyltfönster. Genom att föra en dynamisk ekonomisk politik, med betoning på investeringar och industriell förnyelse, borde de statliga företagen kunna fungera dels som draghjälp åt den övriga industrin, dels som föregångsexempel för små och medelstora företag. På det sociala planet skulle de verka för en ökad demokrati på arbetsplatserna och därige-

nom tjäna som ett skyltfönster och modell för den privata sektorn.

Höstens parlamentsdebatt blev häftig. Den borgerliga oppositionen var långt ifrån övertygad. Främst sköt man in sig på de formella, konstitutionella aspekterna och på frågan om ersättning. Med förre premiärministern Raymond Barre i spetsen hävdade man också att nationaliseringarna skulle bromsa investeringarna, öka byråkratin och snabbt köra den franska ekonomin i botten.

Ändå var attityden från de berörda industriföretagens sida förvånansvärt lugn. Visserligen gick företagen på sparlåga, inga beslut om investeringar eller större kontrakt togs under dessa månader, men ledarskapet tycktes ha resignerat eller valt att spela med i spelet. Däremot tredskades bank- och finanssektorn desto mer. Chefen för finansgruppen Paribas, Pierre Moussa, försökte undandra gruppens utländska dotterbolag från franska statens kontroll. Han lyckades med såväl sitt belgiska som sitt schweiziska bolag. Moussas huvudargument var att de utländska kunderna till Paribas, och då i synnerhet i de länder där finansgruppen var dominerande, skulle ha svårt att acceptera en utländsk regerings, dvs i det här fallet franska statens, kontroll. Moussa tvingades nu inte bara avgå; hans och vissa andra finansmäns agerande ledde till ett mycket irriterat utfall från Pierre Mauroy. Dessa personer, menade premiärministern, betedde sig inte bättre än de "emigranter" som under revolutionen flydde från Frankrike med stora kapital till utlandet varifrån de agerade mot det egna fosterlandet.

När lagförslaget äntligen röstats igenom i nationalförsamlingen strax före julhelgen var det dags för granskning i författningsrådet. Rådet gav efter en månads betänketid regeringen bakläxa. Det var emellertid inte fråga om något totalt underkännande. Det stred inte mot författningen att genomföra ett långtgående förstatligande. Författningsrådet fick här ta hänsyn till att den femte republikens grundlag från 1958 i sin inledning åberopar två äldre texter, franska revolutionens förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1789 och ingressen till den fjärde republikens författning från 1946.

Dessa dokument ingår således än i dag i den franska republikens rättsliga grunder. Lagtexten från 1946 erkänner rätten att nationalisera egendom "som har karaktären av en nationell allmännyttighet eller ett faktiskt monopol", men rättighetsförklaringen från 1789 inbegriper skydd för privategendom och rätt till skälig ersättning vid expropriation. Författningsrådets lösning blev att inte ifrågasätta lagenligheten hos själva förstatligandena, men man förklarade att 7 av de sammanlagt 53 paragraferna stod i strid mot författningen.

Invändningarna gällde främst ersättningen till aktieägarna. Regeringen ämnade kompensera de tidigare ägarna med obligationer inlösbara från och med januari 1983 och under femton år framåt efter en årlig lottning. Deras värde skulle räknas ut enligt följande: till 50 procent medelbörsvärdet för åren 1978–1980, till 25 procent substansvärdet per den 31 december 1980 och den resterande fjärdedelen efter den genomsnittliga nettovinsten under de tre senaste räkenskapsåren multiplicerat med tio. Det ironiska var att regeringen valt denna konstruktion efter förslag från Conseil d'Etat, ett organ som i Sverige närmast motsvaras av lagrådet och som enligt författningen måste yttra sig över alla lagförslag innan regeringen lägger fram dessa för parlamentet. Författningsrådet kritiserade också kriterierna för banknationaliseringarna. Enligt regeringens förslag skulle alla franskägda banker med över en miljard i inlåning nationaliseras, medan utlandskontrollerade banker och föreningsbanker undantogs.

Socialistpartiet och kommunisterna rasade och hävdade att författningsrådet styrts av politiska hänsyn. Men regeringen böjde sig på flera punkter, bl a vad gällde ersättningen till aktieägarna. Den nya beräkningen gick enbart efter börskursen mellan den 1 oktober 1980 och 31 mars 1981. Det innebar att värderingen inte påverkades av det kraftiga börsfallet under valkampanjen och efter vänsterns seger. Man tog bästa månadsgenomsnittet under dessa sex månader, förhöjt med den 14-procentiga inflationen som registrerats under året. Med denna nya beräkningsgrund blev nationaliseringarna mycket dyrare för skattebetalarna; räkningen för reformen steg med cirka 15 procent. Statens slutliga kostnad beräknas

till ungefär 42 miljarder franc.

Även för bankerna gjordes vissa ändringar. Regeringen gick nu med på att endast nationalisera de börsnoterade bankerna. De övriga bankerna gavs en frist fram till halvårsskiftet 1982 under det att metoderna för skälig ersättning räknades ut. Nya bestämmelser kom också att utarbetas för föreningsbankerna, medan författningsrådets invändningar angående de utländska bankerna inte ledde till några ändringar.

Den 11 februari 1982, nio månader efter vänsterns maktövertagande, kunde Mitterrand så sätta sin namnteckning under den definitiva lagen om nationaliseringarna, den största strukturreformen i efterkrigstidens Frankrike. Den förstatligade sektorn har fått en avgörande roll i den franska ekonomin. Aldrig har en västlig industrination haft en sådan ekonomisk makt i sin hand. Var femte förvärvsarbetande har staten som arbetsgivare. De statliga bolagen står för en sjättedel av den totala produktionen och för en tredjedel av landets investeringar. Dessa siffror är ändå otillräckliga för att beskriva förstatligandenas betydelse eftersom det är just de industriella nyckelsektorerna som socialisterna valt att ta över. Nedanstående uppställning visar de nationaliserade företagens andel av omsättningen inom olika industribranscher före och efter 1982 års förstatliganden.

	Procentandel under statlig kontroll:	
Bransch	*Före*	*Efter*
Tobak	99	99
Flygindustri	50	84
Stål	80	80
Konstfibrer	0	75
Vapen	58	75
Övrig metallindustri	13	63
Kemi	23	54
Elektronik	1	44
Bilar	40	40
Kontor och data	0	36
Glas	0	35

Bransch	Procentandel under statlig kontroll: Före	Efter
Läkemedel	9	28
Elektroindustri	0	26
Hushållsutrustning	0	25
Skeppsbyggnad	0	17
Industriutrustning	3	14
Verktygsindustri	6	12
Papper	0	9
Byggnadsmateriel	1	8
Samtliga industribranscher	*18*	*32*

Den franska staten har skaffat sig ett dominerande inflytande inom energi, transporter och telekommunikation – nödvändiga verksamheter för att den övriga industrin skall kunna fungera. Man har nu också kontrollen över nästan hela kreditväsendet och därmed minimerat risken för att privatägda banker skall kunna ställa sig på tvären mot regeringens avsikter att kanalisera kapitalströmmarna till produktiva industriinvesteringar. Till sist har nationaliseringarna varit inriktade på att ge staten kontroll över de teknologiska nyckelsektorerna. Med hjälp av satsningen på forskning och tekniskt utvecklingsarbete är det meningen att dessa sektorer skall kunna frambringa nya uppfinningar och nya produkter och därigenom driva fram en expansion och tillväxt i hela ekonomin.

Nationaliseringarna är ett av de mest iögonenfallande inslagen i Mitterrands politik under hans första år vid makten. Man kan visserligen peka på de nio månadernas långa parlamentariska strid och den dryga notan på 42 miljarder franc som uttryck för svårigheter att få igenom valprogrammet. Men det är ändå anmärkningsvärt hur pass smidigt de omfattande förstatligandena kunde genomföras. För den som likställer socialism med förstatliganden innebär Mitterrands första år att Frankrike tagit ett stort kliv i socialistisk riktning. Denna socialisering kunde alltså genomföras utan kontrarevolution, utan att företagare och aktieägare revolterade, utan att regeringens opinionssiffror gick i botten och utan att den

internationella finansvärlden skakades. Att nationaliseringarna kunde genomföras såpass smärtfritt berodde till stor del på att Mitterrand sedan länge i detalj talat om vad hans program gick ut på, fått en väljarmajoritet bakom sig och omedelbart började förverkliga sina planer. Det visade sig i praktiken omöjligt för hans motståndare att ifrågasätta en åtgärd som så uppenbarligen hade en demokratisk legitimitet.

Om den första fasen sålunda kunde genomföras efter ritningarna omgärdas nationaliseringarnas fortsatta konsekvenser av desto fler frågetecken. Skall det juridiska penndraget, överförandet av äganderätten, verkligen kunna leda till en annorlunda utveckling inom samhällsekonomin? På kort sikt har effekterna varit små. De förstatligade bolagen lyder fortfarande under aktiebolagslagstiftningen. Marknadsekonomin har inte rubbats. Personer har visserligen bytts ut; några dagar efter det att nationaliseringslagen trätt i kraft utnämndes de nya direktörerna. Regeringen hade tagit större hänsyn till kompetens än till politiska sympatier. Man hade valt gamla sluga rävar snarare än unga hungriga vargar. Kommunisterna knorrade: hur skulle socialismen kunna genomföras med gamla kapitalister i ledningen. Flera av de gamla cheferna fick sitta kvar. Men en av dessa, direktören för den stora kemiindustrin Rhône-Poulenc, Jean Gandois, avgick sommaren 1982 till följd av meningsskiljaktigheter över regeringens politik. Gandois ersattes av en hög tjänsteman från industriministeriet.

Det är fortfarande oklart hur styrningen av de statliga bolagen i detalj kommer att gå till. Två faror lurar. Å ena sidan riskerar bolagen att bli för nära knutna till de statliga ministerierna. Med snäva ämbetsmannasynpunkter och partipolitiska sidoblickar kan de svårligen bli de djärva spjutspetsar mot den ljusa industriella framtid som de socialistiska manifesten målar upp. Å andra sidan kan de bli alltför självständiga, uppträda precis som de alltid har gjort och ingenting vore vunnet med de 42 miljarderna.

Tills vidare består styrelserna i de förstatligade industrikoncernerna av tre grupper: sju representanter för staten, sex

representanter för de anställda och fem företrädare för branschintressen och konsumenterna. Hur den definitiva sammansättningen skall se ut är en ytterst känslig fråga för regeringen. Man har i sina allmänna programuttalanden förklarat att de statliga företagen skall bli ett "experimentfält" för nya modeller för medbestämmande och relationer på arbetsmarknaden. Fackföreningarna, inte minst CGT, ställer stora förhoppningar på den kommande lagen och ser fram emot ett avgörande inflytande över den förstatligade delen av industrin och bankväsendet. Inom socialistpartiet finns det idémässigt starka strömningar för någon typ av självstyrelse, "autogestion" som den franska termen lyder. Men enligt ett lagförslag, vars huvudinnehåll läckte ut i slutet av juni 1982, avser regeringen inte att ge de anställda något avgörande inflytande. Tvärtom är den bärande tanken att om den samordnade industriella offensiven skall kunna lyckas måste det vara staten som har majoritetsinflytandet inom de statliga företagen.

Men regeringen har redan förklarat att den inte önskar utöva någon detaljstyrning av de förstatligade bolagen. "Deras självständighet vad gäller beslut och åtgärder bör vara total. Den nödvändiga kontrollen kommer att utövas i efterhand. Den nationaliserade sektorn kommer i sitt handlande att respektera den fria konkurrensens regler", har president Mitterrand uttalat. Det låter här som om staten helt kommer att avstå från att ingripa, men det finns i själva verket redan flera institutionella möjligheter för staten att styra sina bolag. I nationaliseringslagen från februari 1982 finns det en paragraf om en helt ny myndighet, Högsta rådet för den förstatligade sektorn, som består av tio parlamentsledamöter, fem regeringsrepresentanter, fem fackliga företrädare samt fem branschrepresentanter. Rådet har i uppgift att övervaka hur den nationaliserade sektorn utvecklas och styrs, men dess möjligheter att ingripa är ännu så länge inte preciserade. Härtill bör läggas att de förstatligade bolagen redan enligt existerande lagstiftning är underkastade offentlig ekonomisk revision och viss parlamentarisk insyn.

Enligt direktiv som utfärdats från industriministeriet förefaller staten knappast vilja använda sina möjligheter att styra

de nationaliserade bolagen via administrativa kontrollmetoder. Det är i stället en annan teknik som anvisas. Varje verkställande direktör åläggs att för sitt företag utarbeta en plan, vilken naturligtvis bör stå i överensstämmelse med "statens allmänna riktlinjer". På grundval av denna plan sluter sedan företaget och staten, dvs ministeriet, ett *kontrakt*. Detta kontrakt, som avses omspänna flera år, innehåller företagets allmänna avsikter när det gäller investeringar, nyanställningar, utbyggnadsplaner samt inhemsk och internationell marknadsföring.

Ett annat problem för de nyligen nationaliserade företagen är det ansträngda budgetläget. Trots att de nationaliserade företagen, stålbolagen undantagna, är framgångsrika, har de ett stort behov av kapital för att kunna genomföra den av regeringen planerade investeringspolitiken. Regeringen avser att under 1983 tillskjuta 25 miljarder franc till investeringar inom de nationaliserade företagen. Enligt ett i slutet av augusti 1982 presenterat förslag skall allmänheten kunna köpa s k investeringscertifikat i de statliga bolagen. Fransmännen kan här placera sina sparmedel mot viss avkastning, men certifikaten ger ingen rösträtt. Staten behåller makten.

Den förstatligade sektorn har fått ytterligare politisk tyngd genom den omorganisation av regeringsarbetet som genomfördes i slutet av juni 1982. Pierre Dreyfus, som lett industriministeriet under ett år, avgick av åldersskäl. Någon ny minister tillsattes inte utan Jean-Pierre Chevènement fick nu ensam ansvar för såväl forsknings- som industripolitiken.

Frankrike har i och för sig under hela efterkrigstiden haft ett system för ekonomisk långtidsplanering. Femårsplanerna har visserligen aldrig innehållit några detaljerade produktionsmål – det har i stället rört sig om att staten satt upp mer allmänna riktlinjer – men den franska formen för planering innebär ändå att det vid socialisternas makttillträde fanns en existerande administrativ struktur redo att utnyttjas för statlig styrning. Det kan synas förvånande att den nya vänsterregeringen inte i större utsträckning utnyttjat sig av detta instrument. Man har visserligen lagt fram en tillfällig plan för åren 1982–1983 och satt igång arbetet på femårsplanen 1984–

1988, men i diskussionerna om näringspolitikens utformning har planministeriet spelat en mycket undanskymd roll. Orsaken är främst politisk. Minister för planärendena är Mitterrands gamle motståndare Michel Rocard. Det är en politisk markering att det är Chevènement och inte Rocard som tilldelats ansvaret för de nationaliserade företagen och industripolitikens framtid.

Forskning som spjutspets mot framtiden

Under fyra dagar i mitten av januari 1982 kunde man i ett kongresspalats i Paris få se över 3 000 av Frankrikes forskare. I de intensiva diskussionerna fanns företrädare för naturvetenskap och humaniora, universitet och industriforskning, elitskolor och landsortsuniversitet. Den stora sammandragningen, som kom att gå under namnet Det nationella kollokviet, var ett uttryck för den nya regeringens målmedvetna satsning på vetenskap och teknik. Forskningen skulle bli spjutspetsen mot framtiden.

Redan i Mitterrands valprogram markerades en vilja att främja vetenskaplig forskning. Den socialistiske presidentkandidatens politik på detta område preciserades strax före valet i en presskonferens som hölls den 22 april 1981 i senatens lokaler i Palais du Luxembourg. Mitterrand gav där en bakgrund till sitt intresse för vetenskapen. Vårt århundrade, påpekade Mitterrand, präglas av de snabba tekniska innovationerna som får stor betydelse för människans kultur, vetande och utvecklingsmodell. I den internationella arbetsfördelningens tecken tilltar dessutom konkurrensen mellan olika länder. Frågan är mycket enkel, menade Mitterrand. ”Vilken plats får Frankrike i denna internationella tävlan? I täten eller på efterkälken? På femte plats – efter USA, Sovjet, Japan och Västtyskland – eller på första plats? Vasall eller vägröjare? Mitt val är klart. Jag vill att vetenskapens Frankrike under de närmaste sju åren skall bli bland världens tre främsta.”

När Mitterrand i fortsättningen av sitt tal skulle utveckla hur vetenskapen kan innebära människans frigörelse betonade han att han som socialist insåg att teknik och vetenskap har såväl risker som möjligheter. Den industriella revolutionen hade visat att den okontrollerade utvecklingen kunde leda till maskinslaveri och mänsklig nöd. Men den skapande fantasikraften kan också leda till utomordentliga framsteg. För att de

nya landvinningarna inte bara skall bli ett litets fåtals egendom krävs att man skapar nya beslutsstrukturer. Mitterrand preciserade sin målsättning genom att utlova en ökad statlig satsning; de statliga utgifterna för forskningsändamål borde ökas från dåvarande 1,8 procent av bruttonationalprodukten till 2,5 procent, ett mål som borde vara uppfyllt år 1985. Den blivande presidenten sade sig också vilja bryta forskningens isolering, öka intresset för forskning samt upprätta en jämvikt mellan grundforskning och tillämpad forskning. Som särskilt viktiga forskningsområden nämndes humanistisk och antropologisk forskning, livsvetenskaperna, forskning för att öka självförsörjningen inom energi och livsmedelsproduktion, epidemologisk vetenskap, näringsforskning, miljöforskning, jordbruksforskning, biomedicinsk vetenskap samt hälsovårdsforskning.

Det dröjde inte lång tid efter det att installationsdagens kanonsalut tystnat förrän Mitterrand började sätta sina planer i verket. Ansvaret för forskning och teknik samlades i ett superministerium, vilket inrymdes i ett gammalt privatpalats på rue de Varenne. Ministeriets politiska vikt markerades ytterligare vid regeringsombildningen i juni 1982 då även industripolitiken fördes över till dess domän. Minister är Jean-Pierre Chevènement, ledaren för socialistpartiets vänsterflygel. Chevènement tillhör definitivt inte den del av vänstern som ställer sig skeptisk till kärnkraft, tillväxt och industrialism. Tvärtom hade Mitterrand här skaffat sig en minister som delar hans egen uppskattning av ny teknologi och tro på vetenskapens välsignelsebringande verkningar. I en intervju förklarade Chevènement: "Den demokratiska idén att forskningen bör tjäna syftet att förbättra folkets levnadsvillkor och att utveckla dess kultur tycks mig inte alls föråldrad. Den socialistiska idén att man bara kan förändra ett samhälle om man förstår det tycks mig ha full giltighet."

En av den nye forskningsministerns första uppgifter var att förbereda det nationella kollokviet med landets forskare. De allmänna riktlinjerna fastställdes vid ministerkonseljen den 1 juli 1981 och en organisationskommitté tillsattes under ledning av professor François Gros, chef för Pasteur-institutet,

som också varit med om att utarbeta socialistpartiets forskningspolitiska program "Socialisme et recherche". Förberedelserna gick mycket snabbt och redan i oktober var det dags för de första sammandragningarna. Det stora kollokviet i januari föregicks nämligen av konferenser i var och en av Frankrikes regioner. Man beräknar att mer än 25 000 personer deltog i dessa regionala seminarier och sammanlagt inlämnades över 7 500 skriftliga rapporter. De flesta av deltagarna var forskare och en positiv sida med alla dessa möten anses ha varit att vetenskapsmän från universitet och från den privata industrin här fick ett alltför sällsynt tillfälle att träffas och diskutera gemensamma problem. I diskussionerna deltog även representanter för kommuner och departement, för politiska partier, fackföreningar och andra intresseorganisationer. Konferenserna utmynnade ofta i önskelistor och förslag över hur olika forskningssatsningar skulle kunna främja den egna regionens utveckling.

Som ytterligare en förberedelse inför det nationella kollokviet genomfördes ett antal temadagar som bl a behandlade robotiseringen i arbetslivet, informationsteknologi, farmakologi, humanvetenskapernas ställning och sambandet mellan konst och vetenskap. En särskild utredning om samhällsvetenskaperna tillsattes under ledning av den marxistiske antropologen Maurice Godelier.

Det nationella kollokviet inleddes med ett stort tal av president Mitterrand i vilket han drog upp de forskningspolitiska perspektiven på sammankomsten. Syftet var, sade Mitterrand, att bryta forskningens isolering och att väcka forskarna för de stora problem som dagens samhälle står inför. Utan att vilja ingripa i forskningens autonomi gällde det ändå att öppna forskningen. En viktig uppgift var att skapa en dialog mellan forskarna och den ekonomiska omgivningen och att underlätta samarbetet mellan forskning och industri. Endast på så sätt skulle landet kunna ta sig ur krisen. Det gällde också att öppna forskningen mot det demokratiska samhället. Vetenskapens resultat måste göras mer tillgängliga för såväl medborgarna som beslutsfattarna. Som ett exempel på hur vetenskapen kunde bistå politikerna att lösa den aktuella samhällskrisens

problem nämnde Mitterrand ett tidigare presenterat förslag om att inrätta ett organ för att utvärdera effekterna av stora teknologiska val. Vetenskapen måste också, fortsatte presidenten, öppna sig mot omvärlden, mot det övriga Europa, mot industriländerna och, inte minst, mot tredje världen. I avslutningen av sitt tal räknade Mitterrand upp ett antal särskilt viktiga forskningsområden, nämnde därvid särskilt biologin och knöt särskilda förhoppningar till den snabba utvecklingen inom bioteknologin. För att ytterligare understryka vetenskapens betydelse för samhällsutvecklingen anknöt han till ett uttalande av historikern Fernand Braudel: "Inget samhälle har kunnat överleva om det inte förmått att frambringa denna mystiska alkemi av forskarnas begåvning, politikernas vilja och de arbetandes företagsanda."

Merparten av diskussionerna vid kollokviet fördes inom ett antal arbetsgrupper samlade under sex huvudteman. Det första temat, "Forskning, teknologi och samhälle", handlade bl a om vetenskapens och teknologins bidrag till kulturen, de humanistiska vetenskaperna samt om vetenskapens sociala ansvar. I flera sammanfattande rapporter från dessa arbetsgrupper varnade man såväl mot "scientismens" risker – det vill säga en överdriven förlitan på vetenskapsmän, teknokrater och experter – som för anti-vetenskapliga strömningar i tiden, vilka t ex tar sig uttryck i irrationalism, pseudovetenskap och obskurantism. Kollokviets andra huvudtema behandlade olika typer av avvägningsproblem: mellan grundforskning och tillämpad forskning, de små vetenskapsgrenarnas ställning, industriforskningens problem samt de regionalpolitiska aspekterna. Det tredje konferenstemat, "Att ta sig ur krisen", var ett uttryck för en av regeringens strategiska huvudtankar, nämligen att den vetenskapliga forskningen och de teknologiska framstegen är en av de viktigaste drivkrafterna för att häva den rådande krisen. Den ömsesidiga misstro som funnits mellan forskare och industrin hoppades man kunna upplösa genom en optimistisk dubbelstrategi: dels nationalisera ekonomiska nyckelsektorer, dels satsa på ökad forskning. Huvudtema nummer fyra, "Människor och strukturer", handlade inte minst om utbildning och från flera håll betonades vikten

av att få till stånd en närmare anknytning mellan utbildning och forskning. Övriga två konferensteman handlade om hur de nya stora planerna mer konkret skulle kunna förverkligas, hur berörda parter – både inom och utom forskningsinstitutionerna – skulle kunna dras in i arbetet, hur forskningsinformationen skulle kunna förbättras och vilka politiska styrmedel som stod till buds.

Parallellt med förberedelserna inför kollokviet pågick inom forskningsministeriet arbetet på att få fram en forskningspolitisk proposition. Den lades fram för parlamentet i slutet av mars och enligt Chevènement hade kollokviet givit många värdefulla uppslag och bidrag till regeringsförslaget. Exakt hur stort det konkreta utbytet av kollokviet var är nu knappast möjligt att fastställa, men arrangemanget blev hur som helst i andra avseenden en framgång. Publiciteten var omfattande och regeringen fick ett utmärkt tillfälle att inför offentligheten markera sitt intresse för forskningspolitiken. Även bland forskarna själva mottogs kollokviet med intresse, stundom av entusiasm, och den stora manifestation fick inte minst en psykologisk betydelse. Den minister som i den tidigare borgerliga regeringen haft ansvaret för forskningsfrågor beklagade öppet att han själv inte kommit på den ljusa idén. Regeringen hade redan under 1981 bestämt att anslagen till vetenskap och forskning skulle öka de närmaste åren och att 1 700 nya forskartjänster skulle inrättas. I tvåårsplanen 1982–1983 hade regeringen också dokumenterat sin forskningspolitiska satsning. Planen behandlade bl a förstärkningen av forskningens basresurser, stöd till teknisk utveckling, forskarutbildning och samarbete mellan olika forskningsinstitutioner. Den forskningspolitiska propositionen i mars utvecklade ytterligare dessa riktlinjer. Fram till 1985 räknar regeringen med att forskningsbudgeten skall öka med 17,8 procent årligen och antalet tjänster med 4,5 procent per år. Regionernas ansvar för forskningsplaneringen inom det egna området understryks vidare. Studiestödet till forskarstuderande fördubblas fram till 1985 och forskarnas anställningstrygghet stärks. Ett antal särskilt prioriterade forskningsområden räknades upp: utvecklandet av nya energikällor, bioteknologi, elektronik, u-

landsforskning, sysselsättning och arbetsmiljö. Särskilda ansträngningar skulle också inriktas på att främja franskans ställning som internationellt vetenskapligt språk. Fortsatta satsningar skulle också göras inom olika teknikområden såsom kärnkraft, rymdteknik, civil luftfart, havsforskning och marinteknologi.

Dessutom tog regeringen upp och vidareutvecklade en idé från den förra regeringens tid. Ett vetenskaps- och industrimuseum planeras i La Villette i nordöstra Paris. Projektet är belysande för socialisternas syn:

– Vetenskapen är inget vi skall överlåta på experter och specialister medan vi skakar på huvudet och säger att vi inget begriper. Vi befinner oss inte alls i något postindustriellt samhälle utan vi har i själva verket passerat tröskeln till den tredje industriella revolutionen. Elektroniken och robotarna har blivit en del av vår vardag och vår kultur. Men utvecklingen har gått alltför snabbt, vi vanliga medborgare har inte hunnit med och vi riskerar att hamna i den tekniska och vetenskapliga utvecklingens våld i stället för att styra den.

Fjärran från dammiga salar med ångmaskiner, veteranbilar och andra minnen från industrialismens barndom kommer man i La Villette att spegla dagens situation och skissera morgondagens. Här skall besökarna få förklarat vad forskarna sysslar med just nu, hur robotar och datorer fungerar – inte bara tekniskt utan också socialt och kulturellt – samt den nya teknikens roll i människornas dagliga liv under och efter arbetstiden. Museet, som skall stå klart 1985, kommer att uppta en yta på hela 30 000 kvadratmeter i markplanet, fyra gånger mer än kulturhuset Beaubourg. Tanken är att diskutera vetenskapen och dess praktiska användning runt fem teman: universum; livet; arbetet och människan; energi och information; materien, matematiken och estetiken. Permanenta och tillfälliga utställningar kommer att ta en stor del av utrymmet, men man kommer i hög grad att satsa på aktiviteter i mediatek, debatt- och föredragslokaler samt en stor halvcirkelformad sal för filmförevisningar. I speciella ”forskningssalar” blir det fritt fram för den unga generationen att experimentera och pröva den nya vetenskapens möjligheter.

En viktig del av regeringens näringspolitik är satsningen på elektroniken, som man hoppas kommer att göra den franska industrin konkurrenskraftig. En speciell förkärlek för datorer delar man med Jean-Jacques Servan-Schreiber, som talat sig varm för dessa i sin senaste bok ”Den globala utmaningen”. Efter att ha misslyckats med sina politiska ambitioner får Servan-Schreiber nu i stället trösta sig med att leda ”Le centre mondial pour la promotion des usages sociaux de la micro-informatique”. Ett tjugotal internationella vetenskapsmän inom datateknik och samhällsvetenskap skall här i samarbete med de franska företagen Matra och Thomson utforma morgondagens drömverktyg för alla och envar: en mikrodator i prisklassen 500–1 000 kronor, liten men ytterst effektiv. Den skall kunna användas av barn och vuxna, såväl i i- som u-världen och i alla tänkbara situationer.

Tanken på en ”vetenskapsstad” fick ytterligare näring under Mitterrands statsbesök i Japan i början av 1982. Entusiasmen över japanernas teknologiska framstegstakt var stor. Japan framhålls i den franska debatten ofta både som utmaning och som föredöme. Den franska satsningen på vetenskap och teknik kan ses som ett frejdigt försök att bli Västeuropas Japan.

Frankrike fick ett lägligt tillfälle att lägga fram sin filosofi inför omvärlden när man i början av juni 1982 stod som värd för ledarna för västvärldens sju mäktigaste industrinationer. Vid toppmötet i Versailles presenterade François Mitterrand en rapport med titeln ”Teknologi, sysselsättning och tillväxt”. En lång rad experter hade varit med i förberedelsearbetet, som ägt rum under ledning av en av presidentens närmaste män, Jacques Attali. Fransmännens förhoppningar inför toppmötet infriades inte helt. Föreställningen stals delvis av dagsaktuella problem som Falklands- och Libanonkriserna samt det höga amerikanska ränteläget. Rapporten fick ett allmänt välvilligt mottagande och en arbetsgrupp med representanter för de deltagande länderna tillsattes för att fundera på de franska förslagen. Även om det franska dokumentet sålunda inte fick någon omedelbar internationell effekt är det

ändå intressant att studera eftersom det så tydligt framlägger den franska regeringens framtidsperspektiv.

Rapporten inleds med en dyster rundmålning av världens problem. Under det senaste året har fem miljoner människor förlorat sina arbeten, produktion och investeringar stagnerar, protektionismen hotar, det internationella betalningssystemet är nära sammanbrott, ränteläget hämmar tillväxten – självintresset håller på att bli regel. I tredje världens länder förvärras situationen: nästan 30 miljoner människor har dött av svält. Men krisen kan hävas. Framtiden beror på vår politiska beslutsamhet. Situationen kräver framtidstro, enade krafter och att man slutar tro på krisens oundviklighet.

Vetenskapen och tekniken håller på att revolutionera våra samhällen, fortsatte det franska bidraget, och den hotar att vända sig mot människan om hon inte förmår bemästra den. Inom de närmaste tio åren kan krisen komma att lösas med hjälp av framstegen på ett antal tekniska områden. ”Bioteknologin kan komma att minska hunger, sjukdom och överbefolkning”: kombinationen av biokemi, mikrobiologi, och genteknik kan öppna vägen för produktionen av mikroorganismer; hela ekonomiska sektorer kan komma att omvandlas. ”Elektroniken mångfaldigar de produktiva och skapande krafterna”: mikroelektronik, nya kompositmaterial och optiska fibrer kommer att i grunden förändra telekommunikationer, transporter och mekanisk industri samt skapa robotisering och kontorsautomatisering. ”Energitekniken kommer att utvecklas snabbt de närmaste tjugo åren”: bioenergi, jordvärme och solenergi kommer att bli viktiga alternativ till rådande energikällor. Kärnkraften kommer att tas i användning inom flera ekonomiska nyckelsektorer och kemiska framsteg kommer att leda till ett bättre utnyttjande av olje- och gasfyndigheter. ”Nya områden öppnas för vår intelligens”: havsforskning, rymdteknik och ny kommunikationsteknik nämndes som exempel.

Denna teknologiska utveckling måste, enligt fransmännen, mötas med bestämda politiska åtgärder: ”vänta-och-se-attityder och egoism skulle bara förvärra svårigheterna”. Ett viktigt politiskt mål är full sysselsättning och kontroll över det egna

arbetet. Fransmännen tror inte att den snabba tekniska utvecklingen, åtminstone på ”medellång sikt”, skall behöva innebära ytterligare arbetslöshet. För att den nya teknologiska revolutionen verkligen skall leda till ekonomisk tillväxt krävs det en aktiv statlig politik som ”stimulerar industrins dynamik”: stöd till investeringar, stora statliga beställningar och bevarad konkurrens (särskilt mot hotet från de multinationella jättarna). De nya uppfinningarna innebär både löften och hot för tredje världens länder. Industriländerna måste se till att utvecklingen inte ytterligare vidgar klyftan mellan nord och syd, utan att u-länderna tar den nya tekniken i bruk på sina egna villkor. De tekniska framstegen innebär nya möjligheter för det internationella handelsutbytet; det ankommer på politikerna att stävja isolationistiska tendenser. Som en särskild programpunkt angav så Mitterrand vad han, utan falsk blygsamhet, kallade ”Att bygga en ny civilisation”: ”En ny civilisation börjar vid den punkt där den rikare tillgången till resurser tjänar syftet att frigöra mänskligheten från den dubbla bindningen av tid och avstånd.” Men idag hotar makten över informationsmedierna att samlas hos några få internationella koncerner och hos supermakterna.

Programmet avslutades med ett antal konkreta förslag för ”en gemensam utveckling av världsekonomin”. För att få till stånd ”tillväxt genom teknologi” borde industriländerna sätta upp övergripande mål om att öka forskningens andel av nationalprodukten, utöka samarbetet mellan privata och statliga bolag och mellan nationer för att utveckla de nya uppfinningarna, upprätta en världsmarknad för teknologi med gemensam standardisering och patenträtt, ingå tekniska samarbetsavtal med u-länder samt att stabilisera det internationella betalningssystemet. Ett annat viktigt förslag var att ”ställa teknologin till sysselsättningens och arbetsmarknadens tjänst”. Varje land borde starta ett stort utbildningsprogram, som i första hand borde inriktas på ingenjörer och specialister, på arbetslösa ungdomar i åldrarna 16–18 år samt på omskolning av arbetare som står mitt uppe i sin yrkeskarriär. Forskning måste dessutom ägnas åt hur den nya teknologin skall kunna utnyttjas för att förbättra arbets- och boendeförhållanden.

De nya tekniska uppfinningarna ses av fransmännen som en viktig del av kulturlivet. Skolan ges en central uppgift i att förmedla insikter i datatekniken. I detta sammanhang betonas vikten av undervisning och forskning i lingvistik och kommunikation. Ett konkret förslag var att sammanställa ett stort uppslagsverk över världens alla kulturer. Frankrike föreslog också en internationell överenskommelse om kommunikation med syftet att säkra respekten för språklig mångfald, harmonisera de olika ländernas lagar om information, upphovsrätt och fri- och rättigheter, komma överens om gemensamma regler för datautbyte över gränserna, skydda nationernas självbestämmande och kulturella integritet samt stärka u-ländernas kontroll över informationsflödena.

När det efter ett drygt års regeringsinnehav blev tal om nödvändigheten av ekonomisk åtstramning och sparsamhet med de offentliga utgifterna var det karaktäristiskt att forskningsanslagen var de som var minst hotade. Mitterrands och socialisternas starka intresse för vetenskap och teknik har flera orsaker. I en tid av ekonomisk kris och stagnation ser man forskningen som den stora förnyelsens kraft vilken skall kunna bryta dödläget. På ett allmänt plan delar man nu denna inställning med många andra länder. De flesta regeringar har i dessa dagar bekänt sig till tron att man skall kunna uppfinna sig ur krisen. Men den franska politiken utmärker sig ändå genom sin målmedvetenhet och omfattningen av de proklamerade åtgärderna. Också på ett mer allmänt filosofiskt plan stämmer det optimistiska vetenskapsidealet överens med de franska socialisternas politiska temperament. De tre huvudrubrikerna i partiprogrammet från 1980, "Projet socialiste", är tre verb, vilka ljuder som trumpetfanfarer: Comprendre, Vouloir, Agir – Förstå, Vilja, Handla. I kontrast mot andra länders tvehågsenhet och politiska pessimism framstår de franska socialisterna, åtminstone under sitt första år, som besjälade av en övertygelse om att världen fortfarande kan förstås, förändras och förnyas.

Arbete och sociala reformer

Hur mycket är egentligen två miljoner människor? En fullsatt fotbollsarena rymmer 50 000, det blir alltså 40 stycken bredvid varandra. Eller en kö med fyra i bredd och en meters lucka mellan Göteborg och Stockholm, mellan Paris och Strasbourg. Två miljoner öden, två miljoner liv, två miljoner väckarklockor som ringer på morgonen. Eller som snarare inte ringer, för två miljoner är antalet arbetslösa i Frankrike just nu. Den gamle stålverksarbetaren som från sitt fönster ser ut över den tysta masugnen i Longwy, den sjuttonårige algeriern vid flipperspelet i parisförorten Aubervilliers, den bortrationaliserade vingårdsarbetaren i Rhônedalen, sömmerskan i Vosges som inte längre behövdes. Över 700 000 är yngre än 25 år, nästan 400 000 är utbildade yrkesarbetare, 900 000 är kvinnor.

Arbetslösheten, som mellan 1974 och 1981 växte från 400 000 till 1 800 000 personer, var en av de frågor som fällde Giscard och kampen mot arbetslösheten blev från början Mitterrands och Mauroy-regeringens viktigaste uppgift. Vidden av problemet stod klart för alla. I en stagnerande världsekonomi gällde det i första hand att hejda ökningen av antalet arbetslösa. Eftersom antalet fransmän i arbetsför ålder de närmaste åren beräknades öka skulle enbart denna demografiska förändring kräva 200 000 nya arbetstillfällen för att procentandelen arbetslösa skulle förbli på samma nivå.

Regeringen anvisade två politiska huvudprinciper. Den ena är ekonomisk tillväxt, att åter få fart på ekonomin, att få igång industriinvesteringarna och på så sätt öppna nya arbetsplatser. Eftersom denna strävan knappast kunde väntas få några omedelbara resultat inriktades politiken samtidigt på en andra strategi: att dela på de jobb som redan finns. I september 1981 preciserade Mauroy sin regerings politik genom att lägga fram ett helt paket av åtgärder mot arbetslösheten. En natio-

nell aktionskommitté mot arbetslösheten skulle skapas. Att dela på arbetsuppgifterna innebär att de som nu förvärvsarbetar måste minska sin arbetstid. Regeringen avsåg därför att lägga fram förslag om förkortad arbetsvecka, i första hand en sänkning av arbetstiden från 40 till 39 timmar 1982 med siktet att vara nere i 35 timmar 1985. En femte semestervecka skulle införas, deltid och sabbatsår uppmuntras och möjligheten att gå i pension redan vid 60 år underlättas. Ungdomarnas speciella problem att komma in på arbetsmarknaden avsågs att angripas med särskilda insatser inom yrkesutbildningen. Unga som går ut grundskolan gavs möjlighet att göra ett års "medborgartjänst" t ex ute i kommunerna, i nationalparker och i den franska fredskåren. Nya jobb skulle skapas inom den statliga sektorn, inom t ex vägbyggnad, post- och televerket, järnvägen samt hälso- och sjukvårdssektorn. Inalles räknade regeringen med att under en 18-månadersperiod, fram till slutet av 1982, kunna nyanställa 125 000 personer.

På längre sikt kunde arbetslösheten emellertid inte hävas enbart genom att dela på existerande jobb. Ekonomin måste fås att expandera och här föreslog regeringen flera åtgärder. De nationaliserade industrierna och bankerna skulle, hoppades man, bli en verkningsfull draghjälp i hela samhällsekonomin. Den internationella konkurrensförmågan skulle stärkas genom den stora satsningen på forskning och teknisk utveckling. Målet för industripolitiken angavs vara att "återerövra den inhemska marknaden". Handelsbalansen skulle förbättras om många av de varor som för närvarande importeras, särskilt industriprodukter och konsumtionsvaror, i stället kunde framställas inom landet. Stödet till små och medelstora företag räknade regeringen med att kunna förbättra genom nya regler som underlättar att ta upp lån och att starta nya företag, ökade regionalpolitiska insatser, stöd till uppfinningar och innovationer samt ett särskilt stöd åt de allra minsta företagen, de som har mindre än 25 anställda och under 10 miljoner franc i årsomsättning. Senare under sitt första år vid makten kom regeringen med ytterligare åtgärder för att uppmuntra industriinvesteringarna. I februari 1982 presenterades nya lånemöjligheter till företagen på sammanlagt 24 mil-

jarder, av vilka ungefär hälften hade en lägre ränta och avsågs gå till särskilt angelägna investeringar som kunde ge påtagliga sysselsättningseffekter, främja exporten, spara energi eller få fram nya innovationer. Regeringen gav också exempel på industristöd till speciellt utsatta branscher; textil- och konfektionsbranschen fick sålunda en lättnad genom att de sociala avgifterna minskades.

Sedan gällde det bara för regeringen att försöka sälja paketet. Pierre Mauroy gav sig under hösten ut på långa talarturnéer genom Frankrikes olika regioner där han i möte efter möte, överläggning efter överläggning med lock och pock försökte få olika intressegrupper med på sin politik. Den reaktion som Mauroy mötte under denna sin "Tour de France" präglades emellertid inte överallt av spontan entusiasm. Särskilt arbetsgivarna visade sig kallsinniga. I samband med ministerkonseljen den 28 oktober gjorde Mauroy därför ett principuttalande:

– Den nuvarande omfattningen av arbetslösheten och det sociala drama som den representerar föranleder regeringen att vidta åtgärder som har stöd av den stora majoriteten av det franska folket. Planen för kampen mot arbetslösheten bygger på en solidarisk uppoffring från allas sida. Kampen för sysselsättning kan inte bli framgångsrik om den samtidigt förbiser förbättringen av de anställdas rättigheter och kampen mot inflationen. Men ingenting kommer att bli uträttat om inte arbetsgivarna överger sin nuvarande avvaktan och pessimism.

Det ord som till svenska har översatts med "avvaktan" är franskans "attentisme". I den politiska vokabulären brukar detta begrepp annars ofta användas på den del av vänstern, som i förhoppning att världsrevolutionen automatiskt infinner sig, tillbringar tiden med att rulla tummarna på kaféerna. Nu var det alltså företagarna som anklagades för håglöshet och bristande initiativ.

Företagarnas medverkan var nödvändig. Om arbetsgivarna satte sig på tvären skulle regeringens reformplaner inte vara värda mer än papperet de var tryckta på. För att nå omedelbara resultat tog regeringen initiativ till så kallade solidaritetskontrakt. Staten och enskilda företag skulle kunna skriva un-

der särskilda avtal. Om företaget lovade att anställa nytt folk skulle regeringen gå med på ekonomiska lättnader. Regeringen skisserade olika tänkbara modeller. En anställd över 55 år skulle kunna gå i pension, utan att sedan ta ett annat jobb, och med statligt stöd få behålla 70 procent av den tidigare lönen. Eller kunde anställda över 55 år få gå ner till halvtid och få 80 procent av den tidigare lönen. Båda dessa lösningar förutsatte att de frigjorda platserna skulle erbjudas ungdomar och arbetslösa. Andra möjligheter skulle kunna vara att företaget minskar på arbetstiden per vecka med sikte att nå 37 timmar den 1 januari 1983 eller 36 timmar den 1 september 1983 och anställer ny arbetskraft för att upprätthålla produktionen. Staten skulle då gå in och ersätta företaget med en sänkning av dess sociala avgifter. Nyanställda med speciella problem skulle dessutom kunna få behålla en del av sin arbetslöshetsersättning. Regeringen gjorde ett stort nummer av idén med solidaritetskontrakt, helsidesannonser i dagspressen uppmanade arbetsgivarna att utnyttja möjligheterna och Mauroy deklarerade stolt i mitten av februari att 17 000 arbetstillfällen skapats, eller snarare frigjorts, till följd av de avtal som dittills slutits. Men det var ändå uppenbart att antalet solidaritetskontrakt blev en besvikelse. Ett visst antal arbetslösa hade den här vägen fått anställning, men metoden gav inte mer än marginella effekter, ens som övergångslösning betraktad.

Redan i juli 1981 hade regeringen via en annan typ av avtal försökt få till stånd en delning av arbetstillfällena. Arbetsmarknadens centralorganisationer hade då kommit överens om att försöka minska arbetstiden med minst två timmar i veckan i syfte att öka sysselsättningen. Den kommunistdominerade fackföreningen CGT hade emellertid vägrat skriva under eftersom man inte fått arbetsgivarna att gå med på att arbetstidsminskningen skulle ske med bibehållen lön. CGT krävde också 38-timmarsvecka med omedelbar verkan.

Sådant var alltså regeringens perspektiv när året 1981 började närma sig sitt slut. Arbetet med frivilliga avtal mellan arbetsmarknadens parter hade inte varit helt resultatlöst men det gick trögt. Det återstod naturligtvis möjligheten att helt enkelt stifta en lag, men de senaste månadernas erfarenheter

visade att den parlamentariska vägen – trots den nyvunna majoriteten i nationalförsamlingen – heller inte var rosenbeströdd. Behandlingen av regeringsförslagen om nationalisering och decentralisering hade gjort tydligt att den borgerliga oppositionen visste att utnyttja sina möjligheter att dra ut på debatterna. Det skulle uppenbarligen kunna dröja många månader innan parlamentet slutligen antog nya lagar om arbetsmarknaden. Vad göra? I opposition hade vänstern fått rika tillfällen att lära sig den franska författningens töjbarhet och möjligheter. Den dåvarande borgerliga majoriteten hade åtskilliga gånger visat den livligt protesterande vänstern hur man tar parlamentariska genvägar. Nu var rollerna ombytta. Till de borgerligas lika ironiska som ilskna kommentarer meddelade regeringen i november att man avsåg att utnyttja grundlagens 38:e paragraf. Denna innebär att regeringen kan överta rätten att utfärda förordningar för ämnen som annars måste stiftas genom lag. Kravet är bara att regeringen först måste få parlamentets medgivande genom en allmänt hållen ramlag, men sedan kan regeringen själv fastställa de närmare detaljerna i förordningar. Rätten att överlåta lagstiftningsmakt från parlament till regering får enligt författningen bara gälla viss tid och parlamentet måste i efterhand godkänna förordningarna, men detta var i det stora hela bara formaliteter. Det viktiga var att regeringen hade skaffat sig möjlighet att genomföra sitt program utan att behöva störas av den parlamentariska oppositionen.

En av de första förordningar som utfärdades gällde införandet av en femte semestervecka, ett löfte som Mitterrand haft med i sitt valprogram. Regeln om fem veckors semester gäller från och med 1982. Samtidigt fixerades målet för arbetstidsförkortningen: 39-timmarsveckan skulle gälla från och med den 1 februari 1982 och 35-timmarsveckan vara genomförd 1985. Veckoarbetstiden hade varit 40 timmar ända sedan folkfrontsregeringen 1936. Nu ville regeringen, som man sade, tillmötesgå ett "gammalt krav från arbetarna" att gå vidare till 35 timmar. Regeringens syfte var framför allt kampen mot arbetslösheten, men också att "förbättra löntagarnas levnadsvillkor" och att sträva efter ett samhälle där var och en bättre

kunde tillgodogöra sig sin fritid. Den femte semesterveckan och minskningen från 40 till 39 timmar i veckan skulle enligt regeringens beräkning motsvara 85 000 nya helårsarbeten.

Så långt var allt väl. Regeringen hade utfärdat sin förordning, de politiska målsättningarna hade utmynnat i ett offentligt regeringsdekret. Vad skulle nu hända? Det säger sig självt att förordningen inte kunde innehålla alla tillämpningsföreskrifter om vartenda litet företag med sina speciella förhållanden. Den närmare utformningen hänsköts därför till, som det hette i arbetsminister Jean Auroux' stolta deklaration, "en intensiv och fruktbar social dialog" mellan arbetsmarknadens, som han hoppades, "ansvarskännande" parter. Och förordningen inbjöd förvisso till olika tolkningar, inte minst på den känsliga punkten om lönen. Skulle alla som gick ner från 40 till 39 timmar i veckan också få sin lön minskad med 1/40, dvs 2,5 procent, eller skulle minskningen av arbetstiden genomföras med bibehållen lön? Det enda klara besked som gavs var att de som arbetade för minimilön inte skulle behöva vidkännas något inkomstbortfall. Men för alla andra löntagare lämnades problemet att lösas vid förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, branschvis och inom företagen.

Om det sedan Mitterrands makttillträde varit, för franska förhållanden, relativt lugnt på arbetsmarknaden bröts friden definitivt i januari–februari 1982. På många arbetsplatser tolkades de nya reglerna som om gamla hävdvunna rättigheter skulle gå förlorade. Inför utsikterna att få förkortade matraster, ändrade regler för helgarbete osv tog tullare och post- och televerksarbetare till strejker och maskningsaktioner. För att sätta kraft bakom sitt krav på full lönekompensation inspirerade CGT till strejker bland till exempel metallarbetarna, särskilt inom bilindustrin, och på de stora varuhusen. Men regeringen stod på sig. Auroux hade visserligen gjort klart att de allra lägst avlönade skulle få behålla sin lön, men högre upp på löneskalan ansåg han att det fanns utrymme för uppoffringar i den nationella solidaritetens namn. I början av februari förklarade Auroux att "man kan inte samtidigt få mer fritid och mer inkomster". Mauroy skyndade till undsättning och deklarerade även han att "den som säger delning av

arbete, den säger också delning av inkomster". Mauroy hade för övrigt redan i juni 1981 uttalat att man skulle lura alla om man trodde att det gick att genomföra en arbetstidsminskning med full lönekompensation. Det var uppenbart att denna uppfattning även delades av andra ministrar, t ex Jacques Delors och Michel Rocard. Fackföreningsrörelsen hade ingen gemensam linje. Tvärtom visade sig splittringen tydligt när CFDT slöt upp på ministrarnas sida och polemiserade mot CGT. Enligt CFDT skulle en full lönekompensation ytterligare tynga företagen och bli ett hinder i ansträngningarna att skapa nya arbetstillfällen. Men CGT stod på sig och strejkerna snarast växte än minskade.

Dödläget bröts av Mitterrand själv. Vid konseljen den 10 februari förklarade han att 39-timmarsveckan borde genomföras över hela arbetsmarknaden utan lönesänkning: "Ingen arbetare bör frukta för sin köpkraft till följd av tillämpningen av 39-timmarsveckan." Visserligen tillade Mitterrands talesman Pierre Bérégovoy att presidentens ord borde tolkas som ett principuttalande för den stora majoriteten av arbetarna, men beskedet från Elyséepalatset fick genast effekt. På kort sikt hade Mitterrand valt att bevara löntagarnas köpkraft framför kampen mot arbetslösheten. CGT hade fått igenom ett viktigt krav mot konkurrenten CFDT:s vilja. CFDT-ledaren Edmond Maire lät dock inte nederlaget passera i tysthet utan gjorde en vecka senare ett syrligt uttalande där han karaktäriserade Mitterrands beslut som "ett allvarligt felsteg" och antydde att utspelet gjorts med valtaktiska hänsyn inför det landstingsval som skulle hållas en månad senare. Maires inhopp väckte kraftig irritation i Elyséepalatset och inom socialistpartiets ledning, där man var fullt medveten om den nära frändskapen mellan Maire och Rocard-falangen inom partiet.

Ordföranden i arbetsgivareföreningen CNPF, Yvon Gattaz, klagade över att 39-timmarsveckan innebar att företagens redan ansträngda kostnadsläge förvärrades ännu mer. I mitten av april gick regeringen arbetsgivarna till mötes. Mauroy meddelade Gattaz att regeringen varken under 1982 eller 1983 tänkte lägga fram något lagförslag om ytterligare arbetstidsförkortning.

Spelet om 39-timmarsveckan visar tydligt Mitterrands svårigheter. Även om regeringen slapp löpa gatlopp genom parlamentets lagstiftningsmaskineri måste man på ett eller annat sätt ta sig igenom arbetsmarknadens minfält. Å ena sidan fanns en skeptisk arbetsgivarpart, å andra sidan en inbördes stridande fackföreningsrörelse där den politiska makten titt som tätt fick användas för att medla mellan organisationerna. Och 39-timmarsveckan hade vunnits först med en betydande eftergift. Att genomföra hela minskningen till 35 timmar med bibehållen reallön är knappast möjligt med nuvarande ekonomiska situation och internationella konkurrensläge. Det långsiktiga målet, 35-timmarsvecka 1985, låg lika avlägset som någonsin.

Arbetstidsförkortningen till 39 timmar hade i alla fall genomförts med gillande av åtminstone någon part på arbetsmarknaden; CGT och dessutom FO hade fått sin vilja igenom. Men när regeringen i slutet av mars 1982 offentliggjorde förordningen om sänkt pensionsålder skulle man snabbt få erfara hur det kändes att få samtliga organisationer emot sig. Huvudprincipen i beslutet var i och för sig kort och tydlig och ingen protesterade mot att anställda som fyllt 60 år skulle få rätt att, frivilligt, sluta sitt jobb med en pension motsvarande 50 procent av lönen under de tio bästa förvärvsåren. Vad fackföreningarna CGT och CFDT, denna gång enade, protesterade mot var villkoret att man för att få tillgodogöra sig rätten till förtidspension måste ha förvärvsarbetat under en relativt lång tid (närmare bestämt ha varit ansluten till socialförsäkringssystemet under 37,5 år med vissa undantag för arbetsoförmögna, kvinnor som fött barn, krigsinvalider etc). Denna regel skulle utestänga 9 procent av de manliga arbetarna och 30 procent av de kvinnliga. Arbetsgivareföreningen CNPF och fackorganisationen FO riktade å sin sida in sig på finansieringen; reformen skulle bli för dyr. Regeringsdekretet gav på denna punkt inga klara besked. Socialministern Nicole Questiaux sade sig inte vilja ingripa i pensionskassornas självbestämmande, utan gav arbetsmarknadens parter ett år på sig för att finna en lösning på hur de befintliga tilläggspensionssystemen skulle kunna anpassas till de nya reglerna om för-

tidspension. Avsikten är att de nya principerna skall träda i kraft den 1 april 1983. Samtidigt begränsade regeringen möjligheterna att kombinera pension och anställning, ett system som tidigare tillåtit vissa höglönegrupper att skaffa sig mycket stora totalinkomster.

Kampen mot arbetslösheten är alltså en av den franska vänsterregeringens allra tyngsta frågor. Andra viktiga reformer inom arbetslivet har man sammanfattat i slagordet "det nya medborgarskapet". Det rör sig om ett försök att ändra på maktförhållandena inom företagen, att stärka de anställdas ställning. Fackföreningarna CGT och CFDT hade till exempel länge krävt att ändra reglerna för korttidsanställningar. Under slutet av 1970-talet hade det blivit mer och mer vanligt att företagen, i stället för att anställa fast arbetskraft, förlitade sig på tillfälligt inhyrda arbetare. Mellan 1977 och 1980 ökade andelen företag som utnyttjade visstidsanställningar från 12 till 27 procent. Firmorna som hyr ut grå arbetskraft fördubblade sin verksamhet under samma tid. Systemet hade blivit särskilt vanligt inom byggnads- och processindustrin. I arbetslöshetens tid har det inte varit någon svårighet för uthyrningsfirmorna att rekrytera arbetare, som fått nöja sig med sämre lön och arbetsvillkor. Den nya förordningen innebar väsentligt skärpta regler. Tillfällig anställning får förekomma endast i särskilt angivna fall, som t ex vikariat för sjukdom, semestrar, graviditetsledighet och för att klara av en tillfällig anhopning av arbete. Tidpunkten för anställningens början och slut måste också anges i anställningskontraktet och tiden får inte överstiga sex månader. Efter denna period får inte arbetsgivaren anställa en ny visstidsanställd förrän efter en viss stadgad tidsrymd. Ersättningen får heller inte understiga lönen för en nyanställd fast arbetare och de visstidsanställda försäkras samma rättigheter ifråga om socialförsäkring, arbetstider, semestrar, matsalar etc som de fast anställda. Kontrollen effektiviseras och företagsledningen blir skyldig att årligen ge en redogörelse över hur mycket den utnyttjat visstidsanställningar och inhyrning av arbetskraft. Straffen skärps för de firmor som bryter mot reglerna. Fackföreningarna var nöjda med de

nya bestämmelserna, men arbetsgivarna knorrade över de ”stela, tunga och komplicerade” bestämmelserna som ansågs inkräkta på företagens handlingsfrihet.

Förhållandena på den franska arbetsmarknaden måste i flera fall beskrivas som ålderdomliga. Rätten att bilda fackklubbar lagfästes inte förrän 1968 och gällde bara företag med över 50 anställda. Det har hittills varit förbjudet att under arbetstid samtala med sina arbetskamrater. Inget har tvingat arbetsgivaren att sätta sig vid förhandlingsbordet; det är därför knappast förvånande att strejker och fabriksockupationer i många fall varit de anställdas enda medel att göra sin vilja gällande.

Nu föreslog regeringen att dessa förhållanden skulle ändras. Syftet var att vidga den ekonomiska demokratin, att låta de anställda bli ”fullvärdiga medborgare på sin arbetsplats”. Bakom den slutgiltiga lagtexten låg ett omfattande förberedelsearbete. Redan i juni 1981 gav Mitterrand i uppdrag åt arbetsministern Jean Auroux att utreda frågorna om medbestämmande inom företagen och lägga fram förslag till lagändringar. Efter att under sommaren haft informella överläggningar med arbetsmarknadens parter offentliggjorde Auroux sin rapport i början av oktober. Efter klartecken från regeringen i november utarbetades ett utkast till lagtext som i början av 1982 förelades fackföreningar och arbetsgivare för ytterligare synpunkter. I mars antog regeringen det definitiva lagförslaget och parlamentsdebatten kunde börja i mitten av maj.

Regeringen gjorde redan från början klart att det inte var frågan om att fullständigt revolutionera maktförhållandena inom företagen. Varken arbetsgivarnas rätt att leda arbetet eller de existerande inflytandeorganen, som t ex företagsnämnder, sattes i fråga. Men i jämförelse med de tidigare förhållandena innebär lagen ändå att de anställdas positioner skjuts fram. Arbetsgivarna tvingas gå med på årliga förhandlingar. Visserligen undantas de mindre företagen, men i företag med minst 50 anställda är arbetsgivaren tvungen att förhandla om kollektivavtal om löner och arbetstid. Skyldigheten gäller emellertid endast att inleda förhandlingar, inte att sluta

avtal. Med den splittrade fackföreningsrörelsen skulle bestämmelsen lätt kunna urholkas om arbetsgivaren slöt avtal med en liten fackförening som bara representerar minoriteten av de anställda. Lagen säger därför att kollektivavtalet endast gäller om det godkänts av de fackföreningar som tillsammans stöds av minst 50 procent av de anställda.

För att de anställda skall bli "fullvärdiga medborgare" på sin arbetsplats krävs, enligt regeringens förklaringar, att de tillerkänns vissa rättigheter. En sådan rättighet är rätten till utbildning, en annan rätten till hälsa och god arbetsmiljö. Dessutom betonas rätten till information och rätten att fritt uttrycka sig över sin arbetssituation. Den senare punkten har mött visst motstånd; arbetsgivarna och en del fackliga organisationer, t ex CGC, har uttryckt farhågor för en "politisering" av företagens inre liv. Regeringen går här fram försiktigt. Förutom en allmän principförklaring skisseras de närmare formerna endast mycket löst. Inom företag med fler än 200 anställda skall de anställda på arbetstid få rätt att uttrycka sig "direkt och kollektivt" över "arbetets innehåll och organisation" och över arbetsförhållandena. Hur dessa uttrycksformer närmare bestämt skall organiseras preciseras inte i lagtexten utan överlåts till lokala överenskommelser. Dessutom presenteras förslaget som en försöksverksamhet och regeringen lovar att återkomma med en utvärdering före utgången av år 1984. Företagens rätt att utfärda ordningsföreskrifter för arbetsplatsen begränsas också. De får inte strida mot lag eller avtal och kan överklagas till en förlikningsnämnd.

Inom franska företag finns sedan tidigare tre system för de anställdas medinflytande. Val av *personalrepresentanter,* som har till uppgift att vidarebefordra individuella önskemål och krav från de anställda, äger rum sedan 1936. Personalrepresentanter måste utses inom alla företag med mer än 10 anställda och väljs vid proportionella val där alla anställda har rösträtt. Kandidaterna utses av de på arbetsplatserna förekommande fackföreningarna och antalet valda representanter står i proportion till antalet anställda. Sedan 1945 finns, på arbetsplatser med fler än 50 anställda, dessutom *företagsnämnder.* De består av företagsledaren, av de anställda direktvalda repre-

sentanter samt företrädare för fackföreningarna. Företagsnämnderna är i ekonomiska frågor endast rådgivande. Rätten att bilda *fackklubbar* härstammar från 1968 men har varit begränsad till företag med mer än 50 anställda. Fackklubben får här driva facklig verksamhet – sätta upp affischer, ta upp medlemsavgifter, hålla möten, dela ut flygblad etc – inom företagen, dock inte i själva arbetslokalen och inte på arbetstid.

Dessa tre system förutsätts av regeringen i allt väsentligt förbli oförändrade. Valen av personalrepresentanter, som fungerat dåligt särskilt på de mindre arbetsplatserna, uppmuntras. Regeringen hade tänkt sig att rätten att bilda fackklubbar även i fortsättningen skulle inskränkas till företag med över 50 anställda, men under behandlingen i nationalförsamlingen ifrågasattes denna gräns. Hädanefter räknas en anställd som arbetar 20 timmar eller mer i veckan som heltidsanställd, varför något fler företag ändå kommer att beröras än tidigare. Möjligheten att komma ifrån fackklubbar och företagsnämnder genom att splittra upp företagen i mindre enheter inskränks.

Företagsnämndernas ställning stärks genom att rätten att få tillgång till information om företagets ekonomiska förhållanden slås fast. I större företag får företagsnämnden rätt att anlita utomstående ekonomisk expertis. Företagsnämndens direktvalda ledamöter får rätt till fem dagars företagsekonomisk utbildning på arbetstid. De förtroendevaldas möjligheter att sköta sina uppdrag underlättas av att de får rätt till fackligt arbete under mellan tio och tjugo timmar per månad samt rätt att fritt röra sig på arbetsplatsen.

De olika organen för arbetarskydd som tidigare funnits på arbetsplatserna slås samman till en enda arbetsmiljökommitté, som blir obligatorisk inom alla företag med mer än 50 anställda. Kommittén får en mer självständig ställning än tidigare och ges rätt att kalla in utomstående expertis. Frågan huruvida skyddsombuden skall få rätt att stoppa arbetet i fall av fara för de anställda föranledde länge tveksamhet inom regeringen och socialistpartiets ledning. Lagförslaget går dock inte så långt som att medge denna rätt.

Fackföreningarna var över lag nöjda med de nya förslagen, även om det fanns invändningar på enskilda punkter. CGT ville t ex stärka de anställdas inflytande vid avskedanden och ifrågasatte arbetsgivarens ensamrätt att utfärda ordningsföreskrifter för arbetsplatsen. Den kraftigaste kritiken kom från arbetsgivarna som ansåg att företagsledarnas kontroll över sina företag var hotad. De nya reglerna skulle leda till såväl tyngre administration som ökade kostnader. Dessa synpunkter återkom oupphörligen i de borgerligas opposition under parlamentsdebatten. Antalet ändringsförslag uppgick till nära 2 000.

Det kan tyckas att den långa och ofta upphetsade debatten runt medbestämmandereformen inte riktigt motsvarar det faktiska innehållet. Det har från regeringens sida aldrig varit fråga om något försök att på ett mer avgörande sätt ändra på maktfördelningen inom företagen. De tvingande bestämmelserna är inte så många; det rör sig i långa stycken om en ramlag som avses konkretiseras genom avtal mellan arbetsmarknadsparterna. Och dessutom går de hittills genomförda förändringarna förbi en av huvudfrågorna i den franska medbestämmandedebatten: skall de anställdas inflytande kanaliseras genom de existerande fackföreningarna eller bör man finna andra former? CGT och FO har i denna fråga funnit varandra i en något ovanlig allians. Båda fruktar att de fackliga organisationerna skall bli förbigångna. Däremot intar CFDT en mer öppen hållning och har uttryckt förståelse för experiment med nya former för självstyrelse och inflytande på basplanet.

Det görs emellanåt gällande att vänsterregeringen under sitt första år visserligen beslutat om många nya reformer men att de konkreta resultaten uteblivit. Nationaliseringarna, decentraliseringen, arbetstidsreformen, medbestämmandet – stora ord på papperet, men de för medborgarna synliga effekterna ligger långt framme i en osäker framtid. Det ligger mycket i denna synpunkt, men som helhetsbedömning av Mitterrands politik är den ofullständig. Den nya regeringen har också genomfört beslut som omedelbart påverkat befolkningens lev-

nadsförhållanden. För de allra lägst avlönade har de successiva höjningarna av minimilönen (SMIC) inneburit att inkomsten ökat med 25 procent, varav i runt tal 15 procent motsvarar inflationen men där 10 procent är en reell ökning av köpkraften. Störst andel "smicarder" finns inom hälsovården, läder-, sko- och beklädnadsbranschen, hotell- och restaurangnäringen, detaljhandeln och textilindustrin. Det gemensamma för dessa sektorer är att de har många kvinnliga anställda. Man har beräknat att den första etappen i höjningen av minimilönen – den tioprocentiga höjningen i juni 1981 – påverkade 8 procent av samtliga löntagare. Men bakom detta genomsnitt döljer sig en stor könsmässig skillnad. Lönehöjningen berörde 5 procent av de förvärvsarbetande männen men 14 procent av kvinnorna. Minimilönen uppgick i juli 1982 till 19,64 franc i timman eller cirka 3 400 franc i månaden.

Statistiken över inkomstfördelningen i Frankrike ser ut som en pyramid med mycket bred bas och en hög smal spets. En stor andel av löntagarna ligger på eller i närheten av låglönegränsen, men det finns också ett litet toppskikt som har mycket höga inkomster. Skattesystemet har använts för att i någon mån reducera dessa skillnader. I september 1981 beslöts om en särskild extraskatt på de högsta lönerna. Intäkterna var avsedda för sysselsättningspolitiken och reformen fick namnet "arbetslöshetsskatten". I den budget som antogs i oktober justerades skatteskalorna till förmån för de lägst avlönade. Man satte också ett tak för familjebidragen till höginkomsttagarna och införde lättnader för handikappade samt de barnfamiljer där inkomsttagaren var arbetslös eller frånskild. Regeringen har också genomfört skattehöjningar på lyxhotell, hund- och kattmat, bensin, tobak och bilar. I tilläggsbudgeten i maj 1982 annonserades en förändring av mervärdesskatten, som i Frankrike har olika nivåer för olika varor och tjänster. Momsen höjdes på en del industriprodukter som till exempel video- och stereoapparater, vilka till största delen importeras, men sänktes på vissa baslivsmedel.

Förmögenhetsstatistiken vittnar om en ännu skevare fördelning; inkomstfördelningens pyramid övergår snarast i formen av ett upp-och-ned-vänt häftstift. En tiondel av befolkningen

äger drygt 57 procent av den samlade förmögenheten medan den fattigaste halvan inte förfogar över mer än 5 procent. Privata förmögenheter hade tidigare varit helt undantagna beskattning, ett förhållande som socialister och kommunister i opposition länge angripit. När Mitterrand nu förverkligade sitt vallöfte visade det sig att de under hösten 1981 genomförda reglerna ändå var ganska modesta. Förmögenheter under 3 miljoner franc beskattas fortfarande inte, mellan 3 och 5 miljoner är skattesatsen 0,5 procent, mellan 5 och 10 miljoner 1,0 procent och däröver 1,5 procent. Dessa skattesatser gäller dessutom bara den del av förmögenheten som faller inom respektive intervall. För en 5-miljonersförmögenhet är det till exempel bara den del som överskjuter 3-miljonersgränsen som beskattas, varför den effektiva skattesatsen bara blir 0,2 procent. På motsvarande sätt blir den faktiska skatten på en förmögenhet om 10 miljoner inte mer än 0,6 procent. Antalet hushåll som berörs är uppemot 200 000, men oppositionen angrep ändå regeringsförslaget för att innebära en konfiskering av privat egendom och för att hämma det fria företagandet. En stor del av debatten ägnades åt var gränserna skulle dras för vad som räknas som förmögenhet. Sålunda undantas egendom under 2 miljoner om den används i yrkesverksamhet, t ex jordbruksmark. Särskilt omdiskuterat blev det ursprungliga förslaget om att konstverk skulle räknas in i förmögenhetsinnehavet. Den borgerliga oppositionen fick på denna punkt hjälp av galleriägare och konstnärer som fruktade för en förlamande hand över konstlivet. Inför situationen att hamna i en inflammerad debatt mellan "vänstern" och "det franska konstlivet" slog Mitterrand till reträtt genom att personligen ingripa. Samtidigt som parlamentsdebatten pågick förklarade presidenten att han inte längre ville att konstverk skulle räknas som förmögenhet och så blev det. Kommunisterna klagade bittert och menade att det redan försiktiga lagförslaget höll på att bli helt urvattnat.

Debatten om inkomst- och förmögenhetsbeskattningen fördes mot bakgrund av upprepade rapporter om att en inte obetydlig del av de ekonomiska tillgångarna höll på att rinna ut genom landets gränser. Uppjagade av vänsterns makttill-

träde beräknas franska privatpersoner under de sex första månaderna illegalt fört ut 32 miljarder franc till utländska bankkonton, framför allt i Schweiz och USA. Samtidigt uppskattades mängden obetalda skatter uppgå till ungefär 100 miljarder franc. Olika förslag att förhindra skattesmitning har diskuterats; bland dem som genomförts märks bland annat att anonymiteten vid guldköp upphävts.

Liksom i alla länder som utsatts för inflationens härjningar är det småspararna som råkat värst ut. Sparräntan når inte upp till penningvärdets fall och ju längre pengarna står inne desto mer förlorar man i praktiken. Mitterrand-regeringen införde därför från den 1 juni 1982 en ny sparform där poängen är att räntan automatiskt följer prisutvecklingen. Räntenivån på den nya "rosa sparbanksboken" kommer därför att ligga på 13–14 procent i stället för normala 8,5 procent. Men förmånen görs inte allmänt tillgänglig utan begränsas till de sämst ställda. Villkoret är att man som högst får ha inkomster som motsvarar en årlig skatt på 1 000 franc. Antalet bankböcker begränsas till två per hushåll, insättningarna får som mest uppgå till 5 000 franc per år och behållningen får inte överstiga 10 000 franc.

Samma filosofi tillämpas i reformen för att "demokratisera semestrarna". Återigen samma begränsning: bara löntagare med en inkomst som ger en årlig skatt på 1 000 franc eller mindre kommer i åtnjutande av förmånen, som går under namnet "semestercheckar". Syftet är att grupper som annars inte har råd att åka på semester med detta skattefria tillskott skall kunna "leva ett rikare liv". Checkarna gäller logi, måltider, nöjen och resor (dock inte bensinkostnader) inom Frankrikes gränser. Systemet görs dock inte obligatoriskt utan blir beroende på arbetsgivarnas frivilliga medverkan. Det är nämligen dessa som tänkts stå för större delen av kostnaden och även om de inte behöver skatta för denna nya utgift så är de ändå tvungna att räkna med den i löneunderlaget när det gäller att betala sociala avgifter. Det är ännu osäkert hur stor omfattning systemet kommer att få. Arbetsgivarna är inte överlyckliga och bland de löntagare som inte har tillräckligt låg inkomst för att få vara med hörs besvikna röster.

Semesterreformen hade inspirerats av folkfrontsregeringens reform 1936, vilken gav möjligheten för många fransmän att för första gången resa på en ordentlig semester. Ansvaret låg nu på André Henry, "ministre du temps libre", "fritidsminister" och ansvarig för ett nyinrättat ministerium för "livskvalitet". Ministeriet hade till uppgift att samordna regeringens åtgärder för att förbättra fransmännens levnadsvillkor såväl under som utanför arbetstiden. Målsättningarna talar om att förbättra arbetsmiljön, aktivera medborgarna, göra vintersemestrarna tillgängliga för envar, skapa allaktivitetshus etc, men de konkreta resultaten har hittills varit magra i förhållande till de ofta yviga deklarationerna.

En grupp som enligt regeringen skulle få sina villkor förbättrade var de många invandrare som vistades i landet utan formellt uppehållstillstånd. Tidigare hade unga invandrare, vilka ofta utgjordes av barn till invandrare, ungdomar som under nästan hela sitt liv bott i Frankrike, som gjort sig skyldiga till någon mindre förseelse kunnat utvisas med omedelbar verkan. Invandrarnas rättsliga ställning skulle nu förstärkas och ungefär 140 000 ansökte om den nya möjligheten att få papper på att de hade rätt att vistas i landet. Samtidigt skärptes straffen för de arbetsgivare som illegalt utnyttjar invandrare som arbetskraft. Dessutom gjordes kontrollen vid gränserna hårdare. Regeringens princip var att vara mycket restriktiv med att släppa in nya invandrare men att förbättra situationen för dem som redan befann sig i landet. Politiken hade dock sina begränsningar. Ett villkor för att få sin ansökan godkänd är att man kan bevisa att man har fast arbete. I värsta fall kan en invandrare som försöker utnyttja sina rättigheter bli sparkad och ersatt med en arbetare utan papper. De invandrare som nu arbetar svart har också dragit sig för att gå till myndigheterna eftersom de riskerar att få sin ansökan avslagen. En del invandrargrupper har genomfört hungerstrejker som protest mot en i deras ögon otillräcklig lagstiftning. Lagförslaget passerade inte heller nationalförsamlingen utan problem. Den socialistiska parlamentsgruppen vände sig mot att regeringens förslag gav för stora möjligheter att utvisa invandrare

som gjort sig skyldiga till brott. Efter en kompromiss mellan regeringen och de egna parlamentsledamöterna gick förslaget till sist igenom.

Även kvinnornas villkor har ägnats uppmärksamhet. En särskild kvinnominister, Yvette Roudy, tillsattes som under 1982 förfogar över en budget på 96 miljoner kronor, vilket motsvarar 0,025 procent av statsbudgeten. Pengarna har delvis använts till informationskampanjer. Upplysningar om preventivmedelsrådgivning har under temat ”Idag bör var och en kunna välja själv” spridits via affischer i tunnelbanan och uppmärksammade inslag i televisionen och radion. Under 1982 genomförs kampanjer med inriktning på särskilda grupper som t ex ungdom, landsbygdens kvinnor, kvinnliga arbetare, invandrarkvinnorna samt fransyskorna i de utomeuropeiska provinserna. Aborter kommer att betalas av försäkringskassan, men denna reform har av statsfinansiella skäl skjutits på framtiden. En jämställdhetslag förbereds i vilken syftet bl a är att stärka kvinnornas ställning vid nyanställningar och yrkesutbildning. Mitterrands valprogram innehöll också en punkt om att använda kvotering för att öka kvinnorepresentationen i de politiska församlingarna: minst 30 procent av kandidaterna i valen till kommunfullmäktige och landsting skulle utgöras av kvinnor. När ett nytt valsystem för kommunerna röstades igenom i slutet av juli 1982 bestämde majoriteten i nationalförsamlingen att införa en kvot på minst 25 procent i alla kommuner med fler än 3 500 invånare, trots att regeringen inte tagit med något sådant förslag i sin ursprungliga text. Kvinnans ställning i fransk politik är fortfarande svag. Rösträtt för kvinnor infördes inte förrän 1946, det finns bara 8 procent kvinnor bland kommunfullmäktigeledamöterna, proportionen kvinnor i nationalförsamlingen är 6 procent och andelen kvinnliga senatorer understiger 3 procent.

Bostadsbidragen och stödet till barnfamiljer har höjts med 50 procent och den särskilda bostadsskatten slopas för låginkomsttagare över 60 år och ensamstående kvinnor med låg

inkomst. I november 1981 antog nationalförsamlingen en lag som syftade till att begränsa hyresstegringarna. I de offentligt ägda hyreshusen, som är avsedda för låglönegrupper, maximerades hyresökningen till 5–7 procent och för det privata bostadsbeståndet stadgades att hyreshöjningarna måste stå i en viss relation till utvecklingen av byggprisindex. Hyresgästernas ställning stärks i en annan lag. Hyreskontrakt får sägas upp endast om hyresgästen brutit mot sina skyldigheter och hyresgästerna får ökad rätt till information om vatten- och värmekostnader. En omdiskuterad punkt i lagförslaget var att i den händelse fastigheten säljs skulle hyresgästen få förköpsrätten till sin lägenhet. För bostadsministern Roger Quillot innebar lagen en svår balansgång. Å ena sidan gällde det att uppfylla kraven på bättre rättsliga villkor för hyresgästerna, å andra sidan att inte avskräcka fastighetsmarknaden och byggnadsindustrin; att få igång byggproduktionen var ett av regeringens medel att få fart på hela samhällsekonomin. Man har bl a laborerat med distinktioner mellan olika typer av ägare och därvid skilt mellan dem som äger ett hus med syftet att hyra ut till andra och dem som äger ett hus för att bo där själv men som kanske vill hyra ut ett rum eller en mindre lägenhet. Det har dock i praktiken visat sig svårt att tekniskt precisera var gränsen skall gå; i lagtexten skiljes mellan fysiska och juridiska personer. Oppositionen har givit politisk röst åt fastighetsägarnas oro. I den franske småborgarens själ är begreppet "investera i sten" djupt rotat: det har alltid gällt att skaffa sig det beständiga värde som ett stenhus representerar (man ser heller inte många trähus i Frankrike). Nu såg man en risk för att den "socialo-kommunistiska" regeringen stiftade lagar som riskerade leda till värdeminskningar.

Oppositionens farhågor för en ökad "kollektivisering" av det franska samhället fick ytterligare näring när regeringen meddelade att den tänkte stoppa det rådande systemet med privata platser på sjukhusen. Läkarna har haft rätt att ta emot egna patienter och lägga in dem på de allmänna sjukhusen. I praktiken innebär förändringen att det inte längre skall vara möjligt för penningstarka patienter att köpa sig förbi vårdkön.

Det största politiska problemet för hälso- och sjukvården är detsamma som för hela socialförsäkringssystemet: dess finansiering och dess förvaltning. I systemet ingår förutom vårdsektorn även pensioner, familjestöd och arbetslöshetsersättning. Den som under regeringens första år ansvarade för detta område, Nicole Questiaux, fick i ordagrann översättning titeln "minister för den nationella solidariteten": tanken är att de 40 procenten förvärvsarbetande stöder de 60 procent av befolkningen som står utanför arbetsmarknaden. Formellt ligger socialförsäkringarna utanför statsbudgeten och finansieras i första hand via avgifter och inte skattevägen. Avgifterna betalas dels av arbetsgivarna, dels av de anställda. Omfattningen av socialförsäkringssystemet har länge varit i stadig tillväxt; 1960 motsvarade det 16 procent av den inhemska bruttoproduktionen, idag 28 procent. Sedan 1974 har utgifterna varit större än inkomsterna. För 1981–1982 beräknas underskottet uppgå till 36 miljarder franc.

Att få balans mellan inkomster och utgifter i socialförsäkringarna tillhör regeringens svåraste och viktigaste uppgifter. Som ett första steg beslöt man i november att ta in 17 miljarder från löntagarna och 16 miljarder från företagen. Såväl fackföreningar som arbetsgivare klagade, de förra över att löntagarnas köpkraft skulle reduceras med 1 procent, de senare att ytterligare bördor lades på företagen. Arbetsgivarnas klagomål ledde så småningom till resultat. Mauroy meddelade att företagens sociala avgifter inte skulle öka under tiden fram till den 1 juli 1983. Fackföreningarna uttryckte i olika tonlägen sina protester och kommunisterna fördömde regeringens "presenter till arbetsgivarna".

I november annonserade regeringen vissa förbättringar inom socialförsäkringen. Sjukersättningen förbättrades för vissa arbetslösa, läkemedelsersättningen höjdes, självkostnaden sänktes för dem som har många läkarbesök under ett år, pensionerna justerades uppåt och barnfamiljerna fick ökat stöd.

Under senvåren och försommaren 1982 blev det alltmer uppenbart att problemen i fransk ekonomi inte hade lösts. Tvärtom låg inflationen kvar på en hög nivå utan att arbetslös-

heten visade några tecken på att minska. Som ett led i sina strävanden att få balans i ekonomin meddelade regeringen att det franska folket, åtminstone under en tid framöver, fick lov att acceptera en något stramare ekonomisk politik. Ett led i åtstramningspolitiken var att söka minska klyftan mellan de offentliga utgifterna och inkomsterna. Frågan var nu i vilken utsträckning socialförsäkringarna skulle komma att beröras. Regeringen var inte enig. Den ansvariga ministern, Nicole Questiaux, förklarade att hon inte ansåg det vara sin uppgift att fungera som någon enkel kamrer. Att uppfylla de sociala målsättningarna kostade pengar och det var regeringens sak att se till att pengarna kom fram. Meningsmotsättningarna ledde till att Questiaux fick lämna regeringen. Hon ersattes av Pierre Bérégovoy, som varit en av Mitterrands närmaste män i Elyséepalatset. Symboliskt nog ändrades den gamla titeln ”ministre de la solidarité nationale” till ”ministre des affaires sociales”. Bérégovoy gjorde från början klart att kampen mot inflationen krävde att de sociala ambitionerna fick dämpas något och att vissa planerade reformer skulle få uppskjutas. Vid ministerkonseljen den 21 juli 1982 presenterades ett paket av åtgärder som sammanlagt skulle innebära besparingar på 10 miljarder franc. Bostadsbidrag, familjestöd och pensioner skulle visserligen öka, men inte i lika snabb takt som tidigare annonserats. Läkartaxor och läkemedelsersättning modifierades liksom vissa tilläggsanslag till sjukhusen. I det stora hela var dessa ändringar inte mer än marginella, men de klargjorde inte desto mindre att den bekymmersfria reformperioden under regeringens första år var till ända.

De olika försäkringskassorna har en delvis självständig ställning. Efter en reform 1945 gavs fackföreningarna majoriteten i kassornas styrelser, såväl centralt som lokalt. Tanken var att de berörda själva skulle delta i förvaltningen av sina socialförsäkringar. Systemet ändrades i flera avseenden av de Gaulle 1967. De centrala styrelserna gavs större utrymme att ingripa i de lokala organens verksamhet och statens kontrollmöjligheter utökades. Maktfördelningen i styrelserna ändrades så att fackföreningarnas representation minskades till 50 procent av

platserna medan arbetsgivarna gavs den andra hälften. På grund av den fackliga splittringen innebar detta i praktiken att arbetsgivarna fick den faktiska majoriteten. Fackföreningarna rasade och CGT jämte CFDT beslöt att delvis bojkotta styrelsernas arbete. Det var därför ett svar på ett gammalt fackligt krav när regeringen aviserade att man avsåg att gå tillbaka till 1945 års modell. Arbetsgivarna protesterade naturligtvis och påpekade att över hälften av inkomsterna till socialförsäkringssystemen härrör från arbetsgivaravgifter. CGT å sin sida har aldrig erkänt att dessa pengar är arbetsgivarnas, utan hävdar i god marxistisk anda att de egentligen är löntagarnas. Att fackföreningarnas representation åter utökas leder oundvikligen in i det getingbo som de inbördes fackliga relationerna innebär. De små centralorganisationerna – CGC, CFTC och FO – är för närvarande överrepresenterade i förhållande till sina medlemstal och fruktar att bli marginaliserade. Ett annat problem är att principen att kassorna skall styras av företrädare för de direkt berörda inte självklart leder till slutsatsen att fackföreningarna skall ges makten. Många pensionärer, arbetslösa och hemmafruar är inte medlemmar i facket. Regeringen har ändå lovat att återgå till det tidigare systemet med val till kassornas styrelser. Många tekniska problem uppstår, t ex hur röstlängden skall upprättas, huruvida valen skall samordnas med liknande val till förlikningsnämnderna och hur valen praktiskt skall äga rum. Inom socialistpartiets ledning är man också medveten om att valen kan ge som resultat att det kommuniststyrda CGT på många ställen får majoriteten och man letar efter någon lika demokratisk som finurlig metod för att förhindra att så blir fallet.

Återigen slits regeringen mellan två viljor. Å ena sidan att vidga demokratin, att låta de berörda själva vara med och besluta. Å andra sidan att minska underskottet i socialförsäkringssystemets ekonomi, vilket troligen kräver ganska genomgripande åtgärder och statlig styrning.

Kärnkraftsomröstningen som kom bort

Till de grupper som inför valet 1981 oroade sig för en eventuell socialistseger hörde utan tvekan den franska kärnkraftsindustrin. Oljechocken 1973 hade påmint Frankrike om att landet tillhörde de allra mest importberoende för sin energiförsörjning. Under Giscard d'Estaing minskade oljeberoendet något tack vare en satsning på vattenkraft, naturgas och – framför allt – kärnkraft. På några år tredubblades kärnkraftens andel av energikonsumtionen. Mot 1985 skulle hälften av Frankrikes elbehov täckas av kärnkraft. Politiken gick också ut på att inom Frankrikes gränser bygga upp en fullständig kärnbränslecykel. Upparbetningsanläggningen i La Hague spelar där en viktig roll, liksom bridreaktorn Super-Phénix vilken planerats stå klar till 1984.

Idag får Frankrike fortfarande nästan hälften av sin energi från oljan, som så gott som uteslutande importeras från Mellanöstern. Den näst viktigaste energikällan är kol, som täcker cirka 17 procent av energibehovet. Ungefär hälften av kolet bryts inom landet. Gasen, som svarar för 13 procent av energiåtgången, kommer till viss del från egna källor. Dessa är dock gamla och sinande varför gasen måste importeras från bl a Nordsjön, Sovjet och Algeriet. Kärnkraftens andel av det totala energibehovet är 10 procent, vattenkraften står för 8 procent och de nya energikällorna, trots t ex försöksanläggningar med solfångare i södra Frankrike, inte mer än knappa 2 procent.

Mitterrand gick till val på ett program som uttryckte skepsis mot kärnkraften. I stället betonades nödvändigheten av att spara energi och att få fram nya energikällor. Mitterrand lovade att kärnkraftsprogrammet skulle begränsas till de reaktorer som då var under byggnad. Några nya skulle inte startas förrän befolkningen fått uttala sig i en folkomröstning. Till en början såg det också ut som om kärnkraftsutbyggnaden hej-

dats. Den nyvalda vänsterregeringen meddelade den 30 juli 1981 att man tills vidare stoppat arbetet på de planerade reaktorerna. För en av dessa var stoppet definitivt. Den kärnkraftsanläggning som avsetts uppföras i Plogoff, vid Atlantkusten i Bretagne, hade länge varit en symbol för de franska kärnkraftsmotståndarna. Redan tidigare hade regeringen gjort klart att man skrinlagt planerna på ett kärnkraftverk i Plogoff. Men för övriga anläggningar var nedfrysningen tidsbegränsad fram till den stundande parlamentsdebatten. Den utbyggnad av La Hague-anläggningen som Giscard-administrationen beslutat om strax före det att den lämnade makten ifrågasattes heller inte.

Regeringspartierna var emellertid inte eniga. Kommunistpartiet önskade få till stånd en aktiv satsning på kärnkraften. MRG ville, liksom miljörörelsen, ha en tydligare markering mot kärnkraften. Det skulle snart visa sig att det fanns motsättningar också inom socialistpartiet. Till dem som ville gå försiktigt fram hörde inte minst Paul Quilès, energiexpert och tredje i rang inom partiet. Däremot var vänsterflygelns CERES och forskningsministern Chevènement positiva till att satsa hårdare på kärnkraft. Bland kärnkraftsförespråkarna fanns också premiärminister Mauroy. När kärnkraftsmotståndare från Bretagne, däribland företrädare för lokalavdelningar inom socialistpartiet, uppvaktade Mauroy för att stoppa kärnkraftsutbyggnaden i den egna regionen svarade premiärministern frankt:

– Jag är för kärnkraft. Jag har en reaktor i min egen region, i Gravelines, och jag skulle gärna vilja ha en till. Om Bretagne inte vill ha några kärnkraftverk så är det deras problem, men då skall de heller inte be att få någon elektricitet från andra regioner.

I sina egna hemtrakter, området runt nordfranska Lille, hade Mauroy inga större problem med kärnkraftsmotståndare. Gravelines-verket kommer efter en utbyggnad att bli Europas största. I en intervju förklarar Mauroy:

– Folket här uppe i koldistrikten vet vad det handlar om. Det vet vad arbete 800 meter under jorden innebär och har i färskt minne alla de offer som kolet skördat. Kärnkraften har

inte dödat någon.

Att kärnkraftsutbyggnaden skulle ge nya arbetstillfällen åt landsändar som drabbats hårt av industrinedläggelser var ett argument som fördes fram såväl av kärnkraftsförespråkarna inom PS som av kommunisterna och den fackliga centralorganisationen CGT.

Den 30 september 1981 lade regeringen fram sitt energiprogram för parlamentet. Nedfrysningen av kärnkraftsprogrammet varade bara i två månader. Regeringen föreslog nämligen att sex av de nio planerade reaktorerna skulle byggas. Byggena skulle dock sättas igång först efter lokala konsultationer med de berörda regionerna. Samtidigt ville man satsa på inhemsk kolbrytning och på energisparande. Behovet av importerad energi skulle därmed kunna sjunka från 68 procent 1981 till 45–50 procent 1990. Nedbantningen av kärnkraftsprogrammet gjordes inte minst därför att färska prognoser visat att det framtida elkraftsbehovet inte skulle bli fullt så stort som tidigare antagits. Upparbetningsanläggningen i La Hague skulle fortsätta som förut. Förändringarna jämfört med den föregående regeringens energiprogram var i det stora hela marginella. Giscard planerade 55 kärnkraftverk till 1990, Mitterrand 52.

Kärnkraftsindustrin kunde andas ut men miljörörelsen rasade. Några tusen demonstranter tågade mot kärnkraftsanläggningen i Golfech; efter några timmar blandades röken från brinnande bilar och baracker med tårgas. Även i centrala Paris fick antikärnkraftsdemonstrationerna ett våldsamt förlopp.

Inom socialistpartiets parlamentsgrupp skärptes meningsskiljaktigheterna. Paul Quilès, som tidigare varit med om att utarbeta socialistpartiets eget energiprogram, förklarade att han kunde gå med på högst fyra nya reaktorer och han ställde sig också avvisande till utvidgningen av La Hague.

Så stod alltså regeringen plötsligt i den originella situationen att man föreslog en politik som hade betänkliga likheter med den förut så kritiserade oppositionens, där man i och för sig hade helhjärtat stöd av kommunisterna, men där den socialistiska parlamentsgruppen höll på att revoltera. Inom en

vecka skulle frågan upp i nationalförsamlingen. Hur skulle man agera?

Den första åtgärden blev att sammankalla ett internt möte med de socialistiska ledamöterna i nationalförsamlingen. I själva sakfrågan gjorde regeringen inga eftergifter. Mauroy, Chevènement och energiministern Edmond Hervé gick igenom argumenten för regeringens politik: satsningen på kärnkraft var nödvändig för att säkra behovet av energi för den framtida ekonomiska tillväxten, de sex reaktorerna behövdes för att kunna täcka den beräknade ökningen av energikonsumtionen fram till 1990 och i jämförelse med andra energikällor var kärnkraften billig. Mauroy lovade emellertid att regeringen skulle gå mjukt fram. Innan de nya kärnkraftsbyggena sattes igång skulle de berörda kommunerna och regionerna få tillfälle att yttra sig. Utbyggnaden av La Hague skulle också föregås av en vetenskaplig studie av de tekniska problemen.

Paul Quilès var inte nöjd utan höll fast vid sitt krav på en begränsning till fyra reaktorer. Ingen sida ville kompromissa och frågan gick till öppen omröstning. En klar majoritet av de socialistiska riksdagsmännen visade sig stödja regeringens linje; siffrorna blev 106 för, 43 mot medan 18 ledamöter avstod. Partiet hade desavuerat sin egen energiexpert.

Stärkt av sin seger i parlamentsgruppen försvarade regeringen den 6–7 oktober sin politik i nationalförsamlingen. Oppositionen från den borgerliga sidan var inte särskilt aggressiv. Visserligen ville anhängarna till den tidigare regeringen fullfölja sitt program om nio nya reaktorer, men ordväxlingen blev mest en teknisk debatt om kalkyler över energibehovet fram till 1990. Från kommunistiskt håll hördes inga invändningar, tvärtom betonade en kommunistisk talare att kärnkraften var "produkten av vårt folks intelligens och vetande".

För att förhindra att minoriteten inom det egna partiet röstade mot regeringen använde Mauroy både piska och morot. Mot slutet av sitt tal förklarade premiärministern att han gjorde omröstningen till en förtroendefråga för hela regeringen. Oppositionen invände att de bestämmelser som fanns

i författningen knappast var tillämpliga på ett ärende av denna typ, men i praktiken spelade detta mindre roll. Myteriet var kväst – de socialistiska kärnkraftsmotståndarna kunde nu inte göra annat än att stödja regeringen, som därmed fick igenom sitt program med röstsiffrorna 331 mot 67.

Mauroys morot var att det, enligt hans mening, trots allt fanns en avgörande skillnad mellan den nya och den gamla regeringens kärnkraftspolitik. Visserligen var det exakt samma tryckvattenreaktorer som skulle uppföras, men under Giscards tid hade de tillkommit på ett "byråkratiskt och centralistiskt" sätt. Nu skulle det bli fråga om *demokratiskt* uppförda kärnkraftverk. Mauroy åberopade socialistpartiets nyckelfraser om "det nya medborgarskapet", "demokrati", "decentralisering" och "en verklig ansvarsfördelning mellan staten och de lokala organen". I praktiken skulle det gå till så att om regeringen ville bygga ett nytt kärnkraftverk så skulle den berörda kommunen först höras. Valprogrammets löfte om folkomröstning var emellertid vid det här laget bortglömt. Säger kommunen nej tack så kan regeringen i stället vända sig till den aktuella regionstyrelsen. Säger också regionen nej blir det i sista hand "de som valts med allmän rösträtt" som får sista ordet, det vill säga regering och parlament. Däremot var det oklart hur detta sista beslut närmare bestämt skulle fattas – var det regering eller parlament som skulle besluta? Pressad i debatten svarade Mauroy att han menade att regeringen skulle fatta beslut och parlamentet därefter informeras.

Fyra av de sex nya reaktorerna fick tre veckor senare klartecken av respektive kommunfullmäktige. I den femte kommunen, Le Pellerin, var majoriteten emot, men när frågan sedan togs upp av regionstyrelsen blev utfallet positivt. Regeringen hade därmed fått igenom fem av sina sex reaktorer utan att behöva ingripa. Mest kärvt var det i Golfech vid spanska gränsen där såväl kommunen som regionen (åtminstone till en början) sade nej. Regionrådet samtyckte först sedan det statliga elbolaget gått med på att ge finansiellt stöd till regionen och att en stor del av de nya arbetstillfällen som skapades av kärnkraftsbygget skulle komma regionens invånare till godo. Kärnkraftsmotståndarna protesterade natur-

ligtvis mot att miljöintressen sålts ut för snöda sysselsättningsvinster ("Det här är atomålderns Faust", sade man), men regeringens kärnkraftsprogram hade till slut gått igenom.

För att markera att den nya energipolitiken inte bara bestod av kärnkraftsutbyggnad beslöt regeringen i slutet av april 1982 att inrätta ett nytt statligt organ som får ansvaret för nya energikällor, effektivisering av energianvändning, effektivare utnyttjande av råvaror samt forskning om nya ersättningsprodukter. Den nya myndigheten får över 300 anställda och en årsbudget på 1,2 miljarder franc, varav en tredjedel går till forskning.

Kärnkraften kommer med all säkerhet att även i fortsättningen vara ett politiskt debattämne. Den nya typen av bridreaktorer berördes inte i parlamentsbeslutet 1981. Utvecklingsarbetet fortsätter; under våren 1982 upptäcktes nya problem i samband med natriumkylningen av reaktorhärden. I april genomförde kärnkraftsdemonstranter en treveckors protestmarsch de 50 milen från Super-Phénix till Paris. Regeringen har heller inte funnit någon definitiv lösning på problemet med hur det radioaktiva avfallet från de många kärnkraftverken skall förvaras. Och i debatten höjs röster för att fortsätta utbyggnaden. Den kommunistiske parlamentsledaren André Lajoinie höll i slutet av april 1982 ett tal som markerade att han med det snaraste ville ha ett nytt kärnkraftverk i Bretagne och han beklagade att Mitterrand givit upp planerna på en reaktor i Plogoff.

Bönder på marsch

En saftig blå druvklase genomstungen av en dolk. Druvans röda blod rinner över texten: ”Giscard mördar medelhavsjordbruket – Låt oss försvara det med François Mitterrand.” Den här affischen återfanns på plank och murar lite varstans i södra Frankrike under presidentvalkampanjen. Vinodlarna i Languedoc-Roussillon, det distrikt som producerar huvuddelen av det enkla franska bordsvinet, ansåg att den borgerliga regeringen inte hade gjort tillräckligt mycket för att lindra den 17-procentiga arbetslösheten eller stoppa den ruinerande konkurrensen från de italienska och spanska viner som vällde in över gränserna.

Men åtta månader senare, med vänstern vid makten, skulle samma vinodlare stoppa tankbilar med italienskt vin och hälla ut tusentals liter över vägarna. Lite längre västerut bröt ilskna jordbrukare i gränslänen mot Spanien upp 800 meter järnvägsräls i protest mot importen av grönsaker från Spanien. Kulmen var nådd. Ledaren för den mäktiga franska lantbrukarorganisationen FNSEA, François Guillaume, hade undan för undan trappat upp striden med jordbruksministern. Situationen var nu så blockerad att François Mitterrand beslöt att själv ta över.

Det var en gråkall tisdagsförmiddag i februari. Samtidigt som presidenten diskuterade med FNSEA-ledaren i Elyséepalatset besökte jordbruksministern Edith Cresson en gård i Normandie. När ministern skulle ta sig vidare blockerades vägen av 600 missnöjda och uppretade bönder. Slutligen tvingades hon, bakom en skyddsmur av bastanta gendarmer, snöpligen fly undan i en helikopter.

Att jordbrukarna skulle bli en svårflirtad yrkeskår hade det nog aldrig rått någon tvekan om bland socialisterna. En majoritet av bönderna röstar av tradition borgerligt. De reformförslag för jordbruket som ingick i socialistpartiets 110 punk-

ter sågs från lantbrukarhåll inte som förbättringar, utan snarare som ett försök till kollektivisering.

Trots omfattande mekanisering och rationalisering under efterkrigstiden förblir jordbrukssektorn ett bekymmer i Frankrike. Andelen jordbrukare har halverats på tjugo år, men är ändå hög jämfört med övriga Västeuropa. Medan den franska medelinkomsttagarens lön under samma period ökat med 350 procent har jordbrukarens inte stigit med mer än 85 procent. Sedan början av sjuttiotalet har jordbrukarnas reallön i själva verket minskat. Samtidigt som jordbruket är en lönande exportsektor hopar sig problemen på hemmaplan. Kostnaderna för staten har varit omfattande de senaste decennierna; stora summor har betalats ut i olika former av understöd och subventioner.

Fram till andra världskriget var de franska lantbrukarna delade i två intresseorganisationer. De traditionella katolikerna stod i skarpt motsatsförhållande till de konfessionslösa republikanerna. Först efter kriget fick bönderna en enhetlig organisation, CGA. Denna slets dock sönder av inre strider och så småningom tog en av dess sju grenar, FNSEA, över makten. De andra organisationerna, t ex det kommunistdominerade MODEF, fick se sitt inflytande minskat. FNSEA har blivit erkänd av staten som jordbrukets huvudorganisation och har ekonomiskt och förhandlingsmässigt givits en privilegierad position. Efter 1959 kom regeringarna inte minst att stödja sig på de yngre jordbrukarna, CNJA, som ingår i FNSEA. Under senare år har huvuddelen av FNSEA:s cirka 800 000 medlemmar kommit att sympatisera med Jacques Chirac. Giscard d'Estaing försökte ett tag, utan större framgång, forma en "tredje väg". Giscard ville locka jordbrukarna till en politisk center i vilken också övriga franska medelinkomsttagare skulle ingå. En annan satsning under sjuttiotalets senare hälft var programmet "Jordbruk år 2000". Det franska lantbruket skulle utgöras av en elitgrupp på mellan 200 000 och 300 000 jordbrukare, lönsamma utan statligt stöd, medan resten av yrkeskåren i stort sett övergavs.

Att FNSEA avstod från att uppmana sina medlemmar att rösta på Giscard d'Estaing innebar knappast att de tänkte

förhålla sig neutrala gentemot en vänsterregering. Beskedet om att en kvinna, Edith Cresson, uppvuxen och ingenjörsutbildad i Paris, utsetts till jordbruksminister mottogs också med minst sagt blandade känslor från konservativt bondehåll. Denna vackra och självsäkra kvinna blev omedelbart FNSEA:s skottavla och hon anklagades för allt från inkompetens till rödhårighet. Även om en och annan medgav att "hon är ju inte rädd för kor . . ."

Relationerna blev inte bättre av att Edith Cresson jämställde en rad små jordbrukarorganisationer med FNSEA. Den mäktige Guillaume fruktade att hans organisation skulle mista sin gynnande ställning. Därtill kom ett antal prov på politisk valhänthet under hösten 1981, vilka ytterligare förstärkte misstron mot jordbruksministern. Sänkta premier för mjölkkor och ett besked om att räntorna skulle höjas för jordbrukslån följdes i nästa ögonblick av uppgifter om sänkta räntor för unga jordbrukare. Dessförinnan hade presidenten gett ett löfte om extra hjälp till unga som ville starta eget jordbruk. Haken var emellertid att denna hjälp helt åts upp av den första höjningen. Det hjälpte föga att Cresson redan efter några månader bytte ut de medarbetare som gått ut hårdast mot FNSEA. Grymtande och utan att göra en ansats till att gräva ner stridsyxan tog jordbrukarna emot hennes mer genomarbetade förslag om förbättrade investeringslån, utökad barnledighet och löften om en utredning av kostnadsutvecklingen för producenterna.

Ett extra stöd på 53 miljoner för vinodlare och kreatursuppfödare på Korsika fick inte den uppmärksamhet som hon hoppats på utan kom i det närmaste bort inför uppståndelsen runt den stora bondedemonstrationen i Paris den 23 mars. Organisatörer var FNSEA och CNJA och de lyckades, enligt egna uppgifter, samla 100 000 (enligt polisen 58 000) lantbrukare i en flera timmar lång marsch genom huvudstaden.

Demonstrationen var framför allt en påtryckning på regeringen inför slutförhandlingarna i Bryssel om EG:s nya jordbrukspriser. De franska lantbrukarna hade krävt en höjning på 16,3 procent. EG-kommissionen föreslog 9 procent, vilket ansågs vara en oacceptabel siffra med tanke på den 14-pro-

centiga inflationen i Frankrike. Falklandskriget och brittiska förhalningsaktioner drog ut på förhandlingarna men slutligen lyckades Frankrike få igenom en höjning på 13 procent, vilket ansågs vara en hedervärd kompromiss. Ungefär samtidigt kom en statistik som visade att de franska jordbrukarnas inkomster, tvärtemot vad som uppgivits av FNSEA under de årliga förhandlingarna med regeringen, stått sig ganska bra under 1981.

Problemen består emellertid och kan knappast lösas i en strid om procent vid förhandlingsbordet i Bryssel. Det franska jordbruket är helt enkelt inte längre konkurrenskraftigt inom EG och situationen blir än värre den dag Spanien släpps in i gemenskapen. Även om brukningsenheterna ligger på genomsnittliga 25 hektar så är de geografiska skillnaderna betydande. De stora och modernt utrustade gårdarna finns i norr, medan utvecklingen släpar efter i söder. Många bönder har en bisyssla och genomsnittsåldern är hög. De franska bönderna har också sämre utbildning än sina västeuropeiska kollegor. Det har under senare år varit mycket svårt för unga jordbrukare att få lån.

Socialisternas ambition är att bygga upp ett modernt jordbruk med diversifierad produktion och garanterade producentpriser. För att förverkliga planerna var det, enligt socialisterna, nödvändigt att införa nya myndigheter (offices). Efter åtskilliga manglingar under vintern, och en slutlig omarbetning av Mitterrand personligen, kunde förslaget presenteras på senvåren och det godkändes av nationalförsamlingen i månadsskiftet juni-juli.

På åtskilliga punkter har förslaget mildrats för att inte ha alltför stark prägel av statligt ingripande. Men grundtanken består. Myndigheterna skall framdeles kartlägga marknaden och verka för att producenter, uppköpare och förädlare organiserar sig. Till en början inrättas myndigheter för frukt och grönsaker, vin, parfymer samt kött och ull. I styrelserna skall ingå representanter för producenter, uppköpare samt förädlings- och försäljningssidan. Dessa kommer att vara i majoritet gentemot de anställdas, konsumenternas och statsmakternas styrelserepresentanter.

Myndigheterna skall medverka till att ojämlikheterna inom jordbrukssektorn försvinner och de skall i så stor utsträckning som möjligt understödja kooperativ och andra intresseföreningar. Mycket av vad som i det ursprungliga förslaget inte hade karaktär av direkt lag överfördes i stället till förordningar. Härigenom stadgas bl a att uppköpare och förädlare måste lämna vissa informationer om produktion och marknader till myndigheterna. I det stora hela skall tillkomsten av myndigheterna leda till förbättrad kontroll och överblick över utbud, efterfrågan och priser.

I Cressons ursprungliga förslag hette det att myndigheterna skulle "organisera producenterna". Men presidenten valde en mildare formulering. I stället skall de nu "främja utvecklandet av relationerna mellan de olika yrkeskategorierna". Bara när det blir en verklig låsning i förhandlingarna, om t ex mjölkpriserna, kan myndigheterna gå in och besluta. Annars vilar det en anda av frivillighet över den nya lagen, vilken inte går så långt som kraven i det socialistiska 110-punktsprogrammet. Som vanligt har det varit svårt att tillfredsställa alla parter. Medan CNJA tycker att förslaget inte går tillräckligt långt anser FNSEA att det innebär en smygväg till socialisering och byråkratvälde.

Vad gäller vinproduktionen blev det ganska tidigt klart att allt vin med kontrollerad ursprungsbeteckning skulle undantas de nya myndigheternas kontroll. Tillverkarnas egen intresseorganisation ansåg sig inte ha något behov av statlig hjälp. I stället är det producenterna av det enkla bordsvinet som framgent måste låta varje transaktion gå genom myndigheten. Vissa importrestriktioner och den av EG godkända destillationen av stora kvantiteter osålt vin har tillfälligt lättat på det massiva missnöjet med regeringen. Men samtliga vinproducenter inom EG är medvetna om behovet av en gemensam reform och en nedskärning av vinproduktionen. Redan har överenskommelser nåtts om regler för nyplanteringar och premier för odlare som går över till annan produktion.

Enligt de nya bestämmelserna för parfymindustrin skall volym och kvalitet på essenserna kontrolleras på producentmen inte på förädlingssidan. Här nöjer man sig med att kräva

en varudeklaration, som dock inte behöver vara så detaljerad att hemliga formler för respektive väldoft avslöjas.

Det kommer med stor säkerhet att ta tid att övertyga de individualistiska och envisa franska bönderna om nyttan med nymodigheterna. Hittills har Edith Cresson knappast lyckats överbrygga vad som är en mycket gammal politisk fientlighet mot vänstern. Många konsumenter har å sin sida inte särskilt stor förståelse för lantbrukarnas klagomål, utan tycker tvärtom att livsmedelspriserna stigit alltför mycket. Inte nog med att de via direkta eller indirekta skatter stödjer varje jordbrukare med runt 2 000 franc i månaden; lantbrukarna gynnas också av fördelaktiga skatteregler.

En ny kulturpolitik

"Socialismen är framför allt ett kulturellt projekt, ett val av civilisation." "Kulturen är ingen gåva från de styrande, utan en folkets rättighet." Det här var ett par ofta återkommande inslag i François Mitterrands valtal våren 1981. Kulturen är ett viktigt inslag i det som president Mitterrand kallar "le socialisme à la française". Den socialistiska regeringen har fördubblat de statliga anslagen till kulturen och tagit med kulturen i den allmänna långsiktsplaneringen. Men bortom dessa stora ord och en generös portmonnä, bortom presidentens personliga svaghet för pennans och tiljans folk – hur ser den nya franska kulturpolitiken ut?

För drygt tjugo år sedan skapade general de Gaulle ett kulturministerium åt André Malraux. Sedan blev det inte mycket mer. Kulturens andel av budgeten steg under de följande två decennierna från 0,35 till 0,38 procent av budgeten. I museernas källare for konstverk illa på grund av brist på plats och brist på personal och restaureringsmöjligheter. Franska bibliotek har haft rykte om sig att vara dystra och dammiga institutioner där besökaren sällan fått ströva fritt bland hyllorna. Varannan fransman har aldrig varit på teatern, var tredje läser aldrig en bok. Tre fransmän av fyra har aldrig satt foten i ett museum.

Det är en begränsad elit i Paris som har sysslat med konst och litteratur. Det är också denna försvinnande lilla del av befolkningen som, tillsammans med en icke föraktlig del utlänningar, haft tillgång till de världsberömda museerna och teatrarna. I det hårt centralstyrda Frankrike eftersattes även de lokala kulturella traditionerna. Det har också varit i stort sett omöjligt för en konstnär eller författare att bli "erkänd" om han inte rest till Paris och frotterat sig med huvudstadens kulturella etablissemang.

Det franska socialistpartiet som idag sitter vid makten kan

knappast beskrivas som ett arbetarparti. Medlemskåren domineras av lärare och tjänstemän. Författare och konstnärer som sympatiserade med vänstern har av tradition snarare tillhört kommunistpartiet. Men efter de senaste årens "stalinisering" har partiet i stort sett tömts på hela sin intellektuella elit. Vissa avhoppare svängde 180 grader för att inlemma sig under den franska högerns vida paraply. Men det stora flertalet orienterade sig under sjuttiotalet allt mer mot socialistpartiet. Dess ledare, François Mitterrand, var inte bara själv författare och road av litteratur och bildkonst. Han såg också här en möjlighet att utnyttja den makt som de intellektuella alltjämt besitter i Frankrike. Många fick framträdande platser i partiet och under presidentvalkampanjen våren 1981 ordnades en rad stora uppmärksammade kulturgalor och intellektuella "upprop".

Med detta markanta inslag av intellektuella inom socialistpartiet var det inte förvånande att kulturen gavs en central roll. Kulturen har blivit en viktig del i hela decentraliseringspolitiken och i ansträngningarna att ge regeringen en solidarisk och humanistisk profil. Mannen som är satt att förverkliga idéerna är en kunnig, dynamisk och idésprutande 43-åring vid namn Jack Lang. Han är en av de få som lyckats bygga upp sin karriär utanför Paris. Lang var initiativtagare till den framgångsrika internationella teaterfestivalen i Nancy, en succé som via Chaillot-teatern i Paris ledde honom till Mitterrands stall av unga lovande förmågor i socialistpartiet.

Mitterrand må ha ambitionen att ge kulturen åter till folket. Men han vill också, i lika hög grad som de Gaulle med sin Malraux, att det ska synas, höras och märkas att det är han själv som är De Sköna Konsternas vän. Jack Lang är tveklöst mannen för det jobbet. Det var bl a han som bjöd in en internationell författargrädda till presidentinstallationen den 21 maj och sedan arrangerade en känsloladdad ensam vandring till Panthéon för den nye statschefen. När Frankrike i juni 1982 stod som värd för toppmötet mellan de ledande industrinationerna förlades överläggningarna till palatset i Versailles. Ceremonimästaren Jack Lang såg till att de gästande statscheferna bländades av fransk prakt, pompa och ståt.

Lang är en älskare av vackra fraser och spektakulära gester. Kritikerna kallar honom den pråligaste fjärilen av alla dessa franska eleganta, verbala och till abstraktioner obotligt hemfallna intellektuella. Trots att han under flera år varit ansvarig för kultursektorn inom socialistpartiet var det inte förrän efter valsegern och utnämningen till kulturminister som han lät sätta ihop ett antal kommissioner med uppgift att kartlägga dagssituationen och planera framtiden för litteraturen, de bildande konsterna, teatern och filmen. Slag i slag har sedan storslagna projekt presenterats, många som väckt allmänt beröm, men också många som anses dåligt underbyggda och alltför hastigt ihopsnickrade. De stora linjerna för vänsterns kulturpolitik stod klara under våren 1982. Det mesta är långsiktiga projekt, vilkas resultat knappast kommer att framstå förrän om flera år.

En av de reformer som genomförts med omedelbar verkan är återinförandet av fasta bokpriser. Under Valéry Giscard d'Estaing släpptes priserna fria, vilket enligt vänstern ledde till att små boklådor slogs ut av stora bokvaruhus. De senare fick t ex kraftiga rabatter från förlagen, vilket tillsammans med stordriftens fördelar gjorde det möjligt för dem att ligga mellan 20 och 30 procent under småbutikernas priser. Priskonkurrensen ledde, enligt kritikerna, till en koncentration på några få storsäljare och de författarkändisar som fått något litterärt pris. Efter införandet av fasta bokpriser, vilket skedde i januari 1982, skall det – hoppas man – bli lättare för bokhandlare att profilera sig. Små och smala böcker och udda författare skall få mer utrymme. Bokvaruhusen, bl a storkedjan FNAC, försökte först gå till motattack genom att skapa kooperativ, vilket dock förklarades vara olagligt. I stället har de satsat på att också sälja begagnade böcker samt att tillfälligt rabattera vissa böcker.

Pingaud-Barreau-kommissionen, som i slutet av januari 1982 presenterade sin rapport över bokens och bokläsningens situation i Frankrike, prioriterade tre åtgärder: hjälp till litterärt skapande genom en nyorientering av ett redan existerande Litteraturcentrum, en grundlig omorganisering av distributionsnätet samt en omfattande utbyggnad av biblioteksverk-

samheten. Året 1979 gavs det ut 26 000 boktitlar och såldes 380 miljoner böcker i Frankrike. Men det gagnade i alltför hög grad de erkända författarna, stora förlagen och bokvaruhusen. Som ett led i decentraliseringen vill man nu arbeta för att förenkla, förbättra och framför allt förbilliga distributionen. I synnerhet väntas detta hjälpa de många små och ambitiösa förläggarna i landsorten.

Vad gäller biblioteken har man bl a sneglat på Sverige. Trots den fördubblade kulturbudgeten kommer fransmännen aldrig ha råd att bygga de stora kulturhus i varje departement som André Malraux en gång drömde om. I stället har det svenska exemplet med mediatek, auditorium osv blivit en inspirationskälla. Det franska biblioteksväsendet är dåligt utbyggt och har länge dragits med ytterst små resurser. Före 1985 skall biblioteksytan ha tredubblats, från 600 000 till 1 800 000 kvadratmeter, om allt går enligt planerna. Återigen är det behoven i landsorten som betonas.

De bildande konsterna skall framledes samlas under en gemensam organisation, Centre national des arts plastiques, men de tidigare så spridda museerna och instituten skall få behålla mycket av sin självständighet. Paraplyorganisationen, som trots allt verkar bli en enorm administrativ apparat, ges en dubbel funktion. Dels kommer den att ha hand om fonder för konstnärligt skapande och verka inspirerande för industriell design och nya utbildningsformer. Dels skall centrat svara för att hela Frankrike får regionala konstnärliga konsulenter samt verka för att kulturella aktiviteter stimuleras ute i landet. Slutligen skall det medverka i olika spridningsformer för konst, som t ex utställningar, export och försäljningshjälp. Projektet har redan väckt mycket kritik. Framför allt har det frågats varför kulturministeriet, som satt decentraliseringen som ett av sina främsta mål, beslutat skapa en sådan byråkratisk jätte? Kunde man inte istället ha satsat på att förbättra redan existerande strukturer och samordningen dem emellan?

För teatern och musiken har det blivit ett ordentligt tillskott i ensemblernas kassor och satsningar utanför Paris. Beslut har också fattats om halvdussinet stora projekt i landsorten: en dansakademi i Marseille, ett musikkonservatorium i Lyon, ett muse-

um för tecknade serier i Angoulème, fotoskola i Arles, friluftsmuseum för skulptur i Montpellier och ett centrum för nutida konst i Grenoble. Enligt planerna skall kulturen även spridas till arbetsplatserna, sjukhusen och pensionärshemmen.

Samtidigt som stora ansträngningar läggs ner på decentralisering och samordning mellan kulturministeriet, olika kulturinstitutioner och övriga ministerier, finns det utrymme över för stora prestigeprojekt i huvudstaden. Finansministeriet skall ut ur Louvren, där det varit inhyst många år, och det gamla palatset skall, för att citera Lang, bli "världens största och vackraste museum". Den gamla järnvägsstationen Gare d'Orsay, som redan under Valéry Giscard d'Estaings tid börjat renoveras för att inhysa ett museum för 1800-talskonst, blir nu mer än ett traditionellt museum. Ambitionerna har vidgats; förutom oljemålningarna skall museet även skildra 1800-talets sociala historia i fotografier, affischer, arkitektur och press. Projektet har väckt farhågor på borgerligt håll, där man ser det som ett första försök att "socialisera kulturen".

I La Villette, i utkanten av Paris, planeras ett stort vetenskapsmuseum liksom ett musikcentrum. I det senare skall bland annat ingå ett konservatorium, ett auditorium med 3 000 platser och ett musikmuseum. Vid Bastiljplatsen byggs en ny opera med två salar, rymmande 2 500 respektive 1 000 platser. Lite längre österut, vid Porte de Bagnolet, planeras en konserthall där runt 10 000 rock- och jazzmusikvänner skall kunna få plats. I framtidsstaden La Défense, som Georges Pompidou bär ansvaret för, placeras mitt bland skyskraporna ett internationellt kommunikationscentrum, inriktat på massmedia, film och den snabba utvecklingen inom informationsteknologin.

Får presidenten som han vill vinner Paris över Chicago och Frankrike kan 1989, lagom till 200-årsjubileet av revolutionen, arrangera det största av alla jippon: en världsutställning längs Seines stränder. Kostnaden blir minst 10 miljarder franc, men man hoppas att inkomsterna blir ännu större. Dessutom skulle ett sådant projekt ge arbete åt 300 000 personer. Världsutställningen tänkes få temat "För en nutida bild av framtiden" och blir säkerligen en grandios föreställning.

Vem skall bestämma över TV?

Den 10 maj 1981, klockan är kvart i åtta på kvällen. Framför televisionsapparaten i partihögkvarteret på rue Solferino är den socialistiska partiledningen samlad. De första officiella valprognoserna ska komma klockan 20.01, men sändningen börjar en kvart före. I samma ögonblick som tvåans nyhetschef, Jean-Pierre Elkabbach visar sig i rutan stiger ett öronbedövande jubel ur samtliga socialiststrupar. Innan en siffra hade nämnts visste man att segern var François Mitterrands – det räckte med att se Elkabbachs sammanbitna min. Själv hävdade denne senare att det var det uteblivna leendet som kostade honom jobbet. Men skälen till att ropen "Ner med Elkabbach" blandades med "Segern är vår" samma kväll under glädjeyran på Bastiljplatsen var nog fler än så. Elkabbach hade länge kommit att symbolisera makthavarna. Han var en av "Giscards män", en i och för sig mycket kompetent journalist, som ändå inte lyckats gömma sina politiska preferenser.

Fransk TV har alltid varit presidentens TV. Redan general de Gaulle insåg tidigt televisionens viktiga roll. Bitter över pressens kritiska skriverier tröstade han sig med att bygga upp den regeringsberoende TV-giganten ORTF.

När Valéry Giscard d'Estaing kom till makten 1974, efter en valkampanj under vilken han utlovat omfattande liberaliseringar, bröt han nästan omgående ner den otympliga ORTF. Tre till namnet oberoende TV-kanaler bildades, en statlig radio samsades med flera privata, i praktiken kontrollerade av Giscard via aktiemajoriteter eller handgångne män. Stadgarna var liberala, men styrelser och kanalchefer utsågs av regeringskonseljen och den egna majoriteten i parlamentet.

Från general de Gaulles tid går det historier om hur nya ministrar, när de visades runt i sitt ämbetsrum, leddes fram till en panel med ett antal knappar – direktlinjer till cheferna på de olika radio- och TV-kanalerna. Det var självklart att man

som minister ringde upp och talade om vad som skulle sägas och göras – och vad som skulle förtigas. Under Valéry Giscard d'Estaing gick det smidigare till. Den politiska kontrollen blev mer svårskönjbar men samtidigt mer effektiv. Elyséepalatset behövde inte som förr ingripa stup i kvarten för att allt skulle gå rätt till. I stället rensades alla osäkra kort ut och redaktions- och avdelningschefsposterna tillsattes med folk som presidenten kunde lita på.

I praktiken kom detta att innebära att ingen ett ögonblick utgick från att televisionen skulle ge en neutral och allsidig bild av det politiska läget. Att en inrikespolitisk reporter skulle vara Elyséepalatset otrogen var otänkbart. Inte heller kunde man i fransk TV vänta sig att få se kritiska reportage eller debatter, om t ex satsningen på neutronbomben eller ett ifrågasättande av utrikes- eller kärnkraftspolitiken. Inte heller förekom det några grundliga redovisningar av den ökande arbetslösheten eller inflationen. "Ibland känner jag mig övertygad om att presidenten har en säng stående på TV och övernattar där. Han är ju i rutan dygnet om", ironiserade François Mitterrand under valkampanjen. I åratal hade socialister, kommunister och fackförbunden klagat över "presidentens TV" och retat sig inte minst över de vinklade nyhetssändningarna. Men många kritiker menade på att faran låg lika mycket i utformningen av övriga program med betydligt högre tittarsiffror. Programmen förskönade det aktuella samhällssystemet och de värderingar den borgerliga majoriteten gjort sig till talesman för.

Socialisterna utlovade i opposition stora reformer den dag de kom till makten. När vänsterns seger var ett faktum var därför förväntningarna enorma, inte minst bland fotfolket på redaktionerna. Som regel har ett presidentbyte i Frankrike också inneburit häxjakt på oliktänkande på redaktionerna: 1969 och 1974 är kända exempel. Den här gången skulle inget sådant inträffa, lovade socialisterna. Elkabbach, som tröstade sig med att ge ut en best-seller i ämnet, och ett antal kanal- och inrikeschefer byttes visserligen ut mot socialisterna närstående personer. Men de flesta satt kvar – och fick så småningom träsmak.

De första veckorna efter vänsterns seger präglades de olika kanalernas redaktioner av en otrolig aktivitet. Debatter, stora redaktionsmöten och fackliga upprop avlöste varann, något som tidigare varit helt otänkbart på dessa auktoritära arbetsplatser. Men i stället för att ta framtiden i egna händer och verkligen arbeta ut nya arbetsrutiner, en ny frihet och öppenhet, började journalisterna snart, av gammal vana, titta mot de politiska makthavarna och säga: Och vad ska vi göra nu? Men den nya regeringen hade viktigare saker att ta itu med: avskaffandet av dödsstraffet, nationaliseringar, decentraliseringar osv. TV-reformen kunde vänta. Trodde man.

Det skulle visa sig vara ett ödesdigert beslut. Journalisternas missnöje och ovisshet inför framtiden och den infekterade stämningen på redaktionerna vändes i irritation mot den nya regeringen och avspeglade sig i olust inför det dagliga arbetet som sköttes passivt och utan inspiration. Under tiden serverades miljoner TV-tittare slarvigt gjorda nyhetssändningar och utslätade program, eftersom den gyllene regeln blivit att "ligga lågt".

Under vintern blossade det upp en häftig debatt om televisionen, en debatt som oppositionen, uppbackad av dags- och veckopressen gladeligen kastade sig över. Franska folket var, hävdade man, trött på sin TV, trött på vänstervridningen och trött på att Dallas flyttats över till en sen lördagstimme efter en kvasiintellektuell pratshow. Det var för mycket kultur och för många u-landsproducerade långfilmer. Tittarna ville ha tillbaka sina varitéer och lättsmälta västernfilmer. Ytterligare källa till irritation var att filmen på tvåan började medan det fortfarande var en halvtimme kvar på treans. "Krisen" blev till slut så akut att de tre kanalcheferna träffades och beslöt att i fortsättningen samordna de hittills konkurrerande kanalerna.

Kommunikationsministern Georges Fillioud, vars landstingsmandat strök med i den allmänna missnöjesvågen, fick till sist lova att skynda på arbetet med en ny TV-lag. Moinot-kommissionen, som tillsatts redan under hösten, hade sedan ett bra tag lämnat över sitt betänkande till ministern utan att något hänt. Tittarnas klagomål över störda rutiner och påföljande debatt var egentligen bara en dimridå som dolde det

verkliga problemet: Hade socialisterna och François Mitterrand verkligen lust att klippa av navelsträngen mellan de politiska makthavarna och televisionen? Väl vid makten hade Mitterrand, likt sina föregångare, istället börjat inse vikten över att inneha kontrollen över detta, det moderna samhällets främsta kommunikationsmedel.

Den franska vänstern anser sig sedan gammalt vara motarbetad av pressen och journalisterna. Denna övertygelse snarare förstärktes än försvagades under det första året vid makten. Skulle Mitterrand vara beredd att släppa iväg den bumerang som en självständig television skulle kunna bli? Uppenbarligen inte. I det lagförslag, som i april lades fram inför nationalförsamlingen, hade bara en begränsad hänsyn tagits till Moinot-kommissionens rapport. I sista ögonblicket ändrade presidenten själv utnämningsförfarandet för den Högsta myndighet som framgent skulle ha den övergripande makten över radio och TV.

Med författningspolitisk ironi beslöt han att använda sig av den modell som de borgerliga själva skapat för författningsrådet. Tre medlemmar skulle utnämnas av presidenten, tre av talmannen i nationalförsamlingen och tre av talmannen i senaten. Det gav i praktiken regeringen 6 platser och oppositionen 3, men styrkeförhållandena kan naturligtvis kastas om efter nästa val. Oppositionen kunde emellertid omedelbart visa på skillnaden i kompetensområde hos de bägge instanserna. Medan författningsrådet bara hade att granska huruvida nya lagförslag stämde med konstitutionen så skulle Högsta myndigheten få betydligt mer omfattande befogenheter.

En häftig debatt utbröt i nationalförsamlingen och över 800 ändringsförslag lämnades in. Kritiken var också omfattande från de journalistiska fackförbunden. Efter 100 timmars debatt och 30 sessioner röstades lagen till slut igenom av socialisterna. Kommunisterna, som ville ha kvar det statliga monopolet, avstod och den borgerliga oppositionen röstade emot. Vad som börjat med brösttoner och stort missnöje från journalistiskt håll slutade en lördagseftermiddag i maj med bara dussinet deputerade i en sömnig debatt. På redaktionerna hade ett resignerat lugn utbrett sig med insikten att vänsterns ”libera-

lism" satt lika ytligt som föregångarnas. Ändå finns här en hel del nyheter och kanske fröet till en mer självständig television. Den nya lagen för radio och TV kännetecknas framför allt av att staten lämnar ifrån sig programmonopolet och av att en Högsta myndighet ska garantera radions och televisionens oberoende.

Den Högsta myndigheten består av nio medlemmar som väljs på ett nioårigt mandat (som inte går att förnya). Dessa personer, är det tänkt, skall utmärkas av opartiskhet, hög moral och kunskaper i massmediafrågor. De ska utse cheferna för radio- och TV-kanalerna, samt övervaka genmälesrätten och harmoniseringen mellan programmen. Det är dessutom dessa nio som ger licenser åt fria radiostationer och kabel-TV. Ordföranden, som utses av presidenten, får utslagsröst. Till sin hjälp har myndigheten ett antal rådgivande organ, bl a en parlamentarisk delegation och ett Riksråd för ljud- och bildkommunikation vars 56 medlemmar i sin tur får hjälp av regionala råd.

Slutligen kan en rådgivande kommission på 22 personer uttala sig angående tilldelning av frekvenslängder. Radio France döps om till Société nationale de radiodiffusion sonore. På ettans och tvåans TV-kanaler, TF1 och Antenne 2, överges den tidigare reklambegränsningen på 25 procent. Det nya taket blir 80 procent av den totala finansieringen (resten är licensinkomster). I den tredje, regionala kanalen, FR3, tillåts nu för första gången reklam. Dessutom förstärks dess regionala prägel. Tolv lokala distrikt skall om fyra år kunna svara för en viss egen produktion. I juni 1982 tillkännagavs beslutet att införa en ny fjärde kanal, i huvudsak för utbildning och kulturprogram. Finansieringsformen är ännu inte avgjord men tittarna lovas slippa höjda licensavgifter. De privata radiostationer som ges legal existens får däremot inte rätt till reklamfinansiering och deras möjligheter att överleva begränsas kraftigt. Detta beslut väckte stor förbittring, inte minst bland det socialistiska partifolket som under oppositionstiden slagits för frihet i etern. Journalisternas arbetsvillkor regleras hädanefter enligt samma regler som tillämpas för kollegorna inom pressen.

Mycket av innehållet i den nya lagen är gummiparagrafer.

Reformens framtid beror i hög grad på kapaciteten hos de personer som får ansvaret, men också på utvecklingen i hela det franska samhället. Det är alltjämt mycket auktoritärt jämfört med t ex det svenska eller nordamerikanska. När en minister talar blir journalisten en skugga. Skjutjärnsintervjuer ser man föga av. När statschefen förflyttar sig utrikes har TV orgier i handskakningar och mottagningsceremonier och luncher.

Journalistiken är beskrivande, mer sällan analyserande. Alltför många journalister har svårt att se sig själva och kollegorna som självständigt kunnigt yrkesfolk med rätt till jämlika relationer till politiker och andra makthavare. Även de senare har mycket att lära på detta område.

En utrikespolitik i de Gaulles anda

För en gångs skull var Leonid Bresjnev och Ronald Reagan ense: Bägge önskade klart att Valéry Giscard d'Estaing skulle omväljas. För amerikanernas del överskuggade rädslan för kommunismen allt annat, från sovjetisk sida hade man tittat närmre på François Mitterrands inställning i öst-västfrågor. Inför presidentvalet publicerade Pravda en stor artikel i vilken Giscard d'Estaings sunda förnuft lovordades medan Mitterrands kapacitet och utrikespolitiska åsikter starkt kritiserades.

Stormakternas varningar till trots placerade de franska väljarna en socialist i Elyséepalatset. Trots alla viktiga utrikes- och försvarspolitiska beslut som eventuellt kunde komma att diskuteras av regeringen i konselj plockade den nyvalde presidenten in fyra kommunister i sin regering.

Även om den sovjetiska misstänksamheten mot Mitterrand skulle visa sig befogad så blev förvåningen desto större på amerikanskt håll. Istället för att falla i Moskvas armar skulle den nye socialistiske presidenten visa sig vara en alldeles utmärkt bundsförvant för Reagan. Med betydligt större skärpa än sin liberale föregångare tog Mitterrand, till Washingtons häpnad och stora förtjusning, klart ställning mot vad han bedömde som det sovjetiska strategiska övertaget i Europa. Moskvas försprång, som bottnade bl a i installationen av SS 20-robotarna, hotade freden och Mitterrand ansåg att västeuropéerna hade allt intresse av att Nato installerade sina Pershing- och kryssningsrobotar, för att ha bättre utgångsläge inför kommande nedrustningsförhandlingar.

Trots att François Mitterrands öst-västpolitik i stora drag följer den gaullistiska traditionen, som ställer sig avvisande till blockpolitiken, så erkänner han sig klarare än sina företrädare till västlägret. Redan under valkampanjen gick Mitterrand ut i hårda angrepp mot Valéry Giscard d'Estaings, som han ansåg, alltför eftergivna östpolitik. Bl a kritiserade han hårt den se-

nares möte med Bresjnev i Warszava strax efter den sovjetiska inmarschen i Afghanistan.

Polen-händelserna blev ett prov för denna nya politik, både för Mitterrand och för solidariteten inom regeringen. Medan Jaruzelskis maktövertagande fördömdes i hårda ordalag blev Polen ett franskt inrikespolitiskt dilemma. De fyra kommunistiska ministrarna förklarade sig lojala med regeringens politik, dvs fördömandet av undantagstillståndet osv, men för deras partiledare, Georges Marchais, var det inte så enkelt. Det sovjetisktrogna franska kommunistpartiet slingrade sig och försökte finna ursäkter till militärens ingripande.

Något oturligt var det för regeringen att det franska gasverket, på grund av ett glapp i kontakterna på Elysée, mitt under den värsta Polenkrisen skrev under det stora fransk-sovjetiska gaskontraktet som förberetts i flera år. Det fransk-sovjetiska gasprojektet kom även att påverka relationerna till USA. Vissa delar av den utrustning som levereras av franska företag tillverkas på amerikansk licens. När den amerikanska regeringen försökte belägga dessa delar med exportförbud svarade den franska regeringen mycket skarpt att de inte avsåg att finna sig i några av USA dikterade handelshinder.

De kommersiella kontakterna med Sovjetunionen har fortsatt utan större störningar, men de politiska har tonats ner. Medan Mitterrand under sitt första år vid makten träffade Ronald Reagan inte mindre än fyra gånger mötte han inte Leonid Bresjnev en enda gång. Under toppmötet mellan västvärldens sju ledande industrinationer vid Versailles i början av juni lovade fransmännen, jämte västtyskar och japaner, att vara mer försiktiga vad gällde exporten av högteknologi och vid kreditgivningen, ett vagt löfte som blev ett stöd för Reagan inför nedrustningsförhandlingarna i Genève.

Från att länge ha varit en inbiten motståndare till det franska kärnvapenförsvaret svängde François Mitterrand under sjuttiotalet över till att förespråka Frankrikes militära oavhängighet och nationella kärnvapenförsvar. Redan 1966 valde Frankrike att lämna det integrerade militärkommandot inom Nato, men står alltjämt kvar i Atlantpakten. Det franska kärnvapenförsvaret som byggdes upp av general de Gaulle bygger

på avskräckande och på "deuxième frappe", dvs andraslagsförmåga. Det är ett defensivt försvar som går ut på att ett eventuellt angrepp utifrån (från Sovjet) skulle stå den anfallande så dyrt att han väljer att avstå. Under sjuttiotalet infördes små taktiska kärnvapen, vilka skall tjäna som en första varningssignal till en eventuell angripare: "hit men inte längre". Detta kompletteras med ett antal medeldistansrobotar på Albionplatån i Provence och kärnvapenbestyckade u-båtar. Bara ett par månader efter sitt makttillträde gav Mitterrand klartecken för byggandet av en sjunde atomubåt och neutronbombsexperimenten pågår alltjämt på atollen Mururoa i Stilla havet.

Frankrike stöder självklart den allmänna tanken på en global nedrustning. Men förutsättningarna för att nå ett verkligt resultat är, enligt Mitterrand, att de båda supermakterna startar från samma styrkeposition. Följaktligen har han inte mycket till övers för dagens neutralistiska strömningar i Västeuropa. Freden är, anser Mitterrand, en alldeles för allvarlig sak för att överlåtas åt pacifister.

Fredsrörelsen är svagare i Frankrike än i många andra västeuropeiska länder. En viktig orsak är sannolikt det faktum att kommunistpartiet sedan länge dominerat de största fredsorganisationerna. Kommunisterna lyckades ändå samla bortåt 200 000 deltagare i en fredsmarsch genom Paris den 20 juni 1982. Uppropet till demonstrationen hade undertecknats av 100 kulturpersonligheter. Men socialistpartiet höll sig avvaktande och deltog inte. PS markerade för övrigt vid ett seminarium i juli 1982 att man avsåg att starta en fredskampanj för att motbalansera den fredsrörelse som kräver nedrustning i Europa. Det franska socialistpartiet anser nämligen att ett starkt kärnvapenförsvar är den bästa fredsgarantin, en ståndpunkt som gör att PS riskerar att isoleras inom socialistinternationalen.

De nordiska tankarna på en kärnvapenfri zon bedömer den franske presidenten som orealistiska. Sveriges sårbarhet uppenbarades, menar man från franskt håll, inte minst under incidenten med den sovjetiska ubåten i Karlskronas skärgård.

Den store generalens tankar må alltjämt styra öst-väst-politi-

Ett häftigt åskväder kunde inte dämpa glädjen hos de över hundratusen som samlades på Bastilj-platsen kvällen den 10 maj 1981 för att fira vänsterns seger. (Morvan/SIPA Press)

Den andra Maurouregeringen på Elyséepalatsets trappa efter sin första konselj den 24 juni 1981. (Philippot/Sygma)

Militären var en av de grupper som fruktade för en socialistisk valseger. Men det skulle strax visa sig att François Mitterrand värnade om det franska försvaret i minst lika hög grad som sina borgerliga företrädare. Strax efter makttillträdet gav han klartecken till byggandet av en sjunde atomubåt. På bilden ses Mitterrand defilera inför trupperna på nationaldagen den 14 juli 1981. (Karel/Sygma)

Det socialistiska Frankrike sade sig vilja stödja progressiva krafter i tredje världen, inte minst Latinamerika. Men valet av den förre revolutionären Régis Debray som utrikespolitisk rådgivare förskräckte Reagan-administrationen. (Sygma)

Under valkampanjen frågade sig många var Michel Rocard höll hus. Visserligen stödde han officiellt François Mitterrands kandidatur, men han begränsade i största möjliga utsträckning sina framträdanden. Inför första valomgången krävdes dock hans mer aktiva närvaro av partiledningen och vid valmötet i Grenoble den 17 april 1981 sågs de båda rivalerna för första gången tillsammans. (Goldberg/Sygma)

Pierre Mauroy skriver under ett solidaritetskontrakt hos Renault vid Bologne-Billancourtfabriken den 8 april 1982. Kontraktet skulle skapa 3500 nya anställningstillfällen med hjälp av förtidspensioneringar och deltid. (Nogues/Sygma)

Oppositionen mot vänsterregeringens kärnkraftspolitik tog sig allt våldsammare former. Fyrtiotalet demonstranter och femton gendarmer skadades vid demonstrationerna mot kärnkraftsbygget i Chooz 27 februari 1982. Även den materiella förstörelsen blev omfattande. (Persuy/Sygma)

Uppemot hundratusen franska bönder tågade den 23 mars 1982 genom Paris för att uttrycka sitt missnöje över regeringens jordbrukspolitik. (Duclos/AP)

De röstade för Mitterrand i maj 1981 men nio månader senare stoppar de franska vinodlarna långtradare och häller ut italienskt vin på sydfranska motorvägar. En protest mot de fortsatta stora importerna av vin från grannarna i söder. (Parrot/AP)

Det är till sitt lantställe, Latches vid Biscaya-bukten som François Mitterrand drar sig tillbaka för att meditera över sin och Frankrikes framtid. (Goldberg/Sygma)

De taktiska finjusteringarna inför slutspurten i valkampanjen diskuteras vid matbordet i Latches under påskhelgen 1981 med släkt, vänner och medarbetare. (Goldberg/Sygma)

François Mitterrands beslut att genomföra sitt planerade Israel-besök trots annekteringen av Golan rönte inte bara stark kritik på hemmaplan utan bidrog också till att försämra Frankrikes relationer med arabvärlden. (Boccon-Gibod/SIPA)

Frankrikes band med de tidigare kolonierna värnar även François Mitterrand om. Bland de drygt tjugo utlandsresorna under hans första år vid makten ingick även ett besök hos den mångårige vännen Felix Houphouët-Boigny i Elfenbenskusten. (AP)

Under våren och försommaren 1982 genomfördes flera strejker inom bilindustrin. Kraven från arbetarna, av vilka många är nordafrikanska invandrare, gällde högre löner och förbättrade arbetsförhållanden. Här ses ett strejkmöte i Talbot-fabriken i Poissy den 3 juni 1982. (Vauthey/Sygma)

När Paul Quilès vid socialistpartiets kongress i Valence hösten 1981 krävde att man skulle låta huvuden rulla inom statsförvaltningen gav han oppositionen ett vapen som den inte försummat att utnyttja. (Philippot/Sygma)

Mitterrand hade länge kritiserat presidentens starka ställning i den femte republikens författning. Ett av de mest framgångsrika inslagen i Mitterrands valkampanj var också angreppen på Valéry Giscard d'Estaings "kejserliga" maktutövning. Men Mitterrand fann sig mycket snart tillrätta i presidentrollen och förklarade i en intervju: "Institutionerna har inte gjorts på mitt initiativ. Men de passar mig alldeles utmärkt".

Bilden visar presidenten på officiellt besök i Lorraine den 12 oktober 1981. T v kulturministern Jack Lang och t h ekonomiministern Jacques Delors. (Philippot/Sygma)

ken, men vad gäller nord-sydrelationerna har man försökt införa en ny, mer moralisk och socialistiskt färgad politik. Amerikanerna, som välkomnade Mitterrands ställningstagande vad gäller medeldistansrobotarna i Västeuropa, mottog med desto större kyla beskedet om att Che Guevaras vän, Castros och Allendes rådgivare, hädanefter skulle viska i den franske presidentens öra. Den f d revolutionären, numera författaren, Regis Debrays "dåliga inflytande" fick de snart bekräftelse på: Frankrike tog öppet ställning för vänstern i Centralamerika. Bland annat anade Washington den nye presidentrådgivarens hand bakom den fransk-mexikanska deklarationen till stöd för gerillan i El Salvador hösten 1981. Även om Mitterrands vanligen så diskrete rådgivare låtit undslippa sig att nord-sydpolitik är realpolitik i lika hög grad som öst-västpolitik, så är det inte enbart tanken på framtida handelspartners som drivit fram den nya solidariska tredje världenpolitiken.

Kampen för en ny ekonomisk världsordning, för en mer jämlik fördelning av jordens rikedomar, tron på nödvändigheten av annorlunda politiska, ekonomiska och sociala relationer mellan i- och u-länder har sin grund i en personlig övertygelse hos François Mitterrand. Det är inte bara en fråga om moral och rättvisa, det är också enda chansen att leda in u-länderna på "den tredje vägen". En väg som, utan att ställa öst och väst inför en konfrontation, ska tillåta dessa länder att utvecklas i demokratisk riktning, istället för att tvingas in under Sovjets herravälde. Men Mitterrands utspel under toppmötet i Cancun i oktober 1981 rann ut i sanden i brist på amerikanernas goda vilja. Hittills är det snarare Mitterrand som fått vika undan för Reagan. Den franske presidenten gick under vintern 1981–1982 bl a med på att tills vidare stoppa franska vapenleveranser till Nicaragua.

Den brittisk-argentinska konflikten över Falklandsöarna kom också att bli besvärande för de franska banden med Latinamerika. Man tog omedelbart ställning för sin allierade genom flera världskrig, Storbritannien, och mot angriparen, Argentina. Men eftersom konflikten, med rätt eller orätt, kommit att bli en nord-syd-konflikt kom, erkände Mitterrand,

de franska relationerna till Latinamerika att komprometteras.

Även om den franska latinamerikapolitiken, Falklandskonflikten borträknad, i stora drag stämmer överens med socialistinternationalens deklarationer gäller detta knappast en annan del av tredje världen: Afrika. Mycket tidigt blev det här klart att presidentens politik var en, socialistpartiets en annan.

Afrika är och förblir franska presidenters privilegierade domän. Kontakterna sköts direkt via personlig rådgivare från Elyséepalatset på betryggande avstånd från utrikesdepartement och parlamentarisk kontroll. Det har gjort det lättare för François Mitterrand att anpassa sig till de realiteter som ibland stämmer illa med hans partis deklarationer och ställningstaganden. Från att ha varit nästan helt inriktat på de före detta kolonierna, det "frankofona" Afrika, märks dock idag ett allt större intresse för de tidigare brittiska och portugisiska delarna.

Under Valéry Giscard d'Estaings tid kritiserade vänstern hårt de franska fallskärmstruppernas engagemang i Kolwezi och Tchad, liksom Frankrikes sätt att hålla impopulära och reaktionära regimer under armarna. Diktatorn Bokassa i Centralafrika avsattes av franska trupper först sedan massakern på flera hundra skolbarn väckt internationell bestörtning. Giscards egen svaghet för centralafrikanska diamanter skulle bidra till hans egen förlust i valet.

Mitterrand har utlovat en annorlunda Afrika-politik med mindre inblandning i staternas inre angelägenheter. Militära interventioner skall sättas in enbart om en stats yttre säkerhet är hotad och den begär fransk hjälp. Frankrike har alltjämt 7 000 man stationerade i Senegal, Elfenbenskusten, Gabon, Centralafrikanska republiken och Djibouti. Man har lovat respektera de redan ingångna militära samarbetsavtal som finns och beslut har fattats om att bygga upp en afrikansk interventionsstyrka. Frankrike försökte länge rädda situationen i Tchad genom att dels övertala libyerna att ge sig av och dels övertyga flera afrikanska stater att ställa en gemensam fredsstyrka till Goukouni Ouddeis förfogande. Men när N'Djamena föll för Hissène Habrés trupper i början av juni avstod Mitterrand, till skillnad från sina företrädares agerande vid liknande situationer, från att sända franska trupper.

Om det framtida förhållandet till Tchads nye härskare riskerar att bli spänt håller det istället på att förbättras till flera av de stater som ställde sig avvaktande till Mitterrand och socialisterna efter den 10 maj 1981. Framför allt var många afrikanska ledare rädda för att Frankrike skulle ta sin hand ifrån dem och överge det traditionella ekonomiska och kulturella samarbetet. När den nyutnämnde ministern för biståndsministeriet, Jean-Pierre Cot, försökte förvandla vad som varit ett rent franskt-afrikanskt ministerium till att omfatta hela tredje världen, uppstod ett ramaskri från de före detta kolonierna. Ministern fick se sitt ambitiösa reformförslag tillfälligt lagt på hyllan av François Mitterrand. Under en rundresa till Niger, Elfenbenskusten och Senegal i maj 1982 gjorde den socialistiske presidenten allt för att lugna eventuell oro. Självklart skulle Frankrike garantera de f d koloniernas yttre säkerhet, om de så begärde. Dessutom skulle Mitterrand göra sig till tredje världens talesman vad gällde förhandlingarna om fasta råvarupriser. Men "mannen från Cancun", som han fick heta på banderoller och i tal under sin afrikanska resa, fick bita i gräset strax efter sin hemkomst. Nord–syd skulle bli Mitterrands paradnummer under toppmötet i Versailles. Men ekonomin och handeln med öst lade beslag på det mesta av tiden. En vag deklaration, till intet bindande, var, som så många gånger förr, vad i-länderna erbjöd sina fattiga grannar.

Afrika-resan inleddes med lunch i Alger och avslutades med middag i Nouakchott. Samtalet under de bägge måltiderna var ett och detsamma: kriget i Västsahara. I den sju år gamla konflikten har Mitterrand diskret tagit avstånd från sitt partis klara stöd till befrielserörelsen Polisario. Samtal i Paris med Marockos kung Hassan i kombination med förlusten av stora franska kontrakt har lett fram till en officiellt neutral ståndpunkt i konflikten. Numera stödjer Frankrike helt den av OAU föreslagna folkomröstningen och ser med oro på USA:s allt större engagemang för Marocko.

Arabvärlden, och framför allt Mellanöstern, har varit och är alltjämt en central del av fransk utrikespolitik. Under Valéry Giscard d'Estaings tid var politiken klart pro-arabisk, inte minst med ett öga på oljepriserna och franska exportkontrakt.

Man väntade sig under Mitterrand en klart pro-israelisk politik. Den socialistiske partiledaren hade aldrig dolt sina sympatier för Israel och sina många vänskapsband med medborgare i den judiska nationen. Strax efter sitt makttillträde ställdes han inför nyheten om den israeliska bombningen av den franskbyggda kärnkraftscentralen i Irak. Därefter förlorade hans vän Shimon Peres valet och sedan var det dags för annekteringen av Golanhöjderna. Visserligen valde han Saudiarabien för sin första utrikes statsbesök och stödde Fahds fredsplan. Men han kritiserades ändå hårt, såväl på hemmaplan som i arabvärlden, när han som förste franske president sedan staten Israel bildades genomförde sitt planerade Israelbesök i april, trots Golan-annekteringen. Förutom de sentimentala skäl Mitterrand hade att besöka Israel, som så många i hans generation påverkad av det judiska lidandet under andra världskriget, var det av inrikespolitiska hänsyn – kommande landstingsval – som resan offentliggjordes i början av mars.

Det är trots allt knappast en direkt pro-israelisk politik som förs av François Mitterrand. Snarare är det ett försök att ge mer balans åt den franska politiken och hans ambition är att via en stegvis diplomati föra parterna närmare. Men redan under det första året vid makten kunde en förändring i hans inställning noteras, dels på grund av att han nu fått direkta kontakter med många av de ledande personerna inom arabvärlden, dels på grund av Menachim Begins politik. Redan under sitt besök i det israeliska parlamentet, Knesset, talade han om palestiniernas rätt till en egen stat. Det israeliska anfallet på Libanon, en stat som sedan länge har nära vänskapsband med Frankrike, tvingade honom till ett tveklöst fördömande av Israel. Samtidigt pågår allt intensivare försök att förbättra relationerna med arabvärlden, vilka kraftigt stördes av Israelbesöket. Utrikesminister Claude Cheysson, liksom det första årets generalsekreterare vid Elysée, Pierre Bérégovoy, har gjort stora "förklarande" rundresor i Mellanöstern. Hittills har dock Mitterrands politik att "tala samma språk i Riyadh och Jerusalem" gett dålig utdelning i båda läger.

Ett annat område där förändringar inträffat är Europa-

politiken. Samtidigt som François Mitterrand försöker minska betydelsen av axeln Paris–Bonn, som under Giscard d'Estaings tid i så hög grad irriterat övriga EG-medlemmar, försöker han utöka gemenskapens samarbete. "I samma ögonblick som vi har en fri arbetsmarknad, fri handel och samordnar vår ekonomiska politik är det av största vikt att vi harmoniserar vår sociallagstiftning", menar den franske presidenten. Stämmer inte arbets- och lönevillkoren överens så är EG-samarbetet dömt att misslyckas, varnar Mitterrand. Men det är tankegångar som han hittills fått svårt att få gehör för i den egoistiska atmosfär som följt i den ekonomiska krisens spår.

I stort följer dock den franska utrikespolitiken de gaullistiska traditionerna. Liksom sina företrädare har Mitterrand i hög grad intresserat sig för Frankrikes relationer till omvärlden. Under sitt första år vid makten företog han tjugotalet utlandsresor.

Tvärt emot vad som till en början utlovades har den franska vapenexporten fortsatt utan större förändringar. Frankrike förblir världens tredje exportör, med 9,7 procent av den totala marknaden. Fyra femtedelar av exporten går till Mellanöstern och Nordafrika; fransmännen har under 1981 bl a sålt Mirageplan till Irak och anti-robotbestyckade fartyg till Iran. Leveranserna till Libyen har fortsatt med undantag för den period då libyerna invaderade Tchad. Mest remarkabel är den växande försäljningen till tredje världen och då främst det svarta Afrika, vilken ökat från 1,6 procent 1980 till 5,3 procent av den totala exporten 1981. Det är bl a Centralafrikanska republiken, Elfenbenskusten och Senegal som ökat sina inköp av fruktan för en attack från Libyen. Den totala vapenförsäljningen gick dock tillbaka under 1981 jämfört med föregående år och inbringade 33,8 miljarder franc, motsvarande en tioprocentig minskning av exportinkomsterna.

Socialistpartiet

Vill man ge en mycket översiktlig beskrivning av det franska partisystemet är det klart att socialistpartiet är det som närmast motsvarar det svenska socialdemokratiska partiet. Men skillnaderna vad gäller historia, organisation och ideologi är i många fall betydande och utgör en viktig del av förklaringen till den franska modellens särdrag. Dessutom skulle de flesta av de franska socialisterna betacka sig för att bli betecknade som socialdemokrater, ett ord som inom den franska vänstern kommit att stå för något så föraktfullt som att arbetarrörelsen nöjer sig med att förvalta det kapitalistiska systemet.

Socialistpartiet PS är strängt taget inte mer än ett tiotal år gammalt. Rötterna kan i och för sig ledas tillbaka till det gamla SFIO-partiet, men den icke-kommunistiska vänstern befann sig på 1960-talet i en så djup kris att en ny partibildning blev nödvändig. SFIO hade mer och mer kommit att bestå av ett antal äldre politiker, märkta av Suez- och Algerietkrigens och de parlamentariska krisernas 1950-tal, överflyglade av gaullismen och med en stadigt sjunkande popularitet. När partiets presidentkandidat Gaston Defferre inte lyckades samla mer än 5 procent av rösterna i valet 1969 blev det uppenbart att en fundamental förnyelse var av nöden. Guy Mollet ersattes samma år som partiledare av Alain Savary, ett antal av de vänsterklubbar som åren innan blommat upp anslöt sig och man antog namnet det "nya" socialistpartiet. Vid partikongressen i Epinay-sur-Seine 1971 utökades partiet med François Mitterrands organisation CIR och Mitterrand valdes till partiets nye ledare. Man brukar därför räkna 1971 som socialistpartiets födelseår. Redan vid partiets bildande stod det klart att anhängarna inte i alla avseenden delade någon enda gemensam ideologi. Tvärtom var de politiska nyansskillnaderna mellan de olika grupperingarna så stora att man från början öppet erkände förekomsten av olika fraktioner. Platserna i partiets

ledande organ kom att fördelas mellan de olika riktningarna proportionellt efter deras styrka inom partiet.

Pierre Mauroy och Gaston Defferre stod som företrädare för resterna av den gamla SFIO-traditionen. Mauroy var ledare för partiavdelningen i Frankrikes nordöstra hörn, Defferre var sedan länge installerad som borgmästare i Marseille. Det ideologiska arvet från SFIO innehöll antikommunism, utrikespolitisk västorientering, republikanism och försvar för den konfessionslösa skolan men mycket lite av socialism.

Till partiet hade nu anslutit sig CERES, från början en studiegrupp bildad 1966. Under sin ledare Jean-Pierre Chevènement utvecklade CERES ett marxistiskt inspirerat program som syftade till att återförena vänstern. I skarp kontrast mot SFIO:s politik var CERES positivt inställt till att samarbeta med kommunistpartiet.

När Mitterrand gick med i partiet 1971 var hans egen grupp i klar minoritet. För att nå makten måste han bilda någon form av koalition. Med tanke på att Mitterrands ideologiska bakgrund knappast kunde beskrivas som socialistisk kan det förefalla förvånande att han först och främst sökte samarbete med CERES. Koalitionen blir dock förståelig om man erinrar sig Mitterrands strategi för att nå makten. Visserligen var han till en början motståndare till 1958 års författning, men han hade med tiden kommit att acceptera den som en realitet och anpassat sin politik efter den. Presidentvalet leder ofrånkomligen till en bipolarisering, till en uppdelning i ett vänster- och ett högerblock. Enligt Mitterrands uppfattning var det därför lönlöst att, som t ex Defferre försökt i mitten av 1960-talet, bygga upp en center-vänster-koalition. Den epoken i fransk politik var oåterkalleligen slut. Vägen till makten låg tvärtom i en samverkan inom vänstern, det vill säga med kommunistpartiet. Genom samarbetet med CERES kunde Mitterrand ge socialistpartiet den vänsterprägel som han själv saknade.

Anhängarna till Mitterrand och Chevènement var emellertid fortfarande för få för att ensamma kunna nå majoritet i partiet. Det var nödvändigt att också få med de röststarka maktblocken i nordöst och i syd. Mauroy och Defferre gav

knappast sitt stöd åt Mitterrand på grund av dennes samverkan med CERES, tvärtom var det ett gemensamt motstånd mot Mollet och Savary som fick motivera den något oheliga alliansen. Den avgörande omröstningen på Epinay-kongressen blev ändå ytterst jämn; Mitterrand avgick med segern stödd av endast 51 procent.

Under de närmaste åren kom partiets agerande att präglas av det gemensamma programmet med kommunisterna. Socialistpartiets ståndpunkter utformades framför allt av Mitterrand- och CERES-fraktionerna. Det fanns en tydlig arbetsfördelning: Mitterrand vakade främst över utrikespolitiken och de konstitutionella frågorna men gav CERES friare händer i fråga om ekonomin. Socialistpartiet kom därför under dessa år att inta en mycket positiv hållning till förstatliganden och planhushållning. Därmed underlättades samarbetet med kommunisterna samtidigt som socialistpartiet kunde börja uppträda som en verklig utmanare mot kommunistpartiets ideologiska dominans inom vänstern.

För att vinna ett presidentval krävs det emellertid inte bara att få vänsterflygeln med sig utan också att inta en position som inte avskräcker alltför många marginalväljare. Mitterrand tog tillfället till en omorientering när partiet 1974 utökades med en del av det vänstersocialistiska partiet PSU under ledning av Michel Rocard. Partiet fick också ett tillskott av kristna vänstersympatisörer. Ideologiskt sett stod Rocard, trots mycket tal om ”självförvaltning”, för en högerlinje inom partiet på grund av sin antikommunism och sin skepsis mot förstatliganden. På partikongressen i Pau 1975 svängde allianserna. CERES tvingades lämna partiledningen och Mitterrand styrde vidare på en koalition med Rocard, Mauroy och Defferre. CERES protesterade högljutt mot att ”småbourgeoisien” tog över partiet ”i det tysk-amerikanska kapitalets intressen”. Partivänsterns kritik minskades inte av att Mitterrand började omge sig med ”teknokratiska” rådgivare som t ex Jacques Attali. Mitterrand skulle dock under hand få erfara att hans nya samarbetspartner inte var helt ofarlig. Rocard närde egna ambitioner.

Det var halv nio på kvällen den 19 mars 1978. Den borgerli-

ga majoritetens seger i nationalförsamlingen var ett faktum. Framför TV-apparaterna satt det franska folket och väntade på att den socialistiske partiledaren Mitterrand skulle träda fram och kommentera valresultatet. I stället var det en blek och sammanbiten Michel Rocard som dök upp i rutan:

– Vänstern har ännu en gång missat ett rendez-vous, det åttonde sedan femte republikens grundande. Är det ödets skickelse? Är det en definitiv omöjlighet att vänstern ska styra det här landet? Jag säger nej!

Det var fråga om en noggrant förberedd kupp som dagen därpå följdes upp i en radiointervju i vilken Rocard ifrågasatte den "arkaism" som rådde inom partiet, en tydlig attack på Mitterrand och dennes styre som enligt Rocard bar skuld till förlusten. "Rosornas krig" var ett faktum. Om François Mitterrand och Michel Rocard aldrig upphört att ge varandra små stick med vassa taggar så var det först nu som striden blev öppen. Mobiliseringen var i full gång inom bägge läger.

På först boulevard Raspail och sedan rue de l'Université skulle Michel Rocard samla runt sig ett kollektiv som på heltid arbetade på att "sälja" Rocard och dennes linje. Siktet var inställt på presidentvalet 1981. Det var ett ungt sammansvetsat gäng, inspirerat av amerikanska metoder, som hade ett förstklassigt kontaktnät inom den parisiska massmediavärlden. Franska journalister, som varit vana vid att ignoreras, snäsas av eller vid lämpliga tillfällen behandlas som presstalesmän när en politiker ville få ut ett budskap, föll snabbt till föga för Rocard-folkets öppna och vänskapliga sätt att handskas med massmedia.

Rocards offensiv bar snart frukt. Opinionsmätningarna visade att Rocard redan i slutet av 1978 passerat Mitterrands popularitet. Uppgörelsen skulle komma på partikongressen i Metz 1979. Rocard utmanade öppet Mitterrand, vars ställning syntes ännu svagare när också Mauroy anslöt sig till Rocards läger. Mauroy hade blivit mer och mer förbittrad över Mitterrands enväldiga sätt att styra partiet vilket ofta ställt Mauroy åt sidan. Rocard och Mauroy gav sin kritik ideologiska övertoner genom att angripa Mitterrands tes om en "brytning med kapitalismen" och förespråkade själva ett system med större inslag

av marknadsekonomi. Defferre anslöt sig överraskande nog inte till Rocard och Mauroy, med vilka han hade mycket ideologiskt gemensamt, utan gick tvärtom till rasande angrepp på Rocard. Defferres ilska berodde emellertid på att Rocard brutit mot en oskriven lag inom partiet, nämligen att aldrig ifrågasätta Defferres ledarskap i det mäktiga Marseilledistriktet. Det fanns förvisso skäl att diskutera Defferre; hans ställning som miljonär, tidningskung och lokalpamp inbjöd till kritik. Rocard, som själv saknade en egen stark lokal förankring, såg längtansfullt på det medlemsrika partidistriktet i Marseille. Resultatet blev emellertid att Defferre slöt upp ännu starkare på Mitterrands sida. Striden inom partiet avgjordes när Mitterrand åter tog CERES till nåder. Tillsammans kontrollerade nu Mitterrand och Chevènement kongressmajoriteten.

Men det faktum att Rocard hamnat i minoritet på partikongressen innebar inte att han gav upp. Rocard framträdde offentligt under 1980 och förklarade att han sökte partiets kandidatur inför presidentvalet 1981. Inte förrän Mitterrand meddelat att han beslutat sig för att ställa upp drog sig Rocard tillbaka. Ledarstriden inför valet 1981 var i stor utsträckning uttryck för en personlig maktkamp men speglade också två olika uppfattningar om den lämpligaste vägen till makten. För Mitterrand och CERES var tanken på vänstersamverkan ännu levande. Man lade skulden för det gemensamma programmets sammanbrott på kommunisterna och försökte återuppliva samarbetet genom att tillmötesgå vissa av kommunisternas politiska krav. Enligt Rocard borde PS bevara en mer självständig ställning och avgränsa sig från PCF. På sin extrakongress i Creteil i januari 1981 valde partiet Mitterrand i övertygelsen om att det var den kandidat som på en gång kunde samarbeta med kommunisterna och attrahera mittenväljare.

Segern i presidentvalet gjorde att Mitterrands ställning inom partiet kraftigt stärktes. Det var länge oklart hur Rocardfraktionen skulle agera. Spänningen steg inför partiets första kongress i regeringsställning, som hölls i Valence i oktober 1981. Partistyrelsen, under Lionel Jospin som tagit över partiledarskapet efter Mitterrand, gick fram med ett handlingspro-

gram för den kommande kongressperioden vilket stöddes av Mitterand-, CERES- och Mauroy-riktningarna. I och med att Mauroy övergivit Rocard slapp man från den egendomliga situationen att ha en premiärminister som tillhörde regeringspartiets minoritetsfraktion. Programmet behandlade den nya situation som partiet hamnat i, nämligen att vara i ledningen för "ett stort avancerat industriland med demokratiska traditioner som är på väg mot den demokratiska socialismen". Uppgiften var att "bryta med kapitalismen" även om det inte var fråga om att "plötsligt tillintetgöra det ekonomiska systemet utan om en gradvis omvandling" som krävde "kompromisser" på grundval av det handlingsprogram som Mitterrand gått till val på. Förhållandet mellan partiet och statsmakten måste, hette det vidare, baseras på "ömsesidigt utbyte och solidaritet".

Att i detta läge gå fram med ett eget motförslag skulle för Rocard-fraktionen bara inneburit att den egna minoritetspositionen blivit ännu tydligare och lett till ytterligare isolering. Det var i och för sig just detta som Jospin hoppades att Rocard skulle göra, men denne bestämde sig för att avstå från en egen linje och anslöt sig till majoritetens text. I praktiken hade Rocard-riktningen därmed upplöst sig själv. Eftersom det nu inte fanns någon öppen opposition kvar inom partiet upphörde systemet med offentligt erkända fraktioner. Valence-kongressen blev enhetens kongress, där visserligen många ombud krävde en radikalare politik, men där det underliggande temat hela tiden var en uppslutning bakom presidenten och regeringen.

Den sociala snedrekryteringen till partiet märktes tydligt på kongressen. En enkätundersökning bland delegaterna visar att bara 5 procent var arbetare. Det var nu inget speciellt för kongressen 1981. Sedan bildandet tio år tidigare hade partiets aktiva i stor utsträckning utgjorts av yngre högutbildade män. Inslaget av lärare är frapperande, både bland kongressombuden och i parlamentsgruppen. Socialistpartiet bärs upp av det skrivna och det talade ordets män. Arbetare och lägre tjänstemän är i klar minoritet. I en doktorsavhandling om socialistpartiets sociala struktur konstaterades t ex att CERES-rikt-

ningen bestod av intellektuella parisare samt ett mindre antal postanställda, ett förhållande som naturligtvis givit upphov till talesättet att CERES består av två sorters människor: de som skriver brev och de som bär ut dem.

Förnyelsen av socialistpartiet 1971 innebar en kraftig sänkning av genomsnittsåldern inom partiet. Nu har många aktivister hunnit en bit upp i medelåldern samtidigt som partiet har svårigheter att rekrytera ungdomar. Det innebar att hela 45 procent av kongressombuden 1981 tillhörde åldersgruppen 30–39 år. Kvinnorna har successivt ökat sin andel bland partiets aktiva, från 12 procent på kongressen 1973 till 20 procent 1981, men männen är således fortfarande i klar majoritet. Det kan nämnas att socialistpartiet 1973 införde en regel om att minst 10 procent av de ledande posterna inom partiet måste besättas av kvinnor. Kvinnokvoten höjdes till 15 procent 1977 och till 20 procent 1979. Partikongressen 1981 avvisade ett förslag om att genomföra ytterligare en höjning till 30 procent.

Den sociologiska undersökningen på Valence-kongressen visade också att de allra flesta delegaterna var fackligt aktiva. Det fanns ett fullt märkbart samband mellan vilket fack man tillhörde och vilken tendens inom PS som man sympatiserade med. Detta samband är belysande för såväl den politiskt färgade splittringen av den franska fackföreningsrörelsen som för skillnaderna mellan socialistpartiets olika riktningar. Sannolikheten att tillhöra CGT var stört bland CERES-anhängarna, medan lärarfacket FEN dominerade inom Mitterrands fraktion. Mauroy-anhängarna föredrog oftare FO än det kommunistiska CGT. CFDT hade flest medlemmar bland Rocardfolket och inom CERES.

Partiaktivisterna inom PS kommer i stor utsträckning från ett mycket speciellt samhällsskikt. Det gemensamma för alla dessa lärare, forskare, ingenjörer, socialarbetare, läkare och arkitekter är klyftan mellan den egna trygga medelklasstillvaron och den verklighet de har dåligt samvete för. De är engagerade, inte i första hand för att driva en egoistisk intressekamp för att förbättra sin egen privata situation, utan för att ändra på de sociala orättvisorna för andra och sämre lottade

grupper inom och utom landets gränser. Man finner dem sällan i den beslutsfattande eliten – där finns ganska få företagsledare och chefer – men desto oftare i maktens omedelbara närhet. Det är utredare och forskare, yrken som sysslar med reflexion och tankar om samhället och dess framtid. Deras arbetsförhållanden är fria och deras visioner känner inte arbetstidens begränsning. Yrkesverksamheten och det politiska engagemanget står inte i motsättning till varandra, tvärtom blir politiken ytterligare ett medel att förverkliga sina idéer.

För ett socialistiskt parti innebär denna dominans av intellektuella både en styrka och en svaghet. Medlemmarnas verbala begåvning har å ena sidan garanterat en intensiv ideologisk debatt inom partiet men å andra sidan skapat en miljö som är ganska främmande för den stora majoritet av arbetare och tjänstemän som trots allt saknar högskoleexamen.

De många och långvariga ideologiska diskussionerna inom och mellan partiets olika fraktioner under den gångna tioårsperioden har avsatt en ansenlig samling programskrifter, böcker och broschyrer. Man finner här en provkarta över snart sagt alla idéer och hugskott som ryms inom den franska vänstern. CERES representerar till exempel en form av marxism. Man avvisar visserligen såväl den leninistiska modellen som den socialdemokratiska, men hyser förståelse för det jugoslaviska samhället med dess självförvaltningsidéer samt för, på den tiden det begav sig, den kinesiska kulturrevolutionen. Vägen till socialismen går via ”en antimonopolistisk och antiimperialistisk klassfront” och man betonar särskilt vikten av att arbetarklassen har hegemonin inom denna front. Ironiskt nog varnar man för att ”småborgerliga intellektuella” tillåts dominera rörelsen för socialismen.

Under 1979 och 1980 utarbetades inom partiet ett omfattande program, Projet socialiste. Programarbetet leddes av Chevènement, som efter Metz-kongressen åter kommit in i partiledningen. Det första utkastet var starkt präglat av CERES-tankar. Det talades om ”arbetarklassens hegemoni”, att freden i Europa skulle säkras på grundval av den fransk-sovjetiska vänskapen, att Frankrike skulle minska sitt interna-

tionella handelsutbyte, distansera sig från EG osv. Mitterrand, Mauroy och Rocard ryggade tillbaka och flera ändringar infördes innan dokumentet släpptes igenom. I sin publicerade form innehåller Projet socialiste fortfarande en hel del radikalt språkbruk och relativt långtgående krav vad gäller förstatliganden och planhushållning. Trots sin längd på 370 boksidor var programmet ändå inte särskilt djupgående när det gällde att fastställa karaktären av de aktuella problemen i det franska samhället och förslagen blev därför relativt allmänt hållna.

Michel Rocard och hans riktning har inga marxistiska ambitioner; vissa av idéerna kan snarast betecknas som liberala, till exempel betoningen på pluralism, spridning av besluten och decentralisering. Vägran att låta sig inordnas i någon av de traditionella ideologierna kombineras med en tro på administrativ och ekonomisk rationalism. Även om begreppet självförvaltning, "autogestion", används som ett honnörsord av alla socialistpartiets fraktioner – det lämpar sig genom sin vaghet särskilt väl som gemensam ideologisk symbol – har det ändå en särskilt framskjuten plats i Rocards föreställningsvärld. Den positiva värderingen av lokala självstyrelseorgan och kooperativ kompletteras med en skeptisk syn på den traditionella politikerrollen och den etablerade formen av politiska partier.

En av de franska experterna på socialistpartiet, Hugues Portelli, drar flera kritiska slutsatser av sina studier. Trots den verbala mångfalden har PS inte lyckats åstadkomma någon teoretisk förnyelse. Partiet saknar strängt taget egna utredningsresurser och har ingen egen idétidskrift. De ideologiska dokumenten har oftast producerats av de olika fraktionerna och snarast varit inlägg i en intern polemik. Partiets inre debatt har dessutom, menar Portelli, ofta haft mer valtaktisk än ideologisk grund.

Socialistpartiets ställning efter valsegern 1981 är långt ifrån problemfri. Tvärtom märks partiets svagheter tydligare än någonsin. Många av partiets ledande personer lämnade partiarbetet för att ta plats i ministerier och Elyséepalatset. Partiet har i mycket upphört att fungera som ett forum för politisk

idédebatt. Även om partiets medlemsantal ökat under 1970-talet och man försökt bygga ut partiorganisationen är förankringen på basplanet svag. I proportion till befolkningens storlek är de socialdemokratiska partierna i t ex Västtyskland, England, Österrike och Sverige mångdubbelt större. Det har också varit svårt för de lokala aktivisterna att finna sin nya roll med partiet i regeringsställning. Att partiledningen önskar se ett lydigt fotfolk som för ut och förankrar regeringens politik bland medborgarna blev uppenbart på Valence-kongressen, men frågan är om denna uppgift räcker för entusiasmera till hängivet basarbete och ideologisk förnyelse.

Spänningarna inom partiet har heller inte försvunnit. Visserligen upplöstes fraktionerna officiellt på kongressen i Valence och alla tendenser har blivit representerade inom regeringen, men alla vet att de gamla motsättningarna finns kvar.

Kommunisterna

Det måste ha varit en bitter triumf. Så stod då fyra leende kommunistiska ministrar – Charles Fiterman, Anicet Le Pors, Jack Ralite och Marcel Rigout – den 24 juni 1981 på Elyséepalatsets trappa och solade sig i pressfotografernas blixtar. Efter 34 år hade kommunistpartiet äntligen kommit med i regeringen. Men det var inte precis något maktövertagande i de marxist-leninistiska handböckernas mening. Bakom sig hade man ett svidande valnederlag och regeringsförhandlingarna kvällen innan hade visat att det var den gamla rivalen socialistpartiet som hade dikterat villkoren. Kommunisterna fick till exempel nöja sig med fyra i stället för de fem ministerposter som man krävt.

Ett kommunistparti som samlar 15–16 procent av rösterna skulle i många länder uppfattas som mycket stort. Men de franska kommunisterna fick gå långt tillbaka till 1930-talet för att finna ett lika dåligt valresultat. I själva verket intar kommunistpartiet i Frankrike – och i viss mån även i Italien, Spanien, Portugal och Grekland – i ett avseende samma plats som de socialdemokratiska partierna i Sverige, Norge, Danmark, Storbritannien, Västtyskland, Belgien och Nederländerna. Alla dessa länder har det gemensamt att det finns ett politiskt parti som sedan lång tid tillbaka haft en bred förankring inom arbetarklassen. Men i det ena fallet har denna roll spelats av kommunisterna, i det andra av socialdemokratin. Valsociologiska studier visar tydligt att det franska kommunistpartiets kärngrupper återfinns i de typiska arbetarmiljöerna, bland arbetare som själva kommer från arbetarhem, som är fackligt organiserade och som bor i arbetarområden. Kommunisternas särställning i det franska partisystemet blir ännu mer markerad när man jämför med de övriga partierna som inte alls har samma starka organisatoriska och medlemsmässiga förankring ute i landet, utan tvärtom utgörs av ganska lösliga

grupperingar med sin tyngdpunkt på det parlamentariska arbetet.

Fastän kommunistpartiet under långa tider varit utestängt från den politiska makten har det ändå hela tiden påmint om sin existens genom propagandakampanjer, utspel, flygbladsutdelning, tidningsförsäljning, insamlingar, particeller på arbetsplatser och i bostadsområden, demonstrationer och varje sommar den jättelika folkfesten arrangerad av partitidningen l'Humanité. På en gång frånvarande och närvarande i politiken har det franska kommunistpartiet lockat till många studier, analyser och tolkningar. En av experterna på PCF är statsvetaren Georges Lavau. Han konstaterar i och för sig att partiet fortfarande kan beskrivas som revolutionärt, nämligen om man ser till en del verbal förkunnelse. Partistadgarna från 1979 talar om "arbetarklassens revolutionära parti" och Georges Marchais förklarade t ex inför ungkommunisternas kongress 1980 att "det som vi vill göra, det är att göra revolution". Men i den politiska praktiken var det länge sedan kommunistpartiet visade prov på handlingar som kan betecknas som revolutionära. Under de dramatiska veckorna i maj 1968 avstod PCF från att utnyttja massrörelsen för en attack mot det etablerade samhällets institutioner. Man blev visserligen överöst med den yttersta vänsterns hånfulla förakt, men besparade sannolikt den franska arbetarrörelsen en upprepning av det blodiga nederlaget under Pariskommunen 1871.

Kommunistpartiet har sedan lång tid accepterat att spela med i de parlamentariska spelreglerna. Lavaus tes är att PCF härigenom, kanske omedvetet och ofrivilligt, kommit att spela en viktig roll för hela det politiska systemets legitimitet, stabilitet och överlevnad. Det franska samhället är ideologiskt splittrat och i grunden oenigt om vilka principer som legitimerar systemet. Det inrymmer också en aktiv och medveten del av arbetarklassen som hela tiden sett revolutionen som en politisk utväg. Kommunistpartiet fungerar som en tribun för de utestängda grupperna. Systemet som sådant är inte hotat; PCF förstärker tvärtom de politiska och juridiska principerna, de parlamentariska spelreglerna och valprocedurerna genom att acceptera dem. Partiet förkunnar visserligen allt som oftast

att systemet är orättvist, saknar legitimitet och att det bör ersättas med en "verklig" demokrati, men genom att framföra sitt budskap på systemets villkor bidrar partiet i själva verket till att bevara det. Tribunpolitiken är inte i första hand inriktad på att genomföra ett konkret program, utan i stället att ge röst åt de utanförståendes harm. På så sätt kan partiet ställa sig utanför systemet samtidigt som det deltar i det.

Genom åren har PCF:s strategi och huvudmålsättning varit oförändrad. Det gäller att "ersätta det kapitalistiska systemet" med ett socialistiskt. Vägen fram till målet, de taktiska övervägandena, har dock skiftat desto kraftigare från en tid till annan. Åren omedelbart efter landets befrielse, 1944–1947, deltog kommunistpartiet i landets regering och inriktade sig på en bred folkfrontspolitik. Det kalla krigets utbrott och den ökande anti-kommunismen gjorde att partiet i praktiken utestängdes från den centrala politiken. De följande åren tillbragtes i ett slags politiskt getto. Hårt sammansvetsat, fasthållande vid de marxist-leninistiska principerna och med en obrottslig lojalitet med Sovjetunionen kom partiet under lång tid att mer eller mindre leva sitt eget liv. Inspirerat av Krustjevs tal vid det sovjetiska kommunistpartiets kongress 1956 och andra kommunistiska partiers ifrågasättande av Moskvas ledande roll inom den världskommunistiska rörelsen började partiet en försiktig orientering ut ur gettot. I början av 1970-talet hade processen gått såpass långt att partiet öppet talade om att det syftade till att nå regeringsmakten och härför kunde tänka sig att ingå i allianser med andra partier.

År 1972 inledde så PCF och PS ett organiserat samarbete på grundval av ett gemensamt politiskt program. Den kommunistiska partiledningen var från början klar över farorna, men man ansåg sig gå in i samarbetet som den starkare parten. För det första var det PCF som utformat det programutkast som låg till grund för diskussionerna. Visserligen nöjde sig socialistpartiet inte med att bara bidra med ändringsförslag utan svarade med ett fullständigt program, men eftersom detta i stor utsträckning hade inspirerats av vänsterflygeln CERES kom den slutligen överenskomna texten ändå inte att avvika alltför mycket från kommunisternas ursprungsförslag. Dess-

utom bedömde man att de organisatoriska styrkeförhållandena helt vägde över till den egna fördelen. PCF hade de närmast föregående åren stabiliserats och växt ut medan PS var nybildat, präglades av inre fraktionsstrider och saknade i mycket en organisatorisk massbas.

De närmaste åren tycktes utvecklingen gå efter ritningarna. Vänsterunionen fick en allt större popularitet bland väljarna och den politiska makten syntes ligga inom räckhåll. Visserligen hade PS utan att först konsultera sin samarbetspartner gått fram med Mitterrand som presidentkandidat i valet 1974, men PCF fann sig i beslutet, avstod från att ställa upp någon egen kandidat och såg Mitterrands röstsiffror som en god sak för den gemensamma kampen. Men sedan skedde en omsvängning. Partiets ideologiska framtoning fortsatte för all del att vara mjuk; 1976–1977 kulminerade den "eurokommunistiska" perioden med att man allt mer öppet kritiserade Sovjet, övergav principen om proletariatets diktatur, förklarade sig helt sluta upp bakom den parlamentariska demokratin och ifrågasatte den demokratiska centralismens stela organisationsform inom partiet. Oron hade emellertid under tiden hunnit växa över att vänsterns valframgångar i första hand kommit socialisterna till godo. Styrkeförhållandena inom unionen hade snabbt hunnit förskjutas åt rakt motsatt håll än vad man hoppats. Det gällde nu att framhäva det egna partiets profil. Angreppen på socialistpartiet blev allt vanligare och fränare. Samarbetet över det gemensamma programmet bröts 1977. PCF sade sig visserligen vilja fortsätta med ett "aktualiserat" program, men ändringsförslagen var sådana att socialisterna inte ansåg sig kunna gå med på dem. Den ideologiska polemiken mellan de två partierna skärptes ytterligare. Från kommunisternas sida var det inte längre tal om någon "enhet uppifrån". Tvärtom inriktades ansträngningarna på att bygga upp en front "nerifrån", att på basplanet vinna över anhängare från socialisterna genom att skilja dem från sina "reformistiska förrädare" till ledare. Taktiken hade tydliga paralleller med Komintern-tidens "klass mot klass"-politik i början av 1930-talet. Orienteringen ut ur den gamla getto-tillvaron hade hållit på att ta en ända med förskräckelse och partiet

retirerade i många avseenden till en "ouvriäristisk" linje, till, vad man ansåg, renodlat proletära ståndpunkter och gester. Ett beryktat exempel på denna politik är händelserna i Vitry-sur-Seine i december 1980. I närvaro av den kommunistiske borgmästaren förstörde en grupp män med bulldozer ett hus som var bostad för 300 invandrare från Mali. I stället för att ta avstånd från rasism och invandrarfientlighet uttalade Georges Marchais sitt fulla stöd för borgmästaren: "Jag instämmer i att han vägrar gå med på en ytterligare ökning av det i kommunen redan stora antalet invandrare".

Röstfisket i grumliga vatten gav dock inget resultat. Valet 1981 blev en chock. Under tiden 1945–1956 hade kommunistpartiet samlat mellan 26 och 28 procent av rösterna; partiets insatser i motståndsrörelsen under andra världskriget hade då lett till en betydande popularitet bland många väljare. En minskning inträdde 1958 i och med general de Gaulles återinträde på den politiska scenen. Men därifrån och under hela 1960- och 1970-talen hade partiet fått omkring 20 procent i varje val. Det var därför en bekymrad centralkommitté som i slutet av juni 1981 samlades för att reda ut varför partiet i presidentvalet den 26 april bara fått 15,3 procent och inte heller lyckats så mycket bättre i parlamentsvalet den 14 juni med de 16,1 procenten av rösterna. Självrannsakan fortsatte under året och kom till uttryck i slutdokumentet från partikongressen i februari 1982. Fast det första den trogne läsaren av partiorganet l'Humanité fick se när han slog upp sin tidning morgonen efter presidentvalets första omgång var den triumferande jätterubriken "Nästan 5 miljoner röster för Georges Marchais". Men ledarskribenten i samma nummer inledde insiktsfullt: "Eftersom våra motståndare har för vana att påstå att vi brukar förvandla våra bakslag till segrar så låt oss säga klart ut: valresultatet förefaller oss inte tillfredsställande".

Nej, nöjd var man knappast i partihögkvarteret vid Place du Colonel Fabien. En förklaring till de dåliga resultaten låg, menade man, i själva valsystemet. Att antalet kommunistiska ledamöter i nationalförsamlingen så gott som halverats berodde på majoritetsvalsystemet. Hade man haft ett proportionellt

system, något som kommunisterna under många år krävt, hade förlusten i mandat räknad inte blivit så stor. Systemet med direktvald president verkade också till partiets nackdel. Valen med två omgångar leder till att uppmärksamheten koncentreras till de två kandidater som har störst chanser att bli valda; ett parti som uppfattas befinna sig i partisystemets ytterkant kommer i skymundan. Presidenteffekten hade kastat sin skugga även över parlamentsvalet, som i stor utsträckning kommit att uppfattas som ett val för eller mot Mitterrand. Många vänsterväljare hade funnit det mest naturligt att rösta på presidentens parti. Att det politiska intresset i så hög grad kommit att fokuseras på presidentvalen hade alltså drabbat kommunisterna hårt. Partiet erkände dessutom att det självt hade viss del i skulden eftersom det inte ställt upp någon egen kandidat i valen 1965 och 1974. Fältet hade därmed lämnats fritt för Mitterrand.

Även om man i efterhand inte tog avstånd från innehållet i det gemensamma programmet 1972–1977 så konstaterade den kommunistiska partiledningen ändå att samarbetsperioden baserats på en taktisk felbedömning. Genom att ingå i en allians "ovanifrån" hade man hos många vänstersympatisörer "utsått illusioner" om socialistpartiets verkliga karaktär, att detta reformistiska parti skulle kunna förverkliga det uppställda programmet lika väl som "arbetarklassens eget parti". PCF hade självt hjälpt till att rättfärdiga stödet till socialisterna. Härtill kom motståndarnas ideologiska krigföring som med sin "snedvridna massmediarapportering" givit väljarna en felaktig bild av partiet och dess politik. Man erkände att uppmärksamheten kring t ex affären med invandrarna i Vitry och ställningstagandet för Sovjets inmarsch i Afghanistan skadat partiet, men man skyllde på massmedia medan det riktiga i den egna linjen fortfarande försvarades. Slutligen slog partiledningen fast att tillbakagången 1981 inte kommit som någon blixt från klar himmel, utan kunde spåras ända tillbaka till 1956. Partiet hade varit senfärdigt med att utveckla en egen linje för socialismens införande i Frankrike. Visserligen hade den gamle partiledaren Maurice Thorez så tidigt som 1946 i en berömd intervju för den engelska dagstidningen Times

sagt att det franska folket inte nödvändigtvis måste välja samma väg mot socialismen som den sovjetiska, men det hade dröjt alldeles för länge innan partiet börjat ifrågasätta de gamla svaren och på allvar utarbeta en strategi för "en socialism i Frankrikes färger", som slagordet kommit att lyda vid de senaste kongresserna.

Men hur som helst. De borgerligas långvariga dominans hade brutits och partiet hade fått regeringsansvar. Som man konstaterade: "för första gången i Frankrike har socialismen kommit på dagordningen". Hur skulle då de fyra kommunisterna uppträda i sina nya ministerroller? Ett års erfarenheter av vänsterregering visar att om det varit några som givit upphov till irritation inom regeringen så har det snarast varit de socialistiska ledamöterna. Med kommunistisk disciplin har de fyra ministrarna lojalt axlat regeringsansvaret och har undvikit att offentligt polemisera mot regeringens olika politiska åtgärder. Det kan knappast alla gånger ha varit så lätt och l'Humanités chefredaktör Roland Leroy försökte med en subtil distinktion göra gällande att partiet trots allt hade en särställning: kommunisterna var inte ett parti "du governement" men "au governement", inte ett regeringsparti utan ett parti i regeringen. Dimridåerna kan emellertid inte dölja att kommunisterna är med och delar ansvaret för en politik som domineras av socialisterna.

För PCF erbjuder den nuvarande situationen ett svårlöst problem, nämligen att samtidigt vara lojal mot regeringen och att markera det egna partiets självständighet. Det har funnits flera fall där regeringens politik blivit en annan än den som kommunisterna förespråkat. Under hösten 1981 klagade PCF över att underskottet i socialförsäkringssystemet skulle täckas med en höjning av löntagarnas avgifter. På samma sätt protesterade kommunisterna mot att reglerna för förmögenhetsbeskattningen mjukades upp genom att konstverk undantogs från taxeringen. Liknande kritik riktades mot att genomföra arbetstidsförkortningen utan full lönekompensation samt mot Mauroys eftergifter till arbetsgivarföreningen vad gällde företagens skatter och avgifter. Den kommunistiska parlamentsgruppen protesterade dessutom mot regeringens lagförslag

om radion och televisionen genom att lägga ner sina röster i den avgörande omröstningen.

Mot slutet av 1981 såg det ut som utrikespolitiken hotade att spräcka samarbetet. PCF, liksom CGT, hade hela tiden varit skeptiskt mot Solidaritet och den polska reformrörelsen. Vid det militära maktövertagandet i december framförde man inga som helst protester, utan lade tvärtom ansvaret för händelseutvecklingen på Solidaritet. Den kommunistiska partiledningen isolerades opinionsmässigt och fick ta emot kritik från alla håll, även från egna sympatisörer. En del socialister, som t ex partiets andreman Jean Poperen, undrade öppet om inte PCF:s ställningstagande var ett uttryck för tanken att undan för undan stärka Sovjetunionens inflytande i hela Europa. Den kommunistiske transportministern Charles Fiterman svarade med att säga att han var "indignerad och sårad" över att anklagas för att vilja lägga Frankrike under utländskt inflytande. Inför utsikten att polemiken ytterligare skulle förbittras ingrep Mitterrand personligen och förklarade att Frankrike "bör tala med en enda röst". Även vid senare tillfällen märktes utrikespolitiska åsiktsskillnader mellan kommunisterna och regeringens officiella politik. Samtidigt som Frankrike anslöt sig till FN-deklarationen om Falkland-konflikten, fördömde Argentinas annektering och deltog i den europeiska bojkotten mot Argentina införde l'Humanité en serie artiklar som tog ställning för Argentina och som fördömde den "brittiska kolonialismens blodbesudlade händer". Tillfrågad om sin uppfattning svarade Fiterman att han ansåg att l'Humanité-artiklarna var överdrivna och delvis hade gått för långt. Det ovanliga hade alltså hänt att en ledande kommunist, ledamot av centralkommittén, offentligt ifrågasatte innehållet i partitidningen. Chefredaktören Leroy skyndade sig visserligen att släta över genom att förklara att han inte varit närvarande när de aktuella artiklarna infördes, men det finns ändå ett mönster i hur lojalitetskonflikterna mellan regeringsinnehav och partilinje brukar lösas. Metoden går helt enkelt ut på att tala med två tungor. Samtidigt som partiorganisationen och dess press driver en uppfattning och inte alls drar sig för att kritisera regeringen så förklarar partiets fyra ministrar att de till hund-

ra procent stöder regeringen. Både Mitterrand och Mauroy har flera gånger förklarat att de inte har något att klaga på vad gäller de kommunistiska ministrarnas arbete. Partiets anhängare har därmed fått tillfälle till flera schizofrena upplevelser när de sett sina fyra ministrar som lydiga skolgossar försvara en politik som det egna partiet fördömt.

Den interna oppositionen i partiet har inte varit helt frånvarande, men heller inte haft samma omfattning som exempelvis uppgörelserna 1978. Partiledningens bryska hållning i Polen-frågan ledde förvisso till motstånd inom partiets egna led. Några kritiker, bl a Etienne Balibar, Antoine Spire och Frédéric Ricol, bildade gruppen Kommunistiskt initiativ för Polen och uppmanade till demonstrationer. Sedan flera år fanns det en oppositionell grupp i Paris, Rencontres communistes, som leds av den före detta ledamoten av centralkommittén Henri Fiszbin. Den kritiserar bl a partiet för dess politik under åren 1977–1981 och för dess uppslutning bakom Sovjetunionen. Eftersom partiet inte längre säger sig tillämpa uteslutningar för att komma till rätta med interna dissidenter så valde centralkommittén i oktober 1981 en ny variant. Man förklarade helt enkelt att Fiszbin och hans sympatisörer genom sin verksamhet "ställt sig själva utanför partiet".

Den gamla stammen av kommunister såg ibland också partiledningens agerande med oro, även om skälen var helt annorlunda än de eurokommunistiskt inspirerade kritikernas. Jeanette Thorez-Vermeersch, änka till partiets legendariske ledare under den stalinistiska eran, skrev i november 1981 ett brev till centralkommittén. Partiet är i fara, menade hon. De senaste årens politik hade präglats av principlöshet. Först högeropportunism under det gemensamma programmets år 1972–1977, sedan sekteristisk vänster-opportunism under 1977–1981. Och nu gav partiet sitt lojala stöd till en regering som behärskades av socialistpartiet. Trodde man verkligen att detta parti, som man nyligen anklagat för högervridning, nu lämnat klassamarbetets väg, frågade hon indignerat. Trots att partiet utåt betonar att det står enat har det förekommit upprepade uppgifter om att en prosovjetisk minoritet i partiledningen motsatt sig partiets medverkan i regeringen.

Partiets kongress i februari 1982 blev dock i det stora hela en välregisserad föreställning. Endast någon enstaka kritiker hördes bland de valda delegaterna och partiledningen kunde nöjd se sig omvald och få sin rapport godkänd. Kongressdokumenten ger en viss antydan om hur man tänker sig att stå emot konkurrensen från PS. Även om man deltar i regeringen måste partiet bevara sin självständighet. Vägen går framför allt via en "permanent mobilisering" på basplanet. Det var ute på verkstadsgolven som kampen skulle vinnas.

Inriktningen på att stärka den egna partiorganisationen var säkerligen helt befogad. Tillgängliga uppgifter tyder nämligen på att medlemsutvecklingen under senare tid stagnerat och att partitidningarnas upplagor minskar. Det framgångsrika kommunalvalet 1977 innebar att kommunisterna kunde besätta åtskilliga borgmästarplatser i Frankrikes städer. Men med tanke på partiets tillbakagång finns det berättigad anledning till oro inför kommunalvalen i mars 1983. Kommunisterna riskerar att förlora många av sina lokala stödjepunkter. I samband med den planerade ändringen av valsystemet har det förekommit flera överläggningar mellan PCF och PS. Båda partierna har sedan länge krävt ett rättvisare valsystem. PC vill ha en strikt proportionalism, men PS lutar åt en kombination av majoritetsval och proportionella val. Med tanke på att PS numera är ungefär dubbelt så stort som PCF skulle socialisterna kunna erövra många av de poster som för närvarande innehas av kommunister. PCF föreslog därför PS att i valet 1983 gå fram med gemensamma listor. Den ömsesidiga fördelningen av platser skulle, naturligtvis, göras utifrån 1977 års valresultat, inte de olyckliga siffrorna från 1981 och 1982. Det kommunistiska förslaget speglade uppenbarligen en önskan om att rädda vad som räddas kan. Rent principiellt är det nämligen inte helt glasklart varför man å ena sidan kräver ett proportionellt valsystem för att alla meningsriktningar skall bli exakt rättvist representerade, medan man å andra sidan genom att gå fram med en gemensam lista frånhänder väljarna möjligheten att välja mellan de två vänsterpartierna. Taktiken står också i bjärt kontrast mot politiken 1977–1981 som gick ut på att via enhetsfronter "nerifrån" isolera den socialis-

tiska partiledningen. Men när basplanet viker får man tillgripa koalitioner på central nivå. Socialistpartiets reaktion var avvaktande. Å ena sidan ville man inte förödmjuka sin koalitionspartner med ett alltför bittert valnederlag, men å andra sidan fanns det naturligtvis en önskan om att på det kommunala planet inhösta något av de egna väljarframgångarna under de senaste åren. Kommunisterna hade hur som helst upptäckt att deras framtida väljaröde delvis vilade i socialistpartiets händer.

Åren 1972–1974 hade framtiden tett sig ljus. Kommunistpartiet hade brutit sin långvariga isolering och befann sig ute i det politiska dagsljuset. Man accepterades som en likaberättigad partner i ett samarbete som lovade att inom inte alltför lång tid föra partiet till makten. Regeringsmakten vann man, men det har knappast varit tillfälle att njuta segerns sötma. Partiets problem är stora: den sviktande basen både ifråga om medlemmar och väljare, bindningen till Sovjet som komprometterar partiet inför opinionen, identitetsproblemen att befinna sig i en regering som man samtidigt kritiserar. Under de närmast kommande åren är partiledningens taktiska huvudproblem om man skall stanna kvar i regeringen eller lämna den. Valet står mellan giftet och repet. I det ena fallet är risken att partiet blir mer och mer underordnat och beroende av socialisterna och att partiets existensberättigade börjar sättas i fråga. Den andra utvägen leder visserligen till att partiets särprägel kan upprätthållas, men till priset av isolering och ytterligare reducering.

Oppositionen

När det franska folket en gång i tiden betackade sig för general de Gaulles tjänster drog denne sig sårad tillbaka till sitt Colombey-les-Deux-Eglises och bidade tyst sin tid. Med majestätisk högdragenhet väntade han på att folket i sin nöd åter skulle kalla på honom.

Generalens attityd har här, som i så många andra frågor, blivit normbildande för franskt politiskt beteende. Valéry Giscard d'Estaing, som "syntes" lite för mycket efter valförlusten, rättades därför av sina rådgivare snabbt in i det rätta mönstret och stängdes in på sitt lantslott. Men otåligare än den store generalen, som teg i tolv år, började Giscard redan under senhösten 1981 kommentera sin efterträdares politik. Först var det devalveringen av francen, därefter den polska krisen och undertecknandet av det fransk-sovjetiska gaskontraktet, som Giscard hade svårt att åse stillatigande. Vid Sadats begravning dök den förre presidenten gång på gång upp i TV-rutan. Arbetsbesöken i högkvarteret vid rue François Ier, fem minuter från den gamla arbetsplatsen Elyséepalatset, blev allt tätare. Han samlade där sina rådgivare, bildade "Rådet för Frankrikes framtid" och talade ut i tysk och brittisk press. Så kom beskedet i februari 1982 att det redan var dags för politisk come back. Den man som störtats från tronen bl a just för sina kungliga vanor skulle nu börja om från gräsrotsnivå. Han meddelade att han ämnade ställa upp i landstingsvalen i sin hemmavalkrets Chamalières. Giscards klara seger den 14 mars 1982 bekräftade att den förre presidentens tid i fransk politik ingalunda var till ända.

Giscard d'Estaings politiska återkomst underlättas knappast av något starkt och handlingskraftigt parti. Tvärtom består Giscards organisatoriska bas av en löst sammanhållen koalition med partigrupperingar av skilda schatteringar. Paraplyorganisationen UDF bildades inför parlamentsvalet 1978 för

att utgöra en stödtrupp till den egentligen partilöse presidenten. UDF består av den förre presidentens egen gruppering Parti Républicain, centerpartiet CDS, det lilla Parti Radical, det ännu mindre Clubs Perspecitves et Réalités samt Mouvements des Démocrates Sociaux. De fem organisationerna förenades av en önskan att bromsa gaullisternas frammarsch. UDF lyckades relativt väl, inte endast 1978 utan framför allt vid valen till Europaparlamentet sommaren 1979, då koalitionen med förra ministern Simone Veil i spetsen stod som klar segrare.

UDF hyste stora förhoppningar inför valen 1981. Desto större blev förvirringen efter förlusterna. Först förlorade Giscard sin presidentpost i maj och månaden efter kom katastrofen där UDF tappade uppemot hälften av sina platser i nationalförsamlingen. Partiet hade plötsligt förlorat sitt existensberättigande. UDF befann sig nu i opposition, utan en effektiv organisation, utan program, utan ledare och med bara 62 ledamöter i nationalförsamlingen.

I nederlagets stund vällde de interna motsättningarna fram. Partierna i unionen visade allt större tecken på att vilja återfå sin självständighet. UDF höll visserligen för påfrestningarna, men uppgörelserna fortsatte inom de i koalitionen ingående partigrupperingarna. Fejderna rasade särskilt häftigt inom CDS och Parti Républicain. Maktkampen i det senare kom att utspelas mellan den gamla och den unga generationen, mellan partifunktionärerna och parlamentarikerna. Det enda man tycktes vara överens om var att generalsekreteraren Jacques Blanc skulle avsättas, då man höll honom som starkt ansvarig för de dåliga valresultaten. Men under det att tre sinsemellan rivaliserande grupper slogs för glatta livet kunde Blanc ovan stridens larm agera för sin egen överlevnad. Medan ex-presidentens närmaste män, Roger Chinaud och förre ministern Michel d'Ornano, försökte återfå makten opponerade sig det yngre gardet och ville ha in nytt folk och nya idéer. Landstingsvalen i mars satte, åtminstone tillfälligt, stopp för striderna. Framgångarna gav ny råg i ryggen och man hade råd att försonas fraktionerna emellan. Jacques Blanc fick sitta kvar och vid PR:s kongress i juni 1982 mottogs Giscard under

kraftigt bifall från ombuden. Det råder dock ingen enighet inom partiet om att Giscard skulle vara den självklare kandidaten inför presidentvalet 1988. Giscards längtan efter PR är större än partiets efter den före detta presidenten.

I april kom beskedet att Parti Républicain tillsammans med koalitionsbröderna beslutat inbjuda Valéry Giscard d'Estaing till UDF:s veckomöten. Det var ett beslut som tolererades men som knappast väckte någon större entusiasm inom CDS, där allt fler börjat uppleva koalitionen som hämmande. Partiet stod inför ett svårt partiledarbyte. Jean Lecanuet beslöt under vintern att lämna sin post inom CDS för att enbart stanna kvar som ordförande för själva unionen UDF. Efter att under många år styrt sitt parti efter vändande vindar profilerade sig Lecanuet i slutet av sjuttiotalet som Giscards främste vapendragare på högerkanten. Det hade ingalunda väckt någon allmän sympati inom ett parti som även präglas av en gammal centertradition. Allt var som bäddat för en strid mellan självutnämnda kronprinsar. Under vintern och våren 1982 intensifierades debatten om huruvida CDS framför allt borde försöka stärka sin roll inom UDF eller arbeta för sin egen center-liberala profil och då enbart se UDF som en valkoalition. Vid kongressen i slutet av maj 1982 blev det en jämn strid mellan de två huvudkandidaterna Pierre Méhaignerie och Bernard Stasi. Valet av den teknokratiske Méhaignerie som ny partiledare innebär att Lecanuet och Giscard fick igenom sin kandidat, att CDS behåller sin plats i UDF-koalitionen och att den politiska kursen tydligt läggs till höger om mitten.

Den gaullistiska riktningen inom den franska borgerligheten har haft lättare att bli förflyttad till opposition. Jacques Chirac och RPR:s politiska ambitioner ledde till att Chirac redan 1976 lämnade posten som Giscards premiärminister och sedan dess har samarbetet mellan de två ledande borgerliga politikerna knappast gått smärtfritt. Giscard gav öppet uttryck för sin bitterhet över Chiracs halvhjärtade stöd inför den andra och avgörande valomgången i maj 1981. På sätt och vis hade RPR redan åren före 1981 halvt om halvt fungerat som ett oppositionsparti mot Giscard. Visserligen fick även RPR vidkännas en kraftig tillbakagång i samband med den

allmänna vänstervågen 1981, men man hade mindre svårigheter än UDF att finna sin nya roll.

Att tala om RPR som ett "gaullistiskt parti" är egentligen en självmotsägelse. General de Gaulle såg sig själv som höjd över det dagliga politiska käbblet, som på något sätt stående, om inte över, så i alla fall vid sidan om partierna. Gaullismens kraft under de Gaulles år som president visade sig också i mycket vara sprungen ur sin upphovsmans politiska personlighet. När de Gaulle lämnat den politiska scenen förskingrades hans politiska kvarlevor hastigt, Giscard tog över ledarskapet inom borgerligheten och olika gaullistiska riktningar slogs om arvet. Jacques Chiracs ställning som ledare för det dominerande gaullistpartiet RPR var länge omstridd. Många gamla gaullistiska baroner vägrade i det längsta att erkänna Chiracs ledarställning. Men med åren har Chirac kunnat befästa sina positioner. Det visade vara ett taktiskt lyckat drag att 1977 ställa upp och erövra posten som borgmästare i Paris. (Chirac är för övrigt ett utomordentligt exempel på det utbredda mångsyssleriet i fransk politik; han är samtidigt ledare för RPR, borgmästare i Paris, ledamot av kommunfullmäktige i Sainte-Féréole, parlamentsledamot samt landstingsman i Corrèze.) Som huvudstadens borgmästare tar Chirac emot gästande statschefer och har en säker position i det politiska rampljuset.

De Gaulles idéer sätter förvisso fortfarande sin prägel på RPR:s program, inte minst i t ex utrikespolitiska frågor. Men på fler och fler områden urvattnas det gaullistiska inflytandet. RPR utvecklas undan för undan till ett konservativt parti av gängse europeiskt snitt. Det var signifikativt att när RPR höll sin kongress i januari 1982 så syntes varken det annars obligatoriska fotot av Charles de Gaulle eller generalens symbol, Lorraine-korset. Kongressen blev för övrigt en stor personlig seger för Chirac, som återvaldes till partiledarposten med 99,1 procent av rösterna. RPR har också stärkts organisatoriskt och medlemsantalet rapporteras vara i växande.

Rivaliteten om ledarskapet inom oppositionen står i första hand mellan Chirac och Giscard d'Estaing. Även om båda har ambitionen att 1988 ta Elyséepalatset i besittning så ser deras vägar dit hittills helt olika ut. Chirac bedriver en dagspolitisk

opposition, hoppar på olika regeringsförslag, angriper Mitterrand och gör ständiga uttalanden om stort och smått. Giscards strategi är mer långsiktig. Undan för undan har han efter valnederlaget kommit att ta del i politiken, men det sker främst i form av allmänna reflektioner och uttalanden. Visserligen har han flera gånger satt frågetecken för sin efterträdares åtgärder, men Mitterrand nämns sällan direkt vid namn. Giscard ser tiden an, även om många av hans anhängare tycker att han redan alltför mycket börjat inskrida i det politiska skeendet.

Det finns emellertid flera hågade kandidater. Förre premiärministern Raymond Barre, som efter valnederlaget 1981 återgått till sin ekonomiprofessur, har inte givit upp sina politiska ambitioner. I maj 1982 föreslog Barre i en tidningsintervju att de borgerliga borde utarbeta ett gemensamt politiskt program; parallellen med vänstersamverkan 1972–1977 var ofrånkomlig. Både RPR och UDF avvisade emellertid tanken, åtminstone för tillfället.

Vänsterns erfarenheter tycks även i ett annat avseende inspirerat det politiska arbetet inom den nuvarande oppositionen. När vänstern under 1960-talet befann sig i minoritet bedrevs en stor del av det ideologiska utvecklingsarbetet inom ramen för små diskussionsklubbar. Det var för övrigt en sådan, CIR, som blev Mitterrands språngbräda för att, via ledarskapet i socialistpartiet, nå makten. Tiden efter valnederlaget 1981 kännetecknades på motsvarande sätt av framväxten av en rik flora borgerliga klubbar och sällskap. Valéry Giscard d'Estaing skapade Conseil pour l'avenir de la France, med uppgift att reflektera över ett liberalt alternativ till socialismen. Jacques Chirac bad de företagsledare och högre tjänstemän som slutit sig samman i Club 89 att idka självkritik och staka ut framtida vägar. Andra nya borgerliga klubbar är t ex Justice et République, Pacte d'action gouvernemental et libéral, Horizon 86, Sciences et Société samt Solidarité et liberté.

En klubb som bildades redan 1974, Club d'Horloge, har organiserat två stora konferenser mot den socialistiskt-kommunistiska regeringen där man bl a fördömt "förmyndarstaten", "den byråkratiska tvångströjan" och "de marxistiska

ideologerna". Club d'Horloge, och den närstående organisationen GRECE, tillhör vad som kallats "den nya högern". En av dess ledare är Alain de Benoist. Rörelsen står för en extrem konservatism och har bl a blivit beryktad för sitt intresse för 1930-talets rasbiologi. Även om den nya högern inte betraktas som helt rumsren finns det flera beröringspunkter mellan de etablerade borgerliga partierna och den yttersta högern. Parlamentsledamöter från både RPR och UDF deltog i Club d'Horloge-konferenserna och klubbens ledare, Yvan Blot, är stabschef hos den ledande RPR-politikern Bernhard Pons och dessutom en av Jacques Chiracs närmaste män. Med anledning av ett bombattentat mot en libanesisk exiltidning på rue Marbeuf i Paris anordnades en demonstration "mot terrorismen" (och regeringen, vilken gavs det yttersta ansvaret för dådet) där ledande UDF- och RPR-politiker gick sida vid sida med företrädare för det halvfascistiska Parti des Forces Nouvelles.

Det är alltså ingen enhetlig opposition som Mitterrand står inför. Omställningsproblemen efter maj 1981 har varit minst lika stora för valets förlorare som för dess segrare. Oppositionen har ännu inte funnit sin nya identitet och det är därför som det i deras budskap ryms en bjärt blandning av å ena sidan betoning av måttfullhet, besinning och mittenförankring och å andra sidan extremståndpunkter och en total krigsförklaring mot regeringen. Även om det pågår en ideologisk debatt inom borgerligheten har denna ännu inte avsatt några större program eller manifest.

Oppositionen har ändå inte varit utan politiska framgångar. Man har i parlamentet på flera punkter kunnat störa regeringens politiska ritningar. Landstingsvalen i mars 1982 blev också en väljarmässig vinst för de borgerliga, särskilt för RPR. Detta resultat har man alltså uppnått trots, eller kanske tack vare, frånvaron av utarbetat alternativ. I en tid när de samhällsekonomiska problemen blir de ansvariga regeringarna hart när oöverstigliga behöver den partipolitiska oppositionen egentligen bara finnas till. Att enbart kritisera den sittande regeringen ger oppositionen dess existensberättigande och kanske till och med ger segern i nästa val. Men frågan är om det räcker för att sedan kunna styra landet.

Fackföreningarna

Den franska fackföreningsrörelsen skiljer sig i flera avseenden från den svenska. För det första är de franska fackföreningarna svagt förankrade; man räknar med att bara mellan 20 och 25 procent av alla löntagare är medlemmar. För det andra är de fackliga organisationerna inbördes splittrade och motsättningarna facken emellan har ofta mer allmänpolitisk än snävt facklig karaktär. Sedan länge är fackföreningarnas officiella linje visserligen att de står oberoende av de politiska partierna. Den syndikalistiskt färgade historiska bakgrunden gör att tanken på kollektivanslutning eller ett organisatoriskt samarbete mellan parti och fackförening är omöjlig i Frankrike. Men i praktiken är de franska fackföreningarna långt ifrån opolitiska. Mest tydlig är den politiska förankringen för CGT, som genom personallianser i praktiken helt kontrolleras av kommunistpartiet. Doktrinen om partipolitisk obundenhet har för övrigt varit ett effektivt vapen för kommunisterna att behålla kontrollen över CGT. Varje förslag från de politiska motståndarna om att införa någon typ av partipolitisk balansering av de ledande posterna har omedelbart kunnat avvisas under hänvisning till stadgandet om partipolitisk neutralitet.

CGT är fortfarande den största fackorganisationen, även om man själv erkänner att antalet medlemmar under de senaste åren minskat. Valen till företagsnämnderna tyder också på att sympatierna för CGT är i avtagande. Inom många sektorer är dock CGT:s inflytande fortfarande betydande. Strejkrörelsen i samband med förslaget om övergång till 39-timmarsvecka visade tydligt att CGT lätt kan sätta press på regeringen. Även om kommunistpartiet genom sitt engagemang i regeringen är tvunget att inskränka sitt missnöje med regeringspolitiken till verbala protester så kan man via CGT gå till mer konkreta aktioner.

För kommunistpartiet har det naturligtvis varit en stor för-

del att inneha kontrollen över landets största fackliga organisation. Men CGT:s speciella band till PCF skapar problem i relationerna på den franska arbetsmarknaden. Arbetsgivarnas och de borgerliga partiernas motstånd mot medbestämmandereformen motiveras just med motståndet mot CGT. Regeringens påpekanden att Frankrike släpar långt efter lagstiftningen i andra västeuropeiska länder bemöts av företagarna med argumentet att fransk fackföreningsrörelse inte är densamma som till exempel västtysk eller svensk. Att ge facket mer makt, menar arbetsgivarna, är att "politisera" verksamheten och öppna portarna för ökat kommunistiskt inflytande.

Relationerna på den franska arbetsmarknaden förgiftas ytterligare av förekomsten av gula fackföreningar. Mest känd är CSL, som framför allt har sin styrka i den privata bilindustrin. På Citroën- och Talbot-fabrikerna startade CGT strejker för att genomdriva krav på höjda löner och att den femte semesterveckan inte skulle tas ut under hösten utan läggas i anslutning till de redan existerande fyra veckorna (ett krav från de många invandrare som reser hem under sommaren). CSL försökte bryta strejkerna och det kom vid flera tillfällen till handgripligt bråk. Företagsledningen anklagade CGT för att kränka "arbetets frihet" och CGT:s hat mot "arbetsgivarnas marionetter" underblåstes ytterligare. Uppgifter i pressen tyder vidare på att det funnits ett samband mellan CSL och SAC, en gaullistpartiet närstående privatkår, som främst rekryterat poliser och militärer och som förbjöds av regeringen i slutet av juli 1982.

CGT är emellertid inte helt homogent. Många medlemmar röstar på andra partier än det kommunistiska och en del ledande poster innehas av socialister. Från och till kommer protester mot ledningen från de egna medlemmarna. Inför presidentvalet 1981 invände en grupp medlemmar i Marseille mot CGT-ledningens ställningstagande till förmån för PCF:s kandidat Georges Marchais. I oktober 1981 lämnade två ledamöter CGT:s centralstyrelse till följd av meningsskiljaktigheter över organisationens linje; de krävde en mer självständig hållning i förhållande till kommunistpartiet och en demokratisering av CGT:s interna organisation. CGT:s uppslutning

bakom PCF:s hållning i Polenfrågan blev ännu en källa till intern opposition. Organisationsledningen svarade med att diskret rensa ut motståndarna; vissa medlemskort förnyades plötsligt inte, en del lokala sektioner fann att de inte längre erkändes av centralorganisationen osv. Kommunistpartiet har emellertid inte haft några större svårigheter att behålla kontrollen över CGT. Vid organisationens kongress i juni 1982 ersattes ordföranden Georges Séguy, som av "hälsoskäl" avböjt omval, av Henri Krasucki. Båda är ledande kommunister, men Krasucki betraktas allmänt som en ännu hårdare anhängare av den officiella partilinjen.

Vid det kalla krigets utbrott 1947 inträffade en brytning inom CGT. En minoritet bröt sig ut och antog namnet CGT – Force ouvrière. FO har från början varit starkt antikommunistiskt. Organisationens ledare André Bergeron är visserligen medlem i socialistpartiet, men FO deklarerar officiellt att man står partipolitiskt neutralt. Det finns ett visst personmässigt samband mellan FO och de fraktioner inom socialistpartiet som är arvtagare till SFIO-traditionen, främst Mauroy- och Defferreriktningarna, men varken SFIO eller PS har kunnat göra FO till en motsvarighet vad CGT innebär för kommunistpartiet. FO har också hela tiden varit numerärt klart svagare än konkurrenten CGT.

I januari 1982 väckte FO stort uppseende då man gick ut och varnade för att kommunisterna var i färd med att utnyttja sin regeringsställning för att placera ut troget partifolk på ledande poster inom förvaltningen och man krävde skärpt vaksamhet samt en "ständig kommission för försvaret av friheten". I en intervju i april fullföljde André Bergeron sina attacker på CGT. "Vi kommer att föra en strid på kniven med CGT", sade Bergeron och nämnde särskilt de kommande valen till försäkringskassornas styrelser som ett viktigt slagfält mellan de två huvudorganisationerna.

Den katolska fackorganisationen CFTC var länge den främsta konkurrenten till CGT, men försvagades när majoriteten 1964 bröt sig ut och bildade CFDT, som för närvarande är den näst största huvudorganisationen i Frankrike. Under 1970-talets första hälft utvecklade CFDT ett politiskt långtgå-

ende program som innehöll målsättningen att skapa ett socialistiskt samhälle och att omorganisera samhället i riktning mot lokala självförvaltningsorgan. CFDT:s ordförande Edmond Maire är medlem i socialistpartiet och står politiskt närmast Rocard-falangen inom PS. CFDT:s politiska ambitioner har dämpats något under de senaste åren och de fackliga frågorna har givits lite mer utrymme. Trots interna oppositionsgrupper, som bl a utgörs av trotskister, lyckade Maire på kongressen i maj 1982 behålla ledningen.

Även om CFDT var tillfreds med att en vänsterregering ersatte Giscards maktinnehav har organisationen ingalunda fungerat som någon okritisk bundsförvant till Mitterrand. Edmond Maire väckte stort rabalder i oktober 1981 då han offentligt uttryckte sitt missnöje med den förda politiken. Regeringen hade, menade han, överbetonat de rent juridiska och finansiella sidorna när det gällde nationaliseringarna och försummat arbetarnas medbestämmande. Maire kritiserade också utbyggnaden av kärnkraften. Regeringens irritation delades av CGT och FO, som denna gång enades i fördömandet av en gemensam motståndare.

En liknande händelse utspelades några månader senare när Edmond Maire fördömde Mitterrands beslut att genomföra minskningen av arbetstiden till 39 timmar i veckan med bibehållen lön. Man fick här uppleva hur ledaren för landets näst största fackorganisation angrep den politiska makten för att tillgodose kortsiktiga fackliga lönekrav och att inte ta tillräcklig hänsyn till långsiktiga sysselsättningspolitiska målsättningar. Mitterrand hade gått CGT till mötes, men fick i stället CFDT emot sig.

Den femte huvudorganisationen på den franska arbetsmarknaden är CGC, som framför allt organiserar högre tjänstemän. CGC döljer inte att man beklagar valutslaget 1981 och man konstaterar öppet att man har mest gemensamt med oppositionspartiet RPR. I ett aggressivt massmöte i januari 1982 krävdes bl a premiärminister Mauroys avgång och man varnade för att Frankrike hotade bli ett totalitärt samhälle: "Om vi inte vill att det som händer Warszawa skall hända oss gäller det att slåss idag." Organisationens viceordförande Paul

Marchelli förklarade i ett tal i mars att utvecklingen inom företagen raskt gick mot "proletariatets diktatur" och att Frankrike höll på att bli, och här tog han till det mest avskräckande land han kunde tänka sig, som Sverige.

Till dessa fem huvudorganisationer brukar man tillägga lärarnas fackförbund FEN, som intar en självständig ställning. Det är med tanke på socialistpartiets medlemsstruktur inte helt förvånande att det varit just lärarnas fackliga organisation som visat sig vara mest positiv till den nya regeringen. FEN:s tidigare ordförande, André Henry, fick en ministerpost och ersattes av Jacques Pommatau. Kongressen i februari 1982 visade att organisationen inte är enad. Den socialistiska ledningen fick stöd av 59 procent av delegaterna. Minoritetsgrupperna består av kommunister, revolutionära syndikalister, trotskister och självstyrelseanhängare.

Den fackliga splittringen gör att det på de flesta arbetsplatser finns mer än en organisation som gör anspråk på att företräda de anställda. De inbördes styrkeförhållandena mellan de olika organisationerna avgörs i många fall genom val. De franska löntagarna får därmed ofta tillfälle att komma i kontakt med valurnorna. Förutom de tätt förekommande politiska valen till president, nationalförsamling, landsting, kommuner och, inom kort, regioner väljer man på sin arbetsplats representanter till företagsnämnder, förlikningsnämnder och snart återigen till försäkringskassornas styrelser. För de fackliga organisationerna är dessa val livsviktiga; de bestämmer deras mått av inflytande och hur många egna anhängare man kan sätta in i olika organ. Konkurrensen om rösterna är ofta knivskarp. Den fackliga splittringen har alltså givit upphov till ett representativt system som ytterligare förstärker splittringen.

Den franska fackföreningsrörelsen fungerar på så sätt som ett andra partisystem. De fackliga organisationerna konkurrerar om röster, gör utspel, intar politiska positioner och angriper varandra på ungefär samma sätt som de "stora" politiska partierna. I de ymnigt förekommande opinionsmätningarna förekommer naturligtvis, som för de ledande politikerna, popularitetsindex för de olika fackliga ledarna. Detta system

kan låta representativt och demokratiskt, men det har flera svagheter. Den långt drivna partipolitiseringen är sannolikt en viktig orsak till den låga organisationsgraden. Många anställda drar sig för att gå med i facket eftersom det inte bara är att gå med i den lokala fackklubben; man måste också bestämma sig för *vilket* fack man skall tillhöra och detta beslut kan vara nog så svårt för den som inte är intensivt politiskt engagerad. De fackliga organisationerna kommer därigenom att styras av små minoriteter som ofta har lika stora politiska som fackliga ambitioner.

Franska fackföreningar kan genom sin stundom betydande militans ofta förhindra genomförandet av politiska beslut och de förmår inte sällan tillkämpa sig punktvisa fördelar. Fackföreningsrörelsens svaghet och splittring gör det emellertid svårt att bygga upp ett mer långsiktigt syftande samarbete mellan en regering och de anställdas organisationer.

Maktens institutioner

Den statsvetenskapliga forskningens intresse för författningsfrågor har gått upp och ner. Under en tid stod de konstitutionella problemen i centrum, men de har under de senaste årtiondena hamnat i skymundan. Utan att vilja återvända till den gamla tidens snävt formal-juridiska betraktelsesätt kan man ändå beklaga att författningsfrågorna idag kommit att försummas. Ett lands konstitution är viktig i två avseenden för att förstå det politiska skeendet. För det första erbjuder författningars införande eller ändringar ypperliga tillfällen att studera olika politiska aktörers ambitioner och styrka. Författningsstrider blottlägger olika maktgruppers strävan att sätta sin prägel på ett lands styrelseskick. För det andra får varje konstitution större eller mindre betydelse för det politiska livet. Paragrafernas regelsystem sätter gränser men öppnar också möjligheter.

Det intressanta är att dessa två aspekter av grundlagarnas plats i politiken är inbördes relaterade. Orsakerna till att författningarna ser ut som de gör står att finna i upphovsmännens avsikter att skapa regler som stärker de egna positionerna. Men haken i de strategiskt finurligt uträknade resonemangen är att grundlagarnas framtida konsekvenser är utomordentligt svåröverblickbara. Det finns så många exempel på att författningar lett till oväntade resultat att det är berättigat att med Hegel tala om historiens list.

Frankrikes historia från 1958 är ett praktfullt exempel. Den femte republikens författning skapades av de Gaulle för de Gaulle. Visserligen bevarar statsskicket ett drag av parlamentarism, men dess mest utmärkande drag är presidentens starka ställning. Presidenten utser premiärminister, är ordförande i ministerkonseljen, har rätt att upplösa parlamentet, kan utlysa allmän folkomröstning och ges i författningens paragraf 16 möjlighet att i krissituationer samla närmast diktatoris-

ka befogenheter i sin hand. Presidentens maktbas stärktes ytterligare vid författningsändringen 1962, då systemet med direktvald president infördes (tidigare hade presidenten utsetts indirekt av en elektorsförsamling bestående av parlamentsledamöter och representanter för departement och kommuner). På denna institutionella grund byggde de Gaulle upp sin dominans i fransk politik under 1960-talet. Kring den karismatiske ledarpersonen organiserades det gaullistiska partiet och detta i sin tur utgjorde kärnan i den icke-socialistiska samverkan i vad som kom att kallas "majoriteten".

Men gaullismens maktställning underminerades med hjälp av dess egna instrument. Valéry Giscard d'Estaing förstod att utnyttja presidentämbetets centrala betydelse. Trots sin partimässigt svaga förankring lyckades han manövrera sig fram till en ledarställning inom "majoriteten" och det blev han, och inte någon gaullist, som valdes till president 1974.

På motsvarande sätt bidrog de institutionella faktorerna till att ge vänstern valsegern 1981. Majoritetsvalsystemet ledde till en polarisering i två block; tanken att förverkliga någon centerkoalition i stil med fjärde republikens "tredje kraft", dvs att samla alla partier utom kommunister och gaullister, var inte längre realistisk. Valsystemet och koncentrationen på presidentvalen gjorde det möjligt för Mitterrand att föra fram sig själv och socialistpartiet till en ledande position.

Vänsterns inställning till den femte republikens författning har genomgått en kraftig omsvängning. François Mitterrand röstade emot general de Gaulles makttillträde 1958 och motsatte sig huvudprincipen i den nya grundlagen, att öka presidentens makt på parlamentets bekostnad. Av samma skäl ställde Mitterrand sig avvisande till författningsändringen 1962 att övergå till systemet med direktvald president. Men man kan under åren följa hur den franska vänstern i allmänhet och Mitterrand i synnerhet steg för steg anpassar sig till, accepterar och slutligen försvarar författningens idéer. Det är inte bilden av någon principfast konsekvens som dominerar, utan snarast vad som kommit att kallas vänsterns "akonstitutionalism". Synen på statsskicket, såväl i stora principer som i konkreta tillämpningar, har förskjutits. Förklaringen till att stånd-

punkterna ändrats är mycket enkel: närheten till makten. Man kan urskilja tre faser. Under den femte republikens första år var vänstern helt utesluten från makten. Statsskicket analyserades i abstrakt historiska kategorier och på grundval av en metafysisk rättsuppfattning tog man helt avstånd från "den personifierade presidentmaktens diktatoriska befogenheter". Under en andra fas, åren 1965–1978, börjar makten ligga inom räckhåll. Rättsuppfattningen blir mer ändamålsinriktad och statsskicket börjar gradvis accepteras. Mitterrand och vänstern upptäcker att valsystemet kan utnyttjas även av andra än general de Gaulle. I den tredje fasen har rättsfilosofin blivit helt pragmatisk; när makten väl vunnits identifierar sig vänstern med och försvarar statsskickets principer. I en intervju för tidningen Le Monde den 2 juli 1981 förklarade Mitterrand: "Insitutionerna har inte gjorts på mitt initiativ. Men de passar mig alldeles utmärkt."

Till sina konstitutionella principer utgör det franska statsskicket en kombination av parlamentarism och presidentmakt. Den parlamentariska principen kommer främst till uttryck i det faktum att nationalförsamlingen via misstroendeförklaring kan tvinga regeringen att avgå. Avsteget från den rena parlamentarismens modell är att regeringen i praktiken delar den verkställande makten med presidenten. Det är dock ingalunda fråga om något likaberättigande mellan president och premiärminister. Presidentmaktens överordnade auktoritet har bibehållits och snarast förstärkts under den femte republikens historia. Om man bortser från de dagspolitiska sakfrågorna i valrörelsen kan man göra gällande att valen 1981 också gällde författningspolitiska principer. På grund av att parlamentsvalet i juni 1981 kom att uppfattas som en ren fortsättning på och konsekvens av valet av Mitterrand månaden före kan man säga att väljarna legitimerade att det är presidentvalet och inte parlamentsvalet som är det politiskt centrala. Presidentens auktoritet visavi sin regering befästs också av författningsbestämmelsen att det är presidenten som tillsätter och avsätter premiärminister efter eget skön. Presidenten är mer än en skiljeman som endast ingriper i enstaka konfliktsituationer inom regeringen eller mellan regering och

parlament. Det är presidenten själv som drar upp de allmänna politiska riktlinjerna.

Denna allmänna asymmetri i relationerna mellan president och regering hindrar emellertid inte att arbetsfördelningen mellan de båda statsorganen i det praktiska statslivet kan skifta från tid till annan. Förhållandet mellan president och premiärminister har hittills utvecklats enligt en regelbunden pendelrörelse. Under såväl de Gaulle, Pompidou som Giscard inleddes maktinnehavet med en relativt återhållsam presidentmakt. Under en andra fas präglades presidentens maktutövning av att denne ofta intervenerade i regeringens dagliga arbete. Mot slutet av respektive presidents ämbetsperiod präglades dock förhållandet mellan president och regering av en balans mellan dessa ytterlägen. Mönstret stämmer så långt att Mitterrand till en början givit Mauroy relativt fria händer att utforma den konkreta dagspolitiken. Om den politiska utvecklingen leder till att Mitterrand i enlighet med sina företgångare kommer att påtaga sig en mer interventionistisk roll i regeringsarbetet återstår att se, men mycket talar för att en sådan utveckling redan inletts.

Den politiska oppositionen har idag tre författningsmässiga huvudmöjligheter att göra sin vilja gällande: via sin minoritet i nationalförsamlingen, genom senatsmajoriteten och med att anhängiggöra författningsrådet. Tack vare att den direktvalda nationalförsamlingen till slut får sista ordet över senaten i lagstiftningsärenden kan vänstern alltid lita på att till slut få igenom sina lagförslag. Men oppositionens möjligheter att förhala ärendenas avgörande har under Mitterrands första år mycket påtagligt demonstrerats. I och för sig har den franska lagstiftande församlingen, jämfört med andra parlamentariska demokratier, en svag ställning i förhållande till regeringen.

Parlamentets ordinarie sammanträdestider är korta; höstsessionen består av 80 och vårsessionen av 90 dagar. Premiärministern har enligt författningen stor makt över utformningen av parlamentssammanträdenas dagordning. Regeringen har vidare stora befogenheter att pressa fram ett godkännande av sina propositioner. Om regeringen så kräver kan kammaren tvingas ta ställning till ett helt lagförslag i en enda

votering och där endast sådana ändringar får göras som regeringen accepterat ("vote bloqué"). Regeringen kan också tvinga fram ett avgörande genom att sätta sin egen existens på spel: lagförslaget anses godkänt såvida inte en absolut majoritet av parlamentsledamöterna röstar för en misstroendeförklaring och därmed framkallar regeringens avgång. Denna möjlighet har Mauroy-regeringen redan använt (t ex i samband med det ekonomiska åtstramningspaketet i juni 1982) liksom tekniken att med en allmän fullmaktslag till regeringen tillfälligt överlåta lagstiftningsmakt inom ett visst område (de sociala reformerna i början av 1982 genomfördes på detta vis). Även om regeringen ännu inte använt hela sin maktarsenal mot parlamentet har den redan hunnit utnyttja flera av de metoder, vilka vänstern i opposition så starkt kritiserat, som står till buds för att få bukt med ett bångstyrigt parlament. Återigen bekräftas tesen att politikers ställningstaganden i författningspolitiska frågor är ytterst intimt sammanhängande med deras realpolitiska position.

För överskådlig tid kommer de borgerliga att behålla sin majoritet i senaten. Särskilt debatterna om nationaliseringarna och decentraliseringen har visat att oppositionen här har en effektiv bas för opinionsbildning mot regeringens förslag. Lagstiftningen har tack vare de långa debatterna tagit betydligt längre tid än regeringen räknat med. Mitterrand står här inför ett problem i maktutövningen som hans tre borgerliga företrädare saknade. Eftersom de små, oftast borgerligt dominerade, landsbygdsdistrikten avsiktligt är kraftigt överrepresenterade i senaten är balansen mellan parlamentets båda kamrar inte symmetrisk. Den franska författningen är i detta avseende högerhänt. Medan de Gaulle, Pompidou och Giscard vanligen kunde räkna med att majoriteten i såväl nationalförsamlingen som senaten var vänligt inställd står Mitterrand och Mauroy inför en hårdnackat oppositionell senat. I vanliga lagstiftningsärenden är det till slut nationalförsamlingens vilja som blir utslagsgivande. Men beslutsordningen när det gäller författningsändringar är annorlunda. Här krävs det nämligen liklydande beslut av de båda kamrarna. Mitterrand har heller ännu så länge inte väckt något förslag om att modifiera grundlagen.

Oppositionens tredje möjlighet att påverka politiken är att låta författningsrådet granska grundlagsenligheten hos parlamentsbeslut. (Rådets sammansättning och befogenheter har beskrivits i tidigare kapitel.) Tidigare var det endast presidenten, premiärministern eller någon av parlamentets talmän som hade rätt att anhängiggöra författningsrådet. Men efter en författningsändring 1974 har nu denna rätt givits åt även en minoritet (om minst 60 ledamöter) inom nationalförsamlingen eller senaten. Decentraliserings- och nationaliseringslagarna kan här återigen tjäna som exempel på hur oppositionen framtvingade en modifiering av de ursprungliga lagtexterna. Regeringens huvudprinciper passerade visserligen granskningen, men vissa detaljer ansågs stå i strid med författning och upphävdes därmed.

Trots att den borgerliga oppositionen således har en del inte obetydliga författningsmässiga instrument är det ändå uppenbart att vänstern efter valen 1981 har en mycket stark formell ställning. En viktig förklaring till att Mitterrand valdes till president och att socialisternas seger i parlamentsvalet gav så kraftigt mandatmässigt utslag ligger i majoritetsvalsystemets mekanism. Men under de långa åren i opposition verkade valmetoden för de parlamentariska och kommunala valen ofta till vänsterns nackdel. Både kommunisterna och socialistpartiet har länge krävt "ett mer rättvist" valsystem och att majoritetsvalsystemet skall ersättas med någon typ av proportionell valmetod. Mitterrands valprogram 1981 krävde uttryckligen att proportionell representation skulle införas vid valen till nationalförsamlingen, de regionala församlingarna samt till fullmäktige i kommuner med fler än 9 000 invånare.

Diskussionen om valsystemet har under Mitterrands första år främst gällt kommunalvalen. Eftersom kommunfullmäktigeval skall hållas redan 1983 har det brådskat med att få fram ett nytt system. Som framgått av kapitlet om kommunistpartiet har lösningen av frågan om valsystem dröjt på grund av att socialister och kommunister länge hade olika uppfattningar om hur metoden skulle utformas. Resultatet blev en kompromiss som tillgodosåg båda parternas intressen. Socialistpartiets ståndpunkt i förhandlingarna var att bibehålla ett

relativt stort inslag av det gamla majoritetsvalsystemets egenskaper. Efter att ha blivit landets största parti har socialisterna upptäckt att majoritetsvalsystemet har vissa fördelar.

Det nya valsystemet innebär en originell blandning av majoritetsval och proportionella val. Systemet kommer enligt nationalförsamlingens beslut att tillämpas i alla kommuner med fler än 3 500 invånare (regeringen hade föreslagit en gräns på 5 000 invånare). Varje parti ställer upp med var sin kandidatlista. Om ett parti får över 50 procent av rösterna erhåller det omedelbart hälften av platserna i kommunfullmäktige. Den återstående hälften fördelas proportionellt mellan de partier som uppnått minst 5 procent av rösterna – det vinnande partiet deltar även i denna fördelning och får därmed en mycket stark majoritet. Metoden är alltså avsedd att överrepresentera det största partiet. Om nu det skulle inträffa att inget parti får hälften av rösterna hålls det en ny valomgång en vecka senare. Mandaten fördelas då efter samma principer som i det första fallet. Socialistpartiet hade från början tänkt sig att endast de två största partierna skulle få delta i den andra valomgången, men efter protester från kommunisterna blev kompromissen att alla partier som samlat över 10 procent i den första valomgången går vidare till den andra. Hur som helst tillåter systemet att partierna mellan de två valomgångarna ingår koalitioner. Ett litet parti, som dock måste uppnått minst 5 procent i den första valomgången, kan gå samman med ett större parti, få in några kandidater på en gemensam lista och uppmana sina väljare att rösta på valkartellen. Tanken är att rikspolitikens tvåblockssystem skall kunna förverkligas även på lokal nivå, men ger naturligtvis samtidigt möjlighet för småpartier, som t ex miljöpartiet, att i vissa lägen spela en strategisk vågmästarroll mellan två jämnstarka block.

Fransmännen har genom åren fått uppleva många märkliga valsystem, där upphovsmännens strävan att gynna det egna partiet och att underrepresentera motståndarnas ofta varit mer än genomskinlig. Kompromissen mellan socialister och kommunister har resulterat i ett valsystem som tillgodoser de två partiernas taktiska önskemål, men som för många väljare måste uppfattas som tämligen svårbegripligt.

Ännu så länge är det oklart om huruvida Mitterrand tänker lägga fram något förslag om att ändra valsystemet också till nationalförsamlingen. Med tanke på konstruktionen av kommunalvalsystemet är det knappast troligt att det blir fråga om ett strikt proportionellt system som t ex det svenska. Men även en mer måttlig förändring av det franska systemet i riktning mot ökad proportionalism kan få betydande effekter på partisystemet. Majoritetsvalsystemets bipolarisering har tvingat ihop vänsterns och högerns partier i två mot varandra stående block. Den skarpa klyftan mellan blocken innebär för den skull inte att mittfältet i fransk politik för evigt är ödelagt. Tvärtom finns det många politiker som drömmer om att skapa ett centrumparti, som i och för sig inte behöver nå någon egen majoritet, utan tack vare sin strategiska nyckelposition kan få ett avgörande inflytande över parlamentsmajoritet och presidentval. Mitterrands hittillsvarande strategi, att stödja sig på ett enat vänsterblock, skulle i så fall allvarligt hotas.

Med hjälp av en författning som man från början inte ville ha kom vänstern i besittning av en regeringsmakt som man nu möjligen kommer att utnyttja för att införa ett valsystem som kan leda till att man förlorar makten.

Maktens människor

En av François Mitterrands första åtgärder i Elyséepalatset blev att ställa i ordning general de Gaulles ståtliga arbetsrum som Valéry Giscard d'Estaing övergivit för ett mindre och modernare. Men detta innebar inte att en större pomp och ståt drog in i maktens högborg. Tvärtom. Protokollet förenklades, liksom matsedeln vid luncher och mottagningar. Till skillnad från Giscard d'Estaings svarta labradorer, som stängts inne i en hundgård i parken, fick efterträdarens, likaledes svarta, rumstera fritt i blomsterrabatterna. Vakterna vid stora ingången till 55 rue du Faubourg Saint-Honoré kunde för första gången på sju år förtjusta snedda över den grusplan som Giscard insisterat på att hålla perfekt krattad och obeträdd. Men förutom dessa yttre anekdotiska förändringar skulle även organisationen och arbetsrutinerna runt presidenten förändras.

Även om flertalet poster behölls så var det män med annorlunda relationer till presidenten som skulle besätta dem. Giscard hade omgivit sig med teknokrater och ämbetsmän. François Mitterrand valde i hög utsträckning vänner och vapenbröder från oppositionsåren. Posten som generalsekreterare gick till Pierre Bérégovoy, en autodidakt som börjat som järnvägare och fortsatt som tjänsteman på gasverket. Från att ha varit en teknisk samordningstjänst skulle generalsekreteraren nu komma att bli spindeln i nätet, inte bara på Elysée, utan även i förhållande till regering, parlamentsgrupp och parti. Bérégovoy blev vid sidan av den specielle rådgivaren, Jacques Attali, som placerats i ett genomgångsrum in till presidenten, den man som fick störst direkt kontakt med presidenten.

Medan Attali, en överbegåvad 38-åring med dussinet examina bakom sig, skulle vara en ständig och självständig idéspruta hade Bérégovoy en 24 personer stark "vice-regering" bakom sig. Den skulle dubblera de olika ministerierna och

hade ett ord med i laget i varje fråga. Bland de speciella rådgivarna återfinns till exempel den förre revolutionären och filosofen Regis Debray, som sköter tredje världenfrågor, och historikern Claude Manceron, som har hand om kultursektorn. Genomsnittsåldern är något högre på Mitterrands medhjälpare, trots att åtskilliga är i 30–35-årsåldern. De är, som nämnts, också mer politiserade. Medan de Gaulle och Giscard d'Estaing omgav sig med 80 procent ämbetsmän är siffran för Mitterrand 40 procent.

Under Giscard praktiserades "brain-storming" av amerikansk modell och man utnämnde speciella "Herr Motorcykel", "Herr Prostitution" eller "Herr Nya Energikällor" för att ta hand om särskilda frågor. Inget sådant under François Mitterrand. Istället sätter han sina medarbetare på att producera skrivelser. Varje fråga lämnas ut på flera medarbetare; presidenten jämför och drar sina slutsatser. Medarbetarna får oftast igen sina papper med kortfattade meddelanden skrivna för hand, som "ja" eller "nej" eller torra precisa förslag till ändringar. Ofta klagas det över att man inte vet vad presidenten tycker. Han lyssnar utan att kommentera och istället för att ta snabba beslut låter han ofta avgörandet "värka fram" av sig självt.

Det var med en för de flesta iakttagare enastående lätthet som den förste socialistiske presidenten i femte republiken gled in i den kostym som skurits till för general de Gaulle. Till en början ansträngde han sig ändå för att minska på den omfattande makt han fått och försökte, mer än sina föregångare, lämna över del av ansvaret till sin premiärminister. Men gamla vanor sitter i. Gång på gång upptäckte François Mitterrand att man vände sig till presidenten för att han skulle avgöra småärenden. Samtidigt som han ville vänja av sina medarbetare med dessa vanor upptäckte han behovet av att ta ett fastare tag i tyglarna. När serien med klavertramp och öppna gräl mellan ministrarna på allvar börjat skada regeringen togs allt fler ärenden åter över av Elysée.

Bland de viktigaste nyordningarna är att konseljerna numera är riktiga konseljer. På general de Gaulles tid brukade de karaktäriseras som rena rama högmässan och under Valéry

Giscard d'Estaing var de som examensförhör. Numera är de en fortsättning på socialisternas vana från oppositionsåren att debattera öppet och fritt. Den enda formaliteten är att Mitterrand – som är den ende som aldrig duat partikamraterna – numera infört att ministrarna åtminstone niar varann under konseljen och använder sina respektive titlar. Seden överges dock redan på tröskeln ut från konseljsalen och ersätts av duanden och ryggdunkningar gamla vänner emellan. Inte nog med att stämningen är mer öppen under konseljerna, men man går också verkligen igenom de lagförslag som kommer upp. Åtskilliga modifieras också en hel del under konseljen, och det är inte ovanligt att presidenten viker inför en majoritet av motsatt uppfattning.

Varje onsdag, så snart konseljen är över, träffas ledande socialister från regering, parti och parlamentsgrupp på Elyséepalatset för att luncha tillsammans: Pierre Mauroy, inrikesminister Gaston Defferre, budgetminister Laurent Fabius, talmannen i nationalförsamlingen Louis Mermaz, parlamentsgruppsordföranden Pierre Joxe, partiledaren Lionel Jospin och hans närmaste män, Jean Poperen och Paul Quilès, samt ytterligare en eller två medarbetare. I otvungna samtal rapporterar man, utbyter idéer och finslipar projekt.

När Pierre Bérégovoy vid regeringsombildningen sommaren 1982 utsågs till socialminister återfick generalsekreterarposten på Elysée mycket av sin gamla rent administrativa prägel. Samtidigt ökade Jacques Attalis inflytande. Omorganisationen innebar en viss uppdelning av Bérégovoys funktioner. Hans efterträdare, Jean-Louis Bianco, 39 år gammal och den yngste någonsin under femte republiken på denna post, var en tidigare medarbetare till Attali. Det var också denne som varmt rekommenderat Bianco inför Mitterrand. Men det blir hädanefter Attali, vars självständiga arbetsgrupp nu införlivats med generalsekretariatet, som sitter med i onsdagens konseljer och redogör för dessa inför pressen.

Jean-Louis Bianco är ett exempel på en s k enark, en som utexaminerats från den prestigefyllda skolan ENA, Ecole Nationale d'Administration. Även om många av medarbetarna runt Mitterrand är gamla vänner och partiarbetare återfinns

åtskilliga enarker. ENA utbildar sedan 1945 eliten inom den franska ämbetsmannakåren. Det finns sju enarker i regeringen, åtskilliga bland rådgivarna i Elyséepalatset och en mångfald bland ministrarnas närmaste medarbetare. Enarkerna, "det borgerliga samhällets mandariner" som de ibland kallats, är inte bara ryggraden i förvaltningen och garanterar dennas stabilitet. Elitskolan förser även industrin, såväl den nationaliserade som privata sektorn, med många av dess chefsämnen och allt fler franska toppolitiker har en högskoleexamen på fickan. Det här skapar ett nätverk av kontakter mellan administrationen och de politiska och ekonomiska makthavarna. Många enarker går också från administrationen över till den privata sektorn och för med sig såväl värdefulla kunskaper om byråkratins irrgångar som omfattande adressböcker. Ett av skälen till att topparna inom den nationaliseringshotade privata industrin höll sig så lugna under presidentvalskampanjen 1981 (till skillnad från 1974 och parlamentsvalet 1978) sägs bero på de många underhandskontakter som togs mellan PS-enarker och "klasskamrater" inom näringslivet.

Trots fördelarna med ENA har skolan under senare år rönt allt starkare kritik, främst för sin snedrekrytering. Av 150 elever tas 100 in genom "externa" intagningsprov. Närmare 90 procent av de godkända kommer från Institut d'Etudes Politiques eller "Sciences Po" som den till vardags kallas. En överväldigande majoritet kommer från Paris och från högborgerlig miljö. Femtio elever antas "internt", dvs från förvaltningen i vilken de, utan att vara över 30 år, skall ha tjänat i minst fem år. Det har visat sig att även majoriteten av dessa elever har universitetsexamina. Trots att de kvinnliga elevernas andel mer än fördubblats så stannar den på blygsamma 12–13 procent.

En reform som beräknas träda i kraft under 1983 kommer framför allt inriktas på en demokratisering av skolan. Man vill förändra intagningsmekanismerna så att landsorten får större chanser. För att minska Sciences Pos inflytande ska förberedande kurser för ENA införas vid universitetet och andra högskolor. Idag kommer 3 procent av eleverna från arbetarhem. Genom att öppna skolan för kommunalpolitiker och

ledare inom föreningsliv och fackföreningar, genom att höja den interna antagningen, åldersgränsen och modifiera intagningsprövningarna hoppas man komma en bit på väg. Hittills har också elevernas placering vid examen, i god elitistisk fransk tradition, i stort sett avgjort hela deras framtida karriär (Valéry Giscard d'Estaing var t ex "etta" i sin kull). Ändringsförslagen har väckt kraftiga protester och en av de mest upprörda reaktionerna kommer från en av skolans grundare, gaullisten Michel Debré, som anklagar de nya makthavarna för att vilja politisera ENA. Den ansvarige ministern, kommunisten Anicet Le Pors, har till en början bytt ut rektorn, Jean-Pierre Blanc, som blivit Stockholms-ambassadör, men går i övrigt ytterst försiktigt tillväga.

Att vänsterns maktövertagande, efter 23 års borgerligt styre, ändå gick så smidigt beror i hög grad på den skickliga franska ämbets- och tjänstemannakåren som i realiteten styrt det hårt centraliserade Frankrike i flera sekler. Men det är också en grupp som vet sitt värde och som förstår att skaffa sig och behålla en imponerande samling privilegier. Det har ofta kommit till intressemotsättningar mellan regering och förvaltningsapparat. Ett av de senaste exemplen är den solidaritetsskatt som vänsterregeringen införde hösten 1981, pengar som skulle ge nya jobb inom den offentliga sektorn. Alla löntagare över en viss inkomstnivå fick en tioprocentig skatteökning. Men statstjänstemännen slapp denna gång undan. Däremot bestämde regeringen i juni 1982 att ämbetsmännen äntligen skulle få börja betala avgifter till arbetslöshetsförsäkringen.

Omkring 2,6 miljoner personer arbetar inom den offentliga sektorn och deras tjänster regleras alltjämt av en lag från 1946, bl a inrättad för att skydda arbetstryggheten. Lagen tillkom även för att garantera förvaltningens självständighet gentemot de politiska makthavarna, men har alltmer kommit att innebära rigiditet och privilegier. Ett klassiskt exempel är personalens häftiga reaktion varje gång regeringen under de senaste decennierna tagit beslutet att flytta ut finansministeriet från sin flygelbyggnad i Louvren. Ett par gånger lyckades man i stället förhandla sig till ännu större utrymmen i dessa landets kanske dyraste lokaler. Samtidigt slet museipersonalen

sitt hår inför anblicken av gigantiska travar konstverk och skulpturer undanskuffade i källare och på vindar. Nu är beslutet åter fattat: finansministeriet skall ut. Ett nybygge planeras strax bortom Bastiljplatsen. Personalen bidar sin tid och flyttningen lär dröja ett bra tag. Sommaren 1982 hade arkitekttävlingen ännu inte utlysts.

Lönegraden bestäms formellt enbart efter examina och tjänsteår. Kompetens och erfarenhet räknas inte med vid placering i någon av de fyra klasserna med löner på en skala från drygt 3 000 i månaden upp till runt 21 000 kr. Men lönen är i det närmaste en bisak i den franska förvaltningen som kännetecknas av en djungel av premier och tillägg.

Trots att den franska staten har 2 miljoner lägenheter, ofta med otroligt låga hyror, till personalens förfogande har de anställda bostadstillägg på mellan 6,5 och 9,5 procent beroende på om de arbetar i Paris, Nancy eller Lille. Naturligtvis har man dessutom familjetillägg. Ingenjörer på forskningscentrat CNRS har fri privattelefon, deras kollegor på Televerket kan tanka från ministeriets bensinpump. De tjänstemän som tjänstgör i de franska utomeuropeiska departementen har lägre tillägg för bortatjänstgöring än de som arbetar i de utomeuropeiska territorierna. Ingen vet varför, allt har tillkommit efter förhandlingar på det lokala planet. Den högre tjänsteman som har tillsyn över in- och utbetalningar av statsmedel på departementsnivå har som ämbetsman sin lön, men i egenskap av bankir får han kommission på de statliga lån han placerar, på de kortfristiga statliga skuldförbindelser han säljer eller de depositioner han förvaltar.

Även om bilparken minskat något har man t ex på finansministeriet alltjämt rätt till tjänstebil. Från avdelningschefsnivå och från byrådirektörsnivå gäller rätten bil med egen chaufför. Av det senare slaget finns, bara i Paris, fortfarande runt 4 000.

Ministrarna föredrar för sin del – även under gångna valkampanjer – att fraktas runt i regeringens egen flygplansflotta, GLAM, som ständigt står till förfogande för resor såväl inom som utom landets gränser. Det klagas ofta på det omfattande slöseriet inom förvaltningen och på den frenesi som

läggs ner vid att till varje pris göra slut på budgeten, men ingen fransk politiker har på allvar vågat ge sig på förvaltningen eftersom han snabbt blir beroende av denna väloljade apparat. Vänsterregeringen har lika lite som sina föregångare försökt attackera denna heliga ko. Den ansvarige ministern, kommunisten Anicet Le Pors, har snarast tassat fram i filttofflor. Desto viktigare fann Pierre Mauroy det vara att redan från början göra klart för de anställda vid den nyligen nationaliserade sektorn att de ingalunda skulle räknas som del av den statliga förvaltningen, vare sig vad gäller arbetstider, pension eller garanterad fast anställning.

Liksom Mitterrand under sin tid som oppositionsledare kritiserade Giscard för att politisera tjänstetillsättningar och att bara sätta in sitt eget folk på de statliga topposterna har borgerliga kritiker anklagat vänsterregeringen för att bedriva en "häxjakt" på ämbetsmän utan rätt partibok. Det finns förvisso många exempel på hur nya utnämningar gått till regeringens sympatisörer. Undan för undan har regeringen satt in sitt eget folk på höga statliga chefstjänster, som direktörer för de nationaliserade företagen, i ledningen för forskningsråd, inom radion och televisionen samt som republikens kommissarier ute i departementen. Men tillsättningarna har ofta begränsats till de allra högsta tjänsterna och innebär långt ifrån att den statliga ämbetsmannakårens sammansättning förändrats på något mer påtagligt sätt. De socialistiska och kommunistiska ministrarna får i de flesta fall förlita sig på att deras riktlinjer förverkligas av tjänstemän som i de flesta fall arbetat under borgerliga regeringar.

Maktens språk och språkets makt

Skillnaden märks redan på stilen i parlamentsdebatterna. Ett inlägg från talarstolen lämnas sällan obemött. Motståndarna avbryter, ropar invändningar, häcklar och avger ömsom ironiska, ömsom argsinta läten. Kalabaliken i salen mattas endast måttligt av talmannens uppgivna klubbslag. Mot den svenska riksdagens dåsighet kontrasterar den laddade, stundom fientliga, atmosfären i det franska parlamentet. Skillnaden märks också på ledamöternas placering. I den svenska riksdagen sitter man sedan gammalt valkretsvis, vilket innebär att politiska meningsmotståndare ofta får samsas som bänkgrannar. I Frankrike grupperas ledamöterna partivis. I den halvcirkelformade nationalförsamlingen sitter, som seden bjuder sedan franska revolutionen, de radikala till vänster och de konservativa till höger. Efter det senaste valet måste talmannen vrida sitt huvud åtskilligt till vänster för att få syn på den reducerade kommunistgruppen, men kan sedan låta blicken svepa över de flera hundra socialisterna för på den högra flanken upptäcka de två oppositionspartierna. Stämningen upprätthålls av att varje debattinlägg följs av applådåskor från de egna anhängarna. Alla bifallsyttringar och giftiga repliker registreras noggrant av stenografer och bevaras till eftervärlden i det tryckta protokollet i Journal Officiel.

Den verbala nivån i den franska politiska debatten är ofta uppskruvad. Allt som oftast anklagar de båda sidorna varandra för att ha gått över förolämpningarnas gräns. När socialisten Berson i debatten om nationaliseringarna anklagade några av oppositionens ledamöter för att låta sitt motstånd vägledas av privatekonomiska intressen blev svaret en rasande indignation och presidenten fick själv ingripa för att gjuta olja på vågorna. Oppositionen uppmärksammade även nogsamt när Paul Quilès på socialistpartiets kongress i oktober 1981 illustrerade sitt krav på snabbare förnyelse inom statsförvalt-

ningen med ett, måhända mindre välfunnet, uttryck från Robespierre. Han krävde nämligen att "huvuden måste rulla". Stämningen i valdebatten inför landstingsvalen i mars 1982 trissades upp när inrikesminister Defferre anklagade RPR-ledarna Jacques Chirac, Bernhard Pons och Charles Pasqua för att ha varit den nyligen skjutne spelkungen Marcel Franciscis "vänner, medbrottslingar och beskyddare", ett uttalande som Defferre sedermera fälldes för i domstol.

Även på den borgerliga sidan är invektivkonsten högt utvecklad. När Mauroy presenterade sitt sysselsättningspaket och kom till punkten att ungdomar skulle erbjudas sysselsättning i en form av medborgartjänst ropade Robert-André Vivien från sin oppositionsbänk "Marskalk, vi är här!" och associerade därmed till Vichy-regeringens system. Samme Vivien kallade i en parlamentsdebatt i april 1982 Maurice Séveno, en av socialistpartiets ansvariga för massmediafrågor, för en "apparatmänniska" och "slyngel". UDF:aren Christian Bonnet liknade justitieministern Robert Badinter vid "en återspegling av möglet inom vissa parisiska kretsar" och även om han skyndade sig att tillägga att det rörde sig om ett litterärt citat från Guy de Maupassant gavs yttrandet stor spridning i massmedia.

I början av juni tillspetsades debatten om den nya medbestämmandelagen av en pågående arbetskonflikt på Talbotfabriken. Från oppositionsbänkarna vrålades repliker som "Ni är rädda!", "Det är en skam!" samt "Och Polen då?" Från vänstra delen av plenisalen hördes bl a "Tig era fascister!" och "Ni är kuppmakare!".

Det vore poänglöst att försöka mäta vilken sida som leder invektivligan. Fenomenet är heller ingalunda nytt. De verbala excesserna i fransk politisk debatt skulle kunna ge material till en egen bok. Särskilt ymnig är floran under Dreyfus-affären, antisemitismens 1930-tal, kalla krigets inledningsskede och Algeriet-krisen.

Även när franska politiker avstår från rena okvädningsord återstår det en speciellt fransk retorisk tradition. Inte bara vid statsbesökens galamiddagar utan vid det enklaste valtal i en bondby flödar vältaligheten, de litterära referenserna och de

historiska parallellerna. När en utskottstalesman skulle gå upp i parlamentsdebatten om medbestämmande och redogöra för några smärre ändringsförslag var det självklart att han tog sin utgångspunkt i händelserna 1789. Decentraliseringsdebatten förs i termer som colbertism, jakobinism och girondism. När Mitterrand höll sin första stora presskonferens som president verkade det vara mindre viktigt exakt *vad* han sade utan mer *hur* det sades: skulle han lyckas med att under tre timmar utan manuskript på ett tillräckligt elegant sätt presentera sin politik? Man hade nu inte behövt vara orolig. Den nuvarande presidenten besitter såväl det skrivna som det talade ordets gåva och fler än en drog paralleller med den gamle generalens retoriska manér.

Det som i utländska öron många gånger kan låta bombastiskt och pretentiöst har emellertid den fördelen att politiken inte sätts under skäppan. Även ganska obetydliga politiska åtgärder, som i Sverige skulle läggas fram i en grå stencil på en mumlande presskonferens, förkunnas med skälvande poesi, grandiosa perspektiv och med den självklara förutsättningen att Frankrikes nationella storhet står på spel. Man brukar ibland tala om politiken som en arena med sina aktörer. Man får då föreställa sig fransk politik som Comédie Française med sina 1600-talsuppsättningar, peruker och teatrala utspel. Svensk politik blir i jämförelse härmed ett bygdespel i Folkets park.

Om den franska stilen sålunda lätt får hjärtan att klappa och sätter känslorna i svang finns det också härmed en risk förknippad. De retoriska parallellerna till historien är inte alldeles oskyldiga. Landet har befunnit sig i inbördeskrig flera gånger under de senaste 200 åren. Såren från Vichy-tiden 1940–1944, statskuppshotet 1958 och de kritiska veckorna i maj 1968 har ännu inte helt läkts. Trots de mångfaldiga hänvisningarna till nationen och dess ära är det ändå konflikten och inte enigheten som tas som den outsagda utgångspunkten i fransk debatt.

När man letar efter de områden som förändrats i Mitterrands Frankrike så hör den politiska kulturen definitivt inte dit. Den är så djupt rotad att det vill till mer än ett valutslag

och ett regeringsskifte för att det skall märkas någon skillnad. Den intressanta frågan är om detta vaga fenomen som benämns politisk kultur, politisk stil, på något sätt inverkar på den förda politiken. Svaret blir utan tvekan jakande. För den politiker som vill bygga breda koalitioner, samla många meningsriktningar bakom sin politik, är det en försvårande omständighet att verka i en politisk miljö där misstänksamheten och hätskheten hela tiden ligger på lur. En svensk skulle om Frankrike säga att det inte råder något särskilt kompromissvänligt klimat.

Det finns alltså i varje land en speciell politisk atmosfär, en ton, en stil, som består av historiska erfarenheters avlagringar. Varje land är i detta avseende unikt, men det intressanta är att det politiska språket i skilda system trots allt förefaller ha vissa gemensamma särdrag. Dessa likheter beror på att den politiska verkligheten till sin natur är abstrakt. Den politiska maktutövningen kan inte åstadkommas utan förmedling av vilja och intentioner och kräver därför ett språk. De politiska orden tar ofta form av bilder, av liknelser, av metaforer.

Det politiska bildspråket tycks inte känna några gränser. Den organiska statsuppfattningen yttrar sig i biologiskt inspirerade ord som samhällskropp och statsorgan. Politikens "positioner" beskrivs med hjälp av "dimensioner" och begrepp som vänster och höger. På den politiska färgskalan skiftar nyanserna från rött, rosa och grönt till mörkaste blått och svart. I den politiska väderleken mäts temperatur, vindar och vågor med opinionsbarometrar. När politiken blir krig är de egna trupperna på frammarsch och när motståndarnas partistrateger sätter in det tunga artilleriet får man slå till reträtt för att undvika valförluster.

En annan populär källa för de politiska metaforerna är idrotten. När Pierre Mauroy vid landstingsvalen i mars skulle klargöra sin politik kastade han sig djärvt ut i sportspråkets högre rymder. Hans roll var, sade Mauroy, som lagkaptenens i ett fotbollslag: ömsom agera på mittfältet som spelfördelare, ömsom i kedjan för att göra mål, ömsom i försvarets bakre linjer för att hålla ställningarna. Fyllnadsvalen i januari hade bara inneburit en tillfällig formsvacka, men han försäkrade att

socialisterna i landstingsvalet skulle göra en toppmatch.

Det kan för övrigt inskjutas att språkutbytet mellan idrott och politik inte är enkelriktat. För att beskriva läget inför returmötet i en match i den franska fotbollscupen tog en radioreporter till ett specialuttryck från det franska valsystemet. Ett parti som inför den andra valomgången bedöms ha goda möjligheter att vinna mandatet i valkretsen sägs befinna sig, och det gällde tydligen också det aktuella fotbollslaget, "en ballotage favorable".

För att ytterligare muntra upp sina anhängare växlade Mauroy över till en ny metafor: Visserligen har vi lagt grunden, men vi står fortfarande mitt uppe i bygget. Det kan hända att vi blir lite leriga och att bilden av oss påverkas av detta. Men vi måste få fransmännen att förstå att vi inte kan göra annat än att fortsätta vårt jobb på att snarast möjligt göra det hus inflyttningsklart som de så otåligt väntar på.

Men det är en metafor som mer än någon annan kommit att symbolisera den nya regimen. De franska socialisterna har medvetet formulerat sitt politiska budskap i *rörelsens* och *förändringens* bilder. Ett nyckelord är "changement", som använts såväl i opposition som i regeringsställning. Det behövs en förändring i fransk politik, en förnyelse, ett uppbrott. Men det var inte fråga om vilken förändring som helst. Revolutionära kastningar och hastiga ryck skulle skrämma bort marginalväljarna. Mitterrands valrörelse var i detta avseende minutiöst förberedd. Ansvaret för kampanjplaneringen anförtroddes åt Jacques Séguéla, "enfant terrible" inom den franska reklam- och marknadsföringsbranschen. Séguéla har själv i en bok berättat om hur man kom på det förlösande nyckelordet som skulle bli Mitterrands signum.

François Mitterrand var efter fyrtio års med- och motgångar i politiken väl medveten om att det idag inte räcker att hålla tal på gator och torg och ha ett utmärkt program för att vinna. Han var också grundligt uttråkad av vad han dittills sett och hört av politisk reklam, bitter över hur dåliga TV-framträdanden, misslyckad sminkning och felrandiga slipsar allt mer kommit att bidra till valresultaten. Séguéla retade hans nyfikenhet. Det fick bära eller brista, det här var ändå rimligen

hans sista försök att nå det eftertraktade presidentskapet.

Ett möte – på en restaurang naturligtvis, där det mesta av vikt i detta land avhandlas – och Séguéla fick fria händer. Den här kampanjen skulle inte styras från socialisthögkvarteret på rue Solferino utan från reklambyrån RSC & G:s lyxiga lokaler i hjärtat av Saint Germain. Från ett klart underläge mot såväl Giscard som Rocard skulle Mitterrand på bara några få månader vara ikapp. Hur gick det till?

Strategin föregicks av en grundlig marknadsundersökning. Giscard d'Estaing uppfattades av franska folket som intelligent, men inte riktigt ärlig. Han förförde, men höll inte löften. Han var väluppfostrad, men högdragen. Mondän, raffinerad och elegant, men avskuren från folket. Kultiverad, men teknokrat. Visionär, men inte tillräckligt fast och konsekvent.

Med andra ord, mot honom skulle man ställa mannen med vilja, hjärta och uthållighet, en François Mitterrand som han verkligen var, inte förvanskad som han blivit genom årens falska politiska speglar. Man sade att han var gammal – Séguéla gjorde honom vis. En man som hade passerat de personliga ambitionernas ålder och nu var lugn, uppfylld av en inre frid. Det sades att han var intellektuell – han fick bli realist, det sunda förnuftets vän, en man nära folket och människornas dagliga bekymmer.

Efter ett par misslyckade presidentval hade han fått stämpeln som förlorare. Nej, han var i stället uthållig. Sedan 1965 hade han förespråkat samma politik. Mot alla odds hade han förvandlat det lilla döende socialistpartiet till Frankrikes största.

Taktikern blev sanningssägare. Han försökte inte alls måla ut en rosa framtid, utan talade i stället om behovet av uppoffringar och solidaritet. Dessutom, om det hävdades att han var intellektuell och litterär så var det sant. Han var en passionerad försvarare av rättvisa, en rättvisa för alla och envar. Mitterrand mot Giscard, det skulle bli Roosevelt mot Ludvig XV, New Deal mot gamla uttjänta recept.

En stor kampanj inleddes i veckopressen. I oerhört vackra svart-vita foton över hela uppslag berättade kända författare, skådespelare, konstnärer och forskare om sin personliga vän-

skap med François Mitterrand. I en talande mening eller två beskrevs just den eller den önskvärda egenskapen.

Men den verkligt slående frasen återstod att finna, den fras som idag kommit att bli ett centralt begrepp i fransk politik och som nära nog dagligdags används av regeringen för att förklara och försvara sitt program. Dess upphovsmän var varken socialister eller kommunister utan några vanliga, yrkesskickliga reklammän. Under en lång och jobbig arbetssession, med borden dignande av kaffebrickor och luften tjock av cigarettrök försökte Séguélas folk hitta den slogan som skulle stå mot gaullisten Chiracs "Jag är den president ni behöver" eller Giscards "Frankrike behöver en president" – en katastrofal affisch på vilken de flesta spontant reagerade: ja, men frågan är just vilken!

Varför konstla till det, stönade till sist någon av Séguélas medarbetare: Mitterrand är ju en lugn person, låt oss kalla honom "den lugne mannen" (l'homme tranquille). Reaktionen blev ett ramaskri från två andra medarbetare: Nej han är mer än en *man,* han är en *kraft! La force tranquille* var född och den lugna kraften skulle börja sitt segertåg. Den kom igen i en rad affischer och kampanjinslag. Mest berömd blev den valaffisch som visar en trygg äldre man (Mitterrand) som blickar mot folket. I bakgrunden en idyllisk liten by med obligatoriskt kyrktorn. Himlen i trikolorens färger; rött, vitt och blått. Inte mycket som kunde skrämma mittenväljare, men väl en kombination att få de traditionsbundna fransmännens hjärtan att klappa.

Men ibland har regeringen varit nära att snubbla på sitt eget bildspråk. Ett exempel är den så kallade paus-debatten. I en radiointervju den 29 september 1981 tände finansministern Jacques Delors en intensiv debatt inom regeringen. Den utlösande gnistan var ett enda ord: "paus". Delors sade ordagrant: "Min egen uppfattning är klar. Det behövs en paus i tillkännagivandet av reformerna. I gengäld gäller det att se till att de som beslutats verkligen leder till resultat."

Delors utvecklade sin tankegång med en jämförelse mellan svensk och fransk politik: "När det gäller svenskarna, om de vill göra en reform, så börjar de fundera över den under fem

år, sedan sätter de den i verket och genomför den. Svenskarna har också uträttat mycket. Uppenbarligen är svenskarna inte fransmän. Vi har särskild fallenhet för abstrakta idéer. Vi börjar med att säga: 'Här är reformen.' Sedan gäller det att göra något av den. Den kyrkogård i Frankrike som är mest fullbelagd är den för lagar som inte tillämpats och reformer som inte genomförts."

Att just ordet "paus" väckte sådan omedelbar reaktion har en historisk bakgrund. När folkfrontsregeringen på 1930-talet märkte att den stött på ekonomiska svårigheter förklarade Léon Blum i ett radiotal i februari 1937 att det var dags för en "paus" i regeringens sociala reformprogram. Fyra månader senare avgick Blum. För vänstern betyder "paus" sedan dess inte bara en kortvarig parentes utan resignation och början till ett bittert nederlag.

Premiärminister Mauroy var inte sen att bemöta Delors. Regeringen hade inte alls för avsikt att ta någon paus, den utlovade reformtakten skulle hållas utan någon som helst uppbromsning. Var det fråga om en verklig spricka inom regeringen, fanns det fundamentala skillnader i fråga om regeringspolitikens strategiska huvudlinjer? Debatten fick ytterligare näring när forskningsministern Chevènement i ett tidningsuttalande gav sitt fulla stöd åt Delors. Det politiska bildspråket nådde ytterligare höjder när Delors inför en församling av arbetsgivare i Lyon förklarade att tempot i regeringsarbetet borde vara "allegro non troppo", raskt men inte alltför fort.

De närmaste dagarna fylldes av ansträngningar från presidenten, premiärministern och den socialistiska partiledningen att minska betydelsen av meningsskiljaktigheterna. Fortfarande var det emellertid rörelsemetaforerna som blommade. Mauroys ståndpunkt var att regeringen var besluten att genomföra reformerna "utan varken acceleration eller brådska utan på ett beständigt och kontinuerligt sätt". Den socialistiske partiledaren Lionel Jospin fyllde i och menade att reformerna borde genomföras "i en rimlig och förnuftig takt". För kommunisterna var paus liktydigt med att reformerna uppsköts, förklarade partiets gruppledare i nationalförsamlingen André

Lajoinie, som också ansåg att reformerna borde förverkligas med "snabbhet och allvar". Den socialistiske talmannen Louis Mermaz påpekade vist att man måste köra på: "På en cykel, om man stannar, så ramlar man."

Pausdebatten blev nu ingalunda sista gången som rörelsemetaforerna kom till användning. I början av februari förklarade Mauroy att han ansåg att rytmen i förändringen måste accelereras. I maj hade budskapet ändrats, men bildspråket var detsamma. Mauroys åsikt var nu att hastigheten måste ändras: "man måste bromsa det som håller på att skena iväg". Även de ekonomiska ansträngningarna uttrycks i snarlika vändningar. Ett centralt begrepp är "relance", som innebär att något – i detta fall ekonomin – varit i rörelse, sedan stannat av och nu sätts igång igen. Bildspråket blir också mer och mer komplicerat. Förändringar kan matematiskt representeras med hjälp av funktionsanalys och i den franska politiska debatten har man nu nått andraderivatans nivå. Inte minst inom kommunistpartiet höjs röster för att man måste "förändra förändringen". Regeringen har för övrigt själv tacksamt utnyttjat andraderivatans möjligheter när man tolkat arbetslöshetens förändringar: tyvärr minskar nu inte antalet arbetslösa men man påpekar i stället noga att "ökningen börjat minska".

Det är inte alls betydelselöst vilka ord som används för att uttrycka politiska intentioner. Bildspråket öppnar nya synsätt, men begränsar också seendet. Ett val av en jargong, en terminologi, innebär med nödvändighet att ett alternativ väljs bort. Man kan därför alltid diskutera de relativa för- och nackdelarna hos olika metaforer. Förvisso har rörelsemetaforerna varit effektiva. I opposition kunde socialisterna slå an en ton som vann genklang inom stora delar av den franska väljarkåren. Det diffusa missnöjet med den ekonomiska situationen och Giscards maktinnehav manifesterades i en åstundan efter något nytt, efter ett byte. Mitterrands trygga budskap om en lugn förändring blev ett perfekt svar på dessa önskningar.

Men när socialisterna gått från opposition till regeringsansvar har det effektiva propagandavapnet förvandlats till en boja. När regeringen skall förklara sina politiska intentioner

har det blivit enkelt, alltför enkelt, att tillgripa de invanda slagorden om "changement" som ger ett allmänt intryck av dynamik och vilja. Men rörelsens och förändringens bildspråk är innehållslöst såtillvida att såväl förflyttningens ursprung som dess mål är höljda i dunkel. Söker man bilda sig en uppfattning om den franska regeringens politik på grundval av rörelsemetaforerna blir intrycket snarast en sävlig oxfora som dyker upp ur dimman, på väg mot en töckenfylld horisont någonstans i fjärran. Vadan och varthän?

”Socialismen, det är för mig staden”

President François Mitterrand besvarar speciellt för denna bok ett antal frågor om den franska socialismen och om erfarenheterna från det första årets maktinnehav. Intervjun gjordes av Chris Forsne den 5 augusti 1982.

– *Vilka är den franska modellens särdrag?*

– Vi knyter an till en av de stora, för att inte säga den största socialistiska traditionen i världen. Vi vill förbättra villkoren för de samhällsklasser som varit och alltjämt är exploaterade av kapitalismen. Vi vill hjälpa dem fram till mognad och ansvarskänsla med respekt för det bästa av det demokratiska arvet, dvs frihetens stora principer. Dessa frihetsprinciper har definierats av andra än socialisterna. De fastställdes av det liberala borgerskapet vid slutet av 1700-talet och är de välkända allmänna fri- och rättigheterna: frihet att uttrycka sig, tala, skriva; rörelsefrihet, organisationsfrihet, mötesfrihet osv.

Men genom arbetarnas kamp under 1800-talet har socialisterna sökt lägga kollektiva rättigheter och friheter till de individuella. Det rör sig om rätten till arbete, trygghet, utbildning och kultur samt kvinnans och barnets rättigheter. Till dessa lades så organisationsrätt för arbetare, fackliga rättigheter och strejkrätt.

De franska socialisterna ansluter sig till denna stora frihetstradition. Men den historiska verkligheten heter klasskamp och människans exploatering av sin nästa genom ekonomisk dominans. Vi vill därför befria alla arbetare från denna dominans. Här finns ingen skillnad mellan socialdemokrater och franska socialister. Skillnaden ligger i metoden, inte i målet.

Vi respekterar den grundläggande frihet som tillhör alla samhällen och generationer före socialismen, under socialismen och efter socialismen, kristenhetens kamp, renässansen, upplysningstiden – de är alla andens revolutioner för frihet. Men socialisterna anser också att friheten, i synnerhet under den industriella eran, inte kan räddas på annat sätt än genom organisation. Det gäller att med hjälp av en teori om staten och samhället, med hjälp av intelligens, erfarenheter och kunskap, söka planlägga och förutse vad som kan vara bra för samhället på fem-tio års sikt.

De dominerande privata intressena har en tendens till monopol. Kapitalismens utveckling motsvaras av uppkomsten av makt som först blir lokal, så småningom nationell och idag multinationell. All makt läggs i händerna på några stora privatintressen. Socialismen har därför föresatt sig att ge sig in i kampen mot de privata monopolen, vilka är de nya stormännen, de nya feodalherrarna, arvtagare till medeltidens gamla feodalväsen och bourgeoisiens privilegier. Vissa former av kollektiv organisation måste till inom vissa områden för att ersätta den individuella anarkin eller de privata intressenas dominans.

För att uppnå detta finns flera tillvägagångssätt. Socialdemokratin i nordeuropa har mer intresserat sig för den sociala organisationen. Den franska socialismen är mer intresserad av den ekonomiska organisationen. Angreppssättet är alltså annorlunda. Vad gäller Frankrike så har vi under flera stora epoker, folkfronten 1936, efter befrielsen 1944 och så 1981, utvidgat den offentliga sektorn. Vi har förstatligat överallt där det inom nyckelsektorer funnits tendens till monopol eller redan införts ett monopol. Vi har överfört elektricitet, gas, kol, delar av bilindustrin, banker, kemi, data, flyg osv till allmän ägo. Detta har naturligtvis ogillats av det liberala samhället som omhuldar den traditionella 1800-talsprincipen att den starke vinner på den svages bekostnad.

Socialdemokraterna har mer intresserat sig för sociala frågor, ofta för övrigt med hjälp av en stark kommunal självstyrelse. De har rätt på sitt sätt och vi beundrar ofta deras framgångar, men vi anser att så länge man inte attackerar motstån-

darlägrets kärna, den ekonomiska makten, riskerar man att få se de erövringar som gjorts under gångna decennier fördärvas lite på måfå genom den politiska utvecklingen.

Jag har alltid ogillat att man godtyckligt skiljer mellan tysk, svensk, fransk och spansk socialism. Varje gång jag hör socialister attackera socialdemokratin så försvarar jag denna. De sydeuropeiska socialisterna, de franska, spanska, italienska och grekiska, har ändå lagt tyngdpunkten på de ekonomiska institutionerna, från vilka de sociala reformerna sedan kan utgå. Denna skillnad i metod är inte någon skillnad i filosofi.

Det är ju för övrigt tack vare att det existerat flera socialistiska experiment före oss som vi kan anpassa vår socialism till Frankrike. Vi har sett baksidan av den sovjetiska erfarenheten. Vi kan dra lärdom av framgångarna, ibland misslyckandena, inom den skandinaviska och tyska socialdemokratin. På sätt och vis har vi haft turen att komma efter de andra, även om det samtidigt varit en olycka att socialisterna tagit så lång tid på sig för att triumfera i Frankrike.

– *Varför valde ni ingen socialdemokrati av t ex svensk modell?*

– Den franska och svenska socialismen har inte samma historia. Flertalet av de europeiska socialistiska rörelserna, framför allt de skandinaviska, har sitt ursprung i arbetarrörelsen. Arbetarrörelsen har framfött två skilda krafter, den fackliga och den politiska. Partiet är här ett uttryck för fackföreningsrörelsen. Så är fallet med det brittiska labour-partiet och den brittiska fackföreningsrörelsen, så är det också med de västtyska och svenska partierna och deras landsorganisationer.

Det stämmer däremot inte in på Frankrike och det av flera skäl, framför allt ett som är mycket viktigt. År 1905 bildades i Frankrike ett förenat socialistiskt parti som samlade alla dåtidens småpartier. I samma ögonblick ställdes arbetarnas fackliga organisationer inför ett problem: skall vi ansluta oss till detta parti eller skall det få bli vårt språkrör? Vid en kongress i Amiens beslutade fackförbunden att säga nej till båda alternativen. De ville varken vara beroende av ett politiskt parti eller låta ett politiskt parti vara beroende av dem. Det var två skilda sätt att agera. Allt detta var dels ett arv från händelserna

under Paris-kommunen 1871, men också ett utslag av de starka anarko-syndikalistiska tendenser som finns i Frankrike.

Det politiska och fackliga agerandet har under årens lopp utvecklats mycket olika. Visst finns det förbindelser, ofta goda sådana, och det förekommer ofta gemensam kamp. Men det är något helt annat än hos er. Fackförbunden misstänker ständigt de politiska partierna för att vilja sätta sig själva i första rummet. Idag är det franska socialistpartiet kanske det enda som inte har en facklig bas. De franska socialisterna är fackligt anslutna, men det finns inga fackliga organisationer som tjänar som stöd för socialistpartiet.

Detta är en grundläggande skillnad jämfört med de nordeuropeiska socialdemokraterna. Härtill bör man antagligen lägga temperamentsskillnader. Det franska temperamentet är inte detsamma som det svenska . . .

– *Kan ni ge exempel på vad ni uppfattar som positivt och negativt i skandinavisk arbetarrörelse?*

– Jag anser att de socialdemokratiska partierna utsatt sig för risken att se sina insatser delvis gå förlorade till följd av det faktum att den ekonomiska makten hunnit ikapp dem. De har låtit stora karteller och truster förbli herrar över ekonomin. Det är enligt min uppfattning en fara. Jag tror också att man kan säga att socialdemokratin tagit sig an skatteproblemet på ett sätt som lett till ett kanske alltför högt skattetryck. De har åstadkommit ett skattetryck som är tungt men inte nödvändigtvis produktivt.

Det finns saker som dessa, men jag finner att socialdemokratin kan uppvisa fler framgångar än bakslag. Alltså vill jag inte ge några lektioner, utan hellre lära själv.

– *Vilket är målet? Vad innebär socialism för er?*

– Målet är först och främst mer rättvisa i det franska samhället. Vi är inga revolutionärer. Vi har sett det marxistleninistiska systemets missgärningar. Vi vill skapa ett blandekonomiskt samhälle och leva samman med privata intressen. Vi vill bara inte att dessa skall bli så mäktiga att de blir herrar över ekonomin. Vi inleder nu kampen och tänker fortsätta den för att uppnå en större jämlikhet och rättvisa. Vi vill ha en bättre fördelning av resultatet av nationens ansträngningar. Det är

inte normalt att minoritetsgrupper, bourgeoisien, den rikaste och mäktigaste tredjedelen, skall få två tredjedelar av landets vinster. Detta tvingar oss att vidta sociala åtgärder, skattereformer och en djärv omfördelning.

Vi accepterar att leva i ett blandat samhälle. Vi har inte påtvingat alla våra doktriner, vi vill övertyga medborgarna steg för steg. Det är därför vi har en kulturpolitik, en utbildningspolitik och framför allt en politik för decentralisering, som bör leda till att fransmännen vinner större ansvarskänsla. Decentraliseringsreformen är en grundläggande reform i ett land som Frankrike, vilket sedan Richelieus och Colberts 1600-tal har varit starkt centraliserat. Vi har genomfört en reform som innebär att kommuner, departement och regioner får större makt.

Det här innebär att vi vill ha mer av frihet, mer av rättvisa, mer av ansvar. Våra medborgare skall vara verkliga medborgare och inte vara underställda olika maktgrupper som tänker och handlar i deras ställe.

Samtidigt ser vi på befolkningsutvecklingen. Vår befolkning blir mer och mer koncentrerad till tätorterna. Snart bor åtta av tio fransmän i städerna och samma mönster gäller alla industriländer. Vi vill att vårt samhälle skall inspireras av det bästa i bondesamhället, med en större kontakt mellan individerna, familjer som känner varandra och där man talas vid sinsemellan, tar sig tid att leva, att tänka på framtiden och ändå förbli det förflutna trogen.

Stadens samhälle har förkastat allt detta och vi befinner oss i en övergångsperiod där miljontals människor packats samman utan att finna någon struktur att leva i. Amerikanska sociologer har nyligen gjort en intressant undersökning som visar att varje människa har behov av att leva i familje-, vänskaps- och samhällskretsar på i runt tal 500 personer. Tätorterna har raskt förvandlat miljontals människor till isolerade individer, anonyma mitt i massan, som inte längre har några länkar till sitt förflutna. Var och en överges med sina brustna band tills det inte längre finns något samhälle. Det är därför som vi får dessa försök att finna nya grupper, sekter och gäng som t ex motorcykelgängen. Dessa medlemmar finner en ge-

menskap i uniformen och skinnjackan. Även om de utåt agerar på ett olagligt sätt så respekterar de inom gruppen vissa hederskoder. Var och en försöker förklara sig bäst han kan.

Städerna har inte organiserats för att återskapa ett samhälle som kan ge upphov till en ny civilisation. De har byggts för profitens, bara för profitens skull. Gatorna och vägarna har förlängts i all oändlighet. I Montreal i Kanada finns en gata som är 50 kilometer lång. Och höjden – ta bara de berömda skyskraporna där människorna inte känner varandra, inte ens vet vem som bor mitt över farstun.

Här föds man, lever och dör utan att känna de andra, utan att ha något utbyte med omgivningen. Även familjen löses upp, eftersom bostäderna inte är tillräckligt stora för att flera generationer skall kunna leva ihop. Barnen kan inte längre passas av mormor medan föräldrarna arbetar. Människan har inte längre några band som förenar henne med sin nästa.

Ni frågar mig: ”Vad innebär socialism för er?”. Det är svårt att svara på med några få ord. Jag läste en gång en bok av en stor brittisk labour-man. Socialismen, det var för honom, sade han, lika med vetenskapen. Naturligtvis medger vetenskapen att en social och ekonomisk struktur utvecklas. Vetenskapen är lika oumbärlig som kunskapen för socialismen.

Men jag skulle ändå svara, på samma lite godtyckliga sätt, att socialismen, det är för mig staden.

Antingen förmår socialisterna återfinna en verklig livsform i staden, dvs en form för arkitektur, stadsbyggnad och kulturellt utbyte. I så fall återskapas också undan för undan ett nytt samhälle.

Eller så finner socialisterna inte denna form och då kommer vi att få uppleva allt mer av kriminalitet, misströstan och självmord. Det kommer att leda till en brist på intresse för politiken och det i sin tur till att makten återgår till organiserade grupper, visserligen små och i minoritet, men mycket mäktiga.

– *Hur lång tid behövs för allt detta?*

– Åh, vi behöver lång tid. Mitt mandat räcker förvisso inte till. Man får försöka avancera så mycket som möjligt, en bit för varje generation. Vi har redan åstadkommit en hel del på ett

år. Men som man hellre ser vad som inte gjorts än vad som gjorts så anser vi att det fortfarande ligger ett berg framför oss.

– *I början av er mandattid hade arbetslösheten absolut högsta prioritet?*

– Det berodde på omständigheterna. Det råkade bli så att vi kallades att regera vid en tidpunkt då den internationella krisen slagit hårt mot västvärlden. Hade vi kommit till makten vid ett annat tillfälle hade frågan inte behövt ställas så. Det är inte ett strukturellt problem speciellt för socialister, utan ett problem som gäller det kapitalistiska samhället och som vi är tvungna att förvalta. Vi hamnade i en situation med 1,7 miljoner arbetslösa och en utveckling som snabbt hotade leda till två och en halv miljon.

Vi har naturligtvis försökt att bromsa, men man måste ta i beaktande att vi inte brutalt kan minska arbetslösheten förrän den dag vi återfunnit framstegskraften och en tillräcklig produktionsvolym. Det är därför som vi har utvecklat betydelsefulla planer för industrins omstrukturering. De kan inte bära frukt inom ett enda år. Vi befann oss i en situation med en nedkörd stålindustri, en nedkörd textilindustri, en metallindustri i fara, en hotad bilindustri, en obefintlig träindustri och en lika obefintlig verkstadsindustri.

Vi ansåg att det fanns en tendens till internationalisering av den franska industrin, att fler och fler utländska intressen dominerade vår industri. Jag säger inte att Frankrike bör producera allt. Det finns en viss internationell arbetsfördelning som är fullständigt logisk och förståelig, men ett land som Frankrike kan inte utblotta sig till förmån för några stora industriländer. Annars skulle det inte längre finnas något nationellt oberoende. Alltså så måste vi bygga upp allt detta. Efter det att vi fått igång den franska ekonomin då kommer det naturligtvis att finnas färre arbetslösa, men eftersom den industriella återuppbyggnaden måste ske från grunden kommer resultaten inte att synas förrän inom loppet av några år. Under tiden försöker vi möta arbetslösheten med en större rörlighet på arbetsmarknaden, med en bättre vidareutbildning för arbetarna för att de snabbare skall kunna anpassa sig

till förändringarna inom industrin, vi försöker utveckla nya industribranscher såsom elektroniken, vi försöker producera vår egen energi, inte minst med kärnkraft, vi försöker utveckla kollektivtrafiken – vi söker ingjuta nytt liv i vår ekonomi som haft en tendens att förtvina.

– *Sedan några månader har ni alltmer tvingats intensifiera kampen mot inflationen. Har prioriteringarna ändrats?*

– Det där är lite godtyckligt. Under de senaste sju åren har Frankrike haft mellan 10 och 14 procents inflation per år. Det är alldeles för mycket. Detta är arvet som vi fått. Det är omöjligt att återerövra våra marknader om vi fortsätter att ha en inflation av den här ordningen och som sätter vår valuta i fara. Under vårt första år har vi lyckats minska inflationen med en och en halv procentenhet, till cirka 12,5 procent. Det är långt ifrån tillfredsställande, eftersom andra länder har runt 5–6 procent. Så länge som vi ligger på 12 och 13 procent är det uppenbart att våra produkter inte är konkurrenskraftiga på exportmarknaderna.

Vi har vidtagit strama åtgärder för att vi detta år skall få en takt på 10 procent, vilket i sin tur bör tillåta att vi nästa år kommer ner i 8 procent. Vid den tidpunkten kommer vi att bli konkurrenskraftiga på utrikessidan, fabrikerna går bättre och arbetslösheten minskar.

Vi prioriterar arbetslösheten eftersom det är arbetslösheten som tar struptag på oss. Men inflationen finns samtidigt där och det gäller att ta itu med båda samtidigt.

– *Varför har er återhämtningspolitik ännu inte krönts med framgång?*

– Resultaten av vår återhämtningspolitik är ännu alltför blygsamma. Trots att tillväxten är större än i alla industriländer utom Japan är den ingen framgång eftersom vi eftersträvade 3 procent men bara kommer att uppnå 2 procent. I länder som Västtyskland förblir tillväxten noll procent.

Men vår produktionsapparat har inte förmått att framställa och sälja sådana produkter som återhämtningen av konsumtionen har tillåtit folk att köpa. När fransmännen har fått mer pengar att köpa för så är det inte den franska industrin som försett dem med det som de köpt. Man har i stället köpt

utländska varor. Genom att öka vår import har vi utsatt oss för risken för en inflationistisk utveckling. Det är inte förrän vi anpassar produktionen till fransmännens behov som återhämtningen uppnår sin fulla effekt.

Den ökande konsumtionen måste åtföljas av ökande investeringar. Det är bara det att en konsumtionsökning kan man åstadkomma på en gång, men investeringar sker på lång sikt.

Sedan 1976 har investeringarna i Frankrike inte ökat med mer än 1 procent inom den privata sektorn, men med 50 procent inom den offentliga. Det innebär att man inte har investerat särskilt mycket. När man sätter igång att dela ut miljarder till folks konsumtion – till fattiga, barnfamiljer, pensionärer och handikappade – så är det till människor som lever under knappa omständigheter och de börjar omedelbart köpa för pengarna. Och då gäller det att se till att de i första hand handlar franskt.

– *Finns det inte en risk för protektionism i er plan för att "återerövra hemmamarknaden"?*

– Nej, nej. Om vi vidtoge åtgärder vid gränserna skulle det finnas en fara för protektionism. Vi accepterar lojal konkurrens och vi önskar att våra produkter blir konkurrenskraftiga och till och med bättre än andras. Och med ärliga medel.

– *Hur lång tid kommer det att behövas?*

– Det är så olika. Om vi t ex vill köpa mindre energi från utlandet skulle det krävas att alla de miljarder som satsas på energisparande blir lönsamma omedelbart. Att främja robotiseringen och rationaliseringar inom biltillverkningen är möjligt att genomföra snabbt eftersom vi redan har en stark bilindustri. Att skapa verkstadsindustri är däremot en uppgift på längre sikt. Att göra elektronikindustrin helt konkurrenskraftig mot Japan och USA kräver minst fem års arbete. Hur lång tid det dröjer innan man når ett resultat beror helt enkelt på vilken bransch som angrips.

– *Händer det att ni tycker att folk har för lite tålamod, att de vill se resultat alltför fort?*

– Jag klagar inte på fransmännen. Jag har full förståelse för deras otålighet.

— *Anser ni att de åtgärder som ni vidtagit mot arbetslösheten är tillräckliga?*

— Jag vidtar kraftfulla åtgärder under förutsättning att de är rättvisa. De får inte drabba dem som har det knapert lika hårt som de privilegierade grupperna. Den föregående regeringen gjorde tvärtom. Vi strävar efter att fransmännens uppoffringar skall anpassas efter tillgångar och behov. Detta är en naturlig strävan för socialister. Våra åtgärder är inte tillräckliga; ökningstakten har visserligen bromsats, men arbetslösheten har ännu så länge inte kunnat minskas. Internationell statistik visar att Frankrike har haft den lägsta ökningstakten inom EG. Vi har alltså haft bättre resultat än våra huvudkonkurrenter. När det gäller inflationen har vi haft något mindre goda resultat.

Kampen mot arbetslösheten har inte varit tillräckligt framgångsrik eftersom vi ännu inte haft möjlighet att reformera vår produktionsapparat. Solidaritetskontrakten och programmet för ungdomarnas yrkesutbildning är exempel på åtgärder som har minskat spänningen, men som inte kunnat vända trenden. Vad vi behöver göra, det är att producera.

— *Bland de åtgärder som vidtagits mot arbetslösheten i Frankrike är att minska arbetstiden. Är det verkligen en lösning?*

— Ja, absolut. Utan tvivel. Vi har minskat arbetstiden genom att sänka pensionsåldern, genom att minska veckoarbetstiden och genom att öka den lagstadgade semestern från fyra till fem veckor. Men man kan inte ha en minskning av arbetstiden utan att man samtidigt ökar produktiviteten. Jag talar här om det mänskliga arbetet och inte om maskinernas arbete.

— *Har ni gjort några misstag under ert första år?*

— Det är ni som får döma.

Den franska modellen möter verkligheten

Socialismen av en tredje typ. Det är ett uttryck som använts om de franska socialisternas strävanden, både av partiet självt och av politiska kommentatorer. Socialism av en ny typ, inte den kommunistiska modellen med sin byråkratiska, polisiära, repressiva och centraliserade statsmakt, men heller inte den västeuropeiska socialdemokratins modell. Socialdemokratin har i allmänhet accepterat att företagen förblivit i privat ägo. Ansträngningarna har i stället inriktats på att genomföra sociala välfärdsreformer, att "socialisera efterfrågan men inte produktionen". I de socialdemokratiskt styrda samhällena motvägs den privata ekonomiska makten av att arbetarrörelsen förfogar över regeringsmakten och stöds av en stark fackföreningsrörelse.

François Mitterrand har själv förklarat att de franska socialisterna strävar efter att utforma en alldeles egen modell, som varken motsvarar den i Moskva eller den i Stockholm: "Jag anser att Sverige inte är särskilt socialistiskt av det skälet att man, trots en inkomstfördelning utan lika mellan samhällsgrupper och individer, inte har slagit till mot kapitalismens kärna, kärnan av dess makt, ägandet av de stora produktionsmedlen."

Den franska socialismens särdrag är att den vill kombinera de västliga demokratiernas politiska pluralism med en mer kollektiv kontroll över ekonomin. Trots att de franska socialisterna har mycket mer gemensamt med socialdemokratin när det gäller konkreta reformprogram i fråga om arbetsliv, socialpolitik och jämlikhetssträvanden så anses synen på ekonomins organisering vara en tillräckligt stor skillnad för att göra det berättigat att tala om den franska socialismen som en egen modell. Nationaliseringarna är inte bara nödtvungna försvarsåtgärder utan ingår i en medveten, offensiv strategi. Om staten får kontroll över de stora nyckelindustrierna blir det inte

bara lättare att skapa sysselsättning och genomföra sociala reformer utan, och det har från början varit den franska huvudtanken, landets självbestämmande stärks. I en världsekonomi där de jättelika multinationella koncernerna kontrollerar en allt större del av marknaden kringskärs nationalstaternas manöverutrymme allt mer. Genom att kontrollera kreditväsendet och de industriella nyckelbranscherna kan regeringen skaffa sig ett verkningsfullt medel att möta de internationella koncernernas konkurrens. Den franska socialismens ideologiska ambitioner sammanfattas i slagordet ”en brytning med kapitalismen”, som återkommit i flera programuttalanden, senast på Valence-kongressen i oktober 1981.

Hur långt på vägen mot socialismen har då hunnit? Hösten 1982, efter drygt ett års regerande, är det ännu för tidigt att fälla ett definitivt domslut över socialisterna. De säger sig själva fortfarande bara stå i början av sin reformperiod och många av de vidtagna åtgärderna är avsedda att verka först på längre sikt. Men det går trots allt att redan dra åtskilliga slutsatser redan på grundval av det första årets erfarenheter. Vad har man hittills gjort? Hur långt har man hunnit? Vilka problem har man stött på?

När Mitterrand gick till val på ett detaljerat handlingsprogram med 110 olika politiska krav fick han den fördelen att han inför väljarna kunde ge ett lika konkret som lugnande besked: det är det här och inget annat som jag vill genomföra. Det som möjligen var en nackdel var att många, inte minst på tidningsredaktionerna, noga har sparat sitt exemplar efter det att valrörelsens larm lagt sig. Det har varit lätt att pricka av en efter en av de punkter som regeringen förverkligat. Tidskriften Le Nouvel Observateur har med några månaders mellanrum publicerat ett tättryckt uppslag indelat i fyra spalter. Den första kolumnen, som illustreras av en prunkande stor röd ros, räknar upp de åtgärder som fullt ut genomförts. En knoppande ros visar de förslag som är på väg. Den sista spalten, under en vissnad planta, förtecknar de krav som regeringen låtit falla i glömska. Helhetsintrycket av de olika försöken att jämföra löftena med den faktiska politiken är trots allt en ganska stor överensstämmelse. Ingen har anklagat

den franska regeringen för att vara lat. Det första året vid makten känntecknades av en ofta febril reformverksamhet och med de 110 punkterna som måttstock har man hunnit en god bit på väg.

De utlovade nationaliseringarna har genomförts. Anslagen till forskning har ökat kraftigt. Ett första steg mot en decentralisering av de politiska institutionerna har tagits. En femte semestervecka är införd, minimilönen har höjts liksom vissa sociala bidrag. En förmögenhetsskatt har trätt i kraft. Bruttoprissättning på böcker har genomförts. Dödsstraffet är avskaffat och specialdomstolen för brott på rikets säkerhet har försvunnit. De anställdas medbestämmande på arbetsplatserna har vidgats. Hyresgästernas rättigheter har förstärkts. Radion och televisionen har omorganiserats.

Listan skulle kunna göras längre. Men en hel del återstår. I juni 1982 publicerade Pierre Mauroy en bok om sitt första år som premiärminister. Som avslutning räknade han stolt upp de programpunkter som regeringen på det ena eller andra sättet fattat något beslut om. Men det kanske intressantaste var de punkter som Mauroy valde att hoppa över. En enkel addition visar att dessa utgjorde inte mindre än 50 av valprogrammets 110 löften.

Efter det första årets urladdning kan man tydligt skönja en andhämtning. Officiellt vidhåller man fortfarande målet att vara nere i 35 timmars arbetsvecka år 1985, men med tanke på de problem man hade med att genomföra 39-timmarsveckan har det blivit högst osäkert om det löftet kan hållas. Arbetslösheten fortsätter att öka och kostnaderna för arbetslöshetsersättningarna tynger socialförsäkringssystemet. Man diskuterar om att införa striktare utbetalningsregler och ytterligare avgifter för de förvärvsarbetande. Den i början proklamerade generösa inställningen till invandrare har delvis ersatts med en striktare kontroll över immigrationen och över de invandrare som vistas i landet. Vallöftet att införa kommunal rösträtt för invandrare har lagts på is. Liberaliseringen av rättsväsendet har efter det första halvårets reformer stannat av och inrikesminister Defferre har sagt sig vilja stärka polisens resurser och att införa mer av sluten anstaltsvård för ungdoms-

brottslingar. Löftet om en minskning av värnpliktstiden till sex månader har inte aktualiserats. Kärnkraften byggs ut i nästan samma takt som tidigare och någon folkomröstning kommer inte att hållas. Vallöftet om att införa "en enhetlig och konfessionslös" skola har förhalats eftersom detta gamla tvisteämne i fransk politik riskerar att splittra t o m socialistpartiet. Den utlovade indexreglerade sparbanksboken blev bara tillgänglig för de allra lägst avlönade. Decentraliseringens huvudprinciper har genomförts, men flera av de reformer som skall fylla dem med innehåll har skjutits på framtiden. Den ekonomiska politiken stramas åt.

Under de första månaderna efter maktskiftet kunde Mitterrand och hans regering verka i en anda av framgång och ogrumlad glädje. Man har kallat denna period för "l'état de grace", nådatiden eller smekmånaden. Den borgerliga oppositionen hade ännu inte hunnit samla sig, några nya ekonomiska kristecken hade inte dykt upp och regeringens ledande politiker kunde i valsegerns eftersvall njuta av höga popularitetssiffror i de täta opinionsundersökningarna.

Men ett år senare var smekmånaden blott ett minne. De granna ideologiska idealen och de glänsande politiska ambitionerna har törnat mot och blivit nötta av en verklighet som kanske trots allt var hårdare än programmakarna i långvarig opposition varit riktigt medvetna om. En genomgång av vad denna verklighet närmare bestämt utgörs av blir på en gång en studie av politiskt vardagsarbete i ett krisdrabbat industriland och en skildring av hur den franska socialismen klarat mötet med verkligheten. Vilka problem står Mitterrand alltså inför?

Först och främst naturligtvis ekonomin. Avsikten med regeringens åtgärder under dess första år har framför allt varit att stimulera efterfrågan. Höjningarna av beloppet för låglönegränsen, SMIC, har lett till en reallöneökning för de lägst avlönade. Även andra grupper på arbetsmarknaden har, trots att ekonomiministern Jacques Delors tidigt varnade för alltför snabba lönestegringar, i stor utsträckning kunnat kompensera det sjunkande penningvärdet med ökade löner. Höjningen av

bidragen till barnfamiljer, pensionärer, handikappade och andra grupper har också inneburit en ökning av köpkraften. Det totala skattetrycket har förblivit i stort sett oförändrat, men för de lägst avlönade har vissa skattelättnader genomförts. Den fördelningspolitiska effekten av alla dessa åtgärder är svår att exakt uppskatta, men har sannolikt inte varit helt försumbar. Man kan räkna med att de allra fattigaste grupperna fått sin ekonomiska ställning något förstärkt.

Regeringen påpekade stolt efter sitt första år att Frankrike som nästan enda västland kunde redovisa en viss men ändå konstaterbar ökning av den ekonomiska aktiviteten. Dessa siffror återspeglar emellertid framför allt att den privata konsumtionen ökat. Så långt har regeringens politik nått åsyftad effekt. Men sedan har det inte gått helt efter ritningarna. Tanken med regeringens "gammaldags" keynesianskt inspirerade teori var att den ökande konsumtionen skulle stegra efterfrågan på företagens produkter. Företagen skulle därmed behöva investera i ny utrustning och anställa mer folk. På så sätt skulle Frankrike visa att man kunde bryta det ekonomiska dödläget med andra metoder än Friedmans, Reagans, Thatchers och Raymond Barres beska medicin som satt inflationsbekämpning och ekonomisk åtstramning i första rummet. Anledningen till att det inte riktigt gått som man tänkt sig var att ökningen av konsumtionen framför allt fallit på importerade varor. Att de franska medborgarna kunde glädja sig åt nya videoapparater och japanska motorcyklar var till föga nytta för den franska ekonomin. Tvärtom visade underskottet i handelsutbytet en oroande tendens att växa.

Läget i världsekonomin har inte varit det mest gynnsamma under de franska socialisternas premiärår. Det höga ränteläget i USA har drivit upp kostnaden för nytt kapital i alla västländer. När Frankrike i juni 1982 stod som värd för toppmötet med de sju ledande industrinationerna var det just den höga räntan som var ett huvudämne för diskussionen. Med Frankrike i spetsen försökte de europeiska länderna få USA att gå med på en räntesänkning. Versaille-mötet blev i detta avseende en besvikelse eftersom Reagan inte gav några konkreta utfästelser.

För Frankrikes del tillkom problemet att försvara francens ställning på den internationella valutamarknaden. Den devalvering som genomfördes i början av oktober 1981 kunde inte hejda de upprepade spekulationerna mot francen. Särskilt hotad var den franska valutan i början av 1982, då dollarkursen steg till nya rekordnivåer. Inom finansministeriet vid rue de Rivoli gjordes flera försök att bryta marknadskrafternas anonymitet. Var det amerikanska storbanker som genom spekulationer sökte försvaga den franska regeringen? Var det oljeproducerande arabländer som ville protestera mot Mitterrands i deras ögon israelvänliga politik? Hypoteserna och ryktena är många, men de offentligt tillgängliga beläggen desto färre. Att den franska centralbanken tvingades gå in med omfattande stödköp ledde till att den ekonomiska situationen i Frankrike blev ytterligare ansträngd. I juni 1982 hade situationen förvärrats ännu mer. Den franska valutareserven smälte bort i oroväckande takt. En ny devalvering genomfördes den 12 juni inom ramen för det europeiska monetära samarbetet. Den franska francen sjönk gentemot den västtyska D-marken i värde med 8 procent vid devalveringen i oktober och nu med ytterligare 9,6 procent. Enligt regeringen hade valutan försvagats redan under Giscards tid, men denne skulle av valtaktiska hänsyn underlåtit att genomföra den nödvändiga devalveringen. Francens ställning hade hur som helst ytterligare försvagats efter det att Giscard lämnat Elyséepalatset.

Regeringen tvingades efter sitt första år konstatera att investeringarna inte kommit igång och att arbetslösheten fortsatte att öka. Sannolikt har de temporära åtgärderna med solidaritetskontrakt och nyanställningar inom den offentliga sektorn bidragit till att dämpa ökningen, men den ekonomiska expansion som skulle vända arbetslöshetskurvan nedåt har alltså hittills uteblivit.

Inflationen fortsätter också att vara ett stort problem. Regeringen avvisade länge metoden med generellt verkande prisstopp; motiveringen var att ”man bromsar inte en bil samtidigt som man gasar”. Däremot infördes i samband med devalveringen hösten 1981 ett tidsbegränsat och partiellt prisstopp. Man försökte också få detaljhandeln att frivilligt hålla tillbaka

prisstegringarna. I början av 1982 kunde man i skyltfönstren på de flesta franska butiker se en av finansministeriet utarbetad affisch med rubriken ”Här har vi slutit prisstillestånd”. Butiksägaren kunde där räkna upp priserna på de varor som han lovade skulle vara oförändrade under en tremånadersperiod och kunderna kunde själva kontrollera att löftet efterlevdes. Effekten torde emellertid ha varit mer psykologisk än ekonomisk. I mitten av 1982 låg inflationen, räknad i prisstegringar på årsbasis, på runt 14 procent. Problemet med den höga inflationen accentuerades av att prisutvecklingen i de flesta andra länder under senare tid tenderat att dämpas. Franska ekonomer har uttryckt farhågor över att landet härigenom riskerar att hamna på efterkälken i den konjunkturuppgång som väntas 1983.

Till dessa bekymmer kommer så det faktum att budgetunderskottet blir allt större, även om det i jämförelse med många andra europeiska länder är relativt lågt. Denna utveckling var i och för sig kalkylerad redan när regeringen bestämde sig för en expansiv och efterfrågestimulerande ekonomisk politik, men klyftan mellan statens inkomster och utgifter har växt snabbare än beräknat. Härtill kommer det redan stora underskottet i socialförsäkringssystemet samt det inte oviktiga förhållandet att samhällsekonomin inte utvecklats i den riktning som man tänkt sig.

Budgetministern Laurent Fabius hade redan under hösten varnat sina regeringskollegor för att statsfinanserna kanske inte skulle tåla att alla pigga reformförslag genomfördes omedelbart. Det var dock inte förrän frampå vårkanten som hans ord fick en mer påtaglig inverkan på den förda politiken. Den tilläggsbudget som lades fram i maj 1982 markerar en viss omsvängning. De ökade statsutgifterna, som framför allt utgjordes av kapitaltillskott till de nationaliserade företagen, de lättnader i företagens skatter som Mauroy lovat arbetsgivarna samt sänkningen av momsen på livsmedel, avsågs att helt och hållet täckas av nya inkomster. Den viktigaste finansieringskällan var en höjning av den allmänna mervärdesskatten, från 17,6 till 18,6 procent.

Veckorna efter det att tilläggsbudgeten presenterats kom

signaler från flera av regeringens ledamöter som antydde att en viss omläggning av den ekonomiska kursen var på gång. Både Fabius och Delors förklarade offentligt, denna gång utan att använda ordet "paus", att den ekonomiska utvecklingen inte kunde få tillåtas att fortsätta. Denna gång uttalade premiärminister Mauroy, som bara några månader tidigare sagt att reformarbetet måste accelereras, att också han var införstådd med att utrikeshandel, budgetunderskott och inflation innebar att politiken kanske måste modifieras. Tillfrågad om det skulle innebära att regeringen skulle börja föra en politik som liknade förre premiärministern Barres så kritiserade åtstramningspolitik svarade Mauroy avvärjande. Varje politik som socialisterna för, menade han, kommer att ta större hänsyn till sociala rättvisekrav.

I en länge emotsedd presskonferens den 9 juni 1982 medgav Mitterrand att regeringens politik gick in i en andra fas. Målen var visserligen oförändrade: tillväxt, social rättvisa och "en mer aktiv närvaro för Frankrike i världen". Men problemen hade varit besvärligare än väntat. Den ekonomiska världskrisen hade förvärrats. Krisen i den franska ekonomin hade visat sig vara mer djupgående än han hade föreställt sig vid sitt makttillträde: valutans svaga ställning, inflationen, arbetslösheten, sparandet, utrikeshandeln, industrin, jordbruket och investeringarna. Återigen betonade presidenten att det inte var fråga om att ändra på politikens långsiktiga mål, men "som i cykelloppet Tour de France avlöses den första etappens slätlopp av den andra etappens uppförssträcka".

Det dröjde bara några få dagar innan Mitterrands allmänt hållna antydningar blev bister verklighet. I samband med devalveringen av den franska valutan annonserade regeringen en rad åtgärder som alla syftade till att bryta den försämrade ekonomiska utvecklingen. Först och främst proklamerades ett allmänt prisstopp med omedelbar verkan. Fram till den 31 oktober fick inga priser höjas; från prisstoppet undantogs dock el- och bränseltaxor, jordbruksprodukter och färskvaror. För det andra infördes ett allmänt lönestopp under samma tidsperiod. Det innebar att regeringen tillfälligt satte den fria förhandlingsrätten ur spel samt upphävde alla avtal

om indexreglerade lönehöjningar. Det enda undantaget från lönestoppet var att minimilönen SMIC trots allt skulle höjas som planerat för att de lägst avlönades köpkraft skulle kunna bibehållas; även barnbidrag och bostadsbidrag skulle få höjas. För det tredje innehöll regeringens ekonomiska paket en regel som avsåg att minska klyftan mellan statens inkomster och utgifter: under 1982 och 1983 skulle budgetunderskottet inte få bli större än en summa motsvarande tre procent av bruttonationalprodukten. Som en fjärde åtgärd annonserades att underskottet i socialförsäkringssystemet på allvar skulle angripas; bl a skulle de statliga ämbetsmännen inte längre slippa undan från att betala avgifter till arbetslöshetsförsäkringen.

Regeringens talesmän underströk gång på gång att det inte var fråga om någon omläggning av den politiska kursen och att de politiska målsättningarna låg fast. Men det stod ändå klart att de nya åtgärderna innebar en eftergift och ett erkännande av att ekonomin inte uppfört sig på det sätt som regeringen hoppats.

Reaktionen på regeringens utspel lät inte vänta på sig. Den borgerliga oppositionen såg devalveringen och åstramningspaktetet som ett bevis på socialisternas ekonomiska misslyckande. De ekonomiska svårigheterna skylldes i mycket på regeringens egen politik, vilken ansågs ha varit lättsinnig, tillåtit alltför stora statsutgifter samt med nationaliseringar och skattereformer skapat ett för den fria företagsamheten ogynnsamt klimat. Jacques Chirac förklarade att Frankrike under Mitterrand blivit ”Europas sjuke man”. RPR och UDF ställde i nationalförsamlingen yrkande om misstroendeförklaring mot regeringen.

Regeringen behövde heller inte mycket fantasi för att inse att arbetsmarknadens parter knappast skulle åse de nya signalerna under någon vördsam tystnad. Mauroy inbjöd de olika intresseorganisationerna till en rundabordskonferens den 17 juni. Trots att premiärministern manade till samhällsansvar, återhållsamhet och solidaritet fick han höra företrädarna för samhällets olika intressegrupper lägga fram sina invändningar och krav. Ståndpunkterna var inte helt överraskande. Arbetsgivarsidan fördömde prisstoppet, köpmännens och han-

delns representanter klagade över otillräckliga vinstmarginaler och löntagarnas fackliga organisationer protesterade över ingreppen i den fria förhandlingsrätt som ingen av de tidigare borgerliga regeringarna vågat nudda vid.

Det vore ändå en överdrift att säga att intresseorganisationerna blankt avvisade regeringens förslag. De egna särståndpunkterna åtföljdes ofta av deklarationer att man hade förståelse för att regeringen i en ekonomisk brydsam situation var tvungen att tillgripa beska åtgärder. På den kommunistiska sidan kunde man urskilja stora nyansskillnader, beroende på närheten till makten. CGT intog som fackförbund den mest oberoende ställningen och tog i klara ordalag avstånd från såväl själva lönestoppet som ingreppet i den fria förhandlingsrätten. Även kommunistpartiet tog ställning mot regeringsförslaget, om än i en grad mildare tongångar. Georges Marchais förklarade i ett tal att lönestoppet var ”orättvist och inte alls nödvändigt”. De fyra kommunistiska ministrarna ställde sig dock lojala mot regeringen och när det kom till omröstning i nationalförsamlingen, och efter det att Mauroy gjort saken till en förtroendefråga för hela regeringen, röstade den kommunistiska parlamentsgruppen ja.

Oavsett hur man fördelar skuldbördan till att de ekonomiska framgångarna uteblivit står det hur som helst klart att Mitterrand under sitt första år fått erfara att presidenten, trots sin konstitutionellt starka ställning, inte är envåldig. Det franska samhället rymmer många parter och aktörer som hyser en stark vilja och målmedvetenhet att påverka politiken i enlighet med sina egna intentioner. Mitterrands maktutövning har måst präglas av hänsynstaganden, tillmötesgåenden, undvikanden, styrkemätningar, konfrontationer och kompromisser med alla dessa intressegrupper. De viktigaste aktörerna är arbetsgivarna, jordbrukarna, den borgerliga oppositionen, fackföreningarna, socialistpartiets olika fraktioner samt de egna ministrarna.

Regeringen var från början medveten om att arbetsgivarna skulle bli en strategisk nyckelgrupp i kampen mot arbetslösheten. Visserligen kunde regeringen själv bestämma att nyan-

ställa ett antal tiotusen i den offentliga sektorn och med nationaliseringarna har man fått större kontroll över vissa industribranscher, men det var trots allt i de privata företagen som de stora sysselsättningsvinsterna var att hämta. Om inte dessa började anställa ny arbetskraft skulle regeringens insatser få högst marginell effekt. Redan efter några månader lade man därför fram ett paket med åtgärder som framför allt syftade till att underlätta situationen för de små och medelstora företagen. Även vid senare tillfällen har regeringen i vissa avseenden tillmötesgått arbetsgivarnas krav. Ett exempel är Mauroys, av kommunisterna så starkt kritiserade, "presenter" till företagarna, vilka bl a innebar att regeringen frångick sina planer att höja arbetsgivaravgifterna och att genomdriva en snabb sänkning av veckoarbetstiden. Regeringens umgänge med företagarna har i någon mån underlättats av att den ledande arbetsgivarorganisationen CNPF bytte ordförande vid årsskiftet. François Ceyrac, vilken tidigare varit, som det oöverträffade franska uttrycket lyder, "le patron des patrons", ersattes av Yvon Gattaz. Den nye ledaren anses representera en mer modern typ av företagsledare, mer öppen för samförståndslösningar med de politiska och fackliga motparterna.

Arbetsgivarnas reaktion inför den nya regeringen måste beskrivas som högst avvaktande. De har i och för sig tacksamt noterat det utvidgade stödet till de mindre företagen och flera arbetsgivare har genom att skriva under solidaritetskontrakt med staten visat att de är villiga att delta i regeringens planer på att skapa fler arbetstillfällen. Men andra delar av regeringens politik har mött stark kritik från företagarna. Nationaliseringarna mottogs med stark skepsis liksom den nya förmögenhetsskatten och medbestämmandelagen. Även om företagsledarna utåt i allmänhet hävdar att de inte baserar sina beslut på partipolitiska utan på rent företagsekonomiska grunder, är det ändå uppenbart att arbetsgivarna och deras organisation CNPF tillhörde den förre presidenten Giscard d'Estaings varmaste supportrar. Att regeringen och företagarna betraktar varandra med ömsesidig avvaktan, för att inte säga misstro, har knappast underlättat det redan svåra arbetet på att få igång ekonomin och minska arbetslösheten.

Problemet är liknande när det gäller jordbrukspolitiken. Regeringen står här inför en intressegrupp som i allmänhet inte haft några större sympatier för vänstern och socialismen. De franska bönderna har nu även många gånger under borgerliga regeringar handgripligt visat sitt missnöje med såväl det egna landets som den europeiska gemensamma marknadens jordbrukspolitik. När bönderna i samlad trupp kör in med sina traktorer genom städernas gator blottläggs också den urgamla motsättningen mellan landsbygdens och stadens folk, mellan "de närande" och "de tärande". Till dessa gamla konflikter läggs så det faktum att staten för närvarande styrs av socialister och kommunister och där jordbruksministern till råga på allt är en yngre kvinna. Vinterns många bondedemonstrationer gällde konkreta krav på högre priser för jordbruksprodukter, men fick ofta rent partipolitiska övertoner i centralorganisationen FNSEA:s appeller.

Företagarnas och böndernas protester gav näring åt de borgerliga partiernas opposition. När de första månadernas chock över att ha förlorat majoriteten lagt sig återvann de borgerliga undan för undan talförmågan. Framgångarna i fyllnadsvalen i januari och i landstingsvalen i mars stärkte oppositionens prestige lika mycket som de försvagade regeringens. De borgerliga partierna dras förvisso med flera problem. När det så småningom drar ihop sig till nytt presidentval kommer det säkerligen att visa sig att det finns starka spänningar såväl mellan RPR och UDF som inom det lösligt organiserade UDF och att frågan vem som är den lämpligaste presidentkandidaten – Chirac, Giscard, Barre, Méhaignerie eller någon annan – kommer att leda till bittra personstrider. Dessutom har inget av oppositionspartierna ännu så länge presenterat något egentligt program eller alternativ till vänsterregeringens politik. Men tiden fram till nästa presidentval är lång och avsaknaden av motförslag har hittills inte varit något hinder, snarare tvärtom. Det är nämligen uppenbart att oppositionens strategi är negativ. De borgerliga partierna kritiserar oupphörligen regeringens olika förslag utan att för den skull lägga fram något alternativ. Att oppositionen valt denna linje är förvisso inget misstag, vare sig ideologiskt eller

taktiskt. Kritiken mot regeringen går ofta ut just på det faktum att "kollektiven" skjuter fram sina positioner. Staten får större inflytande över ekonomin, de anställdas fackliga organisationer stärker sina ställningar inom företagen, det enskilda initiativet kringskärs alltmer, anser oppositionen. Dess politik blir från dessa utgångspunkter en defensiv kamp på barrikaderna mot den framryckande socialismen och ett försvar för den privata egendomen och för det enskilda initiativet. Den negativa strategin ger också oppositionen valtaktiska fördelar. Genom att kritisera regeringsförslagen på punkt efter punkt samlar man det missnöje som av olika skäl formuleras mot regeringens politik.

Regeringen har naturligtvis irriterats över oppositionens ideliga attacker. Så långt är allt normalt för tillståndet i en parlamentarisk demokrati. Men därutöver har regeringen och socialistpartiet blivit särskilt upprörda över vad de ansett vara angrepp, inte i första hand mot innehållet i regeringspolitiken, utan mot själva den legitima basen för maktutövningen. Man tog särskilt fasta på några uttalanden våren 1982 från ledande oppositionspolitiker. Förre justitieministern Alain Peyrefitte skrev t ex en artikel i L'Express där han gjorde en åtskillnad mellan legitimitet och legalitet. Han menade att legalitet inte räcker för att styra Frankrike och ansåg att det "verkliga" landet höll på att avlägsna sig från det "legala". Kort därefter gjorde Michel Debré ett snarlikt inlägg. "Denna regering är legal", konstaterade han, men frågade sig: "Är den legitim?". När sedan ledaren för RPR:s parlamentsgrupp Claude Labbé krävde att presidenten och premiärministern borde avgå därför att de var "incapable" – vilket kan tolkas både som om de var politiskt handlingsoförmögna och som om de var juridiskt obehöriga – skrev socialistledaren Lionel Jospin en ilsken artikel i Le Monde där han skarpt kritiserade dessa uttalanden. Det finns uppenbarligen, skrev han, en del av borgerligheten som bara accepterar att borgerliga regeringar har makten, som inte riktigt kan förlika sig vid tanken att demokratin faktiskt innebär att en politisk motståndare genom ett valutslag kan komma till makten.

Det är också uppenbart att man inom vänstern hyser en viss

oro för vad man kallar "destabilisering". Det rör sig om olika fenomen; till de mer oskyldiga hör vad man menar är oppositionens parlamentariska obstruktionism. Genom att lägga fram en myriad av små ändringsförslag och dra ut på debatterna i nationalförsamlingen och senaten anses oppositionen förhala behandlingen och korka igen lagstiftningsmaskineriet. Detta är nu inget annat än att oppositionen, förvisso rigoröst, utnyttjar sina legala möjligheter. Mer oroande är i så fall de rykten som emellanåt hörs om att regeringen hotas av mindre lagliga metoder. Rådgivare till Mitterrand har personliga erfarenheter av de chilenska generalernas statskupp mot president Allende 1973 och i grannlandet Italien har höga militärer, ämbetsmän och företagsledare bevisligen haft planer på att störta den demokratiskt valda regeringen. Några klara bevis för att sådan verksamhet pågår även i Frankrike finns inte och den utanförstående betraktaren har lätt att avfärda ryktena som konspirationsteoretiska fantasier. Det franska samhället rymmer emellertid såpass mycket av hemliga halvmilitära organisationer och gamla ouppklarade skumraskaffärer i maktens närhet att det inte helt kan uteslutas att röken kan näras av någon pyrande liten eld.

Men betydligt mer konkreta var regeringens bekymmer i umgänget med fackföreningarna. För den socialistiska regeringen innebär den splittrade franska fackföreningsrörelsen alldeles speciella problem. Regeringens åtgärder vinner sällan stöd av alla organisationer, fördöms oftast av åtminstone någon och ibland av samtliga. Det finns idag inte förutsättningar att basera den långsiktiga politiken på någon bred uppgörelse med arbetsmarknadens parter. Socialistpartiet har under sitt första år vid makten mer än en gång påmints om att det saknar en stark facklig förankring. Frågan är om inte partiet kan skaffa sig en sådan. Teoretiskt sett finns det olika vägar. En är att bryta kommunisternas dominans över CGT, en annan att öka sitt inflytande i CFDT och/eller FO och den vägen konkurrera ut CGT. Dessa möjligheter är i dagsläget högst hypotetiska och socialistpartiets relativt svaga ställning på arbetsplatserna visar inga tecken på att förstärkas på något mer påtagligt sätt. Under en överskådlig framtid får Mitterrand

och hans regering fortsätta att räkna med att stå inför en fackföreningsrörelse av nuvarande struktur.

Socialistpartiet har ju många gånger stolt förklarat att man står för en alldeles egen modell och inte någon traditionellt socialdemokratisk politik. En fundamental beståndsdel i den socialdemokratiska modellen är just det nära samarbetet mellan arbetarrörelsens två grenar, mellan parti och fackföreningsrörelse. Facket tar här sin del av samhällsansvaret genom att t ex avstå från lönekrav och att acceptera industriella strukturrationaliseringar för att på längre sikt skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt och ett överskott som kommer löntagarna till del genom sociala reformer. Men frågan är om de franska socialisterna verkligen står så ideologiskt främmande inför denna typ av "saltsjöbadsanda" och samförståndspolitik. Både Mitterrand och många av socialistpartiets ledande politiker har gång på gång förklarat att de vill söka enighet och inte konfrontation, att de önskar få fackföreningarna att medverka i regeringens politik och att de ser den fackliga splittringen som en nackdel. Premiärminister Mauroy har flerfaldiga gånger inbjudit arbetsmarknadens parter, typiskt nog i de flesta fallen inte alla på en gång utan en i taget, till överläggningar på sitt ämbetsrum i Hôtel Matignon. Några mer omfattande överenskommelser har emellertid inte ingåtts, utan ambitionen har begränsats till att försöka förankra regeringens politik inom vissa begränsade områden. Ekonomiminister Delors, vilken är den inom regeringen som anses stå för den mest "socialdemokratiska" uppfattningen, talade i en intervju i april 1982 klarspråk. Till fackföreningsledarnas ilska förklarade han bl a att "om fackföreningarna vill ha tillbaka de borgerliga så behöver de bara fortsätta med sina nuvarande intriger, förbittrade splittring och korporatistiska påtryckningar. Det socialistiska experimentet kan inte lyckas utan fackföreningarnas stöd."

Mycket av talet om det speciella med den franska modellen är att göra dygd av nödvändigheten. Hade den franska fackföreningsrörelsen sett annorlunda ut hade regeringens politik med all sannolikhet varit ännu mer socialdemokratiskt präglad.

I kommentarerna till regeringens politiska strategi har det framförts varningar för en utveckling mot "social-korporatism". Regeringen har vid flera tillfällen klarat sig ur en politisk knipa med att ge vissa intressegrupper speciella undantag eller förmåner. De statliga ämbetsmännen behövde inte betala den extra arbetslöshetsskatten, taxichaufförer och åkeriägare slapp – efter att de protesterat genom att blockera vägarna – skattehöjningar på drivmedel, arbetsgivarna medgavs lättnader i de sociala avgifterna och så vidare. Det rör sig här om punktvisa insatser och medgivande där staten går först den ena och sedan den andra gruppen till mötes. De olika åtgärderna ingår emellertid inte i någon mer övergripande strategi eller plan, utan det politiska lugnet köps till priset av statliga engångsutgifter. Risken är att politiken mer och mer kommer att bestå av isolerade delinsatser och att den driver fram en kompensationsspiral från alla grupper som känner sig missgynnade. Regeringen hamnar då i en situation med snabbt ökande statsutgifter utan att man har någon överblick över de fördelningspolitiska och sociala konsekvenserna.

Mitterrands politiska manövrerande måste inte bara ta hänsyn till de politiska motståndarna utan i högsta grad även till anhängarna. För det första utgörs regeringen av en koalition mellan olika partier. Även om socialisterna efter parlamentsvalet 1981 fick egen majoritet i nationalförsamlingen bestämde sig Mitterrand för att bilda en regering med tre partier: socialistpartiet, kommunisterna och det vänsterliberala MRG. Det lilla MRG, som har sitt ursprung i det gamla stora radikala partiet, har sedan flera år fört en politik som haft stora likheter med socialisterna. Det medverkade, tillsammans med PS och PCF, i det gemensamma programmet 1972–1977 och även om MRG gick fram med en egen presidentkandidat 1981 var det från början klart att partiet lojalt skulle stödja Mitterrand. MRG:s politiska ambitioner är att förankra politiken "till vänster inom det politiska mittfältet"; man betonar politiska fri- och rättigheter och sociala reformer, men är mer svalt till nationaliseringar och ekonomisk kollektivism. Partiet har inte gjort så mycket väsen av sig under vänsterregeringens första

år och är på grund av sin litenhet ändå inte av avgörande betydelse för Mitterrands maktbas.

Av mycket större vikt är då samarbetet med kommunisterna. Även om det inte var parlamentariskt nödvändigt att inbjuda kommunisterna till regeringen kom Mitterrands beslut ändå inte överraskande. Regeringssamarbetet kunde ses som ett fullföljande av den tio år gamla strategin att via en samverkan mellan socialister och kommunister föra vänstern till makten. Det hade också givna taktiska fördelar att göra kommunisterna medansvariga för regeringspolitiken och därmed avväpna en potentiellt störande opposition från vänster. Men alla parter vet också att Mitterrands gamla tanke går ut på att reducera kommunistpartiets inflytande och föra fram PS till en ställning som motsvarar de socialdemokratiska partiernas i de flesta av Västeuropas stater. Hittills har strategin varit framgångsrik; valen 1981 och 1982 bevisade att socialisterna nu har ungefär dubbelt så många väljare som kommunisterna.

Problemet idag är nästan det omvända. Inom den socialistiska partiledningen är man snarast oroad för att utvecklingen går alltför fort. Parlamentsvalet 1981 var exceptionellt och man räknar knappast med att socialistpartiet under senare hälften av 1980-talet skall kunna bevara majoriteten av platserna i nationalförsamlingen. Någon form av koalitionsregering skulle därför även i fortsättningen bli nödvändig. Det finns visserligen flera mindre partigrupperingar i den politiska skalans centrum, men dessa förefaller under överskådlig tid att vara inriktade på att komma till makten via en samverkan inom det borgerliga blocket. Om det därför återstår utvägen att även i fortsättningen stödja sitt maktinnehav på kommunistiska väljare, och eventuellt även ministrar, gäller det för PS att kommunistpartiet inte rasar samman alltför snabbt. Det är nämligen osannolikt att det på kort sikt skulle ske någon massvandring från PCF till PS. Många kommunistiska anhängare är fortfarande ytterst skeptiska gentemot den socialistiska partiledningen, som under långa perioder i ett inte alltför avlägset förflutet varit en bitter motståndare. Man får heller inte glömma att PCF ännu är det bäst organiserade av de franska partierna. Om den kommunistiska partiledningen

skulle finna att medverkan i regeringen till slut leder till alltför stora politiska och väljarmässiga uppoffringar återstår alltid möjligheten för partiet att retirera tillbaka in i sitt gamla getto. Även om partiet skulle förlora ytterligare i popularitet skulle det ändå ha kvar en kärna av trogna medlemmar, en partiapparat och sin marxism-leninism att klamra sig fast vid. Detta är ett perspektiv som den socialistiska partiledningen har i bakhuvudet. Även om socialisterna lyckas fortsätta samla 30–35 procent av rösterna är detta inte mycket att glädjas åt om man inte kan bilda egen regering och om samverkansmöjligheterna både till vänster och till höger är stängda.

Några veckor efter sitt makttillträde bjöd François Mitterrand in ett antal socialistiska borgmästare och parlamentsledamöter från norra Frankrike på lunch i Elyséepalatset. Under konversationen undslapp sig presidenten: ”Det är inte kommunisterna eller den borgerliga oppositionen som kommer att ge oss de värsta bekymren – det är vårt eget partifolk . . .”

Socialistpartiet har på ett decennium blivit Frankrikes största parti, innehar presidentposten och kontrollerar majoriteten i nationalförsamlingen. PS är ändå något av en koloss på lerfötter. Partiet är fortfarande organisatoriskt ganska svagt, dess aktiva domineras av en intellektuell medelklass och det är långt kvar till något som skulle kunna betecknas som en folkrörelse. Dessutom har PS aldrig varit något enhetligt parti. Mångfalden av fraktioner och politiska tendenser har förvisso garanterat en intensiv ideologisk debatt, men innebär samtidigt att presidenten inte alltid kan lita på att ha ett enigt parti bakom sig. Officiellt upplöstes de öppet erkända fraktionerna i och med partikongressen i Valence hösten 1981, men de politiska grupperingarna finns i stor utsträckning kvar. Konstellationerna har dock hunnit ändras en del sedan partiet kom till makten. Mauroy-falangen anslöt sig snabbt, när dess ledare blev premiärminister, till mitterrandisterna, vilka därigenom kom i majoritet inom partiet. Partivänstern CERES har genomgått en märklig metamorfos. Dess marxistiskt färgade kritik av de ”socialdemokratiska” inslagen i partiets politik har tystnat. CERES-ledaren Jean-Pierre Chevènement har sedan han blev forskningsminister snabbt vuxit i sina nya kritstrecks-

randiga kostymer och stöder i statsmannamässiga ordalag presidentens politik i alla avseenden. Chevènements ställning inom regeringen stärktes ytterligare vid regeringsombildningen sommaren 1982. I en tidningsintervju i slutet av maj 1982 förklarade Chevènement att "målsättningen i den nuvarande historiska situationen är inte socialismen" eftersom han ansåg att socialismen krävde en "medvetandenivå" som ännu inte förelåg. Det har naturligtvis framförts olika teorier om Chevènements hastiga omvandling från vänsteroppositionell till en anpassad och försiktig minister. En vanlig hypotes sätter rollbytet i samband med möjligheten av att premiärministerposten kan bli ledig och att Mitterrand redan förklarat att han själv inte aspirerar på att bli socialistpartiets presidentkandidat 1988.

Mauroy- och CERES-falangerna är således, åtminstone för tillfället, assimilerade med presidentens läger inom partiet. Med desto större vaksamhet följer mitterrandisterna Michel Rocards göranden och låtanden. Som planminister finns Rocard med i regeringen och gör emellanåt uttalanden som inte alltför mycket avviker från regeringens officiella linje. Det är känt att Rocard opponerat sig mot vissa av regeringens åtgärder. Han och Delors önskade till exempel att man skulle begränsa förstatligandena till 51 procent av ägandet i de förvärvade bolagen, men de fick finna sig i Mitterrands och regeringsmajoritetens uppfattning att nationaliseringarna skulle genomföras till 100 procent. Men att Rocard utåt för närvarande nöjer sig med att ligga lågt innebär med all sannolikhet inte att han givit upp alla sina egna planer inför framtiden.

Även om Mitterrand och hans regering kan fortsätta att regera vidare under flera år på sin nuvarande parlamentariska bas kommer det flera val under de närmaste åren. Kommunfullmäktigevalen är bestämda att hållas i mars 1983, valen till regionstyrelserna planeras till 1984. Nationalförsamlingens mandattid utlöper 1986 och nästa presidentval kommer 1988. Trots att presidentvalet ligger såpass avlägset har det redan börjat kasta sin skugga över politiken. Chevènements och Rocards agerande har delvis 1988 i blickfånget och denna

gryende strid om vem som skall bli Mitterrands efterträdare bidrar knappast till att ena det redan splittrade socialistpartiet.

Efter det att socialistpartiet kom till makten kan man tala om en triangel av relationer mellan tre grupper: regeringen, partiet och parlamentsgruppen. Trots att det varje vecka förekommer överläggningar mellan de tre grupperna har samarbetet inte gått helt friktionsfritt. De socialistiska ledamöterna i nationalförsamlingen har vid flera tillfällen opponerat sig mot regeringens förslag; ett exempel är invandrarlagstiftningen, ett annat är kärnkraften. Parlamentsgruppen har emellanåt låtit förstå att den anser sig ha kommit på mellanhand när olika lagförslag utarbetats. Partiaktivisternas oro för att reformarbetet urvattnades och gick för långsamt kom till tydligt uttryck på Valence-kongressen. Å andra sidan hyser man inom regeringen farhågor för att partiorganisationen stagnerat och inte funnit sin nya roll efter maktskiftet. Det har från och till cirkulerat rykten om att partiledaren Lionel Jospins ställning skulle vara hotad, men frågan är om ett byte på partiledarposten kan lösa socialistpartiets nuvarande problem.

I en regering med över fyrtio ledamöter, som på grund av systemet med ministerstyrelse ofta står i offentlighetens rampljus, är det oundvikligt att en och annan minister då och då begår något misstag. Ändå har vänsterregeringens första år varit fylld av ovanligt många historier som fyllt tidningarnas förstasidor. Två viktiga ord i den franska politiska vokabulären har blivit "gaffe" och "trancher". Det första ordet betyder en blunder, att någon trampar i klaveret. När en minister sålunda är ute och åker i den allmänna debatten brukar Mitterrand få återställa lugnet genom att "trancher", genom att ingripa med ett kungsord som på grund av presidentens stora auktoritet alltid blir det sista och avgörande. "Pausdebatten" mellan Delors och Mauroy är ett exempel, den öppna konflikten mellan justitieministern Robert Badinter och inrikesministern Gaston Defferre i frågan om polisens befogenheter är ett annat. Utrikesministern Claude Cheysson använder emellanåt frispråkiga uttryck som inte alltid överensstämmer med det diplomatiska protokollets ordförråd. Georges Fillioud, minister för mediafrågor, trevade länge innan radio- och TV-refor-

men till slut presenterades och hans försök att stoppa ett TV-reportage om barnprostitution på Filippinerna väckte stark kritik. Budgetministern Laurent Fabius fick delvis slå till reträtt på sitt förslag om förmögenhetsbeskattning. Jordbruksministern Edith Cresson har gjort ett antal oförsiktiga uttalanden som ytterligare retat upp de missnöjda bönderna. Socialministern Nicole Questiaux ansågs inte ha tagit ett tillräckligt starkt grepp om en bitter konflikt inom försäkringskassan i Marseille-distriktet som nådde rikspolitiska proportioner när dess chef hittades skjuten i sitt hem; om det rörde sig om självmord eller brott är fortfarande outrett. Questiaux hade dessutom andra uppfattningar än Mauroy om hur socialpolitiken skulle skötas och hon tvingades efter ett år att avgå.

Regeringsombildningen i juni 1982 var inte stor om man ser till antalet berörda ministrar. Förutom Nicole Questiaux var det bara industriministern Pierre Dreyfus som lämnade regeringen. Den enda nykomlingen var Pierre Bérégovoy, en av Mitterrands närmaste män. Förutom Questiauxs frågor fick Bérégovoy även överinseende över medbestämmande- och arbetsmarknadspolitiken. Däremot lades den rena sysselsättningspolitiken över på Jean Le Garrec, som dittills haft ansvaret för nationaliseringarnas genomförande. Arbetsministern Jean Auroux' ställning försvagades därmed något medan Mitterrand och Mauroy skaffade sig ett fastare grepp över några av regeringspolitikens centrala områden.

I många fall kan det första årets olika "affärer" skyllas på bristande regeringsvana. Den långa tiden i opposition har gjort att få ministrar har någon praktisk erfarenhet av centralt politiskt ansvar. Men regeringens arbetsmetoder är inte bara frukten av fummel och misstag. I en uppmärksammad artikel i Le Monde, "Regera annorlunda", försvarade premiärminister Mauroy att hans regering inte riktigt liknade sina föregångares. Vänsterns ideal, skrev Mauroy, är att vidga demokratin, att låta alla under fri debatt få vara med och påverka politiken: även regeringens ledamöter borde ha denna rätt. Visserligen måste man kräva att ministrarna solidariskt sluter upp bakom ett beslut när det väl fattats, men dessförinnan var det bara välkommet om regeringsmedlemmarna fritt och

uppriktigt deltog i den allmänna debatten.

Mauroys bidrag till den politiska filosofin väckte nu ingen allmän entusiasm. Även inom det egna partiet uttrycktes undran om Mauroy-doktrinen verkligen var förenlig med parlamentarismens krav på en enad och homogen ministär. Skulle regeringen förvandlas till en allmän debattklubb? Mauroys inlägg förmådde i vilket fall som helst inte skingra ryktena om att Mitterrand, utöver de mindre förändringar som gjordes inom regeringen i juni 1982, planerar en större regeringsombildning mot slutet av året.

Vilka är då erfarenheterna från Mitterrands första år? Har de franska socialisterna kommit på en modell som kan tjäna som föredöme också för andra länder? Det vore i så fall inte första gången som den franska vänstern varit en inspirerande idékälla för omvärlden. Revolutionerna 1789 och 1848, Pariskommunen 1871, folkfronten 1936, idédebatten åren alldeles efter andra världskriget och majhändelserna 1968 har bidragit till att forma bilden av det radikala och politiskt nyskapande Frankrike. Men de teoretiska utbrotten har inte alltid åtföljts av praktiskt politiska segrar. Den franska vänstern har faktiskt suttit vid makten betydligt kortare tid än dess idémässiga inflytande kan ge intryck av. Man har i detta sammanhang påmint om Tom Lehrers sång om spanska inbördeskriget: "De vann alla slagen – men vi hade alla de bra sångerna".

Skall det gå på samma sätt med Mitterrands socialistiska experiment? Stora visioner men praktiska misslyckanden, verbala landvinningar men magra resultat? Svårigheterna blir inte mindre av att Mitterrands politiska ambitioner sträcker sig längre än till att genomföra ett visst antal reformer, att enbart förbättra de materiella villkoren för vissa eftersatta grupper. Den franska modellen innebär också att skapa ett nytt samhälle där relationerna människorna emellan präglas av solidaritet och inte egoism, där rädsla och privilegier ersatts av djärvhet och broderskap.

För den som vill göra en prognos om hur det kommer att gå för den franska modellen är det naturligtvis nödvändigt att beakta de yttre faktorerna som begränsar Mitterrands hand-

lingsutrymme. Man måste förutsätta att Europa inte utplånas av kärnvapen, att oljetillförseln inte plötsligt bryts av eller att andra katastrofer inte kastar det bräckliga spelet över ända. Utfallet av det franska experimentet är också avhängigt av den fortsatta utvecklingen av världsekonomin, av den industriella aktiviteten av fackföreningarnas agerande, av företagsledare och oppositionspolitiker och av förhållanden inom regeringskoalitionens egna partier.

Men det mest intressanta är kanske till sist ändå inte det faktum att förhållanden i omvärlden inskränker regeringens möjligheter. Det är tänkbart att 1980-talet är en ovanligt svår tid att regera i, men en politiker kan ändå aldrig hoppas på att få verka i ett samhälleligt vakuum. Vad det franska experimentet ytterst gäller är huruvida den socialistiska regeringen förfogar över en politisk teori, en ideologi, som förenar de politiska visionerna med anvisningar om hur den motsträviga verkligheten skall tämjas och utnyttjas.

Politikens metaforer tål inte att tänjas hur långt som helst, men frågan är om man inte här kan utnyttja Mauroys nötta bild av politiken sedd som byggnadsverksamhet: "vi lägger grunden", "bygger det nya samhället" osv. Den förre presidenten Giscard d'Estaing yttrade vid ett tillfälle att vad Europa behöver är inte fler arkitekter utan goda murare. Han hade säkerligen helt fel. Den ekonomiska krisen motsvaras av en politikens kris, vilken har innebörden att de gamla modellerna och ideologierna inte längre riktigt räcker till. De byggde på ekonomiska förutsättningar som inte längre är för handen och har hittills misslyckats med att fastlägga orsakerna till dagens ekonomiska problem. De saknar också en teori om politikens organisering i en demokratisk välfärdsstat med ekonomiskt marknadssystem och förmår inte anvisa de politiska vägarna att lösa krisen. Frågan är om det rent av inte finns ett intimare samband mellan arkitektur och politik än enbart lånet av ett allmänt bildspråk. Den keynesianska, socialliberala och socialdemokratiska optimismen under 1930-talet om att de ekonomiska kriserna kunde bemästras, att samhället gick att bygga efter de politiska viljeinriktningarnas ritningar fick sin motsvarighet i den funktionalistiska arkitekturens djärva

projekt och nydanande visioner för byggnader och städer. Men på samma sätt som de dystra betongförorternas 1970-tal kontrasterar mot funktionalismens ljusa utopier markerar det senaste årtiondets politiska filosofi en eftertankens kranka blekhet i förhållande till den politiska pionjärglädjen under välfärdsstatens uppbyggnadsskede. Det ligger därför en djup symbolik i att dagens modevåg inom arkitekturen, den så kallade post-modernismen, karaktäriseras av ett förkastande av de modernistiska och funktionalistiska projekten och av eklektiska lån från forna tiders stilideal.

Det franska socialistpartiet har det senaste decenniet under debattmässigt fyrverkeri utvecklat ett program som inspirerats av såväl marxism, romantisk socialism, radikalism, syndikalism, spontanism som liberal humanism. Dess grandiosa perspektiv och optimistiska djärvhet har, som Bastiljplatsens jubel den 10 maj 1981 visade, väckt stora förväntningar hos den del av väljarkåren som befunnit sig i opposition under ett kvarts sekel.

Ett misslyckande för det franska experimentet blir därmed inte bara en tillbakagång för den franska vänstern utan ett nederlag för en av grundtankarna i den demokratiska teorin – att väljarmajoriteten genom sina valda representanter skall kunna låta sin politiska vilja prägla och omforma samhället.

Huvudinnehållet i Mitterrands valprogram

Vid socialistpartiets kongress i Creteil den 24 januari 1981 utsågs François Mitterrand till partiets presidentkandidat. Samtidigt antogs ett detaljerat valprogram. Här återges, ofta i stark sammanfattning, innehållet i programmets 110 punkter. Den fullständiga franska texten finns bl a att läsa i François Mitterrand *Politique 2*, sid 305–324.

I. – FRED: ETT FRANKRIKE ÖPPET MOT OMVÄRLDEN

Solidaritet med de kämpande folken och försvar av deras rättigheter.

1. De sovjetiska truppernas tillbakadragande från Afghanistan.
2. Fördömande av USA:s stöd till diktaturerna i Latinamerika.
3. Stöd åt de polska arbetarnas rätt att bilda fria fackföreningar.
4. Fred i Mellanöstern genom att erkänna Israels rätt till säkra och erkända gränser, det palestinska folkets rätt till eget fosterland och Libanons enande.
5. Tchads oberoende. Respekt för Kambodjas suveränitet. Stöd åt Eritreas och Västsaharas självbestämmande.

Nedrustning och kollektiv säkerhet

6. En stegvis och samtidig nedrustning i avsikt att upplösa de militära blocken med bevarad jämvikt hos de befintliga styrkorna.
7. Ett kraftfullt internationellt agerande mot kärnvapenspridningen och förstärkt kontroll av kärnkraftverk.
8. Öppnandet av förhandlingar rörande den kollektiva säkerheten i Europa med utgångspunkt från den nedrustnings- och avspänningskonferens som föreslagits av de franska socialisterna.
   Tillbakadragande av de sovjetiska SS 20-robotarna samtidigt som planen på att installera amerikanska Pershingrobotar på europeisk mark överges.

Ny ekonomisk världsordning

9. Prioritet åt nord-syddialogen för inrättandet av en ny ekonomisk världsordning. Varje i-lands u-hjälp bör höjas till 0,7 procent av BNP.
10. Ett nytt internationellt monetärt system utformas via en reform av Internationella Valutafonden, världsbanken och "valutakorgen". Ett anstånd med betalningar samt nya överföringar till Tredje världens fattiga länder.

Ett starkt Frankrike i ett oberoende Europa.

11. Decentralisering av EG:s institutioner. Försvar av sysselsättningen i Europa genom en gemensam industripolitik, skydd mot konkurrensen från Japan och USA och reglering av de multinationella bolagens verksamhet. Reformerad jordbruks- och regionalpolitik.
12. Vissa villkor måste uppfyllas innan Spanien och Portugal släpps in i EG.
13. Ett råd för folken kring Medelhavet inrättas.

II. – SYSSELSÄTTNING: SOCIAL TILLVÄXT GENOM KONTROLL ÖVER EKONOMIN

Ekonomisk återhämtning

14. Ett ekonomiskt tillväxtprogram för sysselsättning, priser, teknisk utveckling och livskvalitet.
15. För att återerövra den inhemska marknaden och skapa sysselsättning igångsätts industriella satsningar inom elektronik, energi, transporter, kemi, bioindustri, stål och livsmedel.
16. Byggande och bostäder, barndaghem, skolmatsalar etc igångsätts andra halvåret 1981.
17. Forskningens andel av BNP ökas till 2,5 procent 1985. Stöd till innovationer inom små och medelstora företag.
18. 150 000 nya jobb inom den offentliga sektorn.

En ny tillväxt

19. En demokratiserad och decentraliserad långtidsplanering för ett nytt innehåll i den ekonomiska utvecklingen.
20. Francen försvaras gentemot spekulationer. Jordbrukets och industrins utveckling, liksom energisparandet, gör tillväxten mindre beroende av import fram till 1990. Utrikeshandelns del av bruttonationalprodukten minskas till under 20 procentstrecket.
21. Den offentliga sektorn utvidgas genom förstatligande av de nio industrigrupper, som uppgivits i Det gemensamma programmet och i det socialistiska programmet, och av stål-, rustnings- och rymdindustrin. Kredit- och försäkringsväsendet förstatligas.
22. Fackföreningarnas inflytande inom företagen utvidgas och förstärks.
23. Arbetstiden minskas stegvis till 35 timmar efter överläggningar med arbetsmarknadens parter. Övergång till femskift inom tunga och obekväma yrken. En femte betald semestervecka införs allmänt.
24. Arbetsmarknadsstyrelsen demokratiseras och omorganiseras.
25. Hyressättningen i bostadslägenheter regleras i en ny lag.
26. Sparandet uppmuntras. En sparbanksbok med indexreglerad ränta införs.

27. Skattemässiga fördelar för arbetsintensiva industrier för att uppfylla ekonomisk-politiska och sociala målsättningar.
28. Kontrollerade priser på ej konkurrensutsatta produkter. Nyetablering av stora varuhus regleras. Förstärkt konsumentskydd.
29. Skydd för hantverk och handel.
30. Sociala avgifter för arbetsintensiva företag modifieras.

Social rättvisa

31. Höjd minimilön. Beloppet fastställs efter förhandlingar med de fackliga organisationerna. Bidragen till handikappade och folkpensionärer höjs till två tredjedelar av medelinkomsten. Familjebidragen höjs med 50 procent i två omgångar. Arbetslöshetsunderstödet höjs kraftigt.
32. Slopad moms på dagligvaror.
33. Familjebidragen reformeras.
34. Skatt på stora förmögenheter införs enligt en progressiv skala. Arvsrätten förändras för att åstadkomma lättnader för mindre arv och hårdare beskattning av de större.
35. Den direkta skatten sänks för låginkomsttagare och höjs på stora inkomster.
36. Reform av bidragen till krigsveteraner.
37. En ny lag för de repatrierade.

Energi

38. Landets energiförsörjning diversifieras. Kärnkraftsprogrammet begränsas till de verk som är under byggnad i väntan på att nationen, verkligt informerad, kan uttala sig i en folkomröstning. Ökad satsning på nya energikällor och till ny teknik för utvinning av traditionell energi (kol).
39. Energisparande uppmuntras.
40. Inflytande för medborgare och valda över energibesluten, särskilt över frågor som rör kärnkraftens säkerhet.

Jordbruk

41. Reform av EG:s jordbrukspolitik. Jordbruksmarknaden organiseras av särskilda myndigheter som får ansvaret att sätta garanterade priser med ledning av produktionskostnaderna.
42. Jordbrukarhustrurnas ställning stärks. De ungas möjligheter att starta jordbruk underlättas.
43. Markspekulationer förhindras.

Fiske

44. En ny fiskepolitik omorganiserar marknaden, förbättrar fiskarnas arbetsvillkor och inkomster samt ger hjälp till nyinvesteringar.

III. FRIHET: ANSVARSKÄNNANDE KVINNOR OCH MÄN

Respekt för demokratin

45. Presidentens mandatperiod minskas antingen till fem år med möjlighet till omval en gång eller till sju år utan möjlighet till omval.
46. Parlamentet återges sina konstitutionella rättigheter. Regeringens möjlighet att med "vote bloqué" tvinga genom lagförslag begränsas.
47. Proportionell representation införs för val till nationalförsamlingen, regionala församlingar och kommunfullmäktige i kommuner med över 9 000 invånare. Varje lista skall uppta minst 30 procent kvinnor.
48. De i utlandet bosatta medborgarnas representation förbättras.
49. Det offentliga livet görs mer moraliskt: inkomster och förmögenheter redovisas av kandidater till presidentposten och parlamentet liksom av ministrar.
50. Juridisk belysning av affärer där politiker är inblandade.

En oberoende rättvisa

51. Domarväsendet omorganiseras.
52. Specialdomstolar avskaffas.
53. Dödsstraffet avskaffas.

Organiserade motmakter; en decentraliserad stat

54. Decentralisering av staten. Direktvalda regionråd. Särskild ställning för Korsika. Ett särskilt departement för det baskiska området. Vidgad självstyrelse för lokala och regionala organ.
55. En öppnare statsförvaltning.
56. Uppmuntran av regionala språk och kulturer.
57. Ökade resurser för kommuner, departement och regioner. Ett rikare socialt liv i bostadsområden och grannskap.
58. Stärkta rättigheter för befolkningen i de utomeuropeiska territorierna.
59. Ökat stöd till föreningslivet.

Ekonomisk demokrati. Nya rättigheter för arbetarna

60. Rätt för företagsnämnderna att ta del i information som rör företagens skötsel. Vetorätt för anställningar, avsked, arbetets organisation, utbildning och ny teknik.
61. Skyddskommittén ges rätt att stoppa farligt arbete.
62. Decentraliserad styrning av den offentliga sektorn. De statliga bolagen styrs under medverkan av representanter för de anställda.
63. Vidgat medbestämmande för tjänstemännen.

Lika rättigheter för kvinnorna

64. Lika chanser i yrkesutbildning och vid nyanställningar.
65. Likalön garanteras.
66. Hustrur till jordbrukare och småföretagare räknas som förvärvsarbetande.
67. Förbättrad information om födelsekontroll.
68. Kvinnans värdighet respekteras i skolböcker, reklam och television. Möjlighet till åtal mot könsdiskriminering.
69. Ökat stöd till frånskilda kvinnor och änkor.

Familj och barn

70. Småbarnsföräldrar ges rätt till betald föräldraledighet.
71. Familjebidrag ges under havandeskapet och från första barnet.
72. Jämställdhet i arbetslivet kräver för kvinnornas del omfattande satsningar på sociala inrättningar. Förtur ges åt byggandet av 300 000 daghemsplatser.
73. Ett barn- och familjeinstitut inrättas.

Ungdom

74. Valbarhetsåldern sänks till 18 år.
75. Rätt att hålla möten i skolorna för föräldrar och för gymnasieelever.
76. De värnpliktiga ges mötes- och föreningsrätt. Samvetsvägran respekteras.
77. Nödvändiga resurser ges till yrkesutbildningen.
78. Skatten på motorcyklar slopas.

Nya rättigheter för invandrarna

79. Diskriminering av invandrare förbjuds. Vägran att utfärda uppehållstillstånd skall motiveras.
80. Invandrarna tillförsäkras samma rättigheter som de franska medborgarna (arbete, socialt skydd, socialhjälp, arbetslöshetsunderstöd, vidareutbildning). Invandrarna ges rösträtt i kommunala val efter fem års vistelse i landet. Deras föreningsrätt erkänns.
81. Långtidsplanen fixerar det årliga antalet nya invandrare. Kampen mot den illegala invandringen skärps.

Ett solidariskt samhälle

82. Rätten till pensionering skall gälla för män från 60 år och för kvinnor från 55 år.
83. Arbete, utbildning, bostäder, transporter och fritid anpassas till de handikappade.
84. Socialförsäkringen omorganiseras.

Hälsovård

85. Omorganisering av sjukvårdssektorn.
86. Klarare gränsdragning mellan den allmänna och den privata sjukvården.
87. En ny läkemedelspolitik.

Rätt till bostad för alla

88. En social bostadspolitik som syftar till god bostadsstandard och tillgång till serviceinrättningar.
89. Det allmänna ges större möjligheter att styra utvecklingen, bl a genom förköpsrätt av mark i stadsområden.

Kvalitet i utbildningen

90. Ett enhetligt och konfessionslöst skolväsen.
91. En skola öppen mot världen. Pedagogisk förnyelse. Mer undervisning i historia och filosofi. Maximalt 25 elever per klass.
92. Universitetens och forskningsrådens styrelser omorganiseras.
93. Varje arbetare ges rätt till två års vuxenutbildning.

En fri och mångfaldig information

94. Televisionen och radion decentraliseras och görs pluralistisk. Fri etableringsrätt för lokala radiostationer.
95. Journalisters och tidningars oberoende gentemot politiska påtryckningar garanteras.
96. All censur, även inom militärförläggningar och fängelser, avskaffas.

Vetenskap och kultur

97. Grundforskningen ges en avgörande betydelse. Stöd ges till forskningens utveckling såväl på det regionala som nationella planet.
98. Spridning av fransk kultur inom och utom landet. Skolans konstundervisning utvecklas och tillgången till konstens mästerverk underlättas.
99. Stöd till skapande inom film, musik, konst, teater, litteratur och arkitektur.
100. De fria bokpriserna slopas.

Natur i jämvikt

101. Miljölag som skyddar grönområden, stränder, skogar, vattendrag och strövområden.
102. Intensifierad kamp mot vatten- och luftföroreningar.
103. Bestämmelser om farliga och bullrande maskiner och motorer tillämpas strikt.

Sport

104. Idrottsrörelsens oberoende gentemot staten och penningstarka intressen garanteras. Förstärkt plats för idrott och fysisk fostran inom skolan.

IV. FRANKRIKE: ETT FRITT OCH RESPEKTERAT LAND

Säkerhet och identitet

105. En autonom avskräckningsstrategi. En ny värnplikt, reducerad till sex månader, utarbetas.
106. Räckvidden av och innehållet i Atlantpakten skall klart definieras. Den europeiska sammanhållningen bör öka.
107. Relationerna mellan Frankrike och Sovjetunionen utvecklas med respekt för gällande fördrag.
108. Utbytet med Kina förstärks.
109. Särskilda band med de icke-allierade länderna vid Medelhavet och i Afrika, särskilt Algeriet.
110. Nära relationer med Quebec. En akademi för franska språket skapas.

Förkortningar

CDS	Centre des Démocrates Sociaux
CERES	Centre d'Etudes, de Recherches et d'Education Socialistes
CFDT	Confédération Française Démocratique du Travail
CFTC	Confédération Française de Travailleurs Chrétiens
CGA	Confédération Générale de l'Agriculture
CGC	Confédération Générale des Cadres
CGE	Compagnie Générale d'Electricité
CGT	Confédération Générale du Travail
CIR	Convention des Institutions Républicains
CNJA	Centre National des Jeunes Agriculteurs
CNPF	Conseil National du Patronat Français
CSL	Confédération des Syndicats Libres
DOM	Départements d'Outre-Mer
ENA	École Nationale d'Administration
FEN	Fédération de l'Education Nationale
FLNC	Front de Liberation Nationale de la Corse
FNSEA	Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles
FO	Force Ouvrière
GLAM	Groupe de Liaisons Aériennes Ministérielles
GRECE	Groupement de Recherche et d'Etudes pour la Civilisation Européenne
IFOP	Institut Français d'Opinion Politique
MODEF	Mouvement de Défense des Exploitants Familiaux
MRG	Mouvement des Radicaux de Gauche
ORTF	Organisation de Radiodiffusion et Télévision Française
PCF	Parti Communiste Français
PR	Parti Républicain
PS	Parti Socialiste
PSU	Parti Socialiste Unifié
PUK	Pechiney-Ugine-Kuhlmann
RPR	Rassemblement Pour la République
SAC	Service d'Action Civique
SFIO	Section Française de l'International Ouvrière
SMIC	Salaire Minimum Interprofessionel de Croissance
SOFRES	Société Française d'Enquêtes par Sondages
TOM	Territoires d'Outre-Mer
UDF	Union pour la Démocratie Française
UNM	Union pour la Nouvelle Majorité
UPC	Unione Populu Corsu

Källor

En huvudkälla för denna bok har varit den löpande nyhetsrapporteringen i fransk press, radio och television. Bland dagstidningarna har i första hand utnyttjats *Le Monde,* men även bl a *Les Echos, Le Figaro, L'Humanité, Le Matin, Libération* och *Le Quotidien de Paris.* Bland tidskrifterna kan nämnas *L'Express, Le Nouvel Economiste, Le Nouvel Observateur* samt *Le Point.*

I några kapitel har speciella källor och bearbetningar kommit till användning:

Vänsterns väg till makten. För en översikt över den franska inrikespolitiken före valen 1981 se t ex Chapsal (1981), Bon (1978), Johnson (1981), Frears (1981), Wright (1978) samt *Regards sur l'Actualité* nr 71–72 1981. Valrörelsen 1981 skildras i krönikeform av Denis (1981), Estier (1981) och Séveno (1981). Presidentvalet dokumenteras i *Notes & Etudes Documentaires* nr 4647–4648 och i *Le Monde Dossiers et Documents: L'Election Présidentielle 26 avril–10 mai 1981,* parlamentsvalet i *Le Monde Dossiers et Documents: Les Elections Législatives de juin 1981.* Analyser av valresultaten ges i Charlot (1981), Goldey & Knapp (1982), Hainsworth (1981), Jaffré (1982), Lancelot (1981), Machin & Wright (1981), Villeneuve & de Virien (1981), Wright (1981) samt i tidskriftsnumren *Revue française de science politique* nr 5–6 1981 och *Pouvoirs* nr 1982. Data från valet 1978 ges i Capdevielle m fl (1981); jfr även Capdevielle & Dupoirier (1981).

Makten åt landsorten. Den slutliga lagtexten, inkluderande författningsrådets utslag, finns tryckt i *Journal Officiel* nr 1512–1 1982. En redogörelse för ärendets behandling i parlamentet återfinns i *Les Cahiers Français* nr 204 1982; se även *Regards sur l'Actualité* nr 74 1981. En diskussion av decentraliseringslagen och dess förhistoria ges, med socialistiska förtecken, av Phlipponneau (1981) och, från kritisk synpunkt, av Vié (1982). Om medborgarnas lokalpolitiska aktivitet se Tarrow (1977). Lagstiftningsförfarandet och de centrala politiska insitutionerna beskrivs bl a i Barrillon (1980) och Quermonne (1980). Landstingsvalet 1982 analyseras av Lancelot (1982).

En tredjedel av industrin blir statlig. Historisk bakgrund, genomförande och ekonomiska konsekvenser analyseras i Delion & Durupty (1982). Se även *Regards sur l'Actualité,* specialnummer nr 79 mars

1982 samt *Le Monde: Bilan économique et social 1981* s 28–35. Författningsrådets utslag behandlas av Favoreu (1982).

Forskning som spjutspets mot framtiden. François Mitterrands tal den 22 april 1981 återges i *Socialisme et recherche* (1981). Intervjun med Jean-Pierre Chèvenement publicerades i *Le Monde* den 8 september 1981. Kollokviet i januari 1982 dokumenteras i *Recherche et Technologie* (1982), *Regards sur l'Actualité* nr 78 februari 1982 s 28–36 samt specialnummer av den engelska tidskriften *Nature* och *Non!* (nr 12 mars–april 1982). Se även *Plan intérimaire* s 176–200. Frankrikes bidrag till Versaillemötet bär, i sin engelska utgåva, titeln *Technology, Employment and Growth.*

Arbete och sociala reformer. Lagtexter och kommentarer till de nya sociala reformerna ges i *Liaisons sociales, dossier: La nouvelle législation sociale.* Lagförslaget om medbestämmandereformen presenteras av Barjou m fl (1981). Om invandringspolitiken se Verbrunt (1982). Styrelsesättet i försäkringskassorna diskuteras av Catrice-Lorey (1982).

Socialisterna. Socialistpartiets historia under 1970-talet skildras av Portelli (1980) och du Roy & Schneider (1982). Om partiets sociala sammansättning se Bacot (1979). Teorin om de speciella medelklasskiktens dragning till PS framförs av Dagnaud & Mehl (1981). Partiets aktuella läge skildras av Cayrol (1982) och Cayrol & Ysmal (1982); det senare arbetet redogör för den sociologiska undersökningen av deltagarna på Valence-kongressen.

Kommunisterna. Georges Lavau har utgivit flera arbeten om PCF; här har använts det senaste utgivna (1982).

Oppositionen. Standardarbetet om den franska borgerligheten är Rémond (1982). Oppositionens läge fram till april 1982 analyseras i Ysmal (1982). Om de politiska klubbarna, se Fabre-Rosane (1981); om den nya högern, se Ruth (1982).

Maktens institutioner. En svensk översikt över den franska författningsutvecklingen mellan 1870 och 1970 ges av Simonsson (1971). Huvudarbetet om vänsterns inställning till den femte republikens författning är Olivier Duhamel (1980), jfr även densammes (1982). Om maktbalansen i det franska statsskicket se t ex Duverger (1982).

Maktens människor. Se t ex Cohen (1982), Bardos (1982), Long (1982), samt Mandrin.

Den franska modellen möter verkligheten. Mitterrands uttalanden om den franska modellens särdrag återges i *Politique* s 580 f och i *Politique 2* s 172. Jfr även Duverger (1981). Ett antal företagsledares reaktion efter vänsterns maktövertagande ges i Schmit (1982). Begreppet social-korporatism har bl a använts av Rosanvallon (1982).

Litteratur

Bacot, Paul. *Les dirigeants du Parti Socialiste. Histoire et sociologie.* Presses universitaires de Lyon, 1979.

Barjou, Carole & Castaing, Michel & de Faramond, Guy. "Les droits des travailleurs". *Le Monde Dimanche* 29 november 1981.

Bardos, François. "Les fonctionnaires et le pouvoir politique". *Pouvoirs* nr 20 1982, s 101–114.

Barrillon, Raymond. *Dictionnaire de la Constitution. Les institutions de la Ve République.* Editions Cujas, Paris 1980.

Bon, Frédéric. *Les élections en France. Histoire et sociologie.* Editions du Seuil, Paris 1978.

Bredin, Jean-Denis. "La gauche et le temps", *Le Monde* 15 april 1982.

Capdevielle, Jacques m fl. *France de gauche, vote à droite.* Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris 1981.

Capdevielle, Jacques & Dupoirier, Elizabeth. " 'L'effet patrimoine' n'a pas frappé . . ." *Le Monde Dimanche* 6 december 1981.

Catrice-Lorey, Antoinette. "La sécurité sociale et l'état: les formes du contrôle et l'autonomie de gestion". Association Française d'Etude des Relationes Professionelles & Association Française de Science Politique. Table ronde des 22–24 avril 1982: Protection sociale – enjeu politique et professionelle.

Cayrol, Roland. "Le godillot et le commissaire politique. Six contradictions à propos du Parti Socialiste." *Projet* nr 161 januari 1982, s 32–41.

Cayrol, Roland & Ysmal, Colette. "Les militants du PS: originalité et diversités". *Projet* nr 165 maj 1982, s 572–586.

Chapsal, Jacques. *La vie politique sous la Ve République.* Thémis, Presses universitaires de France. Paris 1981.

Chapsal, Jacques. "Rapports gouvernement-Parlement dans le cadre institutionel de la Ve République". *Revue des Sciences Morales & Politiques* nr 1 1982, s 113–134.

Charlot, Jean. "Le double enchaînement de la défaite et de la victoire". *Revue Politique et Parlementaire,* maj–juni 1981, s 15–28.

Charzat, Michel & Chevènement, Jean-Pierre & Toutain, Ghislane. *Le CERES. Un combat pour le socialisme.* Calmann-Levy, Paris 1977.

Cohen, Samy. "Les hommes de l'Elysée". *Pouvoirs* nr 20 1982, s 87–100.

Dagnaud, Monique & Mehl, Dominique. "L'infanterie du nouveau pouvoir". *Le Monde Dimanche* 7 februari 1982.

Delion, André G & Durupty, Michel. *Les nationalisations.* Economica, Paris 1982.

Denis, Stéphane. *La chute de la maison Giscard.* Editions Lattès, Paris 1981.

Duhamel, Alain. *La république giscardienne. Anatomie politique de la France.* Bernard Grasset, Paris 1980.

Duhamel, Alain. *La république de monsieur Mitterrand.* Bernard Grasset, Paris 1982.

Duhamel, Olivier. *La gauche et la Ve République.* Presses universitaires de France, Paris 1980.

Duhamel, Olivier. "1981: la Ve achevée. Sur dix charactéristiques du régime". *Pouvoirs* nr 20 1982, s 127–135.

Duverger, Maurice. "Le socialisme du troisième type". *Le Monde* 18 juli och 19–20 juli 1981.

Duverger, Maurice. "Pouvoir majoritaire et pouvoir d'opposition". *Le Monde* 29 januari 1982.

Estier, Claude. *Mitterrand président. Journal d'une victoire.* Editions Stock, Paris 1981.

Fabre-Rosane, Gilles. "La droite parie sur les clubs". *Le Monde Dimanche* 20 december 1981.

Favoreu, Louis. "Les décisions du Conseil constitutionel dans l'affaire des nationalisations". *Revue du droit public* 1982, s 377–420.

Frears, J R. *France in the Giscard Presidency.* George Allen & Unwin, London 1981.

Goldey, David B & Knapp, Andrew F. "Time for a change: The French elections of 1981. I. The Presidency". *Electoral Studies* Vol. 1 1982, s 3–42.

Grunberg, Gérard & Jaffré, Jerôme. "De vrais sociaux-démocrates". *Le Nouvel Observateur* 20–26 mars 1982, s 76–77.

Gustafsson, Tryggve. "Det nya medborgarskapet ska förändra Frankrike". *TCO-tidningen* nr 11 1982, s 20–21.

Hainsworth, Paul. "A majority for the President: The French left and the presidential and parliamentary elections of 1981". *Parliamentary Affairs* Vol. 34 1982, s 436–450.

Hamon, Hervé & Rotman, Patrick. *Les intellocrates. Expédition en haute intelligentsia.* Editions Ramsay, Paris 1981.

Jaffré, Jerôme. "De Valéry Giscard d'Estaing à François Mitterrand: France de gauche, vote à gauche". *Pouvoirs* nr 20 1982, s 5–28.

Johnson, R W. *The Long March of the French Left.* Macmillan, London 1981.

Jospin, Lionel. "De curieux légitimistes . . .". *Le Monde* 4 maj 1982.

Keeler, John T S. "Corporatism and official union hegemony: the case of French agricultural syndicalism". I Suzanna Berger (red), *Organizing Interests in Western Europe,* Cambridge University Press 1981.

Lancelot, Alain. "L'alternance sur l'air de la vie en rose", *Projet* nr 158 september–oktober 1981, s 915–939.

Lancelot, Alain. "Cantonales: la correction". *Projet* nr 165 maj 1982, s 598–608.

Lavau, Georges. *A quoi sert le parti communiste français?* Fayard, Paris 1981.

Long, Marceau. "L'organisation du travail du gouvernement". *Revue des Sciences Morales & Politiques* nr 1 1982, s 89–112.

Machin, Howard & Wright, Vincent. "Why Mitterrand won: The French presidential elections of April–Maj 1981". *West European Politics* Vol. 5 1982, s 5–35.

Machin, Howard. "The 'third ballot' of 1981: The French legislative elections of 14 och 21 June". *West European Politics* Vol. 5 1982, s 94–97.

Mandrin, Jacques. *L'enarchie ou les mandarins de la société bourgeoise.*

Mauroy, Pierre. "Gouverner autrement". *Le Monde* 20 april 1982.

Mauroy, Pierre. *C'est ici le chemin.* Flammarion, Paris 1982.

Mitterrand, François. *Politique.* Fayard, Paris 1977.

Mitterrand, François. *Ici et maintenant.* Fayard, Paris 1980.

Mitterrand, François. *Politique 2.* Fayard, Paris 1981.

Mouriaux, René. *La CGT.* Points Politique Seuil, Paris 1982.

Perrineau, Pascal. "Le Parti Socialiste français et l'eurocommunisme". European Consortium for Political Research, Joint Session of Workshops, Lancaster 29 March–4 April 1981.

Phlipponneau, Michel. *Décentralisation et régionalisation.* Calmann-Levy, Paris 1981.

Portelli, Hugues. *Le socialisme français tel qu'il est.* Presses universitaires de France, Paris 1980.

Quermonne, Jean-Louis. *Le Gouvernement de la France sous la Ve République.* Dalloz, Paris 1980.

Quermonne, Jean-Louis. "Le gouvernement présidentiel ou un gouvernement partisan?". *Pouvoirs* nr 20 1982, s 67–86.

Recherche et Technologie. Actes du Colloque national 13–16 janvier 1982. Ministère de la Recherche et de la Technologie. La Documentation Française, Paris 1982. (Även som pocket i Points Sciences au Seuil.)

Rémond, René. *Les droites en France.* Aubier, Paris 1982.

Revel, Jean-François. *La grace de l'état.* Bernard Grasset, Paris 1981. (Även i Livre de Poche 1982.)

Rosanvallon, Pierre. "La question du social-corporatisme". *Libération* 12 maj 1982.

du Roy, Albert & Schneider, Robert. *Le roman de la rose.* Editions du Seuil, Paris 1982.

Ruth, Arne. "En fransk ideologi". *Samtiden* nr 1 1982, s 28–37.

Schmit, Alain. *Partenaires du changement.* Plon, Paris 1982.

Séguéla, Jacques. *Hollywood lave plus blanc.* Flammarion, Paris 1982.

Séveno, Maurice. *Les premiers jours de Mitterrand.* Editions Stock, Paris 1982.

Simonsson, Ragnar. *Frankrikes författningar.* Skrifter utgivna av statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 55, Almqvist & Wiksell, Stockholm 1971.

Sjöberg, Hans. *Frankrike. Politik och samhällsutveckling.* Rabén & Sjögren, Stockholm 1980.

Socialisme et Recherche. Club socialiste du livre, Paris 1981.

Tarrow, Sidney. *Between Center and Periphery. Grassroot Politicians in Italy and France.* Yale University Press, New Haven 1977.

Technology, Employment and Growth. Report by Mr. François Mitterrand, president of the French republic, at the summit of the industrialized countries, Château de Versailles, June 5, 1982.

Wahlbäck, Krister. "Frankrike". I Rutger Lindahl (red), *Utländska politiska system,* Dialog, Lund 1980.

Verbrunt, Gilles. "Régulariser l'immigration clandestine?" *Projet* nr 165 maj 1982, s 630–634.

Vié, Jean-Emile. *La décentralisation sans illusion.* Presses Universitaires de France, Paris 1982.

Villeneuve, Bernard & de Virieu, François-Henri. *Le nouveau pouvoir. Les 1100 qui conduisent la France aujourd'hui.* Editions Lattès, Paris 1981.

Vincent, Gérard. *Les Français 1976–1979. Chronologie et structures d'une société.* Masson, Paris 1980.

Wright, Vincent. *The Government and Politics of France.* Hutchinson, London 1978.

Wright, Vincent. "The Change in France". *Government and Opposition,* Vol. 16 1981, s 414–431.

Ysmal, Colette. "Situations de l'opposition". *Projet* nr 165 maj 1982, s 587–597.

Register

Det franska Socialistpartiets valseger våren 1981 innebar ett epokskifte i fransk politik. Efter ett kvartssekel av hopp, motgångar och besvikelser vann den franska vänstern till slut ett val.

François Mitterrand fördes till makten under stor folklig entusiasm och med löften om radikala förändringar. En rad reformer har också genomförts under hans första presidentår: höjda minimilöner, en femte semestervecka, skärpt förmögenhetsskatt, ökat medbestämmande för de anställda . . .

De franska socialisterna menar att de står för en socialism av en tredje typ — lika klart avgränsad från traditionell socialdemokrati som från kommunism. Chris Forsne och Olof Petersson skriver i denna aktuella bok om framgångar och bakslag för den nya regeringen och diskuterar dess möjligheter att på sikt leva upp till sina ambitiösa mål. Boken avslutas med en intervju med Mitterrand där denne utvecklar sin egen syn på ”den franska modellens” särdrag.

Olof Petersson är docent i statskunskap vid Uppsala universitet. Chris Forsne är verksam som journalist i Frankrike och bevakar bland annat fransk politik för svensk press.

Omslagsbild: Maktväxling i Elyséepalatset den 21 maj 1981.
Den nye presidenten François Mitterrand följer den avgående
Valéry Giscard d'Estaing till utgången. (Foto: AP)

TIDENS FÖRLAG
ISBN 91-550-2740-7